Anna Banti
Cămaşa arsă
Traducere şi prefaţă fie FLORIN CHIRIŢESCÜ
Editura
UNIVERS
Bucureşti 1913
Coperta colecţiei Emil Chendea
Anna Banti
LA CAMICIA BRUCIATA
(Ci 1973 Arnoldo Mondadori Editoare

Doamna Anna Banti şi un antiroman istoric

Este neîndoielnic faptul ca romanul Annei Banti, *La camicia bruciata* (*Cămaşa arsă*), are în componenţa sa aproape toate elementele constitutive ale unui roman căruia s-a convenit să i se spună *istoric*.

Faptele sunt următoarele:

Marguerite Louise, una dintre fiicele lui Gaston d'Orléans (unchiul Regelui Soare, Ludovic al XIV-lea), este căsătorită, din interese de stat, cu moştenitorul ducatului Toscanei, un al III-lea Cosimo de' Medici. Începutul celui de-al 7-lea deceniu al secolului al XVII-lea. Caractere extreme şi opuse cu ostilitate, soţii se despart după ani de neînţelegere şi înverşunare. Deşi jignite, înaltele sale rude îi îngăduie Margueritei Louise să se întoarcă în Franţa, ca să moară, umilită şi uitată. Iar la Florenţa, la palatul Pitti, rămân ducele Cosimo, cu cei trei copii ai săi, rămaşi de la „Serenissima franţuzoaică": doi băieţi: Ferdinando şi Gian Gastone, şi o fată: Anna Ludovica.

Pentru a putea prelua conducerea ducatului, prinţul Ferdinando este căsătorit cu Violante, prinţesă de Bavaria. Familie de asemenea nefericită şi care nu are urmaşi. Scaunul ducal revine, după moartea lui Ferdinando, fratelui mai mic, Gian Gastone, cu care, în 1737, (momentul coincide, aproape, cu sfârşitul romanului nostru) se stinge pentru totdeauna dinastia familiei Medici în Italia.

Pentru a defini cât mai exact momentul, recurgem la

o sursă recentă şi de autoritate, din care copiem, traducând:

„Cosimo al III-lea, mare duce de *Toscana* (Florenţa, 1639 – 1732). Fiul lui Ferdinando al II-lea, urcat pe tron la 1670. Dominat de o religiozitate închisă şi bigotă, incapabil de altfel de un interes activ pentru treburile de stat, guvernarea sa a coincis cu o perioadă de profundă decadenţă în timpul căreia, la extinderea influenţei şi puterii clerului în toate sectoarele vieţii publice, s-a adăugat întărirea unei nobilimi sporite ca număr şi înzestrată cu privilegii economice şi puteri jurisdicţionale. tot mai ample.”[1]

Acestea sunt faptele, acesta este momentul, istoric. Să vedem aşadar cum le interpretează Anna Banti în romanul său.

„De ce nu faceţi o carte cu povestea Margueritei Louise?” o întrebase cândva pe Anna Banti Emilio Cecchi, „cu zâmbetul lui fin pe vârful buzelor”... şi „închizând uşor ochii”. La care Scriitoarea răspunsese că principesele desfrânate sau virtuoase n-o interesau. Ca mai apoi, tot în cuvântul lămuritor pus în fruntea romanului *Cămaşa arsă*, Anna Banti să continue *cu naivitate*: „Abia mai târziu, şi din întâmplare, consultând cu alte scopuri Arhivele Medicee, figura ciudată a soţiei lui Cosimo al III-lea mi-a stârnit – de altfel cu destul scepticism – curiozitatea”.

În realitate întrebarea marelui critic, ca şi zâmbetul şi ochii săi uşor închişi ascundeau mai degrabă un gest incantatoriu decât vreo nedumerire. Cecchi cunoştea profund opera literară a Annei Banti pe care o urmărise cu atenţie şi adeziune încă de la începuturile ei.

Într-un articol intitulat *Prima carte a Annei Banti* şi publicat chiar în 1937, anul debutului Scriitoarei cu romanul *Itinerario di Paolina* (*Itinerariul Paolinei*), criticul începe cu entuziasm disimulat în contrarietate: „Anna Banti: cine-i asta?” urmând apoi cu toată seriozitatea să atragă atenţia cititorilor italieni asupra acestei povestiri cu

1 Dizionario storico politico italiano, diretto de Ernesto Sestan, Sansoni, 1971. pag. 403.

substrat autobiografic – viaţa obişnuită şi de aceea dramatică a unei femei – în care descoperă exprimată nevoia unei exemplare clarificări intelectuale, bogăţia de repertoriu psihologic, minuţiozitatea în formularea reacţiilor dintr-o vastă chimie umană etc. Citind numele Graziei Deledda – laureată nu demult, atunci, eu premiul Nobel – precum şi cele ale Catherinei Mansfield şi Virginiei Woolf.[2]

Talentul Scriitoarei se defineşte de fapt cu mai multă evidenţă câţiva ani mai târziu, adică în 1940, cu romanul îl *coraggio delle donne* (*Curajul femeilor*), după care urmează succesiv, aproape an de an, o reţea foarte deasă şi migălos împletită de cărţi – povestiri şi romane – care se impun cititorilor şi criticii, cunosc succesul şi sunt premiate. Motivul: pe lângă eleganţa şi acurateţea intelectuală a scrisului, pe lângă capacitatea exemplară de a prelucra datele unei vaste experienţe de viaţă în laboratorul unei fantezii creatoare excepţionale, Anna Banti oferă cititorilor săi ceea ce numai scriitorii cei mari pot şi ştiu să ofere: o lume. O lume care, însă, spre deosebire de lumea obişnuită, în care suntem incluşi şi pe care, de aceea, o uităm mereu, este locul unde se desfăşoară – şi acest lucru *se vede* – o dramă: drama femeii într-o societate dominată de bărbaţi, situaţie cu urmările fireşti: singurătatea, eşecul căsătoriei, imposibilitatea afirmării personalităţii decât cu renunţarea la feminitate, amărăciunea de a avea copii.

Enunţată doar, problema pare să fie banală. Sau loc comun. Numai că în căznii de faţă lucrurile se petrec altfel decât se obişnuieşte. Cuvântul Annei Banti nu este declaraţie sau strigăt, nu este pamflet şi nu teoretizează. El intră în miezul procesului social şi uman, îl surprinde şi-l descrie. Femeia în cărţile sale apare ca un om adevărat şi complex, cu toate defectele şi calităţile omului, cu nimic mai prejos decât bărbatul – adică celălalt dintre cei *doi oameni* care locuiesc pământul. Iar drama se naşte tocmai

2! Emilio Cecchi, Letteratura italiana del Novecento, Mondadori, 1972, p. 905—906.

din acel refuz de participare echitabilă a celuilalt pe care s-a constituit societatea umană şi pe care nici raţiunea modernă, nici umanismul zilelor noastre nu a reuşit să-l înlăture pe deplin.

Iată de ce, ştiind toate acestea, Emilio Cecchi avea să surâdă invocatoriu şi să întrebe: „De ce nu faceţi o carte cu povestea Margueritei Louise?" Era tema care stătea cel mai mult la inima Scriitoarei. Şi, de asemenea, iată de ce spuneam că Anna Banti răspundea *cu naivitate* că abia mai târziu şi *din întâmplare* a fost atrasă de povestea verişoarei Regelui Soare. Pentru că nu este vorba aici de nicio întâmplare. Anna Banti nu se putea eschiva. Fascinaţia cecchiană se produsese.

Cămaşa arsă este cea mai recentă operă a Scriitoarei. Anna Banti – această multoreanobilă Doamnă a literelor contemporana – împlineşte anul acesta 80 da ani. Este o victorie, după cum o victorie este şi ultima sa carte.

Într-o cronică apărută la scurtă vreme după publicarea cărţii, Cari o Bo, elogiind romanul pentru priceperea cu care investighează sufletul uman („*scienza del cuore*"), îl socoteşte ca fiind, „prin anumite aspecte, unul dintre romanele cele mai bine construite ale Annei Banti..." h Vom arăta aici de ce nu împărtăşim nici umbra de reticenţă a criticului de la „Corriere" şi de ce socotim acest roman o chintesenţă a artei bantiene şi capodopera sa de netăgăduit.

Socotim, de data aceasta împreună cu majoritatea criticilor, că până la apariţia acestui roman, cartea care concentra cei mai bine viziunea ideologică şi forţa narativ-stilistică a Scriitoarei a fost micul roman apărut în 1947, *Artemisia*[3].

Este povestea faimoasei pictoriţe Artemisia Gentileschi, fiica lui Orazio, cunoscut pictor şi el, născută în 1597 şi dispărută pe la 16 ol. După o copilărie austeră şi o adolescenţă terminată în chip brutal printr-o căsătorie silită, care se confundă cu un viol, fata îşi găseşte

3(urmat de o notă biobibliografică) aparţinind Oanei Busuioceanu. Editura* 1 Univers, 1D72.

echilibrul în pictura deprinsă de mică de la tatăl său. Abandonată de soţ, ea lucrează mai întâi în Toscana (unde va da naştere şi unei fetiţe), apoi deschide o şcoală de pictură la Napoli, unde cunoaşte gloria. Bătrân. tatăl său, Orazio, o cheamă la Londra unde ea va începe portretul reginei. Iar după moartea tatălui, singurul om pentru care are afecţiune, deşi bătrânul se transformase într-o maşină de pictat, Artemisia se întoarce în Italia.

Am stăruit asupra subiectului acestei cărţi nu numai pentru importanţa ei în evoluţia romanului Annei Banti ci şi pentru un alt motiv: confruntând personajul Artemisiei cu personajul complex, din *Cămaşa arsă*, Marguerite-Violante, găsim asemănări semnificative.

Scris în timpul ultimului război mondial, romanul *Artemisia* se pierde în manuscris în timpul unui bombardament efectuat asupra Florenţei de trupele hitleriste alungate. Personajul feminin al cărţii este însă atât de organic legat de creatoarea sa, încât Scriitoarea nu are linişte până când nu rescrie cartea, din memorie. În noua versiune, la începutul povestirii, personajul vine peste secole la plăsmuitoarea lui şi astfel linia narativă a cărţii se întrerupe cedând locul tăifăsuielii dintre cele două femei, şi amănuntului autobiografic.

După 26 de ani procedeul este reluat în *Cămaşa arsă* în condiţii aproape identice. Făcând o carte din povestea capricioasei şi chinuitei Marguerite Louise, Anna Banti simte nevoia s-o smulgă din datele cronicii şi arhivei şi, fără să ţină prea mult seama de explicaţiile istorice ale acestui destin, 6-0 invite pe protagonistă la un dialog direct şi nemijlocit, punând-o chiar să joace pe mica scenă a unui teatru de cameră, ca să afle direct de la ea motivele adevărate ale dramei sale de femeie.

Ba. mai mult, în *Cămaşa arsă*, neputând fi satisfăcută numai de folosirea dialogului cu protagonista, preluat din *Artemisia*, Anna Banti îşi propune chiar citirea complexului său personaj în cheie freudiană. Şi dacă psihanaliza doar se aminteşte în primul compartiment: Marguerite, în compartimentul Violante se practică. Viziunile prinţesei

bavareze prin care persoane în viaţă, dar la depărtări uriaşe, îi comunică felurite întâmplări petrecute sau care se vor petrece într-un viitor foarte apropiat, nu sunt decât sublimarea unor vaste energii mentale blocate de complexul unui aspect puţin arătos şi al lipsei de farmec feminin. Iar când Violante îşi derulează în memorie comportamentul, după ce anii au trecut şi odată cu ei complexul, şi şi-l explică singură cu înţelepciunea maturităţii, ea se constituie personaj care nu are nimic comun cu unilateralele şi fermecătoarele personaje ale unui Dumas, Walter Scott ş.a.m.d.

Că pana Scriitoarei este incompatibilă cu romanul istoric este un lucru care reiese cu evidenţă dacă încercăm să stabilim concepţia Annei Banti despre istorie. „Istoria este obişnuită să născocească şi uneori, născocind, descoperă adevărul”, se spune undeva la începutul *Cămăşii arse*. Un punct de vedere strict literar, de romancier, pe care, desigur, niciun istoric de profesie nu l-ar împărtăşi. Cu atât mai mult cu cât întreaga operă literară bantiană declară că acest *adevăr* pe care caută să-l descopere Scriitoarea nu este cel absolut, filosofic, ci unul propriu: inferioritatea femeii într-o lume aflată de-milenii în stăpânirea bărbaţilor.

S-a spus despre Anna Banti că îşi alege întotdeauna personajele (feminine, deci principale) din categorii sociale care domină, conduc sau exploatează: regi, nobili, mari deţinători de bunuri materiale. Dar la o observaţie mai atentă se constată că interesul Scriitoarei nu se îndreaptă de obicei asupra relaţiilor sociale şi de clasă. Din social, numai aspectul moral o interesează pe Autoare, pentru că acesta este chiar sfera de acţiune a problematicei pe care o abordează: destinul femeii.

„Serenissima franţuzoaică”, marea ducesă de Toscana, nu are nimic din aroganţa, viclenia, autoritatea sau abilitatea marilor femei ale istoriei. Ea este mai întâi o fetişcană zvăpăiată şi râvnitoare, ca orice fată de vârsta ei: la petreceri, la muzică şi dansuri, la aventuri galante şi nebunii. Apoi, alungată, dezonorată, este o femeie care

îmbătrâneşte în mod ridicol, umilită, terfelită, ca una dintre cele mai nemernice dintre slugi.

Violante, lipsită chiar şi de frumuseţea Margueritei, va cunoaşte umilinţa de la început. Nedorită de soţ, ironizată de localnici, urâtă de pretendenţii la conducerea ducatului, fără copii şi trăind sub teroarea alungării în Bavaria natală, ea îşi va birui soarta tocmai prin acceptarea unei suferinţe fără margini.

Artemisia este şi ea tot o prinţesă, o mare ducesă, un cap încoronat. Nu prin naştere sau printr-un concurs favorabil de împrejurări: ci prin forţa ei proprie, prin talent. Ca origine este de extracţie umilă şi mizeria materială o va însoţi până la maturitate. Dar condiţia ei socială o interesează pe Scriitoare numai pentru că Artemisia este un exemplar de excepţie, o mare pictoriţă. Şi o interesează *numai* pentru că această mare pictoriţă, săracă la început, a fost ca femeie o victimă, o înfrântă.

Şi astfel, pentru cel ce va avea răbdare să privească prin această prismă întreaga operă romanescă a Annei Banti va reieşi destul de limpede faptul că Scriitoarea îşi alege pentru analizele ei cu precădere cazurile de excepţie, întrucât aceste cazuri oferă material mai bogat pentru zugrăvirea dramei femeii. Iar cazurile de excepţie – aceste mine de aur pentru căutătoare – sunt date fie de exemplarele umane dotate excepţional (Artemisia), fie de exemplarele umane dotate de condiţii exterioare, economice şi politice (regi, nobili, mari proprietari de bunuri materiale).

Negreşit că supunându-şi cu exclusivism întreaga operă romanescă la aceeaşi singură temă, Anna Banti se expune la unele primejdii şi nu dintre cele mai mici. Monotonia, bunăoară, fiind cea mai puţin gravă.

Între *Artemisia*, 1947, şi *Cămaşa arsă*, 1973, pe care îi socotim, *până acum*, cei doi stâlpi de boltă ai romanului Autoarei noastre, Anna Banti publică mai multe alte romane. Unele dintre ele adevărate „mici capodopere”, cum definea Emilio Cecchi culegerea de povestiri intitulată foarte sugestiv *Le donne muoiono* (*Femeile mor*,

Mondadori, 1952), care avea să primească şi consfinţirea premiului Viareggio. Pe lângă povestirea *Lavinia a fugit*, (genialitate, *solitudine muliebre*) „unul dintre cele mai alese daruri de poezie din câte ni s-au făcut vreodată…”*, volumul mai oferă o alta, remarcabilă, cea care dă titlul volumului: *Femeile mor*. Povestirea atacă un subiect de anticipaţie: cândva, pe la jumătatea secolului XXI, printr-o ciudată anomalie, bărbaţii îşi recapătă memoria existenţelor lor anterioare iar femeile nu. Fiind încredinţaţi astfel de nemurirea lor, bărbaţii capătă un fel de euforie a „istorismului absolut” şi se ocupă cu tot felul de fleacuri, pe când femeilor, timorate de inevitabilitatea morţii care se apropie, li se conced în exclusivitate darurile muzicii şi poeziei.

Mult mai târziu, cu doi ani înainte de la *camicia bruciata*, deci în 1971, Anna Banti reia tema literaturii de anticipaţie într-o povestire care dă şi titlul volumului *Je vous écrits d’un pays lointain* (*Vă scriu dintr-o ţară îndepărtată*; Mondadori; cu un titlu împrumutat din *Lointain Intérieur*, de Henri Michaux). O carte de meditaţie în tonalităţi grave asupra scurgerii ireparabile a timpului. Povestirea întreprinde o incursiune în secolul XXXI al erei noastre, printre nişte fiinţe automatizate şi lipsite de sensibilitate care, dintr-o abatere disciplinară a uneia dintre ele, află de lumea noastră, de mult trecută, în care se cunoşteau lipsurile, sentimentele, suferinţele dar şi bucuriile. Amintim povestirea pentru a nota pe lângă mobilitatea fantezie» şi modernitatea Scriitoarei, prezenţa ei în actualitatea literară italiană în care *la fantascienza* seduce penele unor scriitori nu mai puţin valoroşi, ca: Italo Calvino, cu diabolicele şi fascinantele sale *Le cosmicomiche* (1965) *şi Ţi con zero* (1967), (Giulio Einaudi) f, sau Tommaso Landolfi cu *Povestirile* sale *imposibile* (Vallecchi, 1966) [4].

Însemnate pentru conştiinciozitatea şi rigoarea

4! Una dintre povestirile de anticipaţie din acest volum, şi anume De vorbă în familie, a fost tradusă şi publicată de Fiorin Cbiriţescu în Luceafărul nr. 9 din 23 februarie 1970, pag. 8,

cercetării, dar neridicându-se peste valoarea medie a lucrărilor comune din laboratorul bantian ni se par opere ca: *11 bastardo* (Bastardul, Samsoni, 1953), roman revăzut şi republicat sub titlul la *casa picola* (aproximativ: *Celălalt cămin*, Mandadori, 1961): dramatică năruire a familiei de Gregorio din pricina obtuzităţii şi egoismului şefului ei, latifundiarul Don Guglielmo, care nu acordă niciun fel de drepturi soţiei şi fiicelor sale. Îngroşând liniile negative în caracterologia personajelor până la caricaturizare, învăluindu-şi spaţiul narativ al romanului în ceţurile unor descrieri psihologice care par să depăşească dimensiunea şi numărul paginilor tipărite, Scriitoarea izbuteşte doar un exerciţiu de virtuozitate. Ca şi în *Allarme sul Iago* (*Alarmă pe lac*, Mondadori, 1954, care primeşte totuşi premiul Marzotto), unde ni se zugrăveşte, cu aceeaşi frază barocă, prelungă, ameţitoare şi monotonă drama femeii fascinate de un bărbat care, după căsătorie, o secătuieşte cu brutalitate şi cruzime de tot ce mai are omenesc în ea. Naraţiunea prezentând trei versiuni diferite ale aceleiaşi drame.

Şi mai neconvingător, de data asta dintr-un punct de vedere mai puţin stilistic şi mai ales psihologic, socotim romanul la *moneca di Sciangai* (*Călugăriţa din Şanhai*, Mondadori 1957, şi… premiul Veillon!). Ura care le aruncă pe cele două surori Ingegneri una împotriva alteia, din pricină că iubesc acelaşi bărbat – pe blândul şi prostănacul conte de Paoli – şi că au de împărţit o moştenire destul de mare, capătă proporţii de extaz mistic, ajungându-se astfel la desfiinţarea stirpei. Mediocritatea spirituală şi morală a personajelor, şi mediul lor mărunt burghez şi provincial sunt trăsături care, după socotinţa noastră, nu ritmează cu cadenţa de tragedie antică a materiei narative din carte. Ai impresia aici că Anna Banii vrea să facă o restituire, o corectare: femeile nu sunt îngeri, nu sunt numai îngeri, ci şi demoni. Adevărul se află în balanţă. Bărbaţii pot fi şi buni, înţelegători; echilibrul s-ar putea stabili. Asemenea sfioase accente se mai găsesc în opera scriitoarei. În *Artemisia* (în scenele de dragoste cu Antonio, poate cele

mai arzătoare şi mai pline de farmec rânduri pe care le-a scris Anna Banti) sau în finalul din *Alarmă pe lac*, unde povestitoarea, după ce a ascultat trista poveste a celor trei tovarăşe, le îndeamnă la speranţă şi curaj, invitându-le să-şi reamintească de vremea când erau tinere fete, vreme când credeau că bărbaţii nu sunt deosebiţi de ele. „Nu sunt, într-adevăr, şi vina e a noastră dacă, din lipsă de caritate fraternă, îi lăsăm copleşiţi de greutatea destinului nostru” (Mondadori, 1954, pag. 221).

Deşi romanul cel mare se scrie astăzi, după cât se pare, în America Latină, romanul *Cămaşa arsă* este indiscutabil o creaţie care stă pe treapta cea mai de sus a prozei narative mondiale.

Cuprinzând în esenţe tot ce există mai valoros în opera de până acum a Scriitoarei, putem considera această carte ca o chintesenţă a artei sale.

În *Cămaşa arsă* linia narativă este de-o supleţe şi de-o consecvenţă fascinante. Nu există nicio ezitare, niciun impas în desfăşurarea povestirii. Curgerea timpului, într-o rafinată mişcare de nisip care se prefiră într-o clepsidră (Cecchi), se consumă firesc, voit domol, repetând parcă etapele unui miracol cosmic.

Integrându-se în această alunecare, cuvântul se spală de orice impuritate, se limpezeşte, devine transparent. Fraza se transformă în respiraţie şi cartea în trai.

Vechea teză a tragediei femeii singure se preschimbă în îngrijorare şi omenie. Personajele ies din cronică, se umanizează, îşi scot coroanele de pe cap, îşi leapădă prerogativele şi stau de vorbă cu noi, ni se plâng. Cosimo al III-lea, pe care istoria ni-l prezintă ca pe un duce bigot, mărginit, auster, este un neajutorat, un fricos. Este fascinat de trupul fermecător al soţiei sale dar îi e frică de el şi de aceea îl torturează, dorindu-l până la adânci bătrâneţi, gelos. Marguerite Louise nu-şi iubeşte soţul pentru că e mohorât, ascuns şi nepriceput în dragoste. îl iubeşte, sau crede că îl iubeşte, pe vărul ei Charles, un soldăţoi necioplit, cu care se visează trăind aventuri cavalereşti prin pădurile de la Fontainebleau. E de fapt o

neajutorată, pentru că vrea să fie adorată dar ea nu ştie, nu poate să iubească pe nimeni. Nu-şi iubeşte nici copiii pe care-i părăseşte posedată de himera libertăţii franceze – o catastrofală umilinţă şi aceasta.

Copiii apar adesea în romanele Annei Banti. Dar în majoritatea cazurilor ei sunt o prelungire a suferinţei, a dramei femeii. Ei sunt nişte nenorociţi, nişte înstrăinaţi într-o lume ostilă şi nu-şi iubesc părinţii. Aşa sunt fraţii şi fetiţa Artemisiei, aşa sunt copiii din cele două ultime povestitoare din *Alarmă pe lac*, copiii familiei de Gregorio din *Celăl alt cămin*, copiii familiei de Paoli din *Călugăriţa din Şanhai* etc.

De obicei Scriitoarea nu se preocupă de copii ca făpturi independente de familii, ca structuri psihologice de sine stătătoare, decât atunci când e vorba de fete, ale căror destine tragice urmează să participe la roman. Este cazul Ceciliei din *Celălalt cămin*, în tratarea căreia Anna Banti dovedeşte posibilităţi de excepţie, mai ales în scena din copilărie când fetiţa, ieşind afară din vilă într-o noapte cu lună, se întâlneşte cu frăţiorul ei – *bastardul* – care în scurtă vreme are să moară în condiţii misterioase, înecat în puţ. (Mondadori, pp. 95 – 98.) Dar bogăţia emoţională şi gingăşia cuceritoare cu care este înzestrată fetiţa servesc mai apoi Scriitoarei pentru construirea dramei: matură, Cecilia obţine permisiunea de a se face ingineră numai după ce jură în faţa monstruosului ei părinte că îşi va sacrifica întru totul feminitatea.

În *Cămaşa arsă* însă se produce saltul calitativ. Teza se frânge din nou lăsând loc echilibrului, firescului. Copiii capătă identitate psihologică, se constituie personaje, mai ales băieţii.

Tinereţea zvăpăiată a lui Ferdinando şi mai ales episodul în care banda de tineri scandalagii şi petrecăreţi escaladează zidurile palatului Pitti în căutarea portretelor ducesei, ascunse de răzbunătorul ei soţ, ne-a făcut să ne gândim la *Romeo şi Julietta*, filmul lui Franco Zefirelli. Sunt pur şi simplu scene *hippy*. Din înălţimea celor 80 de ani ai ei, minunata Doamnă

Banti se uită cu înţelegere şi cu simpatie la tinerii din ziua de azi. i

Pornit în aceeaşi escapadă de a găsi portretele mamei sale gonită sau fugită în Franţa (ceea ce este, de fapt, cam acelaşi lucru) Gian Gastone, cel mai mic copil al Margueritei, este urmărit de Scriitoare cu o afecţiune de-a dreptul maternă. Caz unic în proza Annei Banti. La 8 ani copilul e sfios, bolnăvicios, cuminte şi tăcut. Uitând ai casei de el şi lăsându-l singur, Gian Gastone porneşte să scotocească prin podurile palatului după portretul mamei sale. Căci nu are pe nimeni să-l iubească. Izbânda, găsirea portretului, este o bucurie, un şoc mult prea mare pentru făptura lui firavă: *„c'est maman*!" exclamă el, şi aceste cuvinte, care *numai în limba franceză* puteau să-şi aducă tulburătoarea lor contribuţie, alcătuiesc momentul de maximă tensiune a cărţii.

De altfel, copilul acesta (cu el ia sfârşit marea dinastie Medici) este urmărit cu mare concentrare de Autoare, care ni-l restituie ca pe un personaj foarte complicat şi ciudat, dar de aceea şi foarte autentic.

Anna Ludovica, fiica lui Cosimo ne este prezentată şi ea în chip convingător tot datorită complexităţii firii ei pe care romanul ne-o relevă. Frustrată din pricina aspectului ei neatrăgător şi a lipsei de şansă la moştenirea tronului ducă! ea se sublimează în bigotism şi austeritate şi se desubiimează tot ca şi fraţii săi, căutându-şi mama.

De fapt tot acest roman, în care arderea cămăşii de nuntă simbolizează refuzul căsătoriei şi drama neînţelegerii dintre sexe şi apoi dintre oameni, ar putea fi rezumat în două cuvinte: căutarea mamei, şi, evitându-se exagerările, cercetat cu foarte bune rezultate folosind metoda psihanalitică.

Dar adevărata mamă din această carte nu este Marguerite Louise – cea care se pierde în căutarea de sine – ci Violante, nemţoichiţa, cea care nu avea copii. Neputând avea copii – pentru că Ferdinando, marele principe, avea… culmea ironiei!…! boala franţuzească – singură, înstrăinată şi ironizată, ea îşi adoptă în primul

rând soţul, care abia pe patul de moarte va iubi-o. Îl va adopta şi pe Gian Gastone, cumnatul care va nutri chiar pentru ea un sentiment tot atât de straniu cât şi propria lui fiinţă. Mai mult chiar, Violante îl va adopta ca fiu chiar şi pe bătrânul Cosimo, socrul ei, şi de aceea bătrânul va izbuti s-o ţină în Toscana împotriva tuturor potrivniciilor. Iar în final, apoteoza: Violante va înfia Siena, obţinând, la sfârşitul vieţii, dragostea de la o mulţime de oameni pe care-i guvernează. Violante este aşadar simbolul femeii care iubeşte şi care nu renunţă dar se dăruieşte cu răbdare, cu obstinaţie, cu vitejie. În carte ea completează ideea de *femeie*, la construirea căreia Autoarea începe cu Marguerite Louise, pentru a realiza de fapt un singur personaj principal, cel mai caracteristic pentru narativa bantiană.

Şi dintre toate personajele feminine ale Scriitoarei, Violante este, poate, singura care a reuşit. Izbutind să cucerească, atât de greu, e adevărat, dacă nu fericirea, măcar echilibrul, împăcarea cu sine. Ceea ce e foarte mult, se ştie.[5]

Umorul este şi el un element care stabileşte echilibrul deplin în *Cămaşa arsă*. Un umor înţelept şi generos, rod al unei vaste experienţe şi al unei profunde cunoaşteri a resoartelor sufletului uman.

În romanele sale Anna Banti nu prea şi-a răsfăţat cititorii bine dispunându-i. Lucru de altfel firesc dacă ţinem seama de gravitatea anchetei pe care Scriitoarea şi-a propus-o. Găsim totuşi unele rudimente de umor în povestirea *Lavinia a fugit* (din *Femeile mor*), în pasajul în care se descrie ambianţa sălii de muzică, în pauză, când nu este de faţă *„il maestro di concerto… il grande Vivaldi”*, sau în admirabila povestire *Vila romană* (din Vă *scriu dintr-o ţară depărtată*) unde se relatează (vila năruită ca

5 Personajul ne aminteşte de Clelia, eroina-povestitoare din romanul Femei singure de Pavese. Deşi pornind de la alte premise şi de la o altă trăire, micul roman al lui Pavese tratează în chip magistral, cu aceeaşi profunzime şi cu aceeaşi acuitate, aceeaşi problemă care leagă întreaga operă a Scriitoarei.

simbol al căminului care nu se poate făuri), la începutul povestirii, cum văduvele barbarilor odoari făceau amor cu tinerii vagabonzi şi bastarzi, ca să-i civilizeze, să-i fixeze şi să-i deprindă cu agricultura.

Cămaşa arsă completează şi acest spaţiu gol.

Urmărind procedeele folosite în această carte putem afirma că Anna Banti realizează un *umor de abordare*. Procedau pe care îl putem urmări pe două planuri: temporal şi spaţial.

Pe plan temporal Scriitoarea îşi realizează umorul *abordându-şi* personajele – existente cu trei secole în urmă – da pe poziţia omului modern, sceptic, practic „expeditiv şi ironic. În cele trei secole scurse civilizaţia umană a evoluat în aşa măsură încât doar simpla confruntare dintre reprezentanţii celor două epoci creează o nepotrivire hilară. Dar experienţa de viaţă (= suferinţă deziluzii = … înţelepciune) ¡moderează ironia Scriitoarei care în nenumărate dialoguri de la începutul cărţii îşi primeşte protagonista cu înţelegere şi răbdare şi apoi cu compasiune.

Abordându-şi cu această *ironie modernă* toate *personajele istorice* din carte, Scriitoarea le transformă în nişte marionete pe care le joacă după o comedie cu text dat (istoria), tocmai pentru a le descoperi adevărul lor particular-uman. Şi demitizând regi şi capete încoronate, compromiţându-i ca personaje şi funcţii, Anna Banti creează comicul în chip paradoxal, restabilind tocmai adevărul.

Celălalt plan – *spaţial*, cum l-am numit, sau mai propriu-zis *local* – de *abordare* a personajelor este rezultatul imediat al prunului. Odată făcut saltul peste timp, Scriitoarea îşi *abordează* personajul din cea mai strictă vecinătate. O vecinătate atât de jenantă încât personajele nu mai pot ascunde nimic. Iar după ce le-a luat coroanele de pe cap, după ce i-a dezbrăcat de mantii Scriitoarea îi urmăreşte privindu-i prin gaura cheii. Şi după ce şi-a demitizat personajele ca autorităţi şi funcţii Anna Banti le compromite, pur şi simplu, ca oameni.

Prezentându-le uneori mai bicisnice, mai dezechilibrate chiar becât oamenii obişnuiţi. Izvor şi acesta de comic.

Cu corectivul oferit şi aici de o înţeleaptă generozitate. Pentru că Anna Banti nu eşuează în bufonerie. Mărturie stau scrisorile acelui bătrân savant de care se aminteşte spre sfârşitul romanului şi care deplânge cu luciditate drama familiei Medici, dovedind astfel că alături de excese şi grave erori realitatea pune în echilibru şi dreapta cumpătare. (Este totodată şi primul act de reabilitare a bărbatului în universul romanesc bantian.)

Pe acelaşi suport moral se sprijină şi construcţia narativă a cărţii.

Marea artă de a fantaza precum şi o nemăsurată bucurie de a povesti se supun în carte unei savante şi riguroase construcţii. Harul Scriitoarei face însă ca această construcţie să nu se bage de geamă: faptele se desfăşoară înaintea noastră, ne înconjoară, ne antrenează: nu avem impresia că citim. Sau citind avem impresia unei restituiri complete pe care ar face-o un cinematograf cu Imaginea în relief la care s-ar adăuga şi celelalte senzaţii: olfactivă, gustativă, cinetic-Lndividuală.

Aceasta se datorează, credem, în primul rând măiestriei cu care sunt redate elementele de mişcare şi elementele ambientale.

Sunt fascinante descrierile marilor călătorii şi peregrinaje din carte (cu bogate antecedente în *Artemisia*) sau descrierea Florenţei *seicentiste*.

Trebuie să remarcăm aici că arta Armei Banti, de o delicată şi insolită valoare, nu ţinteşte finalităţi mediocre cum ar fi aceea a pitorescului. Ea este *sugestivă*, urmărind adică, în fiecare fărâmă din care este alcătuită, să realizeze ceea ce face şi întregul, folosind toate mijloacele şi atingând maxima trăire.

Şi nu este surprinzător faptul că la alcătuirea peisajului Anna Banti procedează ca un pictor. Explicaţia o dau studiile bale de istoria artelor[6] pe care le încheie cu o

6 Pe lingă opera sa literară A. B. publică şl mai multe monografii de artă închinate unor pictori iluştri, cum sînt cele despre : horenzo Lotto,

lucrare de licenţă, precum şi viaţa petrecută alături de soţul ei, esteticianul şi criticul de artă apreciat în lumea întreagă, Roberto Longhi[7].

Dar Anna Banti refuză, cum spuneam, pitorescul, şi pictura nu este decât un procedeu al Scriitoarei. Peisajul său nu urmăreşte graţia în sine, nu tinde să se individualizeze ci este condus să atingă valori strict funcţionale. Aşa bunăoară întreaga călătorie a Margueritei Louise pornind din Franţa, de la castelul din Blois, spre palatul florentin Pitti, este drumul parcurs de la adolescenţa zvăpăiată până la mariajul eşuat, iar desenarea lui va urmări descrierea tuturor etapelor de dezvoltare spiritual-emoţională a eroinei. (Idem pelerinajul la Santa Casa di Loreto care marchează pentru Violante pierderea unei credinţe în favoarea alteia, în sine!). După cum descrierea Florenţei, cu sărăcimea ei harnică, guralivă şi sensibilă la frumos, cu vilele ei somptuoase, cu nobilii ei depravaţi şi lacomi dar bigoţi, cu străzile ei aglomerate şi murdare sunt cel mai potrivit fundal pe care să se proiecteze, aproape în amănunt, toate ramurile dramei Margueritei.

Şi tot strict funcţionale vor fi toate procedeele care operează asupra paginii scrise: cadenţa amplă şi de largă respiraţie a prozei menţine sugestia cadrului istoric, în care se insinuează o sintaxă modernă, nervoasă, neliniştită, folosindu-se un vocabular compus dintr-o amuzantă dar bine echilibrată mixtură de cuvinte vechi sau specific-circumstanţiale[8] şi de vocabule mai noi, neologisme şi, de ce nu, barbarisme. După cum aceloraşi

---

Fra Angelico (ambele apărute în 1953), Diego Velasquez (1955) şi C. Monet (1956).

7’ tn redacţia revistei Paragone (înfiinţată de Longhi în 1950 şi a cărei conducere Scriitoarea o va prelua după moartea soţului) A.B. va cunoaşte pe lîngă scriitori ca Bassani, Gaddo, Pasolini, Carlo Bo şl pe cel de care o va lega o nobilă prietenie : Emilio Cecchi.

8 Am evitat să traducem în note numărul mare de cuvinte franţuzeşti din text, de teamă să nu mîhnim editurile noastre de specialitate care s-au străduit, cu un lăudabil succes, să trimită în librării o mulţime de manuale, gramatici şi dicţionare franceze de cea mal bună calitate.

legi este supus şi dialogul, când grav şi solemn, când eliberator şi pătimaş – întotdeauna îngropat în ţesătura frazei fără semne ortografice distinctive.

FLORIN CHIRIŢESCU

DC CC?

„De ce nu faceţi o carte cu povestea Margueritei Louise?” Cu zâmbetul lui fin pe vârful buzelor, Emilio Cecchi mă privea închizând uşor ochii: se discuta despre excelenta lucrare Ultimii Medici, *opera lui Sir Harold Acton, tradusă de curând şi, întorcându-ne cu gândul,* despre *masivele volume* I Medici di Cafaggiolo, *scrise de Gaetano Pieraccini, doctul diagnostician al viciilor ereditare aflate la Marii Duci de Toscana. I-am răspuns Prietenului că principesele desfrânate sau virtuoase mă interesau mult mai puţin decât o ţărancă din secolul al VII-lea, de pildă, la care mă gândeam în anii aceia.*

*Abia mai târziu, şi din întâmplare, consultând în alte scopuri Arhivele Medicee, figura ciudată a soţiei lui Cosimo al III-lea mi-a stârnit – de altfel cu destul scepticism – curiozitatea. Am avut impresia că s-au spus prea multe şi prea extravagante lucruri despre această „*Fille de France*” importată la Florenţa. Era chiar atât de coruptă şi de trufaşă cum o arătau cronicile? Foarte străină de dorinţa de a-i reabilita memoria, socoteam că era cazul să-i cercetez faptele rele după criterii ceva mai obiectiv modernizate decât cele peremptorii ale profesorului Pieraccini, moralist extrem de sever. Iar în ceea ce îl priveşte pe Sir Harold, ascuţita sa jovialitate se limita la referiri întru totul externe, nu lipsite de comentarii amuzante şi indulgente.*

Aproape fără să-mi dau seama, am început să iau unele note, să reconstitui scenic unele episoade dintre cele mai spectaculoase: şi am văzut că iese la iveală un fel de mic teatru lipsit cu totul de traumatisme, pretându-se chiar la o lectură în cheie modernă şi manieră freudiană. De fapt descopeream că această verişoară a Regelui Soare era, în ciuda rangului său important, la fel de necunoscută ca orice femeiuşcă burgheză din zilele noastre, care se aruncă pe fereastră din te miri ce. Şi în cele din urmă am înţeles că dacă tot insistam să mă ocup de ea, încercând s-o reconstitui istoriceşte şi din punct de vedere social şi psihologic, atunci trebuia s-o reinventez. O metodă

practicată poate de destui analişti în zilele noastre.

Dar s-o reinventez pe ea era lucrul cel mai pfuţin important: *în definitiv, acest fapt nemaipomenit că reuşise să se întoarcă în Franţa, fără să intre la Bastilia, făcea legitime tot felul de ipoteze care, puse una lângă alta într-o suită de cauze şi efecte, alcătuiau un portret dintre cele mai plauzibile*. *Numai că o născocire o atrage pe alta: Marguerite Louise, plasată mai întâi în prim plan, începea să se retragă, lăsând descoperiţi astfel actori nechemaţi, ba chiar recalcitranţi, care, scoşi din sărite şi puşi cu spatele la zidul oficialităţii lor, de altfel documentată, răbufneau zvârlindu-mi în faţă gândurile lor ascunse*. *Dar actul gândit e fapt împlinit, spunea cineva*. *Dintr-odată micul teatru s-a prăbuşit şi prin norii de praf* la pièce *s-a preschimbat într-o povestire unde spaţiul se dilată după voie şi personajele nu atârnă mai greu decât umbrele pe care soarele le proiectează la picioarele lor*. *Paşi pierduţi, semne labile pe carevimpul nu le-a adunat arată lacune de umplut, rupturi de ţesut cu firele zilelor în care aparent nu se întâmplase nimic*. *Şi se făurea astfel o pânză ilustrată cu gesturi de-o clipă, cu sentimente nemărturisite, cu intenţii pierdute*; *secrete rămase în umbră şi nicicând formulate dacă, într-o zi din anul 1661, o fată având cincisprezece ani şi sânge regal, o fată ambiţioasă şi fără astâmpăr n-ar fi spus, înclinându-se*: *„Sire, sunt mulţumită”*.

A. B.

„Où *Von est la première Von a contentement et félicité*”.

(Acolo unde eşti prima ai mulţumire şi fericire)

MARGUERITE LOUISE D’ORLÉANS

Nu VORBEŞTE, BÂZÂIE, ŢIUIE, ÎNŢEAPĂ. Nu vede fereastra deschisă, se izbeşte de geamuri. Aici e sânge de supt, afară lumina, unde totul se risipeşte, îi e vrăjmaşă. Aşteaptă întunericul pentru a se lăsa în zbor razant, vampir mărunt proteguit de un nume, Marguerite Louise: găoacea în care tot se mai crede o principesă.

Oare înseamnă ceva, acest nume? Nu se îndoieşte, pentru ea este numele unei eroine, victimă ilustră a injustiţiei şi a ipocriziei. În secolul său era deplânsă şi dojenită în public, pe când secolul nostru îi aparţine de drept, s-ar simţi în el minunat. Data naşterii sale este o greşeală, reclamă o remediere drastică, o transmutare într-o lume eliberată de prejudecăţi. Se consideră un caz exemplar, pretinde să se povestească şi să fie povestită. S-a făcut. Alteţă. Un renumit medic pozitivist de la sfârşitul secolului al nouăsprezecelea a pronunţat diagnosticul vostru: isterie, nimfomanie. Nu trebuie să mai insistăm (am şi ajuns la dialog, ceea ce domnia-voastră dorea). Nu mai există ahtiaţii după scandalurile de altă dată, istoria a murit cu morţii ei, chiar şi prezentul s-a consumat, în viitor nu e loc pentru domnia-voastră.

Nici măcar portretele voastre nu sunt autentice. Chiar şi sfinţii catedralelor au fost decapitaţi, resemnaţi-vă în praful vostru.

În întuneric se desluşeşte o strâmbătură maliţioasă, după ţiuitul ţânţarului urmează o voce. Şi atunci, întreabă, ce o să povestiţi? Despre mediocrele angoase ale burghezilor însetaţi de putere şi de bani, despre delirul impotenţilor, despre părinţi şi copii care se întrec în prostie, despre amanţii care se plictisesc? Dumneavoastră de povestit aveţi nevoie, şi vă fuge pământul de sub picioare. Crede că a învins şi într-o clipă se împodobeşte: păr bălai, ochi de azur, sân rotund, talie subţire şi o încâlceală zdrenţuită de atlazuri, dantele, panglici. E o

actriţă nerăbdătoare să se producă, gata pentru proba scenică. O voce declamatorie – a ei? – descrie aparatura scenică, culisele, panourile, luminile, succesiunea actelor. Un mic teatru de curte ca acela de la Blois, de la Fontainebleau, de la Poggio, cer şi pământ în slujba unei principese. Anul 1660.

Cer întunecat în Franţa, din Alpi până în Bretania, festivităţi la Paris pentru primirea noii regine, Infanta Spaniei. Biata principesă de Savoia, venită la faţa locului! Au trimis-o îndărăt în Piemont, unde a rămas, demnă şi tristă. Prea multe speranţe a distrus căsătoria spaniolă: Gaston d'Orléans, unchiul regelui, *ex frondeur*, *e* un om fără noroc; trăieşte în castelul de la Blois cu a doua soţie, din stirpea Casei de Lorena, care i-a şi făcut trei fete, dintre care cea mai mare, Marguerite, tatăl trăgea nădejdea s-o facă regină în Franţa. Nu a reuşit şi nu o duce bine cu sănătatea; e plin de datorii şi e tare mâhnit din pricina obrăzniciei fiicei sale din prima căsătorie, la Montpensier, *la Grande Mademoiselle*, stăpână pe jumătate din Franţa, prin moştenire maternă: un drac de fată!

Şi acum ce facem cu aceste trei fete, două tare plăpânde şi una normală, culori sănătoase, trup zvelt? Neizbutind partida regală, s-a dus naibii şi cea cu

Monsieur de Savoie, a pus lăbuţa pe el domnişoara Montpensier, rămasă până la treizeci de ani nubilă din lipsă de tronuri demne de ea. Ar mai fi moştenitorul Toscanei, un tinerel prezentabil, se spune, dar, *bon Dieu*, un Medici, şi pe deasupra îl mai sprijină şi nesuferitul de Mazarin. Gaston e obosit şi frământat, *la Faculté* nu-i dă viaţă lungă, petrece zile întregi în pat, nu primeşte vizite. Soţia lui stă ascunsă şi îşi consumă timpul scriind scrisori *éplorées* rudelor ei germane: o manie a familiei de Lorena; în vreme ce fiicele sale, prost îmbrăcate şi prost îngrijite, se ceartă, pălăvrăgesc, fac pe bigotele. Cât despre Marguerite Louise, un singur lucru o interesează, să se mărite cât mai repede şi bine, să poruncească, să danseze, să se joace, să meargă la vânătoare, să primească omagii.

Ea nu e bogată ca sora ei vitregă, care şi fără bărbat ţine curte ca o regină. Pe scurt, abia aşteaptă să se lămurească treburile cu Toscana. Între timp, Gaston confirmă sentinţa dată de doctorii de *la Faculté*, murind chiar atunci; văduva lui se zăvorăşte în doliu, adio petreceri, jocuri, dansuri. Marguerite plânge, imploră cerul, coşmarul mănăstirii o persecută, aici ajung în cele din urmă principesele sărace. Dar iată un trimis de la Curte: Ludovic, care nu e încă Regele Soare, o aşteaptă şi o primeşte zâmbind: Ei bine, *mă cousine*, ce spui de prinţul Cosimo? Nu aşteaptă decât consimţământul vostru. Cu o plecăciune perfectă şi cu un surâs încântător, ea răspunde: Sire, sunt mulţumită.

La Pitti, în vremea asta, pluteşte misterul, şoapte, consiliu de familie. Spune Marele Duce Ferdinando, al doilea după nume: Nu există în întreaga Europă ceva mai bun, sânge ales, tinereţe, fire plăcută, sănătate. Informaţii sigure, de primă mână, de la Bonsi care le deţine de la Madame de Gobelin, intimă a Casei de Orléans. Spune Marea Ducesă Maria Vittoria, o femeie temătoare foarte: Dar suntem noi oare siguri că fata este o bună catolică şi nu cade în păcatele de la Port Royal şi în ereziile janseniştilor? Oare dansul, cântul şi mânuirea spinetei virtuţi sunt? Curtea franceză este coruptă, se povestesc lucruri cumplite. Dacă s-ar putea relua legăturile cu principesa germană…

Principele Leopoldo îşi ascunde cu eleganţă antipatia pentru cumnată şi se mărgineşte să-şi semnaleze prezenţa şoptindu-şi la ureche cu fratele său Mattia. În sfârşit, Marele Duce se întoarce spre Cosimo care, palid şi ţeapăn cum stă, are aerul că se teme să nu fie păcălit: Dar Alteţa-Voastră ce gândeşte despre Madamigella d’Orléans? Dacă portretul său păstrează asemănarea, cum am fost asiguraţi, trebuie să fie pe gustul vostru: căci noi vrem în primul rând să fiţi mulţumit.

— Tânărul îşi încruntă fruntea: toţi ochii sunt îndreptaţi asupra lui, chiar şi cei ironici ai unchiului Leopoldo, distras pentru o clipă de la şopocăiala lui. Problema religiei îl preocupă foarte mult pe tânăr, vorbele

mamei sale îl impresionează, de aceea partida cu principesa germană îi dădea mai multă încredere. Îşi pregătise o mică alocuţiune de circumstanţă, ca să facă figură bună şi să câştige timp, şi tocmai se pregătea să înceapă când Mattia îl luă repede, procedeu direct şi milităresc, fără formalităţi, de la unchi la nepot. Hai, fiule, exclamă, nu mai e timp de stat pe gânduri, sau da, sau ba: domnia-voastră trebuie să se însoare, nu noi. La hohotul său de râs numai Leopoldo se asocie, cu moderaţie, putâindu-şi mâna la gură, ca oamenii de carte. Simţindu-se astfel la strâmtoare, Cosimo îşi duce mâna stângă la gât, dreapta la piept şi se ridică în picioare: stă drept, s alături de scaunul Marii Ducese, care a rămas cu ochii plecaţi, vizibil încordată. Alteţă Serenissimă şi tată, dacă raţiunile de stat pe care le venerez şi supunerea filială n-ar fi potrivnice îndoielilor care poartă în sufletul meu o crâncenă bătălie... O să ne ţină aşa mai bine de-o jumătate de oră, şopteşte Leopoldo, şi închide ochii, răbdător.

Dar asta nu e adevărat, ţiuie blestematul de ţânţar. Cosimo a acceptat pe dată. Nu era îndrăgostit nici de nemţoaică, nici de mine, oamenii de soiul lui nu se îndrăgostesc, pentru ei femeia este un instrument de plăcere şi o maşină de făcut copii, puţin îi păsa lui de frumuseţea mea, care nu-i gâdila decât trufia. Istoria trebuie să facă dreptate în privinţa născocirilor pornite de la duşmanii mei.

Istoria este obişnuită să născocească şi uneori, născocind, desco ieră adevărul. Scrisorile îngălbenite, documentele diplomatice roase de cari nu slujesc la altceva; a interpreta şi a deduce sunt eufemisme care maschează lucrarea imaginaţiei. Singurul lucru cert este că tânărul principe vorbi folosind cuvinte care încă mai răsucesc limbile celor vii, izbesc cerul gurilor, strivesc buzele. Stat, Familie, Datorie, Politică, Binele Public, Morală; şi altele care şi-au păstrat sunetul dar şi-au pierdut înţelesul, ca Glorie, Onoare, Credinţă, Obedienţă, Respect. A inventa prin ipoteze discursul lui Cosimo este mai inofensiv şi mai puţin important decât descifrarea unei

urme de mamut sau a caracteristicilor unui craniu din cuaternar. Craniul lui Cosimo e bine conservat dar nu vorbeşte, vorbesc portretele sale precise în marmură şi pe pânză, cromozomii lui poate mai acţionează încă în noul-născut care suge biberonul. Merită să-i aruncăm o privire.

E un băieţandru limfatic, gălbejor, nas puternic, gură moale, bărbie mică; o faţă care exprimă timiditate, orgoliu şi melancolie… Crescut în climatul experienţelor ştiinţifice de la Accademia del Cimento, nu e deloc prost, în schimb e chinuit de scrupule, se teme de vicleniile IŢecuratului. Siguranţa lui terestră este Biserica Romană, aspiraţiile sale sunt contradictorii: sfinţenie şi ambiţii militare, credinţă în puterea absolută a principilor şi pretenţie la dragostea supuşilor. Pentru tatăl şi pentru unchii din partea acestuia are o admiraţie temperată de neîncredere, iar pentru mama sa afecţiunea fizică a eternului sugaci. Este foarte dornic să-şi ia o soţie, dar femeia îl sperie, deşi nu şi-o mărturiseşte. Cu răspunsul său dat Marelui Duce vrea să demonstreze înţelepciune, fler politic, rigoare morală: cu cât vorbeşte mai mult cu atât îşi dă seama că nu satisface pe nimeni. Atunci termină în grabă, încredinţându-şi soarta consiliului celor mai mari din familie, reafirmându-şi obedienţa, dar, dar… În acest moment Mattia, care nu are răbdarea lui Leopoldo şi scepticismul lui Ferdinando, îşi iese din sărite: Pe scurt, mireasa vă place sau nu vă place? Ce Dumnezeu, atâta vorbărie ca să te culci cu o fată frumoasă… Astfel brutalizat. Cosimo se bâlbâie, roşeşte; Maria Vittoria îşi astupă urechile şi-l fulgeră cu privirile pe cumnat.

Ca toate actriţele de ieri şi de azi, Marguerite Louise protestează, bombăne. Ce rost are să te ocupi de toate câte le-au spus membrii Casei Medici, cărora nu le venea să creadă că se vor înrudi cu sângele regal al Franţei? Cât îl priveşte pe Cosimo, era desigur încă de pe atunci un ipocrit, un inept, gata să arunce în spinarea altora toate greşelile sale, opinia sa nu contează. Mai degrabă să se ridice cortina de pe cabinetul unde am văzut că regele a primit-o tremurând, speriată şi chiar paralizată: rochia pe

care-o purta i-o împrumutase la Grande Mademoiselle, fiind prea largă şi prea lungă pentru ea. A răspuns da, zice ea, din respect faţă de prezenţa regală, un da scăldat în lacrimi. N-a zâmbit. Apoi, întoarsă acasă…

Ia să vedem, Alteţă. Domnia-voastră aţi apelat la luminile secolului nostru şi noi ne oferim să examinăm cazul vostru cu datele experienţei noastre asupra căsătoriilor nereuşite, fără niciun fel de parţialitate. E vorba, în fond, de a constata că după trei secole smintelile principilor şi principeselor (sau ale celor care le-au luat locul) nu s-au schimbat. Toate acestea ne îndeamnă să presupunem că, dacă în timpul întoarcerii sale la palatul Luxemburg, Marguerite Louise s-a căit, a fost doar pentru că nu întrebase la cât avea să se ridice dota şi cât de bogat avea să-i fie trusoul. În camera ei, după un an de văduvie, încă purtând doliul şi ţinând ferestrele închise, Ducesa d'Orléans, femeie slabă la minte şi cicălitoare înrăită, o îneacă în reproşuri: cum de nu şi-a dat seama că regele a dus-o de nas pentru a fi pe placul ultimelor dorinţe ale lui Mazarin, flagelul nobilimii franceze? Curtea Toscanei e meschină şi lugubră, mai rău decât Curtea Spaniei, unde reginele trăiesc ca nişte prizoniere: dacă Marguerite va scăpa de otrăvurile medicee, va duce o existenţă obscură, supusă soacrei, lipsită de cele mai oneste libertăţi. Şi apoi, de ce atâta grabă şi nu are încredere în vărul Charles, care-i este atât de drag împăratului, şi care, desigur, mai curând sau mai târziu, va căpăta un tron? E adevărat sau nu că prinţul Charles îi face curte pe faţă de câtăva vreme şi că ea îi răspunde cu plăcere?

Copila cade din nori, mai întâi uluită, apoi mişcată, măgulită. Acest văr pe jumătate german, prost îmbrăcat, împiedicat, mare mâncător de cârnaţi şi de varză şi oaspete tolerat la Blois, li s-a părut întotdeauna, ei şi surorilor sale, un tip cam grosolan, ba chiar şi cam nesuferit, pe care trebuia să-l suporte numai ca să-i facă plăcere ducesei, mătuşa ei. Neîndemânatic la jocurile de spirit, greoi la dans, duşman al muzicii şi al cântecelor, răspundea la batjocura fetelor fălindu-se cu dibăcia lui la

cai şi cu patima pentru vânătoare. Vizitele sale la castel nu aveau alt scop decât să bată pădurea împreună cu nişte tovarăşi grosolani, răspândind miros de sălbăticiune. Dacă Marguerite Louise îi cerea, cum s-a întâmplat adesea, să participe şi ea la vânătoare, toate pretextele erau bune pentru el ca s-o refuze: era prea distrată, călărea prost; critică nedreaptă care o scotea din sărite. Şi iată-l, deodată, în chip de îndrăgostit care suspină; dacă ducesa o spunea, trebuia s-o creadă. În acest moment Charles e acasă, în Lorena, şi Marguerite Louise se gândeşte că, de fapt, nu l-a privit niciodată cu atenţie, că n-ar şti să spună dacă e frumos sau urât. Tulburată peste măsură, încearcă să-şi reamintească felul cum arată: ochii, gura, părul, statura; apoi gesturile, vocea. Într-o zi, ca s-o ajute să descalece de pe iapa ei, în loc să-şi îndoaie genunchiul, o apucase de mijloc ţinând-o în aer o clipă mai mult decât era necesar înainte de-a o lăsa jos; altă dată alergase la ţipătul ei de spaimă în faţa unui şarpe uriaş şi-l tăiase în două. Întorcându-se spre fadul ei trecut de copilă, îl scrutează ca să adune din el mărturiile unui amor secret, o sumedenie de episoade neînsemnate se aprind în culori delicate şi-acum e sigură că este iubită cum erau doamnele de la Hotel de Rambouillet; asta îi ajunge pentru a se simţi îndrăgostită şi minunat de nefericită. Madame, imploră, nu îngăduiţi să fiu sacrificată.

Şi de ce, pentru Dumnezeu, puneţi la îndoială o dragoste care a fost încercarea cea mare a vieţii mele? declamă actriţa care nu mai e mândra şi capricioasa principesă din secolul al şaptesprezecelea, ci o pasionată eroină romantică, o blândă creatură oprimată şi resemnată. Cu această înfăţişare vrea să atragă ea gingaşele Muze ale sentimentului, melodrama secolului trecut. Greşiţi, Alteţă. Mimica domniei-voastre nu se potriveşte. Voi nu sunteţi personajul sensibil care ar fi putut atrage atenţia, să zicem, unui Balzac, sau unei Sand: aceştia nu s-au interesat de cazul vostru pentru că au mirosit aici absenţa pasiunii. Nu vi se potrivea nici chiar un rol ca al ducesei de Langeais, care a avut cel puţin

curajul să se îngroape într-o mănăstire. Semănaţi mai degrabă cu unele dintre contemporanele noastre care nu ştiu ce vor, dar vor numaidecât. Lăsaţi deoparte aceste zorzoane şi lăsaţi-vă reinventată cu oarecare verosimilitudine, măcar.

Sentimentul Margueritei Louise a fost prefabricat din materiale recondiţionate, subproduse ale unei acumulări de ambiţii deşarte. Originea ei era aproape regală, dar nu-i îngăduia fastul şi posibilitatea de a fi *prima inter pares*, aspiraţie feudală care a fost întotdeauna fixaţia ei. În aerul pe care îl respira era ceva ţigănesc, atmosfera unei curţi rustice, lipsită de bani şi discreditată: a doua căsătorie a tatălui ei îi displăcuse lui Ludovic al XIII-lea, Ana de Austria nu o primise niciodată pe mama sa. De mică, toţi îi spuneau *la petite reine*, destinată fiind ca soţie tânărului Ludovic: e de presupus că a plâns când i s-a spus că Ludovic nu era pentru ea. De atunci e agitată, de o vitalitate nestrunită care se revarsă în hoinăreli pe câmp şi prin păduri care o pun în contact cu trecătorii, braconierii, bieţii *manants*, cărora le încredinţează din capriciu vreo taină, cine ştie până unde dezvăluită. În lipsă de altceva mai bun, citeşte romane, cercetează cu atenţie *la Carte du Tendre*, organizează balete şi recitări, se hrăneşte cu o admiraţie ieftină, aşteptând-o pe cea de preţ. Cu cât soarta ei este mai întunecată, cu atât aspiră mai sus.

La moartea lui Gaston cade în excesul contrar, orice altă domnişoară părându-i mai înzestrată, mai fericită decât ea. Docilă din disperare, gata la orice compromis, contează doar pe rege, tutorele ei, ca să-i găsească o partidă onorabilă, principele Toscanei îi pare o ocazie nesperată, consimţământul ei este imediat, sincer. Dar acum părerile mamei îi tulbură hotărârea de a-l asculta pe suveran. Cum să faci faţă, cum să obţii substituirea lui Cosimo cu vărul de Lorena? Şi admiţând că lucrul ar fi posibil, e adevărat oare că acesta îi va cere mâna? Şi ce figură va face în societate soţia unui principe ca el, acum fără pământuri, fără tron? în ciuda fanteziilor romanţioase, Marguerite ştie ce înseamnă lipsa de bani, de rochii, de

bijuterii, strâmtorarea Casei de Orléans a învăţat-o să calculeze, să prefere siguranţa îndoielnicului. La îndoielile sale, la întrebările sale, mama se mulţumeşte să ridice din umeri repetând că e inutil să boceşti oalele sparte, că trebuia să fie mai precaută, să nu fi zis da. Răscolită, fata cere o nouă audienţă, se prosternează, sărută plângând mâna monarhului celui mai temut din Europa care îi răspunde îngheţat: Trebuia să vă gândiţi înainte, e în joc onoarea mea; sau Toscana, sau mănăstirea. Apoi zâmbeşte şi-i mângâie obrazul cu vârful degetului: Calmaţi-vă, verişoară, nu mai sunteţi o copilă, şi uite, am aici primul dar din partea soţului domniei-voastre, un diamant nemaipomenit.

Într-adevăr nemaipomenit. Din preţioasa cutiuţă ieşise la iveală un inel scânteietor pe care, instinctiv, Marguerite îl pusese în deget şi, uitând de toate, îl îndepărta şi-l apropia de ochi, cu eternul gest al femeilor fascinate de pietrele preţioase. Ludovic o privea binevoitor, satisfăcut, ironic: audienţa a luat sfârşit. el se ridică în picioare: *Adieu*, *mă cousine*. Este ora de Consiliu, o uşă se închide după el în vreme ce Mademoiselle se cufundă în plecăciunea protocolară.

Ce să mai facă acum, ce să mai gândească? Nimic precis; i se învârtea capul şi se simţea sfârşită, înfrântă de o forţă monstruoasă: de altfel plăcut scutită de orice responsabilitate. A pus inelul în cutiuţa încrustată care are în mijloc portretul soţului, obraji înfloritori, păr des, ochi întunecaţi: un bărbat ca oricare altul. Din starea aceasta de buimăceală îşi revine deodată printr-un limpede, rece raţionament: cât timp are să treacă până când vărul ei va putea s-o ia de soţie? Poate ani, ani grei de dizgraţie din partea regelui, aruncată într-o mănăstire de provincie unde frumuseţea ei se va ofili, în timp ce Marele Duce va găsi pentru fiul său o soţie dacă nu mai graţioasă decât ea, sigur mai bogată. Cu timpul chiar şi dragostea lui Charles, dacă de dragoste e vorba, se va stinge, şi ea, ca să iasă din mănăstire, va trebui să se mulţumească cu un gentilom mărunt şi să trăiască departe de Curte, tot născând şi

alăptând la copii.

Alteţa-Voastră are dreptate, o încurajează bătrâna Gabrielle, fosta doică şi cameristă care a urmat-o fără sarcini precise pe văduva d'Orléans la Paris. Marguerite Louise are meteahna de a se destăinui primului venit şi, în timp ce femeia o dezbracă, ea îi povesteşte toate necazurile sale: presupusa dragoste a lui Charles, amestecul regelui, reproşurile mamei; nu fără a-i arăta diamantul pe care l-a pus din nou în deget şi portretul lui Cosimo. Eu nu m-aş încrede în Monseniorul de Lorena, spune Gabrielle. S-ar putea s-o iubească pe Alteţa-Voastră, pentru că o principesă mai frumoasă nu găseşti uşor; dar nu cred în statornicia lui. E un tânăr uşuratic, a curtat-o pe Mancini şi chiar pe fata aia şchioapă care-i place acum regelui. Şi apoi ştiu cu toţii că a cerut-o de soţie pe la Grande Mademoiselle numai pentru bogăţia ei, fără să ţină seama de vârstă. Principele de Toscana este cu totul altceva, Medicii, nu-i ascultaţi pe cei care le vor răul, sunt generoşi şi eu pot să v-o spun, căci familia mea a venit în Franţa cu Doamna Caterina...

[341

! e!

Toţi ştiu, numai Marguerite nu ştia, că principele Charles aspira să se căsătorească cu sora ei mai mare. Nu se gândeşte că vărul ei nu i-a vorbit niciodată de dragoste şi că mama ei nu vorbeşte aşa decât ca să facă în ciuda regelui. E un ticălos, un trădător, ea se va răzbuna căsătorindu-se cu Cosimo, părăsind pentru totdeauna Franţa... Totuşi plânge cu disperare, socotindu-se fiinţa cea mai nenorocită de pe pământ, singură, persecutată, părăsită de toţi. Gabrielle, cu pieptenul în mină, se simte investită cu drepturi de protectoare şi de sfătuitoare şi, curioasă, ar vrea să ştie mai mult. Dar în definitiv, ce i-a făgăduit principele? Şi Mademoiselle îl iubeşte cu adevărat atât de mult? Ştergeţi ochii aceştia frumoşi şi scrieţi-i, am auzit că s-a întors, îi voi afla eu adresa. Nu e timp de pierdut, o fugă ar putea să rezolve situaţia. Nu-i nimic rău în asta, chiar şi Doamna Ducesă s-a căsătorit în secret şi

după aceea lucrurile s-au aranjat. Scrieţi, Alteţă, voi avea eu grijă…

Marguerite Louise nu a scris, Gabrielle atinsese o rană amintind de căsătoria clandestină a mamei sale, pată şi ruşine a Casei de Orléans. De altfel, nici nu a fost nevoie, căci, după obiceiul său, scumpul nepot reapăru într-o frumoasă dimineaţă la palatul Luxembourg, gata să se aşeze la masă ca să mănânce. Era atât de cordial şi de cumsecade încât Marguerite Louise uită de planurile sale răzbunătoare şi sări să-l îmbrăţişeze udându-i cu lacrimi funda cravatei, de altminteri mototolită. Mademoiselle d'Alençon, mica cocoşată, era la biserică, Doamna Montpensier, stăpâna casei, plecase cu o zi înainte la Forges, la o cură de ape, doar Doamna d'Orléans era aşezată la masă în aşteptarea primului fel. Fără să-i dea drumul din îmbrăţişarea sa nesăbuită, fata şoptea cuvinte care îl făceau să încremenească, folosind un tu pe care din copilărie nu-l folosiseră între ei niciodată. Salvează-mă, spunea, salvează-mă de la această căsătorie, numai tu poţi face asta, numai tu trebuie s-o faci. Slugile cu castroane fumegânde în mâini se opriseră, cu ochii în jos, cu urechile aţintite. Să scape de îmbrăţişarea ei, chiar şi printr-o smucitură: fu primul lucru la care se gândi Charles bănuind în ieşirea aceea nefirească un capriciu mai extravagant decât de obicei şi poate una din acele glume răutăcioase pe care micile d'Orléans le născoceau la Blois, punând la grea încercare răbdarea lui de rudă săracă. Dar acum acest sân rotund şi delicat care se simte prin întăriturile pieptarului, răsuflarea aceasta caldă şi umedă îl înmuiau şi îi îndepărtau voinţa de a înţelege ce se petrece, cu atât mai mult cu cât, trăgând cu ochiul spre mătuşa Ducesă, o vedea impasibilă ca în faţa unei scene prevăzute. Să profite de efuziune i-ar fi fost uşor, dacă ar fi avut în braţe o fată oarecare dintr-o familie bună, din anturajul reginei. Încurcătura sa creştea şi deveni insuportabilă când, printre suspine şi fără a slăbi strânsoarea, verişoara murmură un „mon *amour*" care îi tăie răsuflarea. Ipoteza glumei nu mai ţinea, fata îl iubea şi

dacă îl iubea, într-un fel sau altul, el trebuie să-i fi dat speranţe. Dar când şi cum? Atitudinea Ducesei era clară, se aşteptau ia-o declaraţie solemnă din partea lui, la un angajament, o făgăduială; asta tocmai în momentul în care, rupând relaţiile cu unchiul de Lorena şi fiind rău văzut la Curtea Franţei, ducea tratative cu cercurile împăratului pentru a intra în serviciul lui, poate ca simplu condotier.

Viclean nu era, dar nici naiv, trebuia să fie atent, să descopere ce aveau de gând să facă orfana şi văduva nenorocitului de Gaston. Deocamdată, ca bun gentilom ce era, alese o galanterie oarecare şi, cuprinzând umerii Margueritei, o făcu să se aşeze, încercând s-o calmeze, mai mult cu gesturile decât cu vorbele, pentru că în vorbe nu era el prea tare. Între timp reflecta: despre căsătoria toscană a verişoarei sale auzise doar aşa, câteva vorbe în vânt, pe care nu le luase în seamă; ştiind acum că treaba se hotărâse, simţi o oarecare uşurare căci, dacă în mod inconştient o amăgise pe Marguerite, nu mai era acum cu putinţă ca pentru a-şi salva onoarea să fie silit la matrimoniu. Fata îl iubea? Ei bine, amorul nu e totul în căsătorie, Charles e gata să-i răspundă la sentimente în limitele păstrării convenienţelor de ambele părţi. Cuvintele pe care i le şopteşte la ureche nu sunt chiar înfocate, dar tulbură o exagerată sensibilitate: Fiţi sigură, că devotamentul meu nu vă va părăsi niciodată, oriunde veţi fi, gândul meu vă va urmări. Pe mica mină pe care tânărul de Lorena, pentru a pecetlui înţelegerea, se apleacă s-o sărute, străluceşte un frumos diamant: *parbleu*, gândeşte el, Medicii ştiu să facă lucrurile *alla grande*, n-o să treacă o lună şi verişoara o să fie fericită cu un soţ atât de generos şi va mulţumi cerului că i l-a hărăzit. Dar verişoara este imprevizibilă: tulburată de sărutare, izbucneşte din nou în plâns şi, în loc să cadă, potrivit regulilor, în leşin, îşi smulge cu un gest furios inelul din deget şi-l aruncă pe jos peste masa pregătită.

Timp de o jumătate de oră slugile, sufragiul, ba chiar şi majordomul umblară în patru labe în căutarea preţioasei bijuterii care, nuntă sau nenuntă, trebuia recuperată: puţin

lipsi ca tânărul şi Ducesa să nu îngenuncheze şi ei ca să mătură podeaua cu mâinile. Numai Mademoiselle, nemişcată, cu batista la ochi, părea indiferentă la toată zarva asta. Dar inelul nu se găsea şi în faţa unui fapt atât de grav în consecinţe, nimeni nu se mai atinse de mâncare: nici Charles care, simţindu-se amestecat într-o intrigă periculoasă, uita de sănătoasa lui poftă de mâncare; nici Madame care revedea vremea dragostei ei neîngăduite pentru Gaston. Curaj, *mon enfant*. noi vom învinge soarta vrăjmaşă, îi şopti nepotului buimăcit; apoi, urmată de majordom, se îndreptă spre camerele sale.

Slugile continuară să scurme pe jos, Marguerite Louise nu se mişca şi tânărul, dezgustat, foarte plictisit, nu ştia ce să facă. Să se apropie de ea, să-l făgăduiască… Dar ce? Galanteria lui de mai înainte se istovise, gândul de a fi împins în vreun fel să o ia în căsătorie pe fetişcana aceea de cincisprezece ani, capricioasă, orgolioasă, pretenţioasă îl înspăimânta; ar fi. fost distrugerea lui. Iar ca să-i risipească iluziile e o cruzime, un risc, femeile din spiţa d’Orléans sunt răzbunătoare, n-ar ezita în faţa unui scandal. Totul este absurd, totul este încurcat, până şi părăsirea încăperii este o problemă. O privire spre verişoară. O privire spre uşă: tânărul de Lorena se îndepărtează în vârful picioarelor şi pleacă.

Rămasă singură, Mademoiselle îşi ia batista de la ochii care prin ţesătura subţire au urmărit mişcările vărului. E liniştită, plânsul abia i-a înroşit pleoapele. Dispariţia lui Charles n-a uimit-o, ştie bine cât de nătăfleţ e în momentele critice şi, deşi crede că este îndrăgostită de el, nimic, dacă ar vrea, nu ar împiedica-o să-i ia în râs. Slugile au isprăvit cu zburătăcitul pe podea şi acum termină cu strânsul mesei. Ea aşteaptă să iasă şi ultima, apoi se ridică în picioare şi se îndreaptă cu pas sigur către peretele din dreapta, acoperit în întregime aproape de un bufet adânc şi mare. Ajunsă aici, îndoaie genunchii, apleacă bustul, întinde braţul. Şi iată inelul, ea văzuse foarte bine unde căzuse… Îl vâră în deget, îl admiră. Oricum vor decurge lucrurile, n-are să-l restituie

donatorului, va spune că l-a pierdut pe undeva şi regele va avea grijă să-l despăgubească pe Marele Duce. Niciodată, asta e sigur, Charles de Lorena nu va putea oferi ceva asemănător. Şi acum se gândeşte (în timp ce urcă scara de serviciu care duce spre camera ei) că dacă primul dar al lui Cosimo e de o asemenea valoare, atunci cum ar putea fi – cum vor fi – darurile pregătite pentru o soţie ca ea, de sânge regal? Rubine, perle, Medicii sunt foarte bogaţi. Şi se simte cu atât mai mândră de renunţarea sa, de sacrificiul făcut pentru omul iubit. Charles va trebui s-o adore pentru eroica ei rezistenţă în faţa vrerii suveranului; tot Parisul va vorbi despre ea, Monsieur, care nu iubeşte femeile, dar care are pentru ea o neîndoielnică simpatie, o va sprijini, unchiul de Lorena se va înduioşa la rugăminţile nepoatei, în fond totul va fi mult mai uşor decât s-ar putea închipui. Bietul Charles, era atât de disperat că nici n-a cutezat s-o salute, s-a temut să nu se înduioşeze. Principesă de Lorena e un titlu frumos, dar măcar la început va trebui să se mulţumească cu o situaţie mai obişnuită, inferioară rangului ei de *Fille de France*. Dragostea nu-i prea comodă, uneori, oftează ea.

Prin urmare, s-a găsit inelul? o întreabă bătrâna Gabrielle care de fapt ştie totul şi fixează mâna lui Mademoiselle rezemată pe eterna *tapisserie*, unicul fel potrivit de a-şi petrece timpul pentru o îndrăgostită nefericita. Tăcerea Margueritei nu o descurajează: Se spune, adaugă zâmbind maliţioasă, că Ambasadorul

Toscanei a primit un cufăraş plin eu galanterii. Şi pentru cine, mă rog? întrucât aluzia nu e primită, Gabrielle adulmecă proasta dispoziţie şi o previne: Dacă Alteţa-Voastră are nevoie de mine, sunt la garderobă.

Scăpată de prezenţa aceea indiscretă, Mademoiselle dă deoparte ghergheful şi scoate cutiuţa cu inelul privind cu atenţie portretul lui Cosimo. Nu e frumos, dar, acum, după ce l-a revăzut, nici Charles nu e frumos: ca să fie sinceră, niciunul nici celălalt nu corespund unui vag ideal pe care şi-l făcuse despre prestanţa masculină: de exemplu, niciunul dintre ei nu seamănă cu acel tânăr

braconier întâlnit adesea în timpul cavalcadelor sale în pădurile de la Blois şi pe care, parcă printr-un tacit pact de amiciţie, nu-l denunţase niciodată paznicului de vânătoare. Calităţile lor constau to, ale în faptul că amândoi sunt principi şi aspiră la mâna ei. Şi acum o cuprinde o ciudată milă pentru acel Cosimo necunoscut care o aşteaptă şi care, cine ştie, este nerăbdător s-o strângă în braţe. De nenumărate ori a auzit povestindu-se că italienii iubesc cu înfocare: curiozitatea de a face proba o ispiteşte, fantezia îi scapă din frâie şi galopează în închipuiri îndrăzneţe. Orgoliul o împiedică să pună la îndoială sentimentele vărului, dar revăzând scena petrecută cu o oră mai înainte, se indispune; comportarea aceea stânjenită, omagiul acela formal cu sărutul mâinii irită dorinţele sale. Devotamentul meu, gândul meu… Vorbe în vânt. Ea este însetată de fapte, vrea să fie forţată, cucerită cu pasiune, poate chiar cu brutalitate. N-ar fi o greşeală ireparabilă să-l refuze orbeşte pe moştenitorul Toscanei din dragoste pentru Charles? Bine spunea Gabrielle: Alteţa-Voastră este chiar sigură că-l iubeşte atât de mult?

Nu, nu este ci tuşi de puţin sigură. În cămăruţa aceasta întunecată, prost mobilată, unde soarele nu intră niciodată şi lumina piere înaintea înserării, sentimentele nu rezistă plictiselii, se evaporează, se sting ca focurile care nu mai au cu ce arde. I se pare că nu are trecut, trebuie să facă un efort ca să-şi amintească de Charles că există. Să-i scrie un bilet, să-i propună o fugă aventuroasă sunt vise absurde, fără niciun rost. Dacă ar fi închisă într-o mănăstire nu ar fi mai rău decât aşa.

În micul şi amărâtul ei teatru, actriţa continuă să mugească spunând că lucrurile s-au petrecut altfel, că Charles era nebun după ea şi gata să piardă totul numai s-o ia de soţie, că o asedia cu mesaje chinuitoare. Există probe, spune, pentru toate astea. Ce probe, Mademoiselle? Pălăvrăgeli, şoapte care zboară ca palele de vânt între cartierul Marais şi palatul Luvru, poveşti mai neroade decât cele pe care vi le oferim astăzi, recunoscându-vă într-o fetişcană modernă oarecare ce se teme de viaţă şi

visează ca lumea să vorbească despre ea. Soarta principeselor căsătorite prin procură şi transferate numaidecât la monotonia ilustrelor matroane deformate de naşteri şi de avorturi, vă repugna, domnia-voastră aspira la cu totul altceva, şi legenda unei pasiuni nefericite se potrivea în cazul vostru: vă ispiteau gesturile teatrale, să suspinaţi la picioarele bolnave de podagră ale unchiului de Lorena, să sfidaţi mânia regelui. Dar, trebuie să recunoaşteţi, bogăţia trusoului v-a schimbat gândurile. Să probaţi rochii bătute cu nestemate, să alegeţi dantele vaporoase, daruri măreţe din partea unui suveran megaloman, au fost ocupaţii falnice pe care cu vorba le puteaţi dispreţui, dar satisfăceau aviditatea voastră de bunuri, frustrată în prima adolescenţă. Până atunci eraţi, cu toate închipuirile voastre romanţioase, foarte atentă la propriile interese: astăzi vi s-ar potrivi rolul unei dactilografe americane devenită patroană de puţuri petrolifere, pluridivorţată, văicăreaţă şi tiranică. Între extremul remediu de a vă refugia într-o mănăstire şi ocazia de a fi în sfârşit în centrul petrecerilor de la Curte, nu aţi ezitat. Au fost petreceri fastuoase.

Actriţa radiază, scena se populează cu duci şi cu principi de sânge, cu doamne având dreptul la *tabouret*: niciuna nu a întrecut-o în frumuseţe, graţie, eleganţă, în seara plecării de la Fontainebleau… Miile de ochi care

DO]

O urmăreau erau ochi de îndrăgostiţi, garanţia unui triumf care avea să dureze mult şi oriunde, ieşit victorios peste toate piedicile. Îi spun *Altezza Serenissima*, titlu cuvenit soţiei moştenitorului Toscanei; nici măcar regele, se şopteşte, nu a dat Infantei bijuterii asemenea celor trimise de Cosimo. Cine e Cosimo? Ecoul unui nume repetat în timpul slujbei în capela regală, în timp ce ruda sa, Ducele de Guise, îi punea verigheta în deget: un vis urât pe care Marg uerite nu vrea să şi-l reamintească, numai prezentul există: o petrecere care va dura toată viaţa.

Şi acum, într-o proaspătă dimineaţă de mai, plecarea

este un alt spectacol în onoarea sa; cum să creadă că are să fie fără întoarcere? Lectici, trăsuri, cai se preumblă sărbătoreşte prin faţa generoasei *plaisance royale*, scene de adio după gustul domnului Racine: regele, regina, doamne de onoare şi de *atour*: toţi se produc ca într-un balet. În lumina aceasta şi amintirea despărţirii de mama sa păleşte într-un climat convenţional: *Ma fille*, n-o să ne mai vedem niciodată; replică de efect dramatic, Ducesa ştiind să plângă la comandă. Creierul Margueritei e oprit, fermecat, nu a reuşit să plângă cum cerea rolul ei.

Lectica Alteţei-Sale Serenissime, se strigă, şi ea, care urăşte lectica, insistă să încalece pe cal. În schimb, este închisă împreună cu Madame d'Angoulême, singura demnă de a-l reprezenta pe rege. Trăsuri, călăreţi, echipaje se amestecă înainte de a se înşira în cortegiu, cu un vacarm asurzitor. În sfârşit catârcele o pornesc şi Marguerite tresare: dar eu… exclamă ridicându-se de pe scaun şi încercând să deschidă portiera. O smucitură o aruncă înapoi şi doamna de Angoulême zâmbeşte, îi prinde binişor mina. Nu acum, Alteţă, aşteptaţi prima oprire, lectica e mai comodă, nu vă vede nimeni, aşa că puteţi plânge în voie.

Aici a început, de fapt, îndelungatul plâns al Margueritei, care nu mai e idolul sărbătorit, ci soţie legitimă a unui străin necunoscut. Spectacolul s-a terminat într-o cutie căptuşită cu atlaz alb unde e închis, ca un şarpe trezit din letargie, teribilul adevăr. Nu voi mai revedea oare Parisul, Fontainebleau, pădurea aceasta! Va fi chiar adevărat că o *Fille de France*, măritată prost, să nu poată, dacă vrea, să se întoarcă acasă? În romane, principesele persecutate găsesc întotdeauna modalitatea de a se sustrage sorţii vrăjmaşe, credinciosul lor cavaler le eliberează şi le redă fericirea. Unde este Charles? Ce a născocit ca s-o salveze? Trec bătrânii stejari, fagii, cărările pătate cu soare lichid, fulgeră goana nebună a unei căprioare surprinse, în sfârşit drumul străbate câmpuri nesfârşite de grâne palide, la orizont turle de clopotniţe, turnuri de castele rătăcite. Şi din nou păduri dese de ferigi

uriaşe, de arbuşti încâlciţi unde nu intră soarele, umbre întunecate care l-ar ascunde pe fugar, care ar putea să piară aiurea, ea prin farmec, şi nimeni nu l-ar mai găsi. Pentru spaima Margueritei nu există altă apărare decât palma la ochi. Madame d'Angoulême scoate sticluţa cu săruri parfumate, îi întinde pudra, oglinda. Peste puţin o vom întâlni pe la Grande Mademoiselle, Alteţa-Voastră se va putea reface. N-am nevoie de asta, şuieră Marguerite; şi nu e adevărat, îi e foame şi va mânca la gustare un fazan întreg.

Retrageţi-vă, Doamnă, în actul al doilea nu e loc pentru domnia-voastră, suntem la Florenţa, în palatul Pitti, în camera Marelui Principe, care a dormit prost, puls neregulat, febră ridicată. Încunoştinţată, Serenissima Maria Vittoria, stând dreaptă la picioarele patului, observă şi, pe şoptite, se sfătuieşte cu confesorul, venit numaidecât la ordinul ei. O fi poate o răceală, dar n-ai de unde şti, în primul rând trebuie să te gândeşti la suflet, la rest se va gândi medicul de Curte, chemat degrabă. Speriat, Cosimo se uită disperat la mama lui şi la preot, încercând să le citească sentinţa în ochi. Boli de-ale tinereţii, surmenare, îl linişteşte unchiul Leopoldo, care tocmai a păşit pragul camerei şi, cu un gest binevoitor, dar autoritar, îl concediază pe confesor, nu fără dojeni respectuoase din partea cumnatei. V-aţi obosit prea mult cu preparativele „Petrecerilor Mondene". Repaus, dietă uşoară şi totul va trece. Inutil să fie alarmat Marele Duce care în dimineaţa aceasta are consiliu. Liniştit, bolnavul bea o fiertură sudoriferă şi închide ochii, îi e somn, să-l lăsăm să doarmă.

Dar Marea Ducesă e neliniştită, îl trage pe cumnat de mânecă şi îl sileşte să se retragă cu ea în nişa unei ferestre. Nu-l aprobă, ba chiar se miră, căci atâta timp cât omul e conştient, o spovedanie amănunţită es le leacul cel mai bun. Şi apoi, nu ar fi cazul să trimită un curier special care să oprească convoiul principesei mirese, care se şi află în drum spre Marsilia? După ea, această boală neaşteptată e un semn al cerului, căsătoria franceză nu i-a plăcut niciodată. Celebrată la Paris, poate de un sacerdot

eretic, nu s-ar putea oare cere papei să desfacă legământul, explicându-i cum au mers lucrurile? Deocamdată, chiar dacă boala principelui, cu voia Domnului, nu e mortală, prudenţa spune că e mai bine ca principesa să se oprească din drum şi să fie amânată ceremonia nupţială de la Florenţa pentru o dată mai potrivită, lucrul cel mai important, de fapt.

Leopoldo tace şi o lasă să vorbească fără să-i acorde nici cea mai mică atenţie, hotărât să nu mişte un deget pentru a-i face pe plac. Ceea ce îl agasează însă mai mult decât orice este că, din cu totul alte motive, este în fond de acord cu Maria Vittoria: are informaţii precise despre Mademoiselle d'Orléans şi despre temperamentul doamnelor Franţei, aşa încât graba cu care înrudirea s-a înfăptuit i s-a părut o greşeală fără margini. Iar să împiedice acest lucru nici nu a putut, nici nu a voit, *habent sua fata*... Aşa e sortit, de fapt, ca Medicii să nu aibă mână bună la alegerea soţiilor; vanitatea, interesele îi trădează. De zeci de ani istoria se repetă: Maria Cristina de Lorena, Maria Maddalena mama ei – odihnească în pace – şi actuala Mare Ducesă au fost un dezastru pentru dinastie: femei bune, dar chiţibuşare, bănuielnice, supărăcioase, obtuze, mânuite de preoţi. Cosimo nu e băiat rău, dar e plicticos, bosumflat, pedant: să dea Dumnezeu să iasă bine şi celor doi soţi puterea să se suporte. Cu această pesimistă concluzie profită de momentul în care cumnata îşi trage sufla*m* rea ca să-i apuce mâinile şi să bată cu palma pe ele a bunăvoinţă. Totul va ieşi bine, Alteţă Serenissimă, rugaţi-vă şi providenţa nu vă va uita. După o ultimă privire spre nepotul aţipit şi un salut larg, iese în grabă, îl aşteaptă domnii aceia de la Academia del Cimento pentru o nouă experienţă pe guşteri.

Rămasă singură, Maria Vittoria se apropie din nou de patul fiului său şi cu un gest cheamă un servitor: să se ducă cineva să-l cheme pe confesorul îndepărtat de Leopoldo, ca să stea pregătit în anticameră. Apoi, după un aerian semn al crucii şi cu mare foşnet de fuste, se îndreaptă spre uşă, dând peste medicul Bellini, elev al lui

Redi, care se află la Pisa. Suntem în mâinile Domnului, îi şopteşte, schiţând un gest deznădăjduit şi fără să se oprească. Nu vrea să stea de faţă la vizită, principele e fiul său, dar este totuşi un bărbat. Ajunsă în camerele ei, expediază pe dată Maicii Superioare de la Crocette, care-i este foarte devotată, un bilet ca să înceapă o *novena* – o slujbă timp de nouă zile – pentru sănătatea trupească şi sufletească a bolnavului. Vestea se răspândeşte, într-o jumătate de oră nu mai e mănăstire sau biserică în Florenţa în care să nu fi ajuns. Încep să se tragă clopotele, meşteşugari, neguţători, ţărani se strâng în grupuri, se dă ca sigură moartea lui Cosimo, bietul băiat, aşa de tânăr şi în plus mai aştepta să-i vină şi mireasa, eu am spus-o mereu că nu putea s-o ducă mult, prea era îngândurat, se vede că răul îl rodea pe dinăuntru. Se fac pronosticuri, o să se bine sau o să fie rău că moştenirea îi revine lui Francesco Maria? Lumea clatină din cap, lucrurile n-au să se schimbe, dări, impozite, jecmăneli. Mizeria generală, şi termini tot la spital, asta e soarta noastră. La intrarea medicului, urmat de chirurgul cu lighenaş şi lanţete, Cosimo are o tresărire. îl aştepta pe Redi şi tinerelul acesta nu-i place, nu-i place felul cum îl fixează şi cum îl palpează. Câteva din cuvintele pe care le schimbă între ei cei doi oameni de „artă” îl preocupă, e convins că ei observă pe faţa lui simptomele vărsatului. A avut vărsat, dar poate să mai aibă, şi cine-l asigură că de data asta n-o să rămână desfigurat: cum a rămas cutare, şi cutare, doi monştri? Atunci mai bine să moară. Preotul – strigă – duhovnicul, ultima împărtăşanie: şi tânărul doctor ar râde dacă bolnavul n-ar fi Marele Principe. Un simplu caz de pojar, declară el zâmbind mieros, o dandana de copii. Nu-i cazul de lăsat sânge e: veşminte calde, dietă uşoară; în câteva zile Alteţa-Voastră scapă.

Mai liniştit, dar pipăindu-şi din când în când faţa care începea să-l mănânce, Cosimo îşi recompune demnitatea, aşteptând, oricum, preotul. Ca şi mama lui, nu are încredere în medici, dar foarte mare în Pronia cerească, în sfinţii protectori ai celor puternici, în relicvele din care are

din belşug. De dincolo răsună paşi, trebuie să fi sosit confesorul: Să intre Părintele, ordonă răspunzând la plecăciunile pe care le fac la plecare Bellini şi chirurgul. La obişnuitele scrupule legate de o spovedanie amănunţită, chinul şi plăcerea lui încă din copilărie, se adaugă acum spaima de a se afla în păcat mortal, căci chiar noaptea trecută l-a vizitat imaginea seducătoare a blondei franţuzoaice cu vise necurate: a pătat aşadar sfinţenia căsătoriei, care este o Sfântă Taină. Iertarea va fi acordată doar cu greutate de data asta şi desigur deloc mângâiată de obişnuitele laude pentru credinţa sa fără seamăn. Simte, pentru soaţa care călătoreşte spre el, un resentiment amar, ba chiar dorinţa de a o pedepsi aproape. Dacă scapă de moarte, va avea grijă ca această Margherita Luisa să ţină dreapta cale.

Actriţa exultă, scena în care Cosimo se spovedeşte crezându-se în pragul morţii din pricina unui fieac o face să se strâmbe de râs. Desigur, aşa trebuie să fi fost, din toate ungherele palatului Pitti răsărea rasa neagră, cenuşie, cafenie, aibă a vreunui preot sau a vreunui călugăr având cu toţii pe faţă acelaşi zâmbet nătâng, edificator, drept garanţie a scrisorilor de acreditare pentru lumea cealaltă. Dar acum gata, scena îi aparţine ei, care tocmai intră în parcul de la Montargis, una dintre numeroasele feude ale lui Grande. Mademoiselle care i-a venit în întâmpinare şi a primit-o în caleaşca ei. În ciuda implorărilor Doamnei d'Angoulême, reuşise să treacă din lectică pe cal, şi asta pe parcursul a vreo douăzeci de mile. Acum, pernele roşii ca focul ale caleştii sunt o binefacere pentru oasele ei rupte, dar creierul nu i-a obosit să lucreze. Domnişoara Montpensier, gazdă binevoitoare, o tratează cu atenţie frăţească şi Marguerite se întreabă cum de nu se gândise să-i ceară ajutorul, când încă mai era timp, pentru a desface căsătoria toscană? Cine ştie, poate că nu e totul pierdut: deci mai întâi să lungească la nesfârşire şederea la Montargis, apoi, cu ajutorul surorii sale şi al unor medici atraşi de partea ei, să se dea drept grav bolnavă, incapabilă să-şi urmeze călătoria. Şi, la urma

urmei, de ce, mă rog, n-ar împinge lucrurile mai departe şi n-ar simula o moarte neaşteptată? Curieri la Paris, curieri la Marsilia: principesa, fata aceea tânără şi frumoasă ea o floare (mai, mai că-i vine să plângă) a zburat la ceruri. În taină, la Montargis, se pregăteşte racla, cu pietre şi zdrenţe, şi se pogoară în mormântul din capelă. Curtea îmbracă doliu, plânge Ducesa mamă, plânge Charles, repede consolat de un mesaj clandestin: şi ea, Marguerite, care nu mai e principesă de Toscana, ci din nou Mademoiselle d'Orléans, trăieşte travestită în păstoriţă într-o colibă din inima pădurii, aşteptând ca principele Co simo să-şi lă o a doua soţie. Romanul e perfect, trec lunile şi, la sfârşit, aflând adevărul, regele Ludovic iartă, Charles e în al nouălea cer şi altă nuntă se celebrează. E fericirea, răsplata iubirii credincioase.

Născocirea este atât de atrăgătoare încât realitatea înconjurătoare se împleteşte cu ea, vasalii care se îngrămădesc pe marginile cortegiului au aerul că o aprobă. Sunt mici castelani în mare ţinută, pe cai împodobiţi somptuos, arendaşi în costume extravagante, parohi cu enoriaşii şi stindardele lor, şi toţi aplaudă, fâlfâie batiste, aruncă flori. Domnişoara Montpensier se înclină, salută cu surâsul mândru al suveranei obişnuită cu omagiile: ea este cea care readuce evenimentul la dimensiunile iremediabilei realităţi. Faţă de o prezenţă atât de bănuielnică şi de autoritară, cea a soţiei toscane, devenită acum o străină, e neînsemnată, ea contând doar ca protejată a surorii ei mai mari, care este departe de a lua în seamă privirea ei stăruitoare, rugătoare. E târziu, prea târziu pentru a se mai refugia în lumea basmelor. Faţa încruntată a Annei Louise de Montpensier este mai dură decât căutătura lui Ludovic.

Sosesc, şi clocotul convoiului, îmbulzeala celor veniţi să aplaude şi care năvălesc prin grădini şi săli alungă nourii roz ai visului, singura resursă a Margueritei este fragilitatea sa de copilă care nu a terminat de crescut; aceşti gentilomi de ţară, aceste doamne îmbrăcate ca acum cincizeci de ani o răsfaţă câteva minute, apoi se

reped să-şi îndeplinească îndatoririle lor de vasali faţă de Doamna locului. Buimăcită, jignită, ea cere o cameră numai pentru ea, lui pat, oboseala ei o justifică şi pentru o clipă îi oferă slaba mângâiere de a fi compătimită. Este întovărăşită cu bunăvoinţă pe scările şi pe coridoarele cu ziduri groase care înăbuşă vuietul sălilor de jos unde se pregăteşte banchetul. Două fete de ţară, cameriste improvizate, au şi început s-o dezbrace când, o a treia intră fără să bată şi uitând de reverenţă, atât este de tulburată şi de obosită. A sosif Alteţa-Sa principele de Lorena, bâlbâie ea, şi alta nu mai ştie să spună, a uitat restul mesajului pe care i l-a încredinţat la Grande Mademoiselle: principesa să nu se mişte din cameră, va urca ea, mai târziu, să-i vorbească.

Până aici actriţa a ascultat îndeplinind gesturile pe care le cerea textul: şi-a scos corsetul cu balene, şi-a despletit părul, a căscat, dar acum se revoltă, izbucneşte, pretinde adevărul. Care adevăr? nu ştie să răspundă, vrea să se tragă îndărăt, care să pornească iar de la Fontainebleau, să refacă, în lumina acelei dimineţi, paşi şi amintiri pierdute. Apoi îşi aminteşte că e prizonieră, prinsă în cursa personajului care e opera sa, a întregii sale vieţi. Pe jumătate resemnată, bombăne că niciodată nu va comite ticăloşia de a se băga în pat în plină petrecere. Nemişcată, cu delicaţii ei umeri descoperiţi, caută o soluţie, un compromis între ceea ce s-a petrecut cu adevărat şi ceea ce îi impune orgoliul ei de femeie atât de importantă. Fetele, cu lucrurile în mâini, aşteaptă, stane de piatră gata să prindă viaţă.

Câteva secunde, şi Marguerite respinge mâinile lor, oboseala şi somnolenţa s-au transformat în vigoare şi îndârjire, miracolul s-a făptuit, Charles e aici, basmul poate să reînceapă. din locul de unde s-a întrerupt, deci scena continuă, romanul e salvat. Tinerele aleargă cu carafe cu apă, cu lighenaşe, prosoape, se desfac brocarturi, se deschid casete, scrinuri. Aşezată la oglindă, principesa îşi adună cosiţele delicate, apucă pieptenul şi, nerăbdătoare, febrilă, îşi aranjează singură pieptănătura.

E îmbujorată, ochii săi limpezi scânteie de gingaşă maliţie, pielea ei are netezimea ivoriului, minune a fericirii. Într-o clipă iat-o gata şi puţin lipseşte ca neîndemânaticele asistente, extaziate, să n-o aplaude, în timp ce ea o porneşte, foşnind, în pas de dans.

Fireşte, Charles a sosit. A galopat, se spune, de la Paris la Montargis, distanţă, nu glumă, şi fără escortă; nici nu a avut timp să se cureţe de praf şi de sudoare. A fost văzut, de cum a descălecat, îndreptându-se cu paşi greoi, de cavaler încercat, spre salonul de onoare şi în primele clipe majordomul nu l-a recunoscut. Acolo a rămas, în picioare, în arcada unei ferestre, cu o mină pe garda spadei, cealaltă atârnând de-a lungul coapsei. E puţin cam buimac şi nu se trezeşte prea bine nici la apariţia miresei de Toscana, splendidă în rochia-i de argint: cea destinată pentru intrarea în Florenţa şi pe care din capriciu a dorit s-o îmbrace. Din grupul care se îngrămădeşte în jurul domnişoarei Montpensier, ochi surprinşi o fixează: nici chiar la Fontainebleau, şoptesc curtenii parizieni, la braţul regelui, nu a fost atât de strălucitoare, atât de pricepută să răspundă la complimente. Sora are aerul că nu a remarcat intrarea ei, stă de vorbă, râde, agită evantaiul: numai cine o cunoaşte bine surprinde anumite priviri pe care le trimite pieziş spre nesocotită. Între timp câte unul îl fixează pe de Lorena, înconjurat acum cu respect de un grup de gentilomi cărora le răspunde, nepoliteţe de neiertat, căscând. Şi iată că Marguerite, după ce a trecut însufleţită din grup în grup, se află acum la câţiva paşi de el. şi poate, cu o singură piruetă graţioasă, să-i iasă drept în faţă şi să-l surprindă tocmai în momentul în care, cu mâna la gură, îşi reţine un alt căscat. Dintr-odată, ca la un semnal, încetează trăncăneala seniorialelor conversaţii, abia se mai aude clinchetul paharelor purtate printre oaspeţi pe tăvile valeţilor. În acea tăcere neobişnuită răsună ca un clopoţel – ironică? – vocea principesei: Bună seara, *mon cousin*, nu ştiam că faceţi parte din escorta mea de onoare.

Fraza, auzită de cei de aproape şi de cei de departe,

este un sesam deschide-te care îngăduie să se strecoare în mintea provincialilor înţelesul unor tainice aluzii, din prudenţă necomentate. Cât îi priveşte pe parizieni, până acum nici măcar în intimitatea trăsurilor nu îndrăzniseră să atingă un subiect atât de delicat ca acela al presupusului flirt dintre mica d'Orléans şi tânărul de Lorena. Foarte îngrijorată, Doamna d'Angoulême bănuieşte cam ce ascund şoaptele pe care le aude circulând prin mulţime şi se supraveghează, e vai şi amar dacă va lăsa să-i scape cel mai mic semn de nelinişte. Dar, elegantă şi plină de tact în conversaţie, este obişnuită în schimb să gândească în termeni grosolani şi brutali. Cine l-a sfătuit pe dezmăţatul ăsta de bastard de Lorena să facă o asemenea dobitocie? Bănuieşte aici mânuşiţa văduvei d'Orléans, sentimentală, plângăcioasă şi chiar plină de răutate când speră să ţeasă intrigi împotriva voinţei regelui. Acum e îngrijorată, cuvintele Margueritei, vizibil batjocoritoare, trădează mânia unei iubite dezamăgite şi pot duce la o scenă, la un scandal. O făcuseră să creadă că, disperat, Charles plecase în Germania: aceasta era explicaţia absenţei lui la balul de la Fontainebleau. Ceaşca tremură în mâna Doamnei, o picătură de cafea cade pe dantela jaboului. Şi ce figură am să fac eu, care mi-am luat responsabilitatea comportării ei şi am jurat s-o încredinţez soţului inocentă ca o jună călugăriţă?

În realitate, după ieşirea Margueritei primită de Charles cu un surâs încurcat, cei doi veri nu schimbă între ei decât vorbe de convenienţă, saluturi de la rude comune locuind în Palatinat, în Boemia, în Saxonia, veşti despre sănătatea lor: apoi se despart şi Doamna respiră uşurată, propunându-şi să se folosească de toată autoritatea ei pentru ca tânărul să plece cât mai repede. Acum Principesa se arată liniştită, şi-a reluat plimbarea de ceremonie, afabilă cu toţi şi surâzătoare. De fapt, o mare linişte a coborât în sufletul ei, vanitatea i-a fost satisfăcută, prezenţa lui Charles îi dă siguranţa că este iubită, ceea ce îi oferă prilejul să savureze dubla plăcere a rolului de protagonistă într-o poveste patetică şi cel de viitoare Mare

Ducesă. Viitorul e fără margini, plin de îndemnuri necunoscute; fără să renunţe la niciunul dintre privilegiile ei (sângele regal, fidelitatea lui Charles, proprietatea ei indiscutabilă, un mic tron), manifestă o indiferenţă voioasă faţă de trecut şi de viitor. Şi după toate astea, e plăcut să fii soţia unui principe suveran: fără îndoială, vărul ei este un tânăr atrăgător, dar cine poate spune dacă moştenitorul Toscanei nu va şti s-o cucerească şi să şteargă amintirea unei pasiuni care poate că nu a fost decât un capriciu? Tinereţea, pofta de viaţă clocotesc în ea, repezind-o într-o goană nebună.

Şi iată că o uşă se deschide larg, apar valeţi în livrele splendide şi, oprit în prag, un şambelan anunţă că masa e servită. Numaidecât se formează şi se grupează. perechile, precedate de la Grande Mademoiselle care dă mâna oaspetelui mai bătrân, un duce şi pair care descinde din carolingieni. Şi cine va conduce la masă pe Serenissima soţie dacă nu cea mai apropiată rudă de rang regal, principele de Lorena? Numai că doritul nu se mişcă, zadarnic Marguerite ridică mâna ca s-o întâlnească pe a sa. Alteţă Serenissimă, bâlbâie, mă *cousine*… Cu o mişcare stângace a umerilor care aminteşte de timpurile de la Blois, şopteşte în cele din urmă: Binevoiţi a mă ierta, pic de somn, îngăduiţi-mi să mă retrag.

Les Mémoires rămase de la sora mea sunt o ţesătură de minciuni, scrâşneşte actriţa, în timp ce slugile aranjează mobilierul camerei pe care la Grande Mademoisselle a fost constrânsă s-o împartă cu Marguerite în prima noapte petrecută la Montargis. Orice valoare ar avea mărturiile domnişoarei Montpensier, un lucru pare de crezut, anume că mireasa de Toscana a refuzat să doarmă singură. Cina decursese într-o atmosferă furtunoasă, comesenii erau năuciţi de locvacitatea ei muşcătoare căreia-i urmau lungi pauze de îndârjită tăcere. *Elle est folle*, *elle ne sait pas ce cu'elle dit*, se frământă Doamna d'Angoulême, fără să se atingă de mâncare din cauza spaimei care-i strânge stomacul. Domnişoara Montpensier, în schimb, mănâncă fără vreo reţinere şi afişează o bună

dispoziţie prefăcută doar în mică măsură; părerea sa despre prima născută a mamei sale vitrege a fost întotdeauna negativă, regele nu a consultat-o cu privire la căsătoria toscană, cu atât mai rău pentru el. De altfel, ajunge ea, Anne Louise, ca să susţină onoarea Casei de Orléans.

Dar când, mai târziu, cele două surori vitrege urcară la etajul superior, ea nu avu curajul să respingă îmbrăţişarea pătimaşă a Margueritei, care nu mai visa, firește, o absurdă eliberare, ci doar mângâierea unei prezenţe familiare împotriva ororilor disperării de una singură. *Ma soeur*, *ne me laissez pas*, *ayez pitié de moi*. Valeţii, cu sfeşnicele ridicate, iluminau scena, fetele de serviciu încremenesc curioase, consternate. Prudenţa este măcar acum o bună sfătuitoare: e mai bine să opreşti prin bunăvoinţă revărsarea unei reprobabile slăbiciuni. Desigur, *ma petite*, vino în camera mea. Ziua a fost obositoare, ai febră. Într-adevăr, fruntea miresei arde, veste care mâine va umbla din gură în gură. Îmbrăţişându-se, cele două d’Orléans intră în apartamentul ducal, domnişoarele venite în grabă pentru toaleta de noapte sunt concediate, uşa se închide.

Îndepărtat astfel pericolul privirilor indiscrete, faţa Annei Louise se înăspreşte: desprinzându-se din îmbrăţişare, se aşază în tăcere la oglindă lăsând-o pe

Marguerite să-şi reverse disperarea după pofta inimii în gemete nearticulate şi în hohote de plâns. Satisfacţia de a fi protejat-o cavalereşte pe sora sa nu micşorează neplăcerea de a trebui să se pregătească de culcare în prezenţa ei. Începe să-şi desfacă alene complicatul edificiu al buclelor cenuşii şi cu gesturi stânjenite îşi întinde pe faţă balsamuri şi loţiuni. În sfârşit, sculându-se în picioare, începe să-şi dezbumbe corsetul rigid, îl scoate pe cap, manevrează nervoasă fustele care cad una după alta la picioarele sale. Apoi, ferită de un paravan, îşi pune o lungă cămaşă monahală pe care se grăbeşte să şi-o ascundă sub o somptuoasă haină de cameră, trăgând mereu cu ochiul dacă Marguerite, care între timp a încetat să se vaite, o

observă: aceste tinerele necoapte sunt necruţătoare cu fecioarele trecute.

Ei bine, micuţa mea, cum te simţi, nu vrei să te dezbraci? La cuvintele Annei Louise, Marguerite nu răspunde decât suflându-şi nasul; brusc, ca o prestidigitoare, iat-o eliberându-se de apăsătoarea rochie de nuntă. Zboară fustele, pantofiorii, garniturile de dantele, fundele din păr, acum nu mai are pe ea decât o cămaşă subţire şi decoltată, fără mâneci, care-i ajunge până la genunchi. În repezeala dezordonată a gesturilor, părul auriu i s-a revărsat pe frunte şi pe umeri, dând feţişoarei sale înlăcrimate o graţie copilărească. Şi aşa, aproape goală, sare în patul lui la Grande Mademoiselle, un pat uriaş cu baldachin având deasupra coroana ducală, şi se încovrigă în el, ghemuindu-se ca să nu ocupe decât un loc foarte mic. Deşi adierea caldă a primăverii nu a pătruns încă prin zidurile castelului, ea respinge învelitoarea groasă cu care sora ei vrea s-o acopere. Mi-e cald, *vi amie*, protestează cu o strâmbătură de răsfăţ, şi închide ochii.

Astfel începe cea mai rea noapte, după părerea ei, pe care domnişoara Montpensier a petrecut-o vreodată; în comparaţie cu asta, cele din timpul juvenilelor ei exerciţii militare, în timpul Frondei, erau o glumă. Amintindu-şi de ea, mai târziu, va nota: Mi-a plăcut întotdeauna să dorm singură şi nestingherită. Întinsă acum sub plapuma brodată şi încheiată până la bărbie în capotul ei de brocart, stă nemişcată şi atentă, cu umerii şi cu capul pe două perne umflate. Nu a stins lampa de noapte, pâlpâind, fitilul proiectează pe draperii şi pe pereţi umbre ciudate; în penumbra aceea corpul fluid care stă culcat de cealaltă parte a patului se pierde printre cutele cearşafului de parcă s-ar fi sustras prin magie, zburând cine ştie unde. E obosită, Anne Louise, dar simte că în noaptea asta nu va reuşi să doarmă; prezenţa aceea, care se anunţă printr-o respiraţie foarte uşoară şi printr-un miros acid de piele asudată, o deranjează. Şi apoi, un alt motiv meschin, înjositor, o împiedică să se lase furată de somn (căci bărbia

îi şi cade în piept): ştie, încă din copilărie, că în timpul somnului sforăie; de fiecare dată când i s-a propus vreun soţ, teama de a-l dezgusta cu defectul acela ridicol o obseda. Cu. atât mai rău ar fi dacă Marguerite, deşteptându-se, ar descoperi sforăitul ei indecent: cine ştie cât ar mai pălăvrăgi, ar ponegri-o şi ar râde.

Fitilul pâlpâie şi mai tare, Anne Louise se distrează cercetând anatomia celei care doarme. Graţioasă, desigur, dar nu chiar atât de frumoasă cum i-a mers vestea. Umărul, care s-a strecurat afară din cămaşă, e prea osos, antebraţul descărnat, cotul ţuguiat; dar gâtul, lung şi elastic, are delicateţea unui lujer, micul ei sân aminteşte de cel al anumitor statui pe carele. admiră cunoscătorii. Şi nu se poate spune că picioarele n-ar fi bine modelate. Toate astea doar pentru că este atât de tânără? Nici la şaisprezece ani, nici după aceea ea nu a stat niciodată să se privească goală în faţa oglinzii: i s-ar fi părut că strică dinainte o viitoare noapte de nuntă. Propria imagine cu care se fălea era aceea a prinţesei mândre în veşmânt de curte, scânteind de bijuterii. Cu această înfăţişare cucerise iubirea principelui Stuart şi pozase pentru portretele care aveau să fie arătate unor regi preaputernici. Această mică neruşinată, în schimb, nu se teme să se arate în nuditatea ei. nu se îngrijeşte să-şi păstreze taina pentru mirele care o aşteaptă. În dormitarea ei, fantezia o ia razna, i se pare că asistă la îmbrăţişările dintre Marguerite şi Cosimo, acesta e patul lor nupţial, şi, la un moment dat, mireasa este ea, la Grande Mademoiselle, iar principele strigă că a fost înşelat, că i s-a dat drept mireasă o bătrână care sforăie. Adoarme şi se prăbuşeşte în coşmar, inima îi bate nebuneşte.

Cu totul alte gânduri se perindă pe sub pleoapele Margueritei care, prefăcându-se că doarme, se tot gândeşte la marea ei înfrângere şi, pentru a o îndulci, încearcă să-şi scuze vărul. Charles a înfruntat mânia regelui pentru a veni după ea, apoi, în ultimul moment, durerea de a o fi pierdut a învins, oboseala călătoriei era un pretext pentru a-şi ascunde lacrimile. Totul s-a sfârşit,

deci, nimeni nu cutează să nu i se supună suveranului, încercarea de a se preface moartă ar fi absurdă, Anne Louise este o ipocrită care nu ar mişca un deget ca s-o ajute. Şi cu toate astea numai ea, dacă ar fi vrut-o, i-ar fi putut evita exilul: e nemăsurat de bogată, tatăl ei a spus asta totdeauna, şi ce-o costa dacă ar fi renunţat la o parte din proprietăţi pentru a putea înlătura astfel cel mai mare obstacol din calea nunţii cu de Lorena? Căci mai curând sau mai târziu tot o să moară şi moştenitorii ei naturali vom rămâne noi, eu şi cu surorile mele. Acum Marguerite doarme şi visează, în somn se conturează mai iute şi se realizează ideea unui leac foarte lesnicios şi la îndemână: să grăbească moartea aceea atât de dorită. Fantezia scăpată de orice control lucrează atât de prompt încât acţiunea este înfăptuită şi descoperită în acelaşi timp. Şi acum? Nu poate fi executată o Fiică a Franţei, imploră Ducesa mamă, strângând puternic mâna fratricidei, şi regele acordă graţierea. Un an, doi la Bastilia ajung ca să potolească excesele dragostei: şi Charles rămâne credincios.

Deodată izbucneşte un strigăt, două mâini nervoase strâng gâtul domnişoarei Montpensier care cu o smucitură se eliberează şi, în picioare, în cămaşa ei de noapte, o pălmuieşte energic pe sora ei. *Et voilà*, *ma petite*, unde duc extravaganţele domniei-tale: năluciri, convulsii. Nu voi spune nimănui că suferi de asta, dar fii bună şi treci în camera domniei-tale, răbdarea mea a ajuns la capăt.

La Grande Mademoiselle a dormit până la prânz. A dormit foarte bine şi plină de grijă a întrebat-o pe fata care îi aducea obişnuitul lapte de măgăriţă dacă trecuse febra miresei, sora sa: că, biata de ea, azi-noapte, când se hotărâse să treacă în apartamentul ei ca să n-o incomodeze, încă mai ardea. Caritatea fraternă era salvată.

Alteţa-Sa Serenissimă a plecat de puţin timp la vânătoare, răspunde fata adunând veşmintele risipite peste tot, printre care şi rochia din ţesătură uşoară de argint pe care mireasa o îmbrăcase seara. Sorbindu-şi laptele, Anne

Louise ridică imperceptibil din umeri, cine ştie ce mai plănuieşte acum acea mică ucigaşă, căreia se pare că palmele nu au reuşit să-i bage minţile în cap. I-ar plăcea şi ei, cu soarele de-afară, un galop nebun prin pădure, mai ales că vânătoarea este pasiunea ei, dar îndatoririle faţă de oaspeţii mai în vârstă, doamne şi gentilomi din cele mai bune familii, nu-i îngăduie. Şi începe *le lever*, o ceremonie care o confirmă regină în feudele sale, oriunde s-ar afla. Placa de argint reflectă o faţă prelungă, cu trăsături energice, nas impunător, ochi între gri şi albăstrui. Alteţa-Voastră arată foarte bine, spune prima-cameristă după ce i-a aranjat părul, îndepărtându-se pentru a preţui efectul. Nu, pentru nimic în lume Anne Louise nu ar dori să fie altfel decât este, încarnarea mândriei sângelui fiantei. Nălucirile de azi-noapte nu au sens.

Larma oaspeţilor ajunge până aici sus, mulţi dintre ei s-au răspândit pe pajişti şi alei şi se plimbă în grupuri care, întâlnindu-se, par să schimbe tot felul de păreri. Îmbrăcând veşmântul de călărie din postav gri, Mademoiselle rămâne o bună bucată de vreme lângă fereastră strângând din ochi: de fapt e puţin mioapă. Recunoaşte ici şi colo pe câte cineva, oameni în etate, lipsind tinerii care, fireşte, au urmat alaiul vânătoresc. Nu are nicio scăpare, acum va trebui să coboare şi să se întreţină pentru cine ştie câtă vreme cu acei onorabili seniori; cumplită plictiseală. Deodată, o tresărire: oare doamna d'Angoulême o fi ales o escortă convenabilă pentru mireasa Toscanei? Şi mai ales, unde o fi la ora asta Charles de Lorena? Bănuiala că în loc să se fi întors la Paris a întovărăşit-o pe verişoară la distracţia ei favorită o face să se aprindă de mânie; e grozav de tentată să dea fuga după vânători şi, dacă e cazul, s-o readucă cu sila pe Marguerite la castel. Dar, se gândeşte ea, ar însemna să agraveze situaţia, să dea prilej la tot felul de vorbe răutăcioase. Şi la urma urmei, ce-o priveşte pe ea? Mai bine să dea impresia unei ignoranţe pe care condiţia ei de femeie nemăritată şi castă o justifică din plin. Între timp să câştige timp şi cu un pretext oarecare să-şi întârzie

apariţia printre oaspeţi. Mademoiselle are migrenă, anunţă şambelanul după puţin timp.

Lipsind stăpâna casei, lipsind mireasa sărbătorită, orele se scurg anevoie. Sunt instalate mese de table, de şah, dar se constată că printre seniorii aceia jocul nu prea este practicat. Viorile şi lăutele, între timp, execută arii de dans, ceea ce este aproape o bătaie de joc, dată fiind vârsta invitaţilor: *les douairières* regretă paşnicele ocupaţii domestice, gentilomii îşi amintesc de frumoasele timpuri ale lui Ludovic al XIII-lea, acel mare rege neluat în seamă, un subiect trist şi chiar periculos. Se serveşte prânzul, câte cineva moţăie pe fotoliile tari şi incomode, dar la ora hărăzită pentru *goûter*, chiar şi pe feţele rubiconde ale celor mai solizi mâncăi pluteşte un amestec de distracţie şi de curiozitate, trădat de neliniştea ochilor care la orice zgomot se întorc spre uşi şi spre ferestre. Orice pretext este bun pentru a se scula şi a ieşi afară, deşi cerul s-a înnourat şi ameninţă să plouă. Spre sfârşitul după-amiezii, matroanele încep să fie îngrijorate că vânătorii nu s-au întors încă şi întreabă dacă nu este cazul să trimită după ei pe cineva care cunoaşte bine pădurea. O tânără marchiză aflată în luna a noua se agită afirmând că soţul ei i-a promis să se întoarcă încă pe lumină şi că ea e sigură că au şi apucat-o durerile. Numai mân

căcioşii acceptă să se aşeze la masă, ceilalţi bombăne că trebuie să se fi întâmplat ceva rău; pe toate buzele aceeaşi întrebare: ce gândeşte la Grande Mademoiselle, cine a văzut-o?

Era noapte bine şi ploua cu găleata când cavaleri şi amazoane fură zăriţi la marginea parcului. Înaintau în pâlcuri dezordonate, uzi leoarcă şi oameni şi animale, dar se arătau tare voioşi. Întrebaţi numaidecât răspunseră că aveau pradă bogată, patru ţapi, un mic porc mistreţ, zeci de iepuri pe care hăitaşii rupţi de oboseală, însoţiţi de larma asurzitoare a câinilor, îi aduceau ceva mai în urmă. Surprinşi de furtună, găsiseră adăpost în bordeile ai căror locuitori îi luaseră, necioplţii, drept bandiţi. În sfârşit se distraseră grozav, dar erau obosiţi şi înfometaţi şi picau de

somn. Nu, chiar că nu se mai simţeau în stare, să asiste la spectacolul pe care comicii veniţi de la Dijon se pregăteau să-l dea chiar atunci, mai ales doamnele care erau moarte de oboseală. Şambelanului nu-i rămase altă alternativă, în lipsa poruncilor Stăpânei, decât să pregătească ceva de mâncat la repezeală şi să trimită comicii să se culce în staule şi în tânării.

Printre vânătorii care veneau risipiţi şi rândaşii care luau caii să-i ducă la grajduri hărmălaia era atât de mare încât doar atunci când doamnele se pregăteau să urce în camerele lor se răspândi o întrebare: Dar

Doamna de Toscana unde e? La lumina tremurătoare a torţelor, se văzură pe figurile cavalerilor întârziaţi semnele unei încurcături elocvente. Nu răspundeau; unii întorceau capetele ca şi când ar fi vrut să-şi amintească ceva, alţii se aplecau să strângă vreo curea, iar alţii strigau la grăjdari să aibă grijă de calul lor care era plin de apă. Un hăitaş, aplecat sub povara unui ţap ucis, fu acela care spuse împleticit: Am pierdut-o din vedere pe când galopa cu Alteţa-Sa de Lorena spre Mare-aux-loups. Fugeau ca vântul.

La revărsatul zorilor, Angélique de Gragnan, o tânără destinată mănăstirii din pricina lipsei de zestre, şi căreia i se îndeplinise dorinţa de a asista la o petrecere înainte de a se închide, se trezi la un tropăit de copite şi de picioare care venea de afară. Alături de ea, în patul uriaş pus la dispoziţia domnişoarelor invitate, alte două fete dormeau adânc. Silindu-se să nu le trezească, se ridică şi în vârful picioarelor se apropie de hârtia pusă la ferestre şi o dădu la o parte: jos, prin ceaţă, oameni care purtau torţe încă aprinse se învârteau pe lângă doi cai de pe care descălecau un cavaler şi o doamnă. Încordânau-şi privirea, i se păru că-i recunoaşte: acum, în picioare, stau unul în faţa celuilalt ca şi cum ar fi conversat. Un strigăt îi scăpă fără să vrea: s-au întors. Puţin după aceea tot castelul se trezise şi şoptea.

Amănuntele sosirii se răspândiseră într-o clipă: servitorii care bătuseră toată noaptea pădurile din jurul

parcului se întorceau acasă îngheţaţi şi obosiţi când Charles şi Marguerite ţâşniseră dintr-un desiş şi, fără să se grăbească, liniştiţi ca şi când s-ar fi întors de la

O plimbare, se îndreptaseră spre castel. Descălecând primul, prinţul o luase pe principesă în braţe şi o pusese binişor pe pământ, apoi rămăseseră o vreme nemişcaţi, ţinându-se de mână. În cele din urmă ea se despărţise de el şi mergând se tot întorcea ca să-l salute, în timp ce el, nemişcat, îi răspundea ridicând mâna dreaptă. Apoi îl văzuseră sărind deodată pe cal şi mână, într-un galop nebun, până ce dispăruse.

Descumpăniţi, de fapt simţind o răutăcioasă bucurie, oaspeţii, fără să iasă din camerele lor, se consultau: unii declarând că acum ciudata petrecere se terminase, aşa că era mai bine ca fiecare să se întoarcă acasă, alţii ezitând sub tot felul de pretexte, dorind în realitate să ştie cum se vor termina lucrurile. Faptul că Doamna d’Angoulême se simţise dintr-odată rău şi că în zori

I se luase sânge, nu a surprins pe nimeni, era ceva la care te puteai aştepta dacă te puneai în pielea acelei biete doamne, venită drept custode din porunca regelui. Dar problema cea mai dificilă era atitudinea lui la Grande Mademoiselle, care de treizeci şi şase de ore nu mai fusese văzută. Umblau zvonuri dintre cele mai felurite: plecase ea însăşi în căutarea surorii ei; îl însărcinase pe un om de încredere, spadasin de renume, să-l provoace pe principele de Lorena; expediase un curier la Paris. Nici vorbă, răspundeau nişte indivizi din cercul lui Bonsi, făurarul nunţii toscane, toate astea sunt născociri, pălăvrăgeli, numai neînţelegeri. Plăsmuire curată fuga Margueritei; în timp ce toţi o credeau la vânătoare, ea se odihnea împreună cu sora sa, amândouă extenuate de călătorie. Spre prânz aceste dezminţiri căpătară putere şi se arătară atât de neînduplecat autoritare incit oaspeţii crezură că e mai bine să păstreze o prevăzătoare tăcere. De altfel, din ceas în ceas, cei care alcătuiau ceata feudală se arătau dornici de a-şi lua rămas-bun. Recunoscători şi îndureraţi că nu o pot face personal, transmiseră prin şambelan cele

mai înflăcărate omagii pentru Doamnă şi expresia supunerii lor celei mai depline.

De fapt, după manevra unei absenţe diplomatice care durase o întreagă după-amiază, Anne Louise îşi petrecuse noaptea într-o cumplită veghe, singură, cu uşile închise, şi fără să se atingă de mâncare. Acum, convinsă de fuga celor doi veri, a scris şi a rupt scrisori peste scrisori furibunde: regelui, mamei vitrege, ramolitului aceluia de Duce de Lorena incapabil să-l ţină în frâu pe smintitul lui de nepot. Dorea mai ales să se arate străină de nemaiauzitul scandal şi să demonstreze încă o dată că numai ea singură reprezenta autentica descendenţă a lui Gaston d'Orléans: Ducesa văduvă şi fiicele sale nefiind decât ramuri impure ale unui trunchi ilustru. În sfârşit, obosită şi îngreţoşată, aşa cum se găsea, aşezată la birou, căzuse pradă somnului. Deşi nu şi-a schimbat rochia grea pe care o îmbrăcase dimineaţa, are mâinile îngheţate şi le ţine adunate în poală într-o zadarnică încercare de a le încălzi. Are somnul uşor, e de ajuns o dulce senzaţie de căldură pentru a o deştepta.

Deschide ochii şi o vede: e chiar ea, Marguerite, ghemuită la picioarele ei, cu capul lăsat pe genunchii ei, varsă lacrimi fierbinţi care-i udă fusta şi înmoaie îi

[59]

„* (M

giditatea degetelor îngheţate. Un murmur încetişor, parcă de pisică torcând, se amestecă cu plânsul acela: Iertaţi-mă, a plecat, s-a dus, nu-l voi mai vedea niciodată, dar cel puţin pentru o clipă am fost fericiţi. Acum Marguerite a ridicat faţa ei albă, lacrimile curg atât de limpezi incit ochii nici nu au apucat să se înroşească, două lacuri albastre din care apa se revarsă uşor. Un farmec straniu şi de neiertat o încremeneşte pe Anne Louise car nu izbuteşte să-şi elibereze mâinile şi să-şi regăsească glasul, îi trebuie un mare efort ca să-şi revină şi să mustre: *Malheureuse*, ce ai făcut? Drept răspuns, fata se ridică, un surâs îi tremură pe buze: Nimic rău *mă soeur*, o jur. Am vrut doar să văd şi eu ce simţi când eşti iubită cu adevărat:

puţine ore de fericire în schimbul unei eterne nefericiri. Acum daţi poruncile, sunt gata să plec, am să vă ascult orbeşte. Tonul e dulce, rugător, lacrimile măresc graţia obrajilor palizi. Anne Louise se simte ca prin farmec departe de acel *malheureuse* răguşit care i-a ieşit din gură.

Deodată e singură, pe tăcute Marguerite a dispărut, dar nu a dispărut şi farmecul acelei voci între călduţă şi solemnă, farmecul gesturilor, al cuvintelor. Insultele, ameninţările care le fac să roşească pe domnişoarele de la Curte vinovate de intrigi amoroase nu se potrivesc Margueritei, mândră de preţioasa ei durere. Se prăbuşesc meterezele orgoliului regal, fetişul impasibilităţii sublime; nici măcar mândrul dispreţ al fecioarei faţă de cea care a păcătuit nu mai rezistă la chinul unei confuze nostalgii. Nu drăgălăşenia surorii adolescente o invidiază Anne Louise, ci nefericirea acelui amor imposibil. Era asemuită Clorindei când, la douăzeci de ani, înfrunta furtunile Frondei; cine ştie, poate că pe atunci vreunul dintre cavalerii care o urmau o iubea. Să se schimbe cu totul şi să-l enunţe; asta a pierdut: ea nu a considerat niciodată un bărbat decât în funcţie de tronul pe care îl putea oferi; aceasta era celebra ei Virtute. Înfrângerile vanităţii ard, nu dor, dar pe Anne Louise inima o doare, nu va cunoaşte niciodată plăcerea de a fi nefericită din dragoste.

Actriţa se plictiseşte, trecutul ei o strânge ca şi veşmintele rigide pe care le-a purtat toată viaţa. În lături cu corsetele apretate, cu cele trei rânduri de fuste, cu gulerele de dantelă, cu podoabele de aur, vrea în sfârşit să se confrunte cu o fată de azi, cu sâni mici şi şolduri înguste, în felul acesta va obţine mai uşor dreptate. Cere textul, îl purecă să găsească vorbele pe care au pus-o să le spună: geandal, atunci, azi fraze obişnuite, legitime. Dar adevărul e unul singur, exclamă.

Greşiţi, Alteţă, adevărul domniei-voastre nu ar servi decât ca să pe reamintească de trufia princiară care era gloria voastră şi care astăzi ar stârni râsul. Numai ea rămâne din frumuseţea domniei-voastre trecute, reluaţi-o împreună cu brocarturile şi moaurile din 1661 şi lăsaţi-vă

urmărită pe lumină slabă în timp ce străbateţi din etapă în etapă drumul spre Marsilia. Un punct l-aţi câştigat inspirând surorii voastre, la Grande Mademoiselle, plăcerea de a suferi pentru un bărbat. Plăcere care va fi din păcate satisfăcută. După ce au trecut de Cosne, escorta franceză se răreşte, adieu *mă soeur*. Nu se mai văd păduri dese şi pajişti verzi, ci câmpuri aride şi albe de soare, pământuri cenuşii; nu mai sunt stejari şi fagi, nici iepuri care să le taie drumul, nici pâraie, ci nişte copaci palizi, cu trunchiuri răsucite, frunze sărace. Numele lor? Măslini. La ce servesc aceşti măslini, pentru ce îi cultivă? Ca să stoarcă din ei uleiul, condiment pentru oamenii săraci şi sălbatici, ceva care nu place celor deprinşi cu bucătăria rafinată. Cu toate acestea, Doamna de Toscana insistă că vrea să guste acest ulei, apoi îl scuipă cu dezgust. Alteţa-Voastră se va obişnui, la Florenţa nu există mâncare care să nu fie stropită cu aşa ceva. Din fericire am adus cu mine bucătarul meu, râde Marguerite, după ce şi-a clătit gura cu apă anume pregătită. Se observă acum că dispoziţia ei este mai vioaie, noul peisaj o înveseleşte: întinderi nesfârşite de maci, de-ai crede că iarba a luat foc, chiparoşi ca nişte turle negre pe un cer de smalţ, tufe purpurii de trandafiri. Greierii zurgălăiesc, clopotele se rotesc în văzduh, în pulberea de aur se dansează şi se cântă fără întrerupere. La apus soarele se face de cristal, umbrele se peschimbă din negru în albastru-întunecat, stelele scânteiază, atât de jos de-ai crede că le atingi cu mâna. La orice popas nu există senior cât o fi el de neînsemnat care să nu le ofere, din toată inima, petreceri înveselite de viori, flaute sau chitarele acelea mari care aici zumzăie cu o încântătoare dulceaţă. Foarte frumoşi cavalerii, bruni, slabi, iuţi, plini de admiraţie pentru graţioasa principesă pe care, vai, o pierde acum Franţa. Şi de ce Marguerite nu ar trebui să accepte invitaţia lor la dansurile ţărăneşti? Ea le dansează aşa de bine de parcă n-ar fi făcut nimic altceva în viaţa ei, şi uită totul, aventura nocturnă în pădurile de la Montargis e foarte departe. În nopţile luminoase, concertele de serenade o trezesc, o

leagănă dulce în vise de basm. Are presimţirea că ceva se va întâmpla, un fapt misterios care-i va schimba soarta; uneori i se pare că este suspendată deasupra a doi poli opuşi: la nord Parisul, regele, Curtea şi Charles care se depărtează tot mai mult pe calul lui; la sud necunoscutul, plin de surprize inimaginabile. Deodată soseşte vestea că principele Cosimo este la pat, având însă doar ceva uşor, un simplu pojar, şi nu are niciun rost să se grăbească. Şi cum nimeni n-a spus că de pojar nu se poate muri, de ce: n-ar muri aşadar Cosimo?

Încet, călătoria continuă sub biciuirea vântului din Provenţa, care usucă pielea şi înţeapă ochii, în timpul lungilor opriri gândul sosirii se umbreşte, sunt din ce în ce mai numeroase jocurile, cântecele, spectacolele de mimi şi saltimbanci, poate că este cu putinţă să continue aşa, la nesfârşire. Şi iată că apare marea Marsiliei, clocotind de bărci, de vele, de embleme, iată acolo galerele Toscanei, aurite, înzorzonate. Noutatea infinitului azur fulgerând de lumini metalice exaltă în Marguerite un sentiment de putere nemăsurată, de parcă ar descoperi în marea larg deschisă propria ei eliberare. E neliniştită, tulburată, nu ascultă de cel ce-i arată galera pe care este îmbarcat principele Mattia. E nerăbdătoare, apa aceea multă o entuziasmează într-atât încât pretinde să facă o baie, vrea să verifice dacă într-adevăr este atât de sărată cum i s-a spus. Refuzul Doamnei d’Angoulême este sec, categoric şi frizează insolenţa. Şi unde ar vrea Alteţa-Voastră, dacă îmi e îngăduit să întreb, să coboare în mare? în mare nu se scaldă decât hamalii şi cerşetorii, apa este dezgustător de murdară. De altfel, ne grăbim, trebuie să vă schimbaţi, principele Mattia va coborî pe uscat dintr-o clipă într-alta.

Contrariată, posomorâtă, Marguerite nu se mişcă de la fereastra care dă spre port, în vreme ce tunurile încep să bubuie în onoarea sa. Lipsa ei de griji piere, nenumăratele zile de călătorie se încheagă în ceva săvârşit, ireversibil. Acum pământul Franţei, străbătut pas cu pas, nu mai este decât fisioara aceea de nisip şi de pietre, de colo: apoi începe spaima. Din leneş şi încet cum

era (o eternitate între zori şi apus), timpul se dezlănţuie într-un şuvoi care răstoarnă pe litoralul arid, unde e vuiet şi tumult, cioburile trecutului ei: pădurile din Blois, camerele mari cu visele de copilă, prima rochie de Curte, faţa de răpitoare a lui la Grande

Mademoiselle, mustăcioarele lui Charles pe care le-a mângâiat cu arătătorul înainte de a-l săruta: imagini retezate care saltă, se învârtesc, dispar. Ţinută de mână de Doamna d'Angoulême, acum, e gata, s-a lăsat îmbrăcată ca o păpuşă, rochia ei este ceva între moda Franţei şi cea spaniolă, *la golilla* – gulerul plisat – îi jupoaie gâtul, îi smulge cârlionţii pe ceafă. În sfârşit o iau la mijloc şi sus cu ea în lectica aurită şi apoi jos cu ea în faţa palatului unde îi iese în întâmpinare şi se înclină profund şi o îmbrăţişează un gentilom între două vârste, blonziu, cu faţa devastată şi tristă, care la zece cuvinte de neînţeles spune şi două în franceză. Vorbind îşi arată dinţii stricaţi şi strânge din ochi la fiecare canonadă care se trage de la Château d'If. În spatele lui înaintează lungul cortegiu al italienilor, costumul lor după moda franceză e ca vai de lume, mai ales cel al doamnelor: prima, marchiza Bentivoglio – un nume caraghios – întinde Margueritei o tavă încărcată cu bijuterii, din care majoritatea perle, darul Marii Ducese, îi şopteşte la ureche gentilomul care îi spune *mă nièce*, chiar acel Mattia, unchiul ei prin alianţă. Perlele sunt foarte frumoase, păcat că nu poate să şi le pună numaidecât la gât şi la urechi, eticheta n-o îngăduie; şi apoi, dacă ar face-o, ar da o satisfacţie prea mare donatoarei. Are dreptul la multe alte daruri dacă este adevărat că Medicii posedă cele mai frumoase pietre preţioase din lume. Toţi bagă de seamă că mireasa a mulţumit doar din vârful buzelor, fără să zâmbească.

De la galera amiral, dichisită în formă de lebădă, s-a aruncat un pod de bărci acoperit de postavuri şi presărat cu flori; parfumul lor, amestecat cu cel iute de mare, te ameţeşte. La jumătatea podului, deodată, Marguerite se opreşte, în spatele ei cortegiul oscilează, din rândul doamnelor se ridică strigăte înăbuşite. Ce-a apucat-o? se

întreabă Doamna d'Angoulême care, la momentul potrivit, întinde un braţ s-o susţină, dar nu ştie cât de justificată este spaima ei. Într-un moment de ameţeală, Marguerite s-a văzut gata de a întoarce spatele la mare şi, deschizându-şi drum prin mulţime, să fugă spre mal. E ultima ocazie, s-a gândit; şi în timp ce inconştient mişcă piciorul înainte, i se pare că momentul acela a durat un secol.

Lui Cosimo nu-i plac spectacolele de teatru, pantomimele, chiar cântecele cântate în cinstea lunii mai, pe stradă, îl plictisesc şi nu poate da crezare celor care povestesc că regele Franţei se amuză dansând şi recitind în faţa unui grup de curteni. Nu a recitat niciodată; el nu va fi niciodată vocea care-şi va declama povestea. Pentru a se apăra de calomnii şi de indiscreţii contează pe mărturia clerului său care l-a proclamat protector al religiei şi al moralei catolice. Poate printr-o găurică a decorului observă strâmbăturile soţiei sale actriţe, ceea ce este un drept sacrosanct al său, şi poate o datorie.

Vindecat, deşi încă slăbit, asistă în primul rând la o slujbă de mulţumire celebrată în capela Pitti de către confesorul său, acelaşi care în timpul bolii i-a dăruit din belşug toate mângâierile Sfintei Biserici Romane şi l-a izbăvit de spaimele păcatului fără de voie. La sfârşitul slujbei, după ce l-a felicitat pentru deplina însănătoşire şi pentru apropiata nuntă, sacerdotul a crezut că e bine, supunându-se dorinţei Serenissimei Mari Ducese, să-i adreseze o mică alocuţiune potrivită împrejurării.

Căsătoria, Alteţă, este înainte de toate o Sfântă Taină, şi amintiţi-vă că femeia, oricare femeie, principesă sau plebeie, se trage din Eva. Este datoria bărbatului de a-i da exemplu de înfrânare şi de a o îndruma spre modelul creştin al soţiei caste, ascultând de nevoia de a naşte, dar străină de uşuratice plăceri de dragoste. Dobândiţi prin rugăciuni puterea de a vă mâna paşii potrivit cu aceste principii şi de a socoti actul conjugal mai deşi abă ca pe o datorie decât ca pe o plăcere. Şi mai ales la primele îmbrăţişări cumpătaţi-vă pornirile, nu-i datoria mea să v-o amintesc, dar sunteţi încă după boală şi un abuz v-ar

dăuna. Principesa va înţelege.

Cosimo ascultă şi meditează dacă nu este cazul să se lămurească asupra unei chestiuni care l-a preocupat foarte mult de când oglinda l-a informat că pojarul nu i-a alterat câtuşi de puţin faţa. Pe medic nu voia să-l întrebe, şi asta încă din copilărie; dacă îl chinuia ceva, consulta totdeauna pe oamenii bisericii, şi aşa va face şi astăzi. Problema era următoarea: oare boala va fi diminuat cumva puterea sa virilă şi nu va fi compromis facultarea sa de a procrea? Din pricină că a cercetat prea cu stăruinţă portretul tinerei d'Orléans, figura aceea dulce, carnea aceea de alabastru, în ultimele zile a fost cuprins de o ciudată spaimă: dacă, în prima noapte, nu va reuşi să-şi exercite propria funcţie de soţ? Leacul, după credinţa lui, ar exista; să se supună, cum a mai făcut, la una din acele probe numite *in corpore vili*, dar nu are curajul s-o propună pe faţă, sperând că omul bisericii se va gândi şi singur şi nu-l va sili să vorbească prea amănunţit. N-a fost el oare acela care, cu doi ani în urmă, luase iniţiativa unui control al capacităţii sale amoroase? Nici chiar Maria Vittoria nu

F

5 – Cămaşa arsă s-a opus la această dureroasă necesitate. Atunci – încă p? mai înfioară şi astăzi – probă a reuşit chiar prea bine. fata care i s-a oferit l-a sedus în aşa măsură incit i-a rămas multă vreme în sânge, încât i se părea că n-o să mai poată fără ea. Se numea Leonilda, o spălătoreasă numai foc, şi i s-a spus că rămăsese însărcinată; pe urmă nu mai ştiuse nimic despre ea.

Înţeleg, răspunsese Părintele la aluziile sale încurcate, şi îmi aduc foarte bine aminte de experienţa la care Alteţa-Voastră a fost supusă întru siguranţa dinastiei. Dar astăzi nu o cred necesară. Dacă aşa tinerel şi eraţi înzestrat, acum lucrurile merg şi mai bine. Şi apoi Leonilda este măritată şi aţi comite un adulter. Iar cât. priveşte o altă femeie... Nu, nu, păstraţi-vă pentru mireasă şi înlăturaţi orice teamă.

După câteva zile însă, la cinci dimineaţa, în timp ce preotul mai dormea încă, slujnica îl lăsă să intre în cameră

pe Tonio, slujitor al Marelui Principe; ordin de a se prezenta numaidecât la Palat, pentru a spovedi pe Alteţa-Sa: Nu, nu se simte rău. adaugă omul, ba chiar mănâncă cu poftă şi a recăpătat culoare la fată. Dar grabă este.

La Palat, Cosimo, care este gata sculat şi îmbrăcat, stă şi se roagă în faţa tabernacolului cu relicve. V-am chemat în grabă şi mă veţi ierta pentru asta, spune ieşindu-i înainte şi sărutând, a-i mâna. pentru că sunt tare tulburat, am un mare păcat de mărturisit, şi în infern voi ajunge dacă nu mă veţi ajuta.

Iar una de-a lui, gândeşte confesorul, obişnuit cu scrupulele aiurite ale Marei Ducese şi ale Marelui Principe; numai că de data asta spaima zugrăvită pe faţa tânărului, ochii lui întunecaţi îl impresionează. Binişor, fiule, vorbiţi, pentru toate există leac. Alteţa-Voastră se căieşte, asta este esenţialul. Şi iată-l aşezat lângă scăunelul de rugăciune: Să auzim.

Nu v-am ascultat, Părinte, geme Cosimo cu capul plecat, şi asta nu e totul. L-am preferat pe medicul trupesc celui sufletesc. L-am consultat pe Redi în privinţa îndoielilor pe care le aveam şi el, cunoaşteţi caracterul lui, a început să râdă şi m-a sfătuit s-o revăd pe femeia aceea, pe Leonilda. I-am dat ascultare, Părinte, am comis adulterul şi poftele m-au învins, în loc să mă stăvilească, conştiinţa păcatului mă aţâţa şi mai mult. Acum mi-e tare teamă că nu vremai afla plăcere decât cu femei corupte, şi cum mă voi comporta eu oare cu mireasa mea. care este virgină? A.jutaţi-mă, tot o mai doresc pe Leonilda şi nu sunt demn de o fată pură…

Şi de data asta scrupulele lui Cosimo provoacă ilaritatea Margueritei; râde răutăcios, ilaritatea ei este stridentă, aproape vulgară. Recunosc, spune, caracterul soţului meu. bietele lui expediente; îi plăceau muieruştile astea şi nu avea curajul gusturilor sale vicioase. Se dorea un Sfânt Ludovic Gonzaga, dar era împotmolit în desfrâu. Era un om ascuns, gata oricând să atribuie celorlalţi viciile sale, să le pedepsească. Dar eu…

Să nu anticipăm, Alteţă, domnia-voastră navighează

acum cu ajutorul mistralului, dar nu puteţi să vă bucuraţi de asta pentru că, închisă în cabina voastră tapetată cu catifele şi amirosind a violete, stomacul vi s-a cam întors pe dos. Mulţii francezi şi puţinii italieni care vă urmează nu cutează să vă viziteze, Doamna d'Angoulême e îngrijorată de faţa voastră trasă şi zadarnic caută să vă arate încântătoarea coastă, iată Monaco. Rochebrune, şi pe urmă uite Genova dar nu cumva să faceţi vreo figură seniorilor acelora care vă aşteaptă la Livorno. Asta mai lipsea, după atâtea chinuri şi frământări, să-i prezinte mirelui o feţişoară care are rău de mare, verde ca o lămâie.

Ei bine, Alteţă, *on ne peut pas nici*, nu se poate nega că supuşii domniei-voastre vă iubesc *avec passion*. Principesa abia a pus piciorul pe solul toscan că poporul. din spatele principilor veniţi în întâmpinare, freamătă de bucurie. Un picior cam tremurător, ca să fim drepţi, şi bine cel puţin că Doamna d'Angoulême a izbutit s-o facă să bea un întăritor şi i-a dat pe obraji cu puţin fard. Chinurile traversării, insomnia şi acum urletele astea asurzitoare o ameţesc pe Marguerite, incapabilă să zâmbească cum ar trebui; Ducesa de Parma, cealaltă mătuşă de căpătat, primeşte o îmbrăţişare rece, distantă. Nu e urâtă, ci trufaşă, va repeta, confirmând anumite vorbe care circulă despre caracterul miresei.

Acum, aşezată comod în greoaia caleaşcă ducală, şi-ar putea recăpăta suflarea dacă n-ar fi praful care, sub un soare necruţător, se ridică de pe drumurile bolovănoase. Mint cei ce spun că Toscana este o grădină, pământurile acestea sunt sălbatice, necultivate, puţini copaci pe marginile stâncoase de drum, pini, dafini, chiparoşi negricioşi, salcâmi ghimpoşi dau o umbră săracă, zgârcită. Torentele sunt secate, dar e plin de mlaştini, izvoare de malarie. La Pisa, pe o uriaşă pajişte gălbuie, răsar clădiri lăsate la voia întâmplării, fantome ale unui timp trecut. Apoi, pe neaşteptate, palate grandioase cu sute de ferestre. Florenţa nu este departe, dar călătoria decurge în etape mici, în fiecare dintre palatele acestea este pregătit

apartamentul principesei: nopţile sunt foarte calde, în camerele înalte şi mobilate cu o grijulie solemnitate aerul este nerespirabil. Marguerite geme că asemenea climă o s-o răpună. La fiecare popas aceeaşi teamă chinuitoare: îl va întâlni, în sfârşit, pe acest Cosimo care nu a murit dar care nu mai apare odată? O asemenea întârziere, atât de puţin cavalerească. Înseamnă indiferenţă sau dispreţ? Marguerite fierbe de indignare şi se gândeşte cum să-l pedepsească. *11 n'est* pastă, anunţă Doamna d'Angoulême apropiindu-se de fereastră ori de câte ori trăsura este silită să se oprească, blocată de delegaţiile care în fiecare localitate vin să prezinte omagii miresei.

Bănuieşte nerăbdarea tinerei şi găseşte în ea prevestiri dintre cele mai bune: bine a făcut principele că s-a lăsat dorit, fetele astea de spiţă aleasă au nevoie de o lecţie straşnică.

Empoli, burg întins, este traversat în galop, aplauzele secerătorilor se pierd în câmpie, în seara asta se va dormi la Ambrogiana, prima vilă ducală. La apus, Marguerite, obosită şi plictisită, moţăie în timp ce caii încetinesc goana, nimic nu o face să prevadă că popasul din acea noapte va fi deosebit de celelalte. Căci: *11 es*t la şopteşte Doamna foarte tulburată. De fapt e de-ajuns să priveşti cum sunt înşirate de-a lungul faţadei numeroase plutoane de elveţieni în uniformă de gală, pentru a înţelege că acel tânăr senior grăsuţ, stând în mijlocul unui grup de gentilomi, e el, moştenitorul Toscanei, îmbrăcat – proastă prevestire – în negru, cu pieptul decorat cu eşarfă galbenă, tocmai culoarea pe care ea o detestă. Nu face niciun pas înainte. Aşteaptă.

Îmbrăţişarea pe care Doamna o dădea drept sigură, preludiul gingaşelor intimităţi de alcov, nu are loc; numai când mireasa, între două şiruri de gărzi nobile, a ajuns în faţa intrării, Marele Principe înaintează, întinde mâna dreaptă şi atinge şi ridică mâna stângă a principesei, cei doi soţi rămân aşa un lung minut, fără să vorbească. Apoi, atingându-şi tot aşa vârful degetelor, trec pragul vilei, precedând cortegiul. În salonul foarte plin, în timp ce

răsună fanfare şi urale, cele două mâini se desprind una de alta şi Marguerite este escortată până la micul ei tron, ceva mai scund decât cel al soţului; aceasta este ceea ce izbuteşte să vadă Doamna care în învălmăşeală a fost împinsă îndărăt şi îndepărtată de pupila ei. Nu, nu prevedea o primire atât de dezordonată şi are nevoie de tot tactul de care dispune pentru a-i face pe curteni să priceapă că locul ei este în primul rând: unde, sosind, cu un surâs de adorare – să înveţe nătărăii ăştia – se prosternează în cea mai profundă dintre reverenţe. N-ar dori Alteţa-Voastră Serenissimă să se odihnească, înainte de prânz? Şi astfel Cosimo rămase singur, mai bine de o oră, sub baldachinul său.

La masă mireasa nu se atinge de mâncare, bând doar mari pahare de apă dreasă; arareori rupe tăcerea şi numai în franceză. În faţa ei, de cealaltă parte a mesei, Cosimo, încruntat, mănâncă vitejeşte, degustă îngheţate. Francezii, cavaleri şi domnişoare, şoptesc: banchetul acesta este o înmormântare. Şi cine va da cămaşa miresei? Doamna d'Angoulême, pusă la curent, trimite vorbă: s-a stabilit ca în noaptea aceasta mirii să nu doarmă împreună, trebuie ca nunta să se desăvârşească în capitală; în afară de asta, principele este încă în convalescenţă, există teama unei contagieri. Se şopteşte, se bârfeşte, se râde pe înfundate cu palma la gură: biata Mademoiselle d'Orléans, e condamnată la carantină. Medicii aflaţi de faţă, Mattia, Ducesa de Parma şi însoţitoii lor sunt prost dispuşi, conversaţia lâncezeşte, singurul subiect de discuţie e ziua de mâine, la Signa, Marele Duce o va întâlni pe nora sa. Deodată Marguerite dă scaunul în lături şi, nesocotind ceremonialul, se ridică: o plecăciune către Marele Principe şi cei ne faţă şi, gata, s-a dus, spre marea neplăcere a Doamnei d'Angoulême care se grăbeşte s-o urmeze.

Vrea, îşi va reaminti aceasta, povestind celei mai bune prietene aventura sa toscană, să-şi îmbrace cămaşa de nuntă, o minunăţie de broderii şi dantele. Când i-am atras atenţia că veşmântul acesta nu va mai fi proaspăt în momentul pentru care era destinat, s-a strâmbat

răutăcioasă la mine şi fără să răspundă şi-a desfăcut părul şi a început să şi-l pieptene cu un zâmbet îngâmfat.

La început m-am gândit la un capriciu, la un soi de probă pentru viitoarea noapte de nuntă, pe legea mea, mi se părea că asist la toaletă unei Oriana în aşteptarea lui Amadis al ei; şi că, în sfârşit, Marguerite juca teatru. Încet-încet, gesturile sule tot mai lascive dădeau o iluzie tulburătoare. Ca şi cum ar fi avut în spate un iubit pe care numai ea îl vedea, se lăsa pătimaş pe spate, şoptind cuvinte neînţelese, întredeschizând buzele de parcă ar fi vrut să răspundă unui sărut. Născocirea merse atât de departe incit sculându-se de la oglindă părea sprijinită şi susţinută de cineva care o conducea până la pat şi o culca. Întinsă pe pat, o auzii şoptind: *Charles*, *mon amour*. Atunci am înţeles ce fel de ritual de profanare celebra ea.

Din fericire, adaugă Doamna, cameristele franceze nu urcaseră încă la îndatoririle lor, şi cele italiene, neprimind ordine, nu se arătaseră deloc. Pe bună dreptate, temându-mă ca aiurarea aceea neîngăduită să nu fie descoperită şi divulgată, am încuiat uşa cu cheia şi, cu toate că eram zdrobită de oboseală, am socotit că era de datoria mea să o veghez pe principesă. Abia în zori m-am lăsat doborâtă de un somn otrăvit cu coşmaruri: când m-am trezit, am văzut că Marguerite se şi sculase şi că era liniştită, odihnită, nerăbdătoare să plece mai departe. M-am ferit să-i reamintesc toate câte le făcuse cu o seară înainte şi m-am apropiat de uşă, pe care o încuiasem şi pusesem cheia în buzunar. Ei bine, cheia dispăruse şi uşa era deschisă. Nu m-am mirat şi nici nu am cerut explicaţii, de la nebuna asta mică te puteai aştepta şi la lucruri mai rele. Am tras de cordonul clopoţelului şi apoi, după ce au intrat domnişoarele, m-am retras. Aici Doamna oftează, şi acum o mai doare că nu a putut să fie de faţă la intrarea domnişoarei d'Orléans în Florenţa. După ce a luat parte la îmbrăcarea ei (rochia argintie s-a dovedit a fi descusută la mâneci şi trebui să fie reparată în mare grabă înainte de a i se coase şiragul de diamante cu perle), s-a vârât în pat. Era epuizată, ultima etapă de la Signa la vila Salviati o

doborâse: febră, respiraţie grea, se simţise chiar rău de tot. Din fericire îi puseseră la dispoziţie o cameră răcoroasă, ferită de aerul încins de-afară. Acolo Marguerite, cu capul împodobit cu un văl scump de Bruxelles, venise să-şi ia rămas-bun. *Adieu*, *mon amie*, îi şoptise la gâtul ei, îmbrăţişând-o cu efuziunea celui care pleacă fără întoarcere. Chipul acela împietrit, ochii aceia uscaţi şi ficşi o făcuseră să ierte neplăcerile, emoţiile, amărăciunile întregii călătorii. Rămân a domniei-voastre, Alteţă Serenissimă, bâlbâise ca răspuns şi nu fără lacrimi.

Două zile ţinuse indispoziţia, în fond un repaus în pacea campestră, unde domnişoarele din suită treceau una după alta pe la căpătâiul ei pentru a-i povesti splendoarea ceremoniilor, măreţia nobililor, risipa de culori, entuziasmul locuitorilor la trecerea cortegiului. Greţoasele alea de franţuzoaice nu mai criticau obiceiurile italiene şi se emoţionau exaltând frumuseţea tineretului florentin, graţia pajilor, curtenia Marelui Duce, *mă foi*, care este încă un bărbat frumos. Ultima, vizita Doamnei du Belloy care o înlocuise în trăsura de gală. împodobită cu crinii Franţei. Între patru ochi o liniştise în privinţa comportării miresei, într-adevăr regală, deşi în unele momente păruse niţel cam prea dezinvoltă. Cerându-i-se să se explice mai bine, Doamna du Belloy adăugase că totul mersese *à souhait* în Piazza San Gallo, înaintea altarului. Diadema de rubine şi diamante pe care Marele Duce o pusese pe capul nurorii o încântase, toţi ştiu cât de mult iubeşte Marguerite bijuteriile. Totuşi, după ce Serenissima familie se urcase împreună cu ea la tribună ca să primească omagiul nobilimii şi ale clerului, comisese câteva stângăcii. Ce stângăcii? întreabă Doamna d'Angouléme cu neplăcută nelinişte. De exemplu, răspunde cealaltă rotind ochii în jur cu o leneşă curiozitate, de exemplu se! ăsucea din mijloc, se întorcea în stânga şi-n dreapta, părea că nu izbuteşte să stea locului, îi era cald, la naiba, dar trebuia să se stăpânească. În schimb ea nu înceta să agite batista ca să-şi facă vânt şi a spus, tocmai când Marele Principe, călare, trecea prin faţa ei: Mor de sete, n-aş putea căpăta un

pahar cu apă? N-a răspuns nimeni. Marea Ducesă a privit-o cu asprime şi chiar Marele Duce s-a tulburat. Ea a ridicat atunci din umeri şi a început să meşterească cu mâinile ceva pe la pieptar, încercând să-l slăbească.

Relatarea era neliniştitoare, Doamna du Belloy, ca o gâscă ce era, se distra luând în mină un crin în lucrătură de fildeş, care se găsea pe măsuţa de noapte. *Et après*? *Après*, mare petrecere la Pitti iluminat a giorno, ceva – trebuie s-o spunem – ce n-ar fi displăcut nici la Paris; porci mistreţi umpluţi cu porumbei vii, tot felul de rarităţi vânătoreşti, castele de îngheţată, felurite fructe exotice; şi farfurii de aur şi de cuarţ. A ţinut până la miezul nopţii, apoi a fost bal, şi în sfârşit, retragerea cu torţe spre camera mirilor. Şi acum vine partea frumoasă, izbucneşte în râs povestitoarea: Marea Ducesă cere cămaşa ca s-o ofere mh esei şi se descoperă că nu mai este. Caută ici, caută colo, până la urmă lucrurile se rezolvă cu o cămaşă oarecare din trusou. Lucru de necrezut.

Fără comentarii, Doamna d'Angoulême se mulţumeşte să surâdă uşor. Ea ştie adevărul, şi-a amintit de grămăjoara de cenuşă din cămin după noaptea în care zadarnic veghease în vila Ambrogfena. Păcat, era o cămaşă foarte frumoasă.

O privire spre scenă: lumină slabă şi gol. În locul protagonistei, un mic manechin subţirel uitat într-un colţ de către regizor care îl împodobise cu mătăsuri de leacril – cum se numesc acum fibrele sintetice –, privindu-l îşi dă seama că poate să-i mai folosească, ba chiar aseptica sa nuditate îi sugerează o apropiere stimulantă: astăzi fetele de şaisprezece ani nu sunt îmbrăcate aproape cu nimic. Apar, într-o lumină cristalină, geometriile simetrice ale unui spaţiu neted de la tavan până la mochetă, modernul habitat de sticlă oţel beton unde, printre scrâşnete metalice şi tânguiri jalnice de tranzistor, stă manechinul. Şi la urma urmei, de ce nu? Răsfoind pagini lucioase, proiectări ale efemerului, mireasa aşteaptă. Se subînţelege că mirele, dincolo, face un duş întăritor: ieri, o ultimă vizită la psihanalist l-a liniştit, blocarea sa e în fază de

retragere, şi, cu grija cuvenită, totul va merge foarte bine. Duş clocotit, duş îngheţat, frecţii întăritoare. Şi dacă ea, să presupunem, mă refuză? Lasă, Cosimo, este inadmisibil ca o fată, de casă mare, e drept, dar fără parale, să dea cu piciorul unei situaţii care-i asigură prestigiu, lux, toate satisfacţiile vanităţii. Las-o însărcinată imediat, asta-i problema: cu un copil totul se aranjează. Curaj, deci. Cu torsul gol, în slip, Cosimo, moştenitorul unui imperiu industrial, se prezintă Margueritei, principesă cu numele dacă nu cu fapta. Iată-mă, *darling*.

Asimilarea este acceptabilă după cum este verosimil că actuala Marguerite, a cărei experienţă, evident, nu se limitează la un singur Charles, să fie cuprinsă de o nelinişte analoagă cu cea a Margueritei Louise d-Qrleans în cămaşa ei de nimereală la apariţia principelui mire, în haină de casă. Dar aceasta de acum să nu spere că ar putea trage vreun avantaj dacă ar recurge la ultimele descoperiri asupra implicaţiilor sexuale: toate convenţiile valorează la fel şi hotărârile istoriei nu se anulează cu mintea de pe urmă. Iată-l aşadar pe Cosimo de Toscana în timp ce la primele mijiri ale zorilor iese din camera nupţială. Psihanalistul său – vreau să zic confesorul său – i-a recomandat cumpătarea, şi el l-a ascultat. Oricum or fi mers lucrurile şi oricare o fi fost pretextul folosit, acum s-a strecurat afară şi a ajuns cu paşi furişaţi în cameralui de fecior. Închizând uşa, se presupune că a scos un oftat de uşurare. Nu-l caută pe servitorul care de obicei veghează în camera alăturată. ceea ce doreşte este să doarmă. Dar nu izbuteşte, dincolo o femeie încăpăţânată şi tăcută stă culcată cu faţa înfundată în pernă. Aşa a lăsat-o şi aşa continuă să şi-o imagineze, creatură indescifrabilă pe care a posedat-o – sau a încercat s-o posede – simţind cu această ocazie o neplăcere vecină cu spaima. Camera întunecoasă, patul imens alterau senzaţiile sale, i se părea că este un nătărău uriaş în luptă cu un şarpe. Membrele acelea subţiri şi flexibile care-i scăpau din mâini, îi transmiteau o groază superstiţioasă. Gâfâia, bietele sale experienţe de amant al Leonildei naufragiau într-o mare de

ruşine, într-o dorinţă de răzbunare. La sfârşit şarpele se încolăcise în jurul lui însuşi, la o enormă distanţă, emiţând mici gemete infantile.

Cu atâta oboseală şi excitare, cum să-şi dea seama cu certitudine de cele ce se petrecuseră? îşi exercitase cu succes funcţia sa de bărbat, ori îşi salvase, cel puţin, prestigiul viril? Şi asta nu e totul, căci deodată îl cuprinde o afecţiune pentru această mică Marguerite care nu e numai Fiica Franţei, vara celui mai puternic rege de pe pământ. ci în primul rând soţia lui. Să se scoale, să se întoarcă la ea, s-o strângă în braţe, să adoarmă la pieptul ei: nu îndrăzneşte, îl reţine teama de a-şi arăta slăbiciunea lui de băieţandru melancolic, nesigur, nefericit: o ruşine pentru un principe. Atunci coboară din pat. Îngenunchează şi începe să se roage cum ştie ei, spunând rugăciuni scurte. Încet-încet se calmează şi un gând îl liniştеşte: apropiindu-se de Marguerite, nicio clipă nu a regretat ardoarea spălătorese! deci nu a întinat sfinţenia Sfintei Taine.

Când vă veţi întoarce în Franţa… Vocea Principesei Soaţe – aşa i se spune la Curte – se gâtuie şi se stinge. Doamna d'Angoulême, care o urmează în pb-barea zilnică, respectă întreruperea pentru că, în ciuda propriei voinţe, este emoţionată şi ea. E aspră toamna în parcul de la Boboli cu aleile mărginite de mirt, vara a trecut fără să plouă, frunzele stau să se sfărâme de uscăciune, câte una îngălbenită se împleticeşte şi cade. La vremea aceasta pădurile din Franţa, spălate de furtuni, impregnează aerul cu o delicioasă umiditate, care taie setea la simpla respirare. Dar, fiica mea, răbufneşte în sinea sa Doamna, de ce nu te mulţumeşti cu clima asta dulce, cu cerul acesta fără nori? Şi de ce trebuie, mai ales, să tot răscoleşti întruna trecutul şi să comiţi, după trei luni de căsătorie, atâtea prostii de neîngăduit? Emoţia nu a durat decât o clipă, exagerările Margueritei nu merită compasiune. Descărcată acum de responsabilitatea pe care regele i-a încredinţat-o, Doamna d'Angoulême o priveşte cu indiferenţa cu care asişti la capriciile imprevizibile ale unui

copil cam anormal. Greşeşte, principesa, dacă se aşteaptă s-o înduioşeze. Căci Doamna are o anumită vârstă, sunt prea departe amintirile tinereţii sale, când la fiecare caz de dragoste neîmpărtăşită inima ei se zbuciuma. Ea ştie bine cum se isprăvesc sentimentele crezute eterne, nostalgiile după ceea ce putea să fie şi n-a fost. Plângi, doreşti să mori, dar viaţa continuă: mănânci, dormi, pălăvrăgeşti, apoi într-o zi îţi dai seama că râzi şi la prima naştere chiar şi amintirile cele mai dureroase încep să slăbească. Aşa cel puţin se petrecea pe vremea când Anna de Austria ofta şi Ludovic al XIII-lea punea să fie spionată, şi nu e de bănuit că acum lucrurile să se fi schimbat. Să retrăiască astăzi frământările unei iubiri nefericite o plictiseşte, o irită. Ce, parcă ea l-a iubit oare pe defunctul duce d'Angoulême? Şi totuşi nici nu-i trecea prin minte să nu-i arate respectul cuvenit; şi nu era decât un bastard al lui Carol al IX-lea.

Acum e silită să-şi bată picioarele pe drumul ce suie spre Belvedere, ţinându-se după paşii mari ai acestei fanatice care, în timp ce umblă, continuă să se văicărească, şi ea, care este niţel cam surdă, nu înţelege un cuvânt. Ajunsă în vârful deluşorului, principesa se opreşte, se întoarce şi drept concluzie: Să spuneţi regelui, mamei şi tuturor rudelor mele, lui Monsieur: nici dacă aş fi măritată în cea mai umilă colibă din Franţa nu aş fi mai nenorocită decât sunt acum. Spuneţi-le că sunt disperată şi că de la o disperată te poţi aştepta la orice. E ciudat că furia nu strâmbă faţa Margueritei, deşi vocea îi este mai aspră decât de obicei. Ochii ei limpezi, coloritul trandafiriu nu arată tulburare ci hotărârea celui care, dând un ordin, pretinde să fie ascultat. Cu cine crede că vorbeşte? bombăne Doamna în ciuda răsuflării ei grele; şi atât de mare îi este supărarea încât se aşază ostentativ, fără să ceară îngăduinţă, pe unica bancă ce se află pe înălţimea aceea. În sfârşit, după ce s-a mai potolit gâfâiala: Sunt dezolată, Alteţă, că nu pot primi rugămintea voastră. Când mă voi întoarce în Franţa nu voi trece pe la Paris, treburi urgente mă cheamă la moşiile mele, şi numai pentru a fi pe placul regelui le-am nesocotit, acceptând să vă

acompaniez. E un răspuns insolent dar nu-i este de ajuns. De altfel, Alteţa Voastră ar face bine să reflecteze, plângerile domniei-voastre nu vor stârni decât mânia Maiestăţii-Sale şi răspândirea unor pălăvrăgeli câtuşi de puţin binevoitoare, gazetarii de la *Mercure Galant* nici nu aşteaptă altceva. Dacă mi-ar fi îngăduit să vă dau un sfat, v-aş invita stăruitor să nu-i scrieţi prea des mamei voastre Ducesa, căci Serenissima familie nu ar vedea cu ochi buni aceasta.

Doamna ştie cum stau lucrurile şi nu-şi face iluzii; din acest moment Marguerite, care încă de la plecarea de la Fontainebleau a suportat cu neplăcere controlul ei, îi este întru totul duşmană. De altfel, puţin îi pasă ei de asta, aici toţi îi arată cea mai mare consideraţie, Marele Duce o tratează cu tot respectul şi la fel ceilalţi Medici, precum şi Marele Principe. Dar îi displace că relaţiile ei proaste cu soaţa, acum vădite, nu-i îngăduie să rămână prea mult la Florenţa. Misiunea ei a luat sfârşit şi ca să nu se expună la grosolănii şi la înţepături, va fi mai bine s-o pornească fără întârziere înapoi spre casă. Păcat, clima toscană prieşte sănătăţii sale, şi Florenţa îi place, o amuză cu micii ei nobili îngâmfaţi şi curioşi, eroi ai unor întâmplări pe care îşi propune să le povestească în intimele *ruelles* ale ultimelor supravieţuitoare de la Hotel Rambouillet. De altfel, în această biată şi măruntă capitală oamenii de rând sunt adorabili, meşterii au o îndemânare surprinzătoare, din mâinile lor ies lucruri de mare fineţe. Dornici de a atrage asupra lor bunăvoinţa unei mari doamne străine, îi oferă pentru câţiva bănuţi bibelouri adorabile, de ivoriu, baga sau argint, când nu i le dau pur şi simplu în dar. Cu asemenea lucruşoare va omagia pe acele doamne despre care, la întoarcere, va afla că sunt cele mai influente pe lângă rege, obligându-le astfel s-o servească. Doamna ţine foarte mult să obţină sprijin şi prietenii preţioase: pentru ea, văduvă fără copii, cele mai râvnite distincţii, iar pentru nepoţi, veri-primari ori veri de-al doilea, posturi profitabile. Va creşte prestigiul ei şi răuvoitorii care o acuză de avariţie vor fi făcuţi de ruşine. Oameni răi, veniturile

proprietăţilor sale sunt reduse şi nu poate fi condamnată dacă în timp ce ţăranii ei mănâncă pâine de măzăriche, ea păstrează o mică comoară pe care o va lăsa după o sută de ani celui ce-o va merita. Ca să fie sinceră, călătoria în Italia i-a fost de mare folos: întreţinere completă şi o nobilă remuneraţie. Doamna spera că generozitatea regală va subvenţiona şi pelerinajul ei la Roma. Dar va sosi oare răspunsul regelui înainte ca demnitatea şi răbdarea ei să ajungă la limită? Nu, nu va sosi, căci o nouă năzbâtie de-a Margueritei care, însărcinată, dă vina pe ea pentru o răceală gravă, cere din partea Doamnei o intervenţie categorică. Trebuie să dojenească, să deplângă, cu tot respectul să ameninţe: Marguerite, aşezată la spinetă, cântă, râde şi puţin îi pasă de ea.

Reflexele Doamnei sunt încete, dar prea de mult clocoteşte de mânie. De cum se întoarce în camera ei, îşi petrece noaptea scriind: Marelui Duce, Marii Ducese, Piinţului Soţ. Hotărârea ei e luată, a făcut juruinţă să viziteze Roma şi se va duce, peste o săptămână pe cheltuiala ei, deşi astfel nu mai poate garanta că la întoarcere mijloacele ei băneşti îi vor îngădui o nouă şedere la Florenţa. Niciodată nu va uita cum a fost primită acolo, căldura, fineţea acestei magnifice Curţi. Pentru Marguerite câteva rânduri de ceremonioasă despărţire şi făgăduinţa unei rugăciuni speciale ia picioarele apostolului Petru.

Iarna e aspră, plecarea se face în timp ce suflă vântul de nord – *tramontana* – pe Arno plutesc sloiuri de gheaţă, străzile şi pieţele sunt pustii: Doamna îşi va câştiga eroic locul în Paradis. Dar iată. la începutul primei etape a călătoriei, micul alai se opreşte, blocat de o trăsură fără blazoane din care iese, cu un salt. În ciuda pântecului ei până la gură. Principesa. Înlăcrimată, îmbrăţişări duioase, făgăduieli, dezvinovăţiri, daruri; acestea din urmă refuzate, nu se ştie niciodată dacă nebuna asta mică nu repetă boroboaţa de atunci când a dăruit franţuzoaicelor care se întorceau în patrie câteva dintre bijuteriile Coroanei. În ciuda multiplelor preocupări ale călătoriei şi a

resentimentului nestins încă, chiar şi Doamna d'Angouléme lăcrimează. Nu mai e sigură că o va duce o sută de ani şi nici că mica şi capricioasa d'Orléans are toate defectele. Franţa este departe, Franţa este figura aceasta, înăsprită de disperare. a unei fete condamnate să n-o mai vadă niciodată. Şi dacă şi ei, încărcată de ani, nu-i mai este dat să se întoarcă în patrie? Gânduri negre o întovărăşesc pe Doamnă în pelerinajul pe care îl va face în grabă, şi cu evlavie şovăielnică.

O principesă de sânge regal măritată în străinătate poate să se întoarcă în Franţa doar pentru a intra la Bastilia, a ameninţat Ludovic: oricum – Doamna e de acord şi ea – mai bine la Bastilia decât în exil.

Doamna d'Angouléme a plecat de un an; după naştere, Marguerite suferă de febră recurentă şi prinţişorul suge la o doică toscană. Tot mai mic este numărul francezilor rămaşi la Florenţa, bucătarul ei, puţini servitori, chiar şi majordomul a fost concediat numaidecât şi expediat în Franţa. Doamnele puse în slujba printrai ei pesei bombăne, sarcina lor e neplăcută, principesa nu vorbeşte decât ca să critice Florenţa şi pe florentini. La început jignite, au căpătat mai pe urmă obiceiul de a râde de ea între ele, şi cele mai isteţe au început să se distreze înşirând ca la un rozariu nemulţumirile Margueritei care, de altfel, are un lucru bun: că le lasă libere, preferând singurătatea sau pălăvrăgeala cu domnişoarele franceze decât anturajul Curţii. În saloanele lor, acest soi de joc înflorit cu ponegreli şi cu caraghioslâcuri înlocuieşte obiceiul conversaţiilor anoste bazate pe răutăţi reciproce. Deşi în mod oficial Serenissimii socri arată că nu ştiu nimic despre asta, e uşor de presupus că nu se vor supăra şi jocul nu este, deci, <ţâtuşi de puţin periculos. Că un florentin îşi permite să critice în mod public guvernul şi obiceiurile oraşului său este o vină pe care legile o pedepsesc; dar ca un străin să nu preamărească frumuseţile Florenţei este semn de grosolănie şi de barbarie.

Printre cele mai pricepute în a repeta aprecierile şi

comentariile Doamnei d'Orléans se disting doamnele Sarcelli. Ridolfi, Salviati, Incontri, Del Beccuto; fiecare dintre ele a adunat tot ce spune zi de zi, tot ceea ce îi displace şi o dezgustă la Florenţa. Nenumărate defecte.

În primul rând, spune doamna Ridolfi numărând pe degete, urăşte cerul nostru înălbit de lumina prea puternică şi crudă care orbeşte ochii şi arde carnea fragedă. În al doilea: anotimpurile, ploaia care durează săptămâni, tramontana care muşcă, intră pe sub veşminte şi pătrunde prin ferestre fără să te poţi apăra, în al treilea: Arno, mult lăudatul, nu este decât un pârâiaş, un torent numai pietre care în timpul verii încremeneşte în bălţi şi pute. În al patrulea: duhoarea de pe străzile care miros a gunoaie şi a bucătărie proastă, fără să mai pui la socoteală că nobilii şi chiar familia Serenissimă nu prea se spală, mai ales Marea Ducesă, cu toate parfumurile ei care nu reuşesc să ascundă miasma subsuorilor şi a părţilor ascunse. (Aici nobilele doamne rid, recunoscând că de data asta acuzaţia nu este neîntemeiată.) în al cincilea: figurile oamenilor, urâte, înspăimântătoare, pline de bube şi de eczeme. Frumuseţea tineretului e privită aici cu suspiciune, pierderea ei precoce este un semn de sfinţenie, (în ultima parte are ceva dreptate, observă amicele, dar prima este aiurea. Dar ce, în Franţa toţi oamenii sunt frumoşi? Amintiţi-vă de doamnele X şi Y, două spaime!)

Nu poate suporta gesturile noastre, vocile noastre! sare şi doamna Incontri. Vorbim, spune ea, gesticulând prosteşte. Când rid, florentinii n-au grijă să-şi acopere cu palma dinţii stricaţi sau lipsă. La banchete, mestecatul lor tulbură sunetul viorilor. Dansează fără graţie. După ea, limba noastră, atât de lăudată, e doar o ciocăneală de silabe dure care împiedică conversaţia. *Pourtant*, i-am răspuns, dacă literaţii domniilor-voastre o studiază, înseamnă că au ei un motiv.

Mie mi-a spus, întrerupe doamna Sarcelli (în acel moment bucurându-se de favoarea Principesei), că bisericile noastre nu sunt de frecventat şi te îndepărtează de la evlavie. Prea mulţi călugări împuţiţi, prea mulţi

cerşetori ulceroşi, prea multe relicve false. Proaste cântările şi sunetele orgilor, predicatori ignoranţi, luminări de seu, podele noroioase. *Le moyen de prier avec tout ga*.

Toate au citat frazele Margueritei, imitând greşelile ei de pronunţie, r-ul ei din gât. Apoi doamna Sarcelli este foarte îndemânatică la imitarea accentului străinilor, cunoaşte mai multe limbi, şi franceza la perfecţie: urmează un cor de râsete în timp ce ea continuă: Alaltăieri nu m-am mai putut abţine: Alteţă Serenissimă, fac eu, este oare cu putinţă ca în Florenţa să nu fie nimic care să fie pe gustul domniei-voastre? Ca să nu mergem mai departe, acest palat este atât de măreţ, atât de bogat în picturi şi în obiecte de lux încât cei mai iluştri vizitatori îşi lasă aici inima şi ochii. Şi ce spuneţi despre vile, celebre în toată Europa?

Nu m-a lăsat să termin: *Madame*, dumneata nu ştii ce sunt domeniile Franţei, nu numai cele ale principilor de sânge ales, ci chiar ale nobililor obişnuiţi care, în afara unor scurte perioade de timp petrecute la Curte, îşi duc viaţa în acele *chateaux* ale lor, stăpâni absoluţi pe regiuni întinse. Câmpii fără margini, păşuni imense fremătând de turme, păduri acoperind munţi şi văi pline de vânat, cât vezi cu ochii. Şi fiecare stăpâneşte herghelii de cai de călărie şi de vânătoare, cai, şoimi, creţi, hăitaşi. Vesele adunări ele nobili vânători gonesc pe rând în fiecare anotimp cerbul, lupul, ursul, iar cornul răsună ca pe vremea paladinilor… Aici glasul povestitoarei coboară într-un murmur halucinat de parcă ar avea sub ochi viziunile fabuloase pe care Marguerite le-a sugerat fanteziei sale: ascultătoarele sunt prinse de vorbele care ies de pe buzele ei într-o vrajă ce le face să nu ia în seamă intrarea unei temute matroane, foarte credincioasă Mariei Vittoria. Nu ar fi necesar să-i ascundă muşcătoarele pălăvrăgeli privitoare la caracterul Margueritei, dar evocarea aceasta care aduce ca un vânt peste Alpi, suflul pământurilor Franţei, este o taină bună de păstrat. Una câte una tinerele femei îşi revin pornind un zgomotos schimb de păreri despre ultimele mode, despre banchetele

apropiatului carnaval, despre înrudirile care nu s-au făcut încă. În colţul ei, doamna Sarcelli se gândeşte în tăcere la cele ce nu a povestit, cum s-a terminat, adică, convorbirea cu Principesa. Amintindu-şi de vânătorile din ţara ei îi arătase goblenul dintre cele două ferestre, dar din partea regelui: o tapiserie într-adevăr unică, plină toată de o împletire de trunchiuri, de ramuri, de frunze printre care se zăresc cuibăriţi fazani potârnichi iepuri veveriţe viezuri iar prin desiş se zăresc pe jumătate ascunşi vânători la pândă. Vezi dumneata, doamnă, aceasta este o imagine foarte exactă a pădurilor mele şi eu încă mă aflu acolo ca o mică vulpe în vizuină, niciodată n-am să mă pot consola că le-am pierdut. Aici Marguerite rămăsese absorbită închizând ochii, aşa încât doamna Sarcelli, crezând că vrea să se odihnească, se pregătea să se retragă. Numai că în timp ce se înclina fusese oprită de mâna principesei care îi atingea braţul.

Fără să deschidă ochii ea continua cu voce potolită: Uneori, dacă mă trezesc la vremea rând revărsatul zorilor s-a împlinit, ceasul vânătorilor vrednici, toată pădurea aceasta pictată se revarsă peste patul meu, stejarir aninii, brazii ţes peste capul meu un pavilion verde pătat de lumini tremurătoare. Stau liniştită şi aştept să înceapă unul dintre acele basme pe care doica mi le povestea la Blois, poate îl cunoşti şi dumneata, *La belle au bois dormant*. Aud în depărtare mugetul cornului, lătratul şi fâşâitul câinilor prin lăstărişuri; şi murmurul pâraielor, şi foşnetul ramurilor. Sunt apărată de un zid vegetal, în siguranţă, nemişcată şi fericită. Timpul se opreşte, minute şi secole au aceeaşi măsură, sângele care îmi curge prin vine este seva care, străbătând rădăcinile profunde, urcă din bunul meu pământ. Ştiu că pe neaşteptate se va deschide o potecuţă care mă va duce în! egatul meu; într-o pădure şi mai deasă, şi mai întunecată, atât de întinsă incit niciodată nu voi putea s-o străbat.

Ia te uită, gândise rătăcioasa florentină, asta visează la principele acela al ei, e adevărată deci povestea cu de Lorena. Foarte frumoasă viziune, Alteţă, răspunsese

zâmbind, păcat că lipseşte eroul basmului. O modalitate înţeleaptă, gândea ea, de a intra mai bine în graţiile Principesei şi de a-i stârni mărturisirile.

În schimb: N-ai înţeles nimic! Brusc, Marguerite devenise rigidă, ochii îi fulgerau şi cu mina îi făcea semn să se retragă. În primul moment doamna Sarcelli se simţise lovită, înclinându-se tremura de furie. Dar acum amintirea acelui susur halucinant o îndemna să-i dea dreptate Signorei, poate că insinuarea ei fusese o prostie.

Nu fără remuşcări, la reîntoarcerea sa la Paris, Doamna d'Angoulême nu spusese nimic regelui despre nefericirea verişoarei, silindu-se chiar să scoată cât mai bine în evidenţă caracterul ei încăpăţânat şi capricios. După aceea însă se convinsese că procedase bine, vestea naşterii micului prinţ o liniştise. Totul, aşadar, era cât se poate de bine la Curtea Toscanei; soţia rebelă trebuie să se fi potolit. Dar cum să-ţi explici atunci vestea că Prinţul Cosimo, fericit tată al unui băiat, se pregătea pentru un lung voiaj în străinătate?

Ea nu poate să ştie că îndată ce se refăcuse după naştere, Marguerite refuzase apartamentul de lângă cel al soţului ei şi, în ciuda căldurii estivale. î. şi făcuse cuibul la ultimul etaj al palatului Pitti, aproape ia mansardă, şi acolo sta, coborând rareori în grădină şi niciodată la masa de familie cu socrii şi cu micul cumnat. Ca urmare şi cameristele de serviciu îşi petreceau ziua gâfâind, scăldate de sudoare şi suspinând după răcoarea vilelor unde principesa refuză să se mute. Şi aşa toate îi amintesc că stând mereu închisă îi va lipsi aerul după cum va fi lipsită şi de marea ei plăcere de a face lungi plimbări campestre.

Dar asta e, Principesa şi-a impus o conduită aproape claustrată, cu ore fixe. Potrivit poruncii sale, încă de la începutul dimineţii Cintia, cântăreaţă şi violonistă, aşteaptă un semn al ei, în anticameră, de unde va cânta din gură şi din instrument fără să fie văzută. Muzica preferată e alcătuită din acele cântece franţuzeşti care se cheamă *complaintes* şi pastourelles, Cintia trece de la una la alta şi adesea le repetă, fără să se oprească niciodată.

Marguerite nu tolerează nimănui să intre în cameră în afara femeii care îi aduce, la deşteptare, lighenaşul de argint. Se îmbracă singură şi tot singură se piaptănă: pentru cine să mă gătesc? spune cu amărăciune. Într-adevăr, după naştere se îngrijeşte prea puţin de propria ei persoană şi de felul în care este îmbrăcată, adesea rămâne toată ziua în rochie de casă şi fără bijuterii. Această inerţie la o tânără atât de vioaie şi de amatoare de podoabe îl pune pe gânduri pe medicul ei – un francez privit cu neîncredere – şi soreşte discuţiile care de la ultimul etaj coboară până la camerele ducale. Totuşi, unii afirmă că nu e abătută şi că, de cum se scoală, în loc să stea la oglindă, cum îi era obiceiul, Principesa se postează la birou şi înmoaie pana în cerneală. Nimeni nu ştie ce scrie, scrisori în niciun caz, corespondenţa ei este supravegheată cu stricteţe, curierii pentru Franţa primesc scrisorile din mâinile Marelui Duce, care le-a dat întâi secretarului să le cifreze. Dar pentru a primi de la Paris un plic nu sunt numai curierii de stat; în fiecare zi sosesc la Florenţa străini, nobili şi negustori de care este uşor să te apropii. Într-un cuvânt, că Marguerite poate evita controlul corespondenţei cu rude şi prieteni francezi, e lucru cunoscut de toată lumea.

Dar există într-adevăr aceste misterioase scrisori? Neobosită şi transpirată, Cintia mânuieşte arcuşul şi apasă pe coarde în ciuda suferinţei pricinuite de un cârcel la mâna stângă: din gemetele sufocate ale viorii se formează imagini, izbucnesc cuvinte pe care pana le fixează ca pe nişte flori în ierbar, pe hârtia uşoară cu margini aurite. *Princesse beauté*, *mă divine*, *mă dame à jamais perdue*. Scrisul este iremediabil feminin, caractere ascuţite şi oblice care trădează eleganta neglijenţă a unei mari doamne franceze. Păcat că nu ştie să imite o scriere bărbătească, mai greoaie şi mai strânsă; dar ce importă? Esenţialul este ca termenii să pară a fi dictaţi de un bărbat devorat de pasiune; şi abia aşteaptă să vină ziua în care Cosimo, citindu-le, să nu aibă nicio îndoială: Marguerite d’Orléans a fost iubită cu disperare.

Pana zboară şi iluzia – adevăratul scop al acestei cazne – lucrează de minune. Acolo sus, cine ştie uncie, imaginarul scriitor de epistole este mai mult o fantasmă decât un bărbat. E un cavaler acoperit cu zale, un vânător negru, un rege din ţinuturi necunoscute, cineva care o imploră dar nu poate ajunge până la ea: Marguerite îi spune Charles. Ea suspină împreună cu vioara, fără lacrimi, cu capul lăsat pe paginile mistificate. A obţinut ceea ce voia, să trăiască o nefericire distrugătoare care, o ştie bine, nu poate să dureze. Peste puţin uşile şi ferestrele închise, candelabrele aprinse vor deveni groteştile ingrediente ale unei biete comedii pe care duşmanii ei, Medicii, au silit-o s-o joace pentru a învinge-plictiseala şi a cultiva o absurdă speranţă. Odată stinse luminările şi ferestrele deschise larg, lumina indiscretă a dimineţii de vară readuce batjocoritoarea realitate a camerei cu tavanul jos, cu pereţii urâţi şi goi. Pe birou scrisoarea inventată se şi răsuceşte în soare. S-o rupă ca şi pe celelalte, oferindu-şi obişnuita plăcere de a distruge şi de a se distruge, de a se recunoaşte neroadă? Nu, de data asta o va păstra: împăturită cu grijă, hârtia este vârâtă în cufăraşul unde sunt păstrate puţinele scrisori adevărate, cu totul neînsemnate: de la Ducesa Mamă, de la Doamna de Guise, cele poruncitoare şi ameninţătoare de la rege. În fund, unicul bilet autentic de la Charles, scris la despărţirea de ea, după temerara vizită la Florenţa, câteva rânduri de adio. Nu are rost să le recitească, le ştie pe dinafară, deşi sunt cu totul altele decât expresiile pe care şi le dorea: respectuoase asigurări de supunere cavalerească, credinţă legăturilor din copilărie, în sfârşit vestea plină de făloşenie: împăratul mă cheamă. Dar atunci, când i-au adus-o cu mii de precauţiuni, câte subînţelesuri amoroase n-a descoperit ea printre rânduri, câte n-a brodat în jur fantezia ei. Hârtia aceea arde, e prăpăd dacă o atinge.

Şi acum ce plictiseală, ce frământare: nu poate s-o ţină tot aşa, ceva tot trebuie să se întâmple, nu contează că soţul ei a plecat, ticălosul a lăsat-o în grija mamei sale;

degeaba s-a refugiat în gaura asta sufocantă în semn de protest care nu a fost luat în seamă câtuşi de puţin. Socrii sunt la ţară, ei bine, îi va tulbura cu un gest care va întrerupe plăcerile lor meschine. De exemplu, să simuleze o fugă, să se ascundă, să pună Curtea pe jăratec. O bucurie răutăcioasă, de fetiţă, alungă plictiseala, redeşteaptă energia aţipită: în clipa aceea cineva bate timid la uşă, Cintia cere ordine. Să isprăvească, să plece, răspunde Principesa exagerând încruntarea din ceasurile ei rele. Câteva şoapte, în sfârşit paşi care se îndepărtează, o tăcere deplină e zălog de libertate. Nehotărâtă, Marguerite reflectează. Să se travestească, să iasă din palat în veşminte modeste de slujnică, de rindăşoaică? Dar nu, în cufărul pe care l-a deschis dă cu ochii de rochia albastră de amazoană pe care n-a mai îmbrăcat-o din noaptea de la Montargis, doamnelor florentine nu le place să călărească. Ispita e mare: să nu-i pese de scandal, să străbată oraşul călare, să pornească în goană pe câmp, să se ascundă în vreun bordei, să-i păcălească pe urmăritoii. Cu cât e batjocura mai mare, cu atât e mai aţâţătoare plăcerea.

Ţăranii care intrau în oraş pe la Porta al Prato cu asinii lor încărcaţi cu desagi rămaseră încremeniţi (unii se închinară) văzând îndreptându-se spre ei o femeie pe cal – poate diavolul? – într-un galop nebun. La răpăitul copitelor, unii fugeau, alţii se trăgeau în vreo dugheană. Întâi se speriaseră negustorii şi meşteşugarii din Oltrarno, lipsiţi de ziduri pe străduţele înguste. Ce s-a întâmplat, e un bărbat travestit în femeie, e vreo apucată fugită de la spital? în ciuda spaimei, se iscă curiozitatea, înjurăturile şi obişnuitele blesteme la adresa guvernului mârşav şi a poliţiei care nu se află niciodată unde trebuie. La Porta, străjerii buimăciţi ieşeau la ferestruicile lor tocmai la timp ca să vadă calul cum dispărea într-un nor de praf.

Totul fusese foarte uşor de făcut: o nimica toată să se strecoare pe scăriţa de serviciu până la grajduri, să poruncească acolo unui grăjdar adormit să pună şaua pe murgă repede şi fără vorbă, ordin întovărăşit de luciul unui

pumnal cu care se juca Principesa. Traversase fulgerător piaţa în pantă, intrase în Zdrucciolo şi o apucase pe via Maggio, trecuse peste Pod şi sosise la Prato: aplecată pe gâtul iepei, amazoana fugea ca vântul şi ca furtuna.

Ajunsese în câmp deschis, semănat cu căsuţe rare, pământuri aride, arse de zăduf: abia atunci se uită în urmă. În zorul fugii i se păruse că distinge un tropăit de copite, semn că o urmărea careva. Dar se înşelase, în spatele ei drumul era pustiu. Oare era cu putinţă ca în corpul de gardă să nu fi fost vreun caporal care să fi dat alarma? în fond, de ce nu? Bănuise întotdeauna că militarii aflaţi în solda Marelui Duce erau nişte leneşi netrebnici. Cu atât mai bine, putea deci s-o ia mai încet şi să se gândească la felul cum să-şi piardă urma. Sărind o gropşoară, iapa umbla acum pe pârloagă, oprindu-se din când în când să smulgă vreun fir de iarbă: în jur, câmpie uscată, câte un petec de vie, câte un plăpând pom fructifer. Ceva mai încolo, o ţărancă coseşte un petic de trifoi, mai departe un plugar îşi mină boii obosit: abia ridică privirea spre ea, poate de teamă, poate indiferenţi, numai un băieţaş, înspăimântat de cal, fuge ţipând. Cam asta este toată aventura unei Principese suverane care, ca să mănânce, ca să se ascundă nu are cui să ceară ajutor şi cine ştie cum o să mai rânjească Marea Ducesă când o să i se povestească toate astea. Unde să se ducă acum? în urma ei, în aburii de caniculă, cupola îndepărtată a domului, la dreapta profilul colinelor: în faţă câmpia decolorată semănată cu mici târguri o respinge, desigur e plin pe-acolo de oameni cu care nu ar şti ce să vorbească; la marginea zării umbrite de ceaţă primele spinări ale Apeninilor cu trecătorile lor spre nord, Valpadana, Alpii, Savoia. Să găsească pe cineva care s-o ajute să ajungă acolo, ascunzându-se ziua, mergând noaptea, îndurând oboseala şi primejdiile. Doamne, nicio principesă din poveşti nu s-a văzut atât de părăsită ca ea, aici nu sunt păstori, nici pădurari, nici misterioase bătrânele cu inima bună, aici e infernul.

Lăsată în voia ei, iapa se îndreaptă la trap spre o

pădurice de plopi şi de salcâmi subţiratici, lângă care curge un firicel de apă tulbure. Nu există alt adăpost; soarele încinge veşmântul amazoanei, aerul arde ca focul. Eliberat de povara sa, calul se duce să pască pe mirişte şi Marguerite se întinde ca vai de lume pe pietre: nu izbuteşte să se mai descurce, să plănuiască ce va face peste o oră, peste două ore, la noapte, nici nu vrea să admită că va trebui să se întoarcă până la urmă în oraş. Înfruntând priviri piezişe, murmure, poate vreo poruncă obraznică din partea socrului. Sau nu, ordinul va fi să se prefacă aşa de parcă nu s-ar fi îndepărtat nicidecum de oraş, pentru a-i demonstra că la Florenţa o d'Orléans nu contează şi că nici măcar reproşuri nu merită. Aşa se explică nepăsarea străjerilor care s-au ferit s-o urmărească.

E speriată, căldura o sufocă, i se învârteşte capul. Ce s-a ales de mândria ei, de îndărătnicia ei? Nu mai are putere nici măcar să se ridice, să urce din nou în şa: culcată pe spate, priveşte cerul alb care o striveşte. Când era mică, în Franţa, se juca încercând să descopere printre caierele norilor de vară chipul lui Dumnezeu; era sigură că într-o zi avea să apară. Dar norii se duc departe pe spaţiul acesta întins, fără profunzime; chiar şi o fetiţă ar pricepe că e surd şi gol. O înstrăinare de moarte o cuprinde de la cap până la membrele grele, trupul i-a devenit un obiect odios, inutil printre obiectele nemişcate şi insensibile, pietrele din jur, copăceii. Cine sunt eu, cine e Marguerite Louise? Nimic şi nimeni. Memoria refuză imaginile; odată închise perspectivele viitorului, şi prezentul se sfărâmă în neaşteptatul strigăt al greierilor. E sfârşitul: Adio, adio, bâlbâie ea, şi nu ştie cui, nu există supravieţuitori pentru cine moare în singurătate.

O aduce la viaţă iapa; răsuflarea umedă care îi mângâie părul şi vibraţia unui uşor nechezat sunt ca un cuvânt care-i recheamă amintirile. La Blois cunoştea fiecare cal în parte, cu atât mai mult o impresionează prezenţa acestui animal fără nume. singura creatură care a intuit starea în care se găsea. Cu o sforţare anevoioasă

se ridică din mijloc, pipăie nările, întâlneşte ochii neliniştiţi de o mobilitate sălbatică. *Chérie*, spune, *ma belle*, *mon amour*, în timp ce agăţându-se de coama calului, reuşeşte să se ţină pe picioare. Se reîntoarce viaţa, e frumos, în fond, să fii tânără, să fi născut un copil; o undă de duioşie îi scaldă faţa cu lacrimi, niciodată nu s-a simţit atât de emoţionată. Nu se mai gândeşte la Franţa, n-o mai doreşte, are poftă să îmbrăţişeze pământul cum îmbrăţişează gâtul iepei. *Vous n aimez personne*, *Mademoiselle*, o dojenea Madame de Rairé, prima sa guvernantă, il faut *vous corriger*. Atunci ea ridica din umeri şi râdea, acum intuieşte că bătrâna Rairé citise în ea ca într-o carte deschisă. Dar e uşor să iubeşti un cal, să-l iubeşti pe Cosimo e imposibil.

n

„Dumneata eşti nefericirea mea şi eu sunt nefericirea dumitale…"

Deşi de trei ani poarta titlul de

Mare Ducesă, Marguerite Louise trăieşte într-o permanentă vilegiatură: Lappeggi, Artimino, Cerbone, Pratolino, Pisa şi altele, sunt rezidenţele ei. Ea le spune închisori, dar soţul îi răspunde că se închide în ele din propria ei voinţă, cu scopul de a se lăsa pradă capriciilor, într-un mod destul de neplăcut. În orice caz, fie vară, fie iarnă, ca trece de la o reşedinţă la alta întrucât a jurat că la Pitii viaţa nu se poate trăi şi vecinătatea lui Cosimo este un supliciu. Ultima sa alegere este Poggio a Cai no unde s-a oprit într-o zi ca să ia masa, întorcându-se dintr-o vizită făcută la Madonna della Cintola, la Prato. Pe neaşteptate a hotărât că de acolo nu se va mai mişca, un bilet îl informa pe Marele Duce că avea să rămână acolo pentru totdeauna. Aşa că să ia măsuri.

Marchizul Malvezzi, gentilom cu faima unei mari înţelepciuni, fu expediat de grabă la Poggio cu însărcinarea de a obţine prin sfaturile sale o grabnică întoarcere sau, în caz de previzibil insucces, să supravegheze aranjarea apartamentelor şi organizarea serviciului cu oameni de încredere, care să stea cu ochii

bine deschişi pentru a preveni scandaluri şi fapte necugetate. Fireşte, Marguerite nu cedează şi pe măsură ce zilele trec şi bătaia de cap pentru instalarea unei mici Curţi creşte, îndatoririle marchizului devin tot mai neplăcute, strâns cum se află între pedanteria lui Cosimo şi încăpăţânarea soţiei sale. Marele Duce doreşte în fiecare zi o dare de seamă asupra felului cum se comportă Marguerite, asupra ocupaţiilor ei oră de oră. Tot ce spune ea, tot ce vrea trebuie să fie examinat, interpretat, discutat. Poate, Serenissima, să comande pantofarului german două perechi de cizmuliţe rezistente? Poate să organizeze o partidă de vânătoare de iepuri, un bal rustic la care să vină ţăranii, o comedie cu muzică? În timp ce răspunsurile sosesc cu întârziere, meticuloase şi condiţionate, capriciile Alteţei-Sale se succed, se contrazic cu o repeziciune năucitoare: nu izbuteşte să le mai raporteze. Marele Duce se îndârjeşte: printre foarte mulţii nu, puţinii da ascund capcane şi vrăjmăşii. Este interzisă, în primul rând, folosirea calului de călărie, îngăduită fiind numai cea a calului de trăsură, dar trasă doar de un singur cal şi pentru o plimbare nu mai mare de cinci mile; se recomandă lectica, se dezaprobă în modul cel mai categoric lungile excursii pe jos, care prejudiciază prestigiul Marii Ducese, mai ales din pricina pericolului întâlnirilor nepotrivite. Înainte de a-i fi încredinţate, cărţile şi foile acelea cu care se distrează (blestematul *Mercure Galant*) trebuie să fie supuse examinării ecleziaştilor care au această însărcinare.

Până la urmă mânia Margueritei explodează într-o declaraţie pronunţată înaintea întregii sale suite: lăsaţi la o parte ipocriziile, spune, singura atitudine demnă de o d’Orléans este de a se considera victima Casei de Medici, cum de fapt şi este. În consecinţă, nu va mai părăsi niciodată vila şi va trăi ca o deţinută, privându-se de mişcare şi de aer liber care sunt atât de necesare sănătăţii sale: să nu creadă Marele Duce că regele Franţei nu va fi înştiinţat de toate astea. Marchizul Malvezzi, temnicerul ei, să i-o spună lui Cosimo clar şi răspicat, fără paleative şi

inutile răsuciri de frază.

În zidurile oricărei temniţe se deschid ferestre la care. evident. Serenissima nu se gândeşte: va trebui, totuşi, să respire, sărăcuţa. Marchizul, foarte încurcat, apucă pana: este ceva ce ar trebui scris dar care, pentru a ieşi din impas, se mărgineşte să-l amintească în treacăt. Credincioasă hotărârii sale, Serenissima nu iese din casă şi stă în schimb o bună parte din zi, ba chiar după apusul soarelui, în balcoanele vilei, dar numai în cele care dau spre drum. Aşa se distrează privind lumea care trece, ţărani, neguţători ambulanţi, căruţaşi, vânzători de fructe şi *simil genia*. Malvezzi adaugă bănuiala sa că acei trecători răspândesc prin împrejurimi tot felul de vorbe despre presupusa cruzime a suveranului faţă de soaţa sa: de unde respectuosul sfat că într-o situaţie atât de critică ar fi bine să se intervină cu o faptă de afectuoasă generozitate, de pildă dacă Doamnei îi place să călărească – ştiu cu toţii că e marea ei pasiune – de ce să nu i se îngăduie acest lucru? Semnatarul garantează că se va îngriji ca totul să fie bine supravegheat.

Cosimo sau nu pricepe, sau se face că nu pricepe: răspunde că are conştiinţa curată pentru că nu şi-a împiedicat niciodată consoarta să se plimbe în mod cuviincios împreună cu doamnele sale prin parc şi pe câmp, fie pe jos, fie în lectică, având însă grijă să nu se îndepărteze prea mult, vremurile fiind nefericite. Şi apoi, dacă ea preferă viaţa sedentară, nu el va fi cel care o va împiedica. Nu este surd mai rău decât cel care nu vrea să audă, suspină marchizul şi are grijă să se ferească de-a relata că trăgând nişte vagabonzi în sat, dând spectacole cu daruri şi muzică, au fost văzuţi în parc ţigani şi ţigănci, intraţi cine ştie pe unde, şi Marea Ducesă a vorbit cu ei de la fereastră, exprimându-şi dorinţa de a-i invita să joace în apartamentele sale. Poate că e un capriciu nevinovat, dar bietul Malvezzi nu este liniştit şi fără să-şi dea pe faţă neliniştea, dublează supravegherea, în timp ce pentru a-şi demonstra zelul, umple buletinele zilnice cu amănunte nesemnificative. Alteţa-Sa se plânge de deranjamente

stomacale dar se hrăneşte fără abatere cu ceea ce îi prepară bucătarul ei francez şi Cintia gustă înainte ca bucatele să fie aduse la masă. După prânz, Serenissima brodează, cântă la cimbal, cântă ariile sale preferate (sunt trecute sub tăcere obişnuitele *pastourelles* şi menuetele pe care le dansează împreună cu doamnele). La ceasul nopţii, rozariul la capelă, în prezenţa tuturor din casă, apoi din nou muzică, uneori vreo partidă de table sau de cărţi – *la primiera*. Cu puţin înainte de miezul nopţii, după o gustare uşoară, Doamna se retrage.

Se retrage nu înseamnă că se vâră în pat, camera Marii Ducese are în faţă un amplu balcon şi sunt unii care afirmă că au surprins-o pe când se apleca peste balustradă şi că au auzit o discuţie pe şoptite purtată între balcon şi grădină. Timp de o săptămână gentilomul nu izbuteşte să afle mai mult, dar iată că pe neaşteptate un confident de-al său îi comunică o veste care îl alarmează. Ar fi vorba, nici mai mult nici mai puţin, de un complot în toată regula, pe care Alteţa-Sa l-ar fi pus la cale în înţelegere cu ţiganii, după un plan nebunesc: să coboare noaptea pe fereastra apartamentului ei şi să se ascundă într-una din căruţele lor mari care numaidecât s-o pornească şi să se îndepărteze. Ţiganii s-ar fi angajat s-o facă să treacă în mare grabă crestele Apeninilor şi s-o lase pe locurile Modenei unde, într-o ascunzătoare sigură, să aştepte momentul potrivit pentru a-şi putea continua călătoria spre Franţa. Câştigaţi cu bani şi cu bijuterii, răufăcătorii ar fi garantat reuşita fugii.

Ce-i de făcut? se întreabă Malvezzi blestemând Curtea şi clipa în care, pentru a face să se uite unele slăbiciuni libertine de-ale sale, a acceptat o însărcinare care nu-i place câtuşi de puţin. De altfel, informatorul în cuvintele căruia crezuse este un nemernic care ar vinde-o şi pe maică-sa, aşa că era un risc să-l creadă întru totul. Şi dacă vestea era falsă? Dumnezeule, şi-ar pierde minţile şi Doamna d’Orléans i-ar jura o ură eternă. Nu-i rămânea deci decât să stea la pândă în tăcere, gata să intervină la timp pentru a împiedica bufoneria aceea: era lucrul cel mai

bun de făcut, şi la gândul acesta, hotărăşte să rămână.

Din păcate, informatorul nu a vorbit numai cu el, ci, lacom cum este, a dezvăluit confesorului Marii Ducese Mame tot ce se pregătea la Poggio. Şi aşa, într-o dimineaţă, un grup numeros de slugi şi soldaţi elveţieni în uniforme de război străbat satul şi înconjoară vila, punând mina pe tribul de vagabonzi: bărbaţi şi femei sunt luaţi la bătaie şi duşi pe sus; sunt sechestrate căruţe şi cai, ba chiar şi cuştile cu maimuţe. Scandalul se măreşte, marchizul este socotit un dobitoc sau bănuit chiar de trădare. Cât. O priveşte pe Serenissimă, se pare că ia totul cu o indiferenţă superioară, dar când Malvezzi, pe cale de a se duce la Florenţa pentru a potoli lucrurile şi, dacă e cu putinţă, pentru a se elibera din funcţie, îi cere cu respect o audienţă, primeşte în cap, din zbor, o cană grea de argint. Şi un cucui în frunte este răsplata emoţiilor sale.

În lunile care urmară se născu şi crescu printre nobilele doamne florentine, care la început îl fuseseră atât de ostile şi o priviseră cu atâta răutate, un puternic „Vurent de simpatie pentru Marguerite Louise, exilată la ţară. Sărăcuţa, ziceau. De n-ar fi fost neplăcerea de-a împărţi sentimentul acesta cu femeile din popor, care întotdeauna ţinuseră cu tânăra Mare Ducesă, l-ar fi mărturisit deschis. În realitate, o asemenea schimbare nu avea nimic de-a face cu naşterea unei afecţiuni naturale, ci era urmarea, mai ales pentru cele proaspăt măritate, a unei umbre de speranţă. Femeile simple o iubeau pe Marguerite pentru larga ei generozitate, în timp ce tinerele nobile care, abia ieşite din mănăstire, fuseseră măritate la repezeală şi împotriva voinţei lor, întrezăreau în exemplul ei un leac împotriva vrăjmăşiei sorţii. Chiar şi o parte din cler, altfel destul de supus lui Cosimo, nu ascundea că motivele invocate de Serenissima pentru a obţine desfacerea căsătoriei nu erau lipsite de temei: dacă într-adevăr Domnişoara d’Orléans fusese silită la nunta toscană – şi martorii nu lipseau – ea nu era valabilă şi micuţii prinţişori trebuiau consideraţi nelegitimi. Cu aceste argumente ea îl ţinea în şah până şi pe papă, ale cărui

îndemnuri la răbdare şi la virtuţile matrimoniale nu produceau niciun efect. Dacă Marea Ducesă reuşeşte să-şi anuleze căsătoria, de ce să nu reuşim şi noi, îşi spun cele prost măritate, atente foarte la felul cum decurge controversa.

Este un continuu du-te-vino între Pitti şi Poggio: confesori, teologi, demnitari laici duc şi aduc mesaje; de la Paris sosesc emisari ai regelui, foarte sâcâit de dandanaua asta, chiar dacă. În fond, puţin îi pasa. Marele Duce, foarte rău dispus şi impresionat de argumentul căsătoriei nevalabile şi al copiilor nelegitimi, se mângâie făcând daruri călugărilor şi organizând slujbe, în timp ce Marguerite, în locul unde s-a retras, născoceşte balete şi mici concerte. O să izbutească? se întreabă – întorcând capetele – unele dintre doamnele marilor case florentine; dar cele mai sceptice sunt din ce în ce mai convinse că, de se anulează sau nu căsătoria, Marguerite tot va învinge şi se va întoarce în Franţa, lucru pe care şi-l doreşte cel mai mult, şi între timn nimeni nu se va mai îngriji de destinul nobilelor oarecare. Iat-o sosind din nou pe bătrâna marchiză da' Deffant, ultima carte jucată de regele Ludovic şi de Cosimo, pentru a se aranja lucrurile după cuviinţă. Pe de-o parte îţi e şi milă de ea, aşa bătrână şi prăpădită cum e, silită – ca pe vremuri Doamna d'Angoulême – s-o urmeze pe Serenisima care şi-a reluat obiceiul de a umbla aiurea pe câmp. Acum totul pare să capete aspect de farsă: episcopul de Marsilia, venit şi el pentru o ultimă încercare de împăcare, a adus o suită de străluciţi cavaleri; la Poggio se dansează, se joacă comedioare, aplaudate foarte chiar şi de către eminentul ecleziast care, la sfârşit, după lungi convorbiri cu Alteţa-Sa, nu mai e aşa de sigur că ea este diavolul acela despre care se vorbeşte. Şi la urma urmei, ce anume doreşte? Nimic altceva decât să se dedice vieţii întru credinţă şi să fie dusă într-o mănăstire din Franţa. De ce să nu i se facă pe plac? În ceea ce priveşte anularea căsătoriei, s-a arătat docilă, renunţă la asta. Nu e. de altfel, nicio greşeală să-ţi dai seama mai târziu că ai înclinaţie spre o viaţă

semimonahală, prin urmare un om al bisericii nu poate dezaproba o asemenea dorinţă. Desfăcând larg braţele, Monseniorul îl face pe Marele Duce să înţeleagă că misiunea lui este terminată, îndatoririle diocezei cer o grabnică întoaneere la scaunul său.

Dintr-odată totul este hotărât, chiar dacă va trebui să se discute mult despre felul cum va fi tratată Doamna în locul unde se va retrage. Între timp vestea este primită cu satisfacţie, preoţi şi laici recunosc că important e ca legătura matrimonială să nu fie desfăcută şi progenitura – legitimă. Meticulos în privinţa condiţiilor practice ale acordului, Cosimo se resemnează, mama lui comandă la Crocette un Te Deura după dorinţa ei. Şi noi? protestează soţiile forţate, încrezătoare în hotărârea de a recurge la Sacra Rota – tribunalul acela alcătuit din preoţi. Câte una se îmbolnăveşte, altele se refugiază la mănăstire, chiar dacă regretă a doua zi. Preoţi şi călugări bat drumurile de la mănăstiri la casele patriciene, ameninţând cu pedepse, agăduind indulgenţă; în sfârşit, fugarele sunt readuse – ia soţii lor. care, după o lună de blândeţe, reîncep să nu le mai dea bani, bijuterii, libertatea de a se plimba.

Deşi stipularea acordurilor pe care Marguerite le cere şi Cosimo, cu jumătate-gură le acordă, se prelungeşte peste timpul prevăzut, pentru oamenii din popor Marea Ducesă a şi plecat. Din instinct, cusătoresele, modistele, împletitoarele de pălării de paie, casnicele sărace, sunt cu toatele de partea ei, niciuna nu se îndoieşte că soţul a silit-o să plece prin violenţe şi mizerii. Sunt mişcate, desigur îi vor lua copiii, cine ştie când are să-i revadă. Numai bigotele, rude cu parohii şi cu călugării, se indignează: dacă avea vocaţia aceasta trebuia să se gândească pe vremea când era fată să-şi pună vălul, nu acum să-i ofere Domnului resturile unui bărbat care tot bărbat este, chiar dacă e Mare Duce. Negustorii, meseriaşii clatină din cap, desigur această neînţelegere în Casa Medici nu este un lucru bun, dar trebuie recunoscut că franţuzoaica, cu felul ei generos de a cheltui, sprijinea industria şi comerţul. Era o adevărată Doamnă, spuneau şi femeiuştile harnice, dacă

îi cereai zece îţi dădea douăzeci, iar pomenile nu le făcea cu mărunţiş, ci cu scuzi sunători, de puteai trăi o lună din ei şi scăpai de datorii. În piaţă se cunosc fapte şi persoane care ştiu, care au văzut: uite-o, bunăoară, pe Laudomia, brodează în aur, care lucra tot anul pentru ea şi care de la ferestruica ei de la Curte o vedea hoinărind prin Boboli şi jucându-se cu doamnele sale în primele zile după căsătorie. E vina lui, fără îndoială, spune Laudomia, Serenissima era aluat bun, mereu bine dispusă şi prietenoasă, puteai vorbi cu ea de la om la om. El. În schimb, nu putea îngădui veselia nici măcar la copii, credea că e dovadă de păcat. Se înţelege că n-o să-i placă să-şi lase copiii, dar trebuie să te gândeşti că de cum îi născuse bătrâna Serenissimă i-i luase cu scuza că nu avea laptele bun, şi-i încredinţase unor doici de aici; i-i aduceau să-i vadă numai duminica după slujbă. Se ştie. cruzimea distruge dragostea. După mine, bine face că se întoarce la părinţii ei care o iubesc în timp ce aceşti Serenissimi o au ca sarea în ochi. Aici grupul palavragioaicelor se risipeşte, nu e prudent s-o asculţi pe Laudomia care vorbeşte prea mult şi mai e şi oaie neagră, căci tânără fiind alăptase pe copilul unor evrei, ceea ce nu este îngăduit. Dacă o ţine tot aşa, o să i se înfunde.

De câtă vreme ţânţarul-actriţă a renunţat la intervenţiile sale protestatare? Poate că a înţeles că nu e convenabil pentru ea să tot dea în clocot în căldarea vieţii sale ratate, plină de contradicţii şi de invidii neputincioase pe care lumea de azi le-ar lichida cu un simplu ridicat din umeri. Şi nu-i convine tocmai pentru că intuieşte că dacă de o principesă de altă dată, care a eşuat, nu se mai interesează nimeni, suntem obişnuiţi să respectăm disperarea celui ce-şi dă seama că a greşit în totul: adică tocmai cazul ei. Marguerite Louise este obosită de faptul că a trăit şi nu mai deschide gura. În fond. povestea pe care o ascultă i se pare mai verosimilă decât vicleniile cu care îşi închipuia că-şi acoperă păcatele; toate neînsemnate pentru noi cei din secolul XX.

Întoarcerea sa stârneşte curiozitate la Paris, cei mai

mulţi spun că de la Casa de Medici nici nu se putea aştepta ceva mai bun, şi că e şi aşa un noroc că a scăpat de faimoasele sale otrăvuri. Regele a hotărât ca incomoda rudă să fie primită potrivit rangului ei, dar mai discret. La debarcare este primită cu respect de autorităţile administrative şi cu foarfe puţin interes din partea poporului. La Paris, Madame de Sévigné, care o vizitează printre primele, spune la toţi că niciodată nu a văzut o femeie mai tristă decât ea. Este încă frumoasă, spune, dar în cercul ei i se spune Diana d'Arâes, făcându-se aluzie la o statuie scoasă din săpături şi puţin cam uzată, dezgropată atunci. Şi cum a tratat-o marea favorită, Madame de Montespan? Foarte bine; e clar că nu are niciun fel de teamă, ba chiar o protejează. Madame de Lafayette, care fără să se ridice din pat ştie totul despre toţi, o deplânge din toată inima. Gândiţi-vă: o Principesă de sânge, suverana unui stat mic, e drept, dar ilustru, ajunsă să se închidă într-o mănăstire întunecoasă cum este cea de la Montmartre. Neajungându-i că a alungat-o, Marele Duce o controlează prin intermediul emisarilor săi. În timpul călătoriei, unul dintre gentilomii din escortă adnota, pentru el, zi de zi, tot ceea ce făcea şi spunea. La Marsilia a luat-o în custodie Sainte Meme, un temnicer în haine de fecior de cameră. Orice dorinţă a ei este discutată şi zădărnicită, chiar şi aceea de a venera relicvele de la Sainte Baume. Dorise să facă o bucată de drum călare şi nu i se îngăduise. Acum i-au pus în jur un nor de iscoade, caracterul ei s-a înăsprit.

Într-adevăr, Doamna de Toscana, atât de gingaşă şi de mâhnită în primele timpuri ale întoarcerii sale în patrie, este acum mohorâtă, irascibilă: se ceartă cu Stareţa, care este totuşi ruda sa, le repede pe călugăriţe, nimic nu-i mai place. După ce şi-au satisfăcut curiozitatea, doamnele de la Curte o părăsesc: au lăsat-o la călugăriţele sale Guisarde, glumeşte Doamna de Sévigné scriindu-i multadoratei sale fiice. La drept vorbind e plicticoasă, nu face altceva decât să-şi povestească nenorocirile. În fond, ce pretinde? Avea un tron şi a renunţat la el; nu vrea să priceapă că în Franţa

nu mai e nimic, nu mai preţuieşte nimic.

Oare cum să n-o priceapă? Şi cu cât se convinge mai mult de asta, ou atât se luptă mai mult pentru a restabili un minimum de autoritate, măcar privilegiul de a fi prima în nenorocire, dacă soarta vrăjmaşă nu i-a lângă

r971

7 – Cămaşa arsă câuit să fie prima printre splendorile unei Curţi căreia fusese sortită să-i fie regină. Zadarnic să se mai uite în oglindă. Cine sunt eu, cine este Marguerite Louise? Acelaşi sentiment de rătăcire ca în ziua când în câmpia necultivată a Toscanei credea că are să moară şi a salvat-o mila unui cal. A făcut o descoperire: de cât timp nu a mai reuşit să plângă? Nici măcar cântecele Cintiei, care a urmat-o fără tragere de inimă, n-o mai impresionează. Ultimele lacrimi le-a vărsat când a plecat de la Livorno – era paisprezece iunie – şi deodată, fără niciun motiv precis, a izbucnit în plâns. Două zile după aceea, privind de pe puntea galerei coasta care se îndepărta încet, aici mi-am prăpădit tinereţea, îşi spusese. dar ochii îi rămăseseră uscaţi, inima liniştită. Nu se mirase, apatia aceea uitucă (cei trei copii ai ei, chiar şi cel preferat, Ferdinando, sunt Medici din cap până la picioare) se potrivea cu atmosfera unei călătorii în care toţi, de la escortă la gloată, vorbeau pe şoptite, ca la nişte funeralii, fără durere. Trecându-şi privirea peste marea liniştită şi cenuşie: încremenirea aceasta va trece când voi pune piciorul pe pământul meu şi surorile mele vor veni să mă întâmpine. Urmă apoi furtuna pe mare, oprirea la Monte Carlo: atâtea ore ca să reflecteze, ca să spere; dar nu slujea la nimic. Să aştepte, să aştepte: detunară în sfârşit – câteva lovituri rare – tunurile de la Château dâf, se urcară la bord ofiţeri, câteva doamne. Răspunzând la complimentele lor precaute, însoţite de priviri cercetătoare, Marguerite căuta printre demnitari figura aspră a Doamnei de Montpensier, pe cea palidă a Doamnei de Guise; nu erau, amândouă fiind bolnave, i se spuse.

Marsilia nu mai era portul în sărbătoare pe care şi-l reamintea: era mai mic, mai sărăcăcios. Caraghioşi

cavalerii. aşa de marţiali acum paisprezece ani: bărbi cărunte, costume ridicole, cu garniturile alea de dantelă nepotrivite care atârnau de crăcii pantalonilor. Gentilomii toscani, în veşmintele lor negre, după moda spaniolă, au *grand ar* în timp ce se înclină atent, fără să surâdă. Contele de Sainte Meme nu se depărtează de ea, neobosit de-a o preveni, de a-i sugera, de-a o pregăti:

Alteţă Serenissimă, situaţia domniei-voastre este delicată, atenţie, prudenţă. Marele Duce doreşte…

Sigur, sigur. Să mulţumească, să se supravegheze, să zâmbească cu măsură. Chiar şi Doamna de Sainte Meme, numită – de cine? – doamna sa de onoare, îi dă sfaturi în şoaptă: trebuie să sosească alaiul contesei de Grignan, soţia viceregelui, o mică putere locală, mama ei. Doamna de Sévigné, dă tonul celei mai alese societăţi de la Paris, observaţiie sale pătrunzătoare ajung până la rege. Cine doreşte s-o aibă prietenă, trebuie să admire frumuseţea fiicei sale, căci marchiza ţine la asta enorm. Docilă, Marguerite o ridică din reverenţa protocolară, o îmbrăţişează cealaltă o cercetează de jos în sus cu ochii ei mici şi răi. După ce s-au rostit toate frazele convenţionale. se vorbeşte fără chef: şi e ciudat, adesea îi scapă sensul cuvintelor, e cu putinţă ca franceza să se fi schimbat atâta în cincisprezece ani? Zile întregi de lectică, nopţi nedormite, şi iată, în cele din urmă, La Grande Mademoiselle, de nerecunoscut, atât de mult a îmbătrânit, toată numai zbârcituri, cu ochii roşii, stinşi, plânge pe domnul de Lauzun, prizonier la Pignerol. Dar nici măcar mila pentru această durere atât de asemănătoare cu durerea ei de demult nu îi îngăduie Margueritei reîntoarcerea lacrimilor. Cele două surori consumă, faţă în faţă, o cină pregătită la repezeală, adresându-şi puţine întrebări, cu foarte puţine răspunsuri; mâine dimineaţă trebuie să se despartă, apucând-o fiecare pe drumul său, drumuri triste de femei fără noroc. S-o saluţi pe Stareţă, îi spune la despărţire Anne Louise. ca nu cumva sora ei să uite că peste puţin avea să trăiască în mănăstire.

O altă surpriză este aspectul câmpiilor, pământuri

aspre, depopulate: de război, i se explică. Drumurile pe care o duc, numai hârtoape, arareori trec prin dragile ei păduri mult visate, şi acelea răscolite, căci se taie din ele chiar şi stejarii seculari ca să se scoată lemn de peste tot. Pădurea de la Fontainebleau s-a sălbăticit: cărări înguste, pe sub copaci desişuri încâlcite. Acum regele nu mai ţine decât la Versaiues, unde cheltuieşte averi. În sfârşit, Parisul înecat de furtuni, noroiul ţâşneşte până, la primele etaje; puţine trăsurile nobiliare, larmă ele care ce transportă provizii minate de ţărani vlăguiţi, în zdrenţe. Este foamete, oamenii de rând mor de foame, clopotele bisericilor bat a mort, ultima bătălie a costat viaţa foarte multor gentilomi, doliul creşte cu fiecare curier întors de pe câmpul de luptă, mame, soţii, iubite trăiesc în deznădejde. Între funeralii şi oraţii funebre compuse de predicatori rivali. Acestea sunt veştile pe care i le enumeră Doamna Sainte Meme şi cu toate acestea ochii Doamnei de Toscana – titlul nu se va mai schimba – rămân fără lacrimi în timp ce trec peste palate şi peste căsuţele şubrede, peste ulicioare şi peste pieţele grandioase, cândva atât de vesele şi de clocotitoare. Pentru un oraş atât de părăginit. străin amintirii sale, ea a lăsat să se ducă tot ceea ce îi aparţinea de drept: onoruri suverane şi necruţători rea putere de a discuta, contrazice, irita, a face să depindă o întreagă – deşi mică – lume de voinţa sa exclusivă. Cui ar îndrăzni să-i mărturisească că regretă Boboli, Poggio, aplauzele oamenilor mărunţi cărora le arunca monede? Un gând care o chinuieşte.

Pe nimic nu este stăpână la Montmartre. nici măcar pe puţinele camere pe care i le-au aranjat la repezeală, prost înzestrate cu mobile de adunătură, unde slujitorii ei nu-şi găsesc locul şi se împiedică în sutanele converselor. cuprinse de turbare din pricina invaziei. Încă de când a sosit, Stareţa a privit-o cu suspiciune: în fiecare cuvânt o prevenire, o aluzie la regulile fixate de Marele Duce şi subscrise de rege. Iată programul săptămânii: rugăciuni, slujbe, vecernii şi prilejul fericit de a beneficia într-o celulă separată de exerciţii spirituale sub îndrumarea unui

celebru – canonic. Să refuze nu se cuvine: nu voia, Doamna, să se dedice vieţii întru credinţă? Şi ce altceva are să facă, de altfel, acum când doamnele de la Curte au încetat s-o mai viziteze? N-o mai vizitează – cum a spus Doamna de Sévigné – decât doamnele de Lorena şi de Guise, rudele sale. toate îngrozitor de îmbătrânite, nestrămutate în sfaturile lor de a se dedica meditaţiei, atât de necesară pentru a merita o moarte sfântă. S-a întâmplat că una dintre cele mai tinere i-a şoptit, pe ascuns, să nu se mâhnească, deoarece regele ţine ia ea şi din când în când o va invita la Curte pentru concert şi comedii izbutite; la urma urmei, ea nu este călugăriţă şi poate să se mai şi distreze puţin. Ei bine, nu se ştie cum, aceste şoapte au ajuns până la Doamna de Guise, cocoşată, care se teme, şi nu ascunde asta, de firea ciudată a surorii sale: Alteţă. Îi suflă în faţă, mulţumiţi cerului că v-a dăruit un adăpost sigur, unde nu pot pătrunde ispitele lumeşti. În ciuda respiraţiei sale grele, e uimitor cât de repede poate s-o şteargă – fulger, nu alta – ca să nu scape predicile, să nu întârzie de la însărcinările-i caritabile: e hărăzită de minune cu puterea de a presimţi momentul când Marguerite o va întreba de ce nu i se îngăduie să locuiască, retrasă ca şi la Montmartre, la palatul Luxembourg unde mama sa, Ducesa, şi-a trăit ultimii ani iar acum stă acolo La Grande Mademoiselle. Refuzul ar fi neplăcut, consimţirea un act de rebeliune faţă de ordinele regelui şi, mai mult, un pericol pentru liniştea tuturor. După plecarea rudei care era la rând, Doamna rămâne singură în îngustul ei apartament, fără ocupaţie şi indispusă de încetineala eu care înaintează lucrările în aripa ce se construieşte pentru ea, potrivit acordului stabilit la Florenţa. Antreprenorul răspunde că banii pentru materiale şi pentru lucrători întârzie să sosească, că el a şi dat de la el nişte bani înainte şi că acum este silit să se oprească. Înfuriată, Marguerite ia pana şi umple pagină după pagină: insulte către Cosimo, rugăminţi către rege pentru a se îngriji să se respecte hotărârile luate. E acuzată de lux nesăbuit dar nu e adevărat, ea nu ştie cum

să-şi mai susţină demnitatea, nu are veşminte potrivite cu rangul ei, nu poate să reînnoiască livrelele oamenilor săi, să-şi repare trăsurile. Scrisorile nu au plecat şi îi soseşte un mesaj de la suveran: sunt prea mulţi cei şaisprezece cai îmbarcaţi la Livorno, debarcaţi la Marsilia şi ţinuţi cu mare cheltuială în grajdurile regale. Doamna de Toscana nu are câtuşi de puţin nevoie de echipaje, dacă regele o invită la Curte va avea grijă să-i trimită trăsura. În josul paginii avertismentul că aceşti cai vor fi vânduţi.

Niciodată, nici măcar la Carbone, unde ferestrele erau prevăzute cu bare groase de fier, Marguerite nu s-a simţit atât de umilită şi de oprimată; şi niciodată mânia ei nu a izbutit cu atâta violenţă. După ce a trântit uşa în faţa Cintiei, care cu aerul ei de victimă resemnată o indispune, se închide în camera ei, prea strâmtă pentru patul eu baldachin, atât de lat incit, ca să-l poată aduce înăuntru au trebuit să-l bage prin fereastră. Ca să se liniştească, străbate încăperea în sus şi-n jos, împroşcând ocări şi poticnindu-se de covor. E decembrie, geruieşte peste grădinile cu varză – mâncarea călugăriţelor – în jos, pe panta dealului: Parisul nu se vede prin ceaţă, mănăstirea e o insulă pustie. Ah, au să poftească s-o vândă şi pe Climene, mânza murgă crescută de ea ia Poggio, care necheza când o vedea apropiindu-se cu bucăţica de zahăr în palmă. La Florenţa, mânia ei îi speria pe Cosimo şi pe consilierii lui, aici nimeni nu e impresionat, trista armă cu care obţinea victoria a fost sfărâmată şi înfrângerea este cu atât mai amară cu cât scopul urmărit este trivial, nedemn de o Principesă. Se va râde la Curte, numele Dianei de Arles va fi alăturat de cel al unei iepşoare.

Oricum, nu va ceda, Climene e păzită în grajdurile mănăstirii împreună cu catârcele Stareţei, nimeni n-o va clinti de-acolo, cu niciun preţ. O să facă un scandal şi, se înţelege, au să i se împotrivească: e obişnuită. Înserarea vine repede, fereastra s-a şi întunecat; după ce îşi cheamă slujnicele, Doamna declară că nu va cina şi nimeni să n-o deranjeze, mai ales Doamna Sainte Meme, care nu lipseşte niciodată să se prezinte pentru omagiul de seară, care este

de fapt un control. Afară! comandă; ca măcar cineva să tremure la vocea ei. Zăvorând uşa, fără să se dezbrace, fără să aprindă lampa de noapte, se culcă, atentă la zgomotele care-i ajung prin pereţi: murmurul rugăciunilor în capelă, uşi trântite în chilii, scârţâieli, paşi furişi. E convinsă că e supravegheată, că printre călugăriţe se ascund spioane în solda lui Cosimo, poate chiar un ucigaş la pândă în aşteptarea momentului potrivit pentru a o suprima. Mânia şi spaima îi grăbesc bătăile inimii, pipăie, mereu, sub pernă pumnalul şi pistolul pe care le-a adus cu ea de la Poggio, şi pe care ziua le ascunde sub haine. Are mintea în flăcări, salvarea Climenei este anevoioasă, dar va reuşi, spre răscumpărarea tuturor umilinţelor.

Numără orele, numai spre miezul nopţii călugăriţele întrerup schimburile la rugăciuni, trebuie să profite de ocazie. Sare în picioare şi. deşi nu are un plan, se grăbeşte. Descuie uşa. iese în coridor şi se îndreaptă pe pipăite spre dreapta, unde începe scara care duce la parter, strânge între degete pumnalul, hotărâtă să lovească pe oricine i-ar ieşi înainte. Coboară pe dibuite, treaptă cu treaptă, până când pardoseala grosolană o face să recunoască podelele rustice ale odăilor de serviciu: debarale, cămăruţe, spălătorii, grajduri. Cu mâna întinsă, pipăie pereţii, găseşte o uşiţă. împinge, canatul nu se împotriveşte. A intrat într-un coridor îngust, slab luminat, cu miros de mucegai şi de fin; după ce face cotul, coridorul dă într-o încăpere mare, luminată de un felinar pus pe jos. Tată catârcele Stareţei, iată, aproape de peretele din fund, iapa care întoarce brusc botul, cu urechile ciulite; din fericire nu nechează. Climene, o cheamă încetişor Marguerite, şi aproape că-i vine să plângă, după atâtea luni de furie seacă.

Flacăra felinarului tremură lăsând în umbră zone întinse ocupate de saci umflaţi şi de grămezi de fin. Dar nu este un sac forma pe care Doamna o atinge apropiindu-se de calul său şi care o face să tresară: e un bărbat care dormea şi acum, somnoros, se ridică în capul oaselor şi se freacă la ochii încă închişi. Îi deschide, în sfârşit, o vede, o

priveşte în tăcere pentru o clipă îndelungată. Nu se tulbură, nu-i e teamă, nu o crede o stafie; încet, încet se scoală în picioare, trecându-şi o mâna prin păr. Este un tip înalt, puternic, cam de vreo treizeci de ani, veşmintele sale vechi dar bine păstrate au ceva milităresc. Tuşeşte uşor şi. drept, pare să aştepte un ordin, lămuriri. Situaţia Margueritei este încurcată şi primejdioasă, omul desigur n-o cunoaşte; şi cum va răspunde la ceea ce ea ar vrea să-i ceară? Să-l întrebe, să-l îmbuneze, să-i tăgăduiască o răsplată? Dar o Principesă de sânge nu stă de vorbă cu un grăjdsr, ea este acum lângă Climene şi începe s-o mângâie pe gât şi pe bot, fără să mai privească la el.

Da, frumos animal, Alteţă, păcat că e lăsat să stea. Vocea bărbătească, câtuşi de puţin alarmată sau umilă, o impresionează plăcut. Deci omul a recunoscut-o, ştie ce titlu poartă: poate că ştie barbarul ordin al regelui. Cine o fi oare? După aspect nu i s-a părut lipsit de nobleţe ca orice băiat de grajd, iar felul cum vorbeşte este corect. O fi oare. cumva, un gentilom persecutat, silit să se ascundă, folosind haine de împrumut? în timp ce continuă să mângâie iapa. Marguerite plăsmuieşte în mintea sa un întreg roman. Secret cu secret el ar putea să-şi spună toată povestea şi să-i ceară protecţie, oferindu-i în schimb posibilitatea de-a o elibera pe Climene. Un ultim strop de prudenţă o reţine: deşi foarte rar un plebeu poate fi luat drept un cavaler, e mai bine să păstreze distanţa. Oricum, nu are de ales şi nu ar fi pentru prima oară când ar avea încredere într-un necunoscut: aşa a făcut în pădurile de la Blois, la Poggio, în întâlnirile nocturne cu ţiganii.

Iapa este a mea şi vor să mi-o ia, declară ea cu capul sus, autoritar. Vei avea protecţia mea dacă mă ajuţi s-o ascund. Acum, fără să întoarcă privirea, se uită la el pe furiş: e foarte liniştit, în timp ce vorbeşte, şi cu mici lovituri îşi scutură de pe manta şi de pe pantaloni firişoarele de paie şi de fin adunate din culcuşul lui. S-o ascundem nu-i mare lucru, spune, mai greu e s-o duc de-aici fără să fiu învinuit de furt. Dar o să încercăm. Cât priveşte protecţia, se va folosi de ea, la nevoie, dar

deocamdată nu are nevoie de aşa ceva. A fost militar şi din pricina unor certuri a trebuit să se refugieze la Montmartre, că aici are o mătuşă călugăriţă. Nu, nu are familie, e celibatar, şi dacă totul merge bine, îşi va relua slujba în armata regelui. E limpede că nu mai vrea să spună altceva, căci schimbă vorba. Ar trebui, o sfătuieşte el, să se pună şaua pe iapă, să fie alergată la galop, ţinutul în grajd îi face rău. Urmează lămuriri despre felul cum trebuie îngrijită, zăbală, frâie, pinteni. E un specialist.

Fără să-şi dea seama, Marguerite s-a aşezat pe un sac de ovăz şi ascultă uitând că timpul trece şi trebuie să se întoarcă sus în apartamentul ei înainte de-a suna clopotul mănăstirii pentru slujba din zori. De luni de zile nu s-a simţit atât de degajată, atât de liberă. Şi grăjdarul s-a aşezat şi chiar în faţa ei, dar dezinvoltura lui nu are nimic insolent şi nerespectuos. Acum Doamna ştie că îl cheamă Alexandre, că s-a născut în Bourgogne, că taică-su e om înstărit. Are nouă fraţi, toţi trăiesc, seniorul lor e om cumsecade, *les corvées* uşoare, pămirttul e bun, recoltele bogate. Dar lui nu-i place să lucreze la câmp, preferă armata, războiul, misiunile, asediile, laudele pe câmpul de luptă. O poveste simplă, spusă fără lungimi şi fără adăugiri şi. s-ar spune, din simplă datorie de soldat. Nu este un gentilom travestit şi motivele pentru care a hotărât să se ascundă le păstrează pentru sine. Fără să regrete fanteziile romanţioase de mai înainte, Marguerite se dedă cu totul plăcerii de a-şi imagina viaţa acestui obscur personaj. La fel se distra, când era mică, intrând în bordeiele pălmaşilor şi dând la o parte capacele oalelor pentru a vedea ce fierbe înăuntru. Acum nu se mai poate abţine să nu întrebe, curiozitatea ei nu mai are margini. Şi ce o să faci, îl întreabă, dacă n-o să izbuteşti să te întorci sub armele Maiestăţii-Sale? Omul ridică din umeri, peste tot este nevoie de soldaţi buni, dacă regele nu mă vrea. voi sluji în Germania, în Polonia, în Turcia. Adevărul e, adaugă el. că am şi o prietenă bună, o văduvă cu situaţie care ar vrea să mă ia de bărbat. Dar eu nu vreau să am bătaie de cap cu nevastă şi copii, de cum voi fi pus deoparte o

sumuşoară de bani, voi lua toiagul peregrinărilor şi voi cutreiera lumea până când voi izbuti să mă îmbarc pentru Indii, căci de mult mă tot gândesc la asta. Sporovăind astfel, Alexandre a început să trebăluiască pentru catârce. La un moment dat, ridicând capul: S-a făcut ziuă, Alteţă, o avertizează el. E un fel de a-i spune să plece.

Doamna de Toscana dormi până târziu spre amiază şi doamnele sale o aflară foarte bine dispusă, ba chiar glumind. Se întorsese în apartamentul ei fără să întâlnească picior de om. dar nici măcar nu-şi dădu seama de asta, at .it de absorbită era de gânduri. Din puţul veşnicei sale amărăciuni, i se părea că se ridică spre o lumină dulce şi limpede, lumina adevărului. Ceea ce ea a dorit întotdeauna în zadar, oameni ca Alexandre au încă de la naştere: posibilitatea de a-şi alege propria soartă. Pentru Cei Mari nu există libertatea fără puterea suverană, dar supuşii lor au libertatea mai lesnicioasă a anonimatului. Orgoliul, pofta nesăţioasă de bani nu-l preocupă pe falsul grăjdar, lui îi place vagabondajul, aventura, riscul de a muri de foame. A muri la marginea unui drum sau într-un pat princiar nu' este acelaşi lucru? Dacă vrea să se convertească sau să-şi salveze sufletul nu are nevoie să intre într-o mănăstire şi să se prefacă om devotat, poate oricând să se facă pustnic şi să se căiască în felul său. Este de necrezut cât îi seamănă acest dezertor, care, ţesălând catârcele, îşi expunea ideile. Dar cum să-l imite? Marguerite nu este omul jumătăţilor de măsură, nimeni nu s-a îndoit niciodată de asta, dar acum trebuie să şi-o dovedească ei însăşi. Întrucât nu a reuşit să fie prima printre egalele sale, trebuie să învingă anulându-se, dispărând. Înlăturând fuga (ar prinde-o numaidecât), îi rămâne scandalul, arma cu care au lovit-o întotdeauna, dar mânuită cu atâta necruţare încât, măcar pentru a nu mânji numele familiei d'Orléans, o vor lăsa să cadă în mulţimea celor fără nume care nu aparţin nimănui. Numai atunci va putea renaşte, confundându-se în clocotul oamenilor fără drepturi dar şi fără datorii.

1 Zăpada căzută în timpul nopţii acoperise câmpia,

cerul alb nu se deosebea de pământ, imagine a unei perfecte anulări, a unei lumi elementare unde figurile, deosebirile de rang, ambiţiile se contopesc. În timp ce ea se încântă de acest spectacol de o uniformitate liniştitoare, în spatele ei cameristele se trudesc, agitându-se, să pună în ordine, să frece, să cureţe umbra de praf pe care până ieri a aşezat-o vântul pe covoarele roase, pe mobilele opace. O plictiseală fără seamăn îi pricinuieşte acest foşnet de fuste, acest scârţâit de pânzeturi scrobite, şi mai ales de obişnuitele indicaţii gospodăreşti: trage ici; întinde colo, umple cana, schimbă prosopul, spune-i maicii Gervaise… Nu, zburătăceala asta de păsări împiedicate care tot timpul se ciorovăiesc n-o mai poate suporta, nu mai poate îngădui femei în slujba sa, de altfel spioane, toate, de la Cintia până la ultima rândăşoaică. Bărbaţii sunt altfel, măcar nu fac atâta larmă. Şi la urma urmei, de ce nu? Să ceară să fie slujită de bărbaţi, de exemplu de acel Alexandre, iată începutul seriei de scandaluri pe care mai adineaori îşi propunea s-o înceapă. Izbuteşte sau nu să fure iapa, e tocmai ce-i trebuie, om care nu vorbeşte mult şi nu are aerul să se lase corupt ca s-o bârfească precum femeiuştile astea. Când va afla, Cosimo va turba de mânie şi va face tot posibilul ca regele să condamne fapta. Zadarnic, Ludovic are altele pe cap şi o să râdă de treaba astă, sau în cel mai rău caz o va exclude de la Versailles unde, de altfel, nu a fost niciodată invitată. Ca şi cum ea ar fi ţinut la aşa ceva: să se fi dus în trăsura Curţii, fără echipajul ei, ar fi fost o insultă.

Şi chiar aşa: nu trec două zile şi grăj darul este acuzat de furtul iepei. Zâmbind, semeaţă, Doamna declară că i-a dăruit-o, să fie deci scutit de orice bănuială. Ba mai adaugă că pentru a-i răsplăti priceperea cu care reuşise să scape de nedreptul sechestru un cal care îi era foarte drag. a hotărât să-l ia în serviciul său personal şi să-l găzduiască în propriul ei apartament. Mănăstirea clocoteşte de indignare, Stareţa are un atac de inimă. Doamna de Guise, Sainte Meme, Ambasadorul Toscanei aleargă furioşi, ameninţători, rugători. Să chibzuiască Serenissima, poate

că Domnia-Sa nu ştie că netrebnicul burgund, aflat sub protecţia dreptului de azil al mănăstirii, este un derbedeu acuzat de nelegiuiri, violuri, violenţe, furturi. Marguerite ascultă şi zâmbeşte, în timp ce domnişoarele, exilate la garderobă, zumzăie ca nişte viespi înveninate, făgăduind să dea pe faţă lucruri senzaţionale. Ar trebui să vă bucuraţi de alegerea ce-am făcut, spune ea în cele din urmă, am şi eu informatorii mei la Florenţa, ei mă previn că se urzeşte uciderea mea, am deci nevoie de o gardă de corp care la nevoie să ştie să mă apere. Ca să mărească bătaia de joc. porunceşte pe dată ca Alexandi e să-i aducă el ciocolata, de-acum încolo nu se mai încrede în alţii.

Cu toate acestea, faptul că se lipseşte aşa, timp îndelungat, de cameriste o apasă: este în realitate, o armă cu două tăişuri. Sunt de trebuinţă multe scandaluri pentru ca o Principesă de sânge să fie repudiată şi renegată de ai săi: iar Marguerite e grăbită. Dar între timp se plictiseşte, limbutele acelea o distrau, pălăvrăgeala lor îi ocupa zilele în care nu făcea nimic. Poate că a apucat pe o cale greşită, pentru a se distruge, pentru a se face uitată există o altă cale, cea legendară, a exaltării mistice, a izolării absolute, un soi de moarte din care se poate evada cu pretextul, de exemplu, unei vieţi mai austere, într-o sihăstrie necunoscută de nimeni. Acestea fiind zise, începe să frecventeze biserica, să rămână zile întregi într-o deplină singurătate. Saint Pierre, aflat tocmai în vârful colinei Montmartre, este un sfânt lăcaş străvechi, de o solemnă goliciune, îngheţat iarna, rece şi vara. Îngheţată, în strana ei, Doamna ajunge la o insensibilitate care îi înlesneşte golul din minte şi un soi de dilatare a întregii sale fiinţe. Nemişcată, cu mina la ochi, rămâne ameţită în aşteptarea unui mesaj: nu ştie care, dar speră în el, sfinţii – ea se crede sfântă – au dreptul la aşa ceva. Dar mesajul nu vine, apare în schimb imaginea lui Charles de Lorena, care s-a căsătorit cu regina văduvă a Poloniei, şi nu ajută la nimic gândul că totul trece şi că eternitatea este aproape, efemera sa pretenţie de sfinţenie nu e un mijloc prin care să renască la o nouă viaţă, şi ea vieţii i-a dat mult pe

credit.

Programul scandalurilor, de altfel, este obositor: în ciuda ei, obişnuinţa cu regulile mănăstirii – acel clopot etern – îi adoarme încăpăţânarea. Şi apoi, experienţa nu a reuşit, scandalul nu a izbucnit, liniştit, Alexandre îi toarnă apă în lighenaş, îi întinde prosopul, îi serveşte mâncărurile. Dialogul cu el, devenit în mod prostesc vanitos, e un supliciu. Aceleaşi întrebări, aceleaşi răspunsuri, un singur subiect de discuţie: Climène, ajunsă pe mina unui anume Théophile, galopează minunat, merge la trap fără salturi, sare peste obstacole… când Doamna va dori s-o încalece… Ca şi cum n-ar şti, nătărăul, că acea zi nu va veni niciodată. Şi numai din pură inerţie nu-l goneşte din preajma ei. E mohorâtă, nerăbdătoare, chiar şi vocea individului o supără: gherghef, cărţi, spinetă o plictisesc. Ştii măcar să joci şah, ori dame? Cum de nu, răspunde el, insuportabil de confidenţial, în tabără, când n-ai ce face, joci o partidă în draci. Şi iată-i pe cei doi protagonişti ai scandalului, aşezaţi unul în faţa celuilalt. Doamna nu dispreţuieşte nici măcar zarurile de tavernă. Se lasă prinsă de joc cu furie, nu admite să piardă, se supără, în vreme ce tovarăşul ei, foarte calm, îşi domoleşte jocul, sigur de câştig; dacă pierde, nu va plăti. Ce ruşine, şoptesc domnişoarele exilate, lipite de uşă ca să prindă zgomote şi cuvinte. Deodată, Marguerite răstoarnă tabla de şah, aruncă pe jos cărţile, zarurile. Gata. spune, sunt obosită, pleacă. La paşii lui care se apropie, fetele fug.

Într-o dimineaţă. Doamna se trezeşte recunoscând că este proastă, nepricepută, nedemnă de naşterea ei. Iluzia de a scăpa adunând scandaluri peste numele său e o manevră de muieruşti: Parisul este plin de ducese care se culcă cu lacheii lor şi tot ducese rămân, fără să piardă nici măcar dreptul de *tabouret*. Ce a câştigat ea din familiaritatea cu Alexandre? Plictiseală şi dezgust, ţopârlanul ăsta pute, îşi suge dinţii, are unghiile negre. Să se ducă la dracu’ Climene de care, în fond, puţin îi pasă. Cameristele, reprimite în serviciul ei. sunt prevăzătoare şi înţepate: tăcute, au aerul unor victime nevinovate şi nu

primesc bunăvoinţa şi micile daruri pe care Doamna, fierbând de mânie, le înlocuieşte cu câte-o scatoalcă bine cântărită. Şi atunci? Atunci, pe loc, decide o lovitură disperată: să fugă, oriunde ar fi! Nu-şi pregăteşte fuga, ci iese pe jos, mai întâi în curie, apoi pe străduţele sordide care brăzdează colina, unde se opreşte să schimbe o vorbă cu trecătorii, crezând că o să fie luată drept o cucoană oarecare, şi să ajungă repede la un cartier mai populat: acolo va fi mai lesne să se ascundă. O biată încercare: după vreo jumătate de oră îşi dă seama că este urmată pas cu pas de lectica

Stareţei împodobită cu stema familiei de Guise; aşadar, iată de ce mulţimea începe să dea fuga şi să iasă în porţile căscioarelor. Ea nu cunoaşte pe nimeni, dar pe ea toţi o cunosc.

S-a sfârşit, îşi spune, totuşi continuă să spere: a sperat, de exemplu, şi nebuneşte chiar, în noaptea în care călugăriţele, înnebunite de groază, au deşteptat-o strigând: foc, foc. Un incendiu, limitat din păcate, ameninţa dormitorul novicelor, şi ea, în cămaşă cum se găsea, a început să danseze de bucurie spunând că cu cât ardeau mai multe lucruri cu atât era mai bine, căci aşa putea să ia foc şi întregul Montmartre; şi nu i-a displăcut nici că după aceea au acuzat-o că ea pusese focul. Dar zidurile au rezistat, abia afumate, cu pagube neînsemnate, încât nu a avut prilejul să fie transferată în altă parte.

Aşa se scurge viaţa ei, sfârşită şi caraghioasă, cu vise şi amărăciuni: timpul s-a înţepenit în ziua debarcării la Marsilia, toate întâmplările de după aceea fiind parcă coşmaruri de noapte: după ce trec anii, dacă Cosimo ar muri, ea ar putea să se întoarcă în Toscana şi să guverneze alături de fiul său, Marele Principe Ferdinando, care îi seamănă, se spune, şi o iubeşte. Dar Cosimo s-a înzdrăvenit, ţine regim şi făgăduieşte s-o ducă până la o sută de ani; Ferdinando nu mai răspunde la scrisorile ei, se pare că i le-au sechestrat. Aşa că acum ar fi o prostie să mai refuze rarele invitaţii pe care i le face regele şi trăsura lui, la Versailles se joacă tare, se pot câştiga sume mari,

fără să mai pui că jucând uiţi de necazuri. Frumoasa Marguerite nu mai e frumoasă, după ce a avut gălbinare a devenit o stafie caraghioasă mânjită toată cu sulimanuri, nimeni nu-i mai spune Diana d'Arles. Nu are mână bună, pierde mereu, datoriile sale se adună în chip înspăimântător; Sainte Meme, suferind, nu ştie cum să mai facă faţă de când Marele Duce a încetat să-i mai trimită banii, după cum era învoiala. După ce a murit Stareţa, locul ei a fost luat de o tânără intransigentă, Doamna d'Harcourt, care vrea să scape de musafira asta nedorită şi reuşeşte. Şi astfel noua reşedinţă, atât de râvnită, este mai degrabă o pedeapsă, oferită de schitul Saint Mandé, rustic, lipsit de comoditate, şters. Ei bine, Doamna declară că este foarte mulţumită, întotdeauna a dorit să se retragă la ţară şi să nu mai vadă prieteni şi rude, cunoaşte lumea şi o dispreţuieşte. În realitate, începe să vagabondeze prin păduri, în tovărăşia unor oameni discreditaţi, pretinşi nobili, sau şi mai rău. Nu mai are decât două slujnice, chiar şi Cintia, pălmuită zdravăn, se pregăteşte să se repatrieze, căci, după cum se spune, maltratările au făcut-o să-şi piardă minţile.

Pe neaşteptate i se întinde o mină: aceea – cine ar crede? – a unei bigote obtuze, Doamna de Guise, acum văduvă. La Saint Mandé este singura care o mai vizitează pe sora sa şi nu ascunde că o face numai din spirit de caritate. Doriţi să mă însoţiţi la Hôtel-Dieu? îi propune într-o zi, rupând obişnuitul val de acuzaţii. Marguerite nu poate să nu ştie că Hôtel-Dieu este un spital de săraci cu boli fără leac. un loc de mizerie cumplită; este de prevăzut dar că răspunsul ei va fi negativ. În schimb, iat-o plină He însufleţire, nerăbdătoare de a pleca, dornică să intre cât mai repede în acţiune.

Călătoria ţine foarte puţin, de cum coboară din trăsură cele două d'Orléans intră într-o încăpere mare plină de infirmi, de orbi, de ulceroşi, în aşteptarea unui pat; aici, Doamna de Guise se opreşte pentru a-i încredinţa Superioarei pomenile şi darurile care să fie împărţite intru alinare. Dar Marguerite nu se opreşte ci se repede printre

şirurile de paturi, declarând că vrea să ajute chiar ea la îngrijirea bolnavilor, întocmai ca o mică infirmieră. E o vijelie, o furtună de arzătoare dăruire: zboară printre micile paturi, se apleacă peste fiecare atingând chiar buzele şi frunţile care poartă pecetea morţii; spală plăgi, varsă oale, susţine capete atârnânde, dă supe întăritoare şi băuturi. Îi dojeneşte pe preoţii care rostesc rugăciuni pentru cei aflaţi în agonie, nu poate îngădui ca muribunzilor să li se ia orice speranţă de a supravieţui, vorbeşte de leacuri miraculoase care vindecă orice boală. În copilărie, povesteşte

IUI]

ea călugăriţelor zăpăcite, a cunoscut bătrâne vrăjitoare care ştiau taine pentru lecuirea oricărui rău, de unele îşi aminteşte, erau făcute din ierburi pe care se însărcinează să le găsească şi să le adune. Nu de Principesă era atitudinea ei, ci mai degrabă de reformatoare energică, aflată în misiune de binefacere. N-o îndepărtează duhoarea, convulsiile, delirurile, ba chiar le înfruntă cu priceperea unuia care s-a născut în mijlocul lor. Molipsite, călugăriţele nu mai izbutesc să domolească mila aceea fanatică; în cele din urmă se supun Margueritei, schimbă cearşafuri şi cămăşi, aleargă de la un pat la altul, lovindu-se una de alta, într-o zăpăceală la cai” e bolnavii, foarte agitaţi, răspund dublându-şi gemetele. Anunţat, medicul de rând nu cutează să se arate, aşteaptă ca ilustra musafiră să iasă din scenă.

După câteva zile, în camera ei de la Saint Mandé, Marguerite ia din nou pana sa de atâtea luni părăsită şi nu pentru a protesta sau a ameninţa. Îi scrie lui Cosimo. După atâtea mâhniri şi nedreptăţi şi insulte reciproce, începe ea, vrea să-i dea o consolare: a descoperit, în sfârşit, că este născută pentru a îngriji de săraci şi de infirmi. Umblu cu sora mea prin spitale şi fac cu multă tragere de inimă ceea ce fac surorile de caritate, ba chiar şi mai mult, aşa încât hotar în e a mea este de a mă dedica acestei opere pentru tot restul vieţii. Să înveţe, prostul, ce vrea să zică practicarea virtuţii creştine.

Prânzul întrerupe scrisoarea; când o ia din nou în mină şi o reciteşte, Doamna nu mai are chef s-o semneze, gândindu-se că soţul ei nu are dreptul la consolări de acest fel şi că va vedea cu siguranţă în cuvintele ci semnul de căinţă al unei păcătoase. Această bănuială o mâhneşte şi îi provoacă o reflecţie care se întoarce împotriva ei însăşi. De unde i-a venit acest neaşteptat foc de caritate, această furie de-a alina suferinţe şi mizerii? Acum douăzeci de ani când, din trăsura sa, zâmbea săracilor din Florenţa, sigură că zâmbetul acela era un dar, nu s-ar fi gândit la aşa ceva: azi, pe neaşteptate, o luciditate înspăimântătoare o cuprinde şi îi răscoleşte nemiloasă adâncul sufletului. De multă vreme imaginea Margueritei d'Orléans, Principesă nefericită, căreia-i plăcea să se contemple în oglinda fermecată a unui roman, se alterează îngrozitor, devenind un obiect odios, grotesc. Într-o tresărire de-o clipă a conştiinţei, ea intuieşte din ce izvoare a ţâşnit frenezia milei sale: din nevoia imperioasă de a fi încă o dată adorată. Orgoliu, vanitate, o nemăsurată dragoste pentru sine – şi desigur, nu pentru bolnavii luaţi în parte sau laolaltă – luptă dimpreună pentru o ultimă cucerire… *Vgus n aimez personne*, *Mademoiselle*": străvechea dojana îşi atinge din nou ţinta şi punctul dureros mult mai bine decât predicile din postul mare care îndeamnă la dragoste pentru aproape. Dar cine este, în definitiv, acest aproape de care vorbeşte parabola evanghelică? întrebarea rămâne suspendată într-un abis de ignoranţă în care Doamna se pierde. Dragostea… Prea multe înţelesuri şi prea multe îndoieli într-un singur cuvânt: dragostea filială, dragostea maternă, *Vamour-passion*… Ea a crezut că-l iubeşte pe Charles de Lorena, care a uitat-o, l-a venerat superstiţioasă pe Ludovic care trebuia s-o ridice pe tron şi care a respins-o. Lumea de rangul ei, rudele sale, copiii ei sunt creditori nerăbdători, niciunul nu a mişcat un deget pentru ea, cum ar putea să-i iubească? Iar mai jos de ei, turme de creaturi mărunte şi necredincioase, oameni siliţi s-o slujească, instrumente adesea neascultătoare şi potrivnice, misterioase, închise în tainele lor. Deşi a

încercat să şi-i apropie şi să-i înţeleagă, întotdeauna s-au sustras, dezamăgind-o amarnic. Există, totuşi, o legătură care-o uneşte cu ei, şi anume că şi ei, ca şi principii, sunt sortiţi să se îmbolnăvească şi să moară; iar ea, iată care-i adevărul, ea se teme de boală şi de moarte. În fond, zbuciumata sa dăruire pentru bolnavi a fost un soi de exorcism. Dacă, prin minune, muribunzii pe care ieri vrea să-i răpească mormântului s-ar însănătoşi, nu ar mai interesa-o, ba ar şi plictisi-o. Judecând astfel, face o descoperire foarte neplăcută: mila pentru cei care suferă nu este dragoste pentru aproapele; este egoism.

Hôtel-Dieu aşteaptă încă – adică se teme – de o a doua vizită a Doamnei de Toscana şi scrisoarea către soţul ei, Marele Duce, neterminată, zace printre hârtiile care vor rămâne pentru un întreg secol la Saint Mandé. Totuşi, furia ei de a sfătui, de a supraveghea, de a purta de grijă, izvorâtă dintr-un impuls de moment, nu se domoleşte. Marguerite şi-o satisface făcând pe sora de caritate în mănăstire; pentru cea mai mică neplăcere resimţită, bietele călugăriţe trebuie să se supună recomandărilor ei, înghiţind căni întregi din băuturile născocite de ea. Sunt atât de blânde, sărăcuţele, atât de răbdătoare, încât ea începe să spere că le va iubi ca pe nişte surori. Mama, soţul, copiii n-au părăsit-o oare? Are deci dreptul să transfere asupra acelor nefericite afectele sale şi să le primească în schimb pe ale lor. Numai că, ţinând-o astfel, normele sale igienice tulbură regulile claustrale, ba chiar şi modesta economie a neîndestulatei mănăstiri: capelanul nu poate să le ierte pe cele care, la porunca Doamnei, nesocotesc postul Paştelui şi stau în pat peste ora rugăciunilor din zori. De mai multe ori Superioară a îndrăznit, făcându-şi curaj, să protesteze cu sfială, răspunzându-i-se cu batjocuri sacrilege şi învinuiri de nerecunoştinţă şi de îngâmfare luci ferică. Asta este mulţumirea pentru generoasa grijă a unei Principese de sânge care încearcă să vă elibereze de prejudecăţile voastre? Atunci hrăniţi-vă mai departe cu lături şi încredinţaţi-vă sufletele scapularelor voastre pline de

relicve false, ele nu vă vor împiedica să muriţi disperate şi să mergeţi în iad. Un iad, de fapt, a ajuns Saint Mandé, odinioară azilul înţelegerii şi al păcii. Câteva călugăriţe mai tinere au ascultat sfaturile Doamnei şi episcopul a trebuit să intervină pentru a face să înceteze scandalul.

O rază de speranţă străluceşte în inimile călugăriţelor mai băti îne la vestea că Doamna de Guise, sfânta aceea, a trecut în lumea drepţilor şi a lăsat prin testament o mare parte din averea sa surorii – deci, socotesc ele, noua bogăţie îi va îngădui Doamnei comoditatea şi fastul de care a fost lipsită atâţia ani şi, mai ales, o locuinţă mai demnă de ea. Într-adevăr, mari schimbări se anunţă, dar cu singurul rezultat că aveau să tulbure mai târziu liniştea de la Saint Mandé: cai de rasă şi căleşti aurite ocupă curţi şi camere golite, valeţi, bucătari, slujnice, domnişoare sunt angajate şi cazate provizoriu în sat, fără ca Alteţa-Sa să manifeste intenţia de a se muta altundeva. Aici stau bine, declară ea, aerul îmi prieşte, singurătatea îmi place, în timp ce mijloacele rapide de care dispun acum scurtează distanţa de Paris şi Versailles. Sosesc arhitecţi, zidari, tâmplari pentru construirea unui pavilion vecin cu mănăstirea; consternate, călugăriţele îşi înmulţesc rugăciunile pentru a îndepărta viitoarele primejdii.

Dar mai mult decât belşugul dobândit, pe Marguerite o bucură faptul că, din întâmplare, a întâlnit un anume Monsieur Gentilly, om înaintat în vârstă şi cu destulă educaţie, aparţinând micii nobilimi provinciale şi pe care l-a numit numaidecât secretarul şi majordomul ei. În realitate, meritele acestuia constă în sănătatea sa şubredă, atât de jalnică încât în fiecare zi este de temut, după cum spune el, că viaţa i se duce. Aspectul lui nu este câtuşi de puţin impunător: slab şi jigărit, faţă pământie, mers scălâmb, neglijează curăţenia şi lăcrimează numaidecât. Suferă de colici, de astm, de leşinuri, nu se îngrijeşte, mănâncă prea mult şi spune că leacurile nu ajută la nimic, numai moartea poate să-l scape de necazuri.

Nici nu trebuia altceva ca să trezească pe deplin

vocaţia de asistenţă a Doamnei care îşi găseşte în el un pacient ideal şi tipul perfect al vasalului credincios pentru serviciul unei castelane poruncitoare. Şnurul clopoţelului care atârnă la capătul patului ei dă în camera lui; îndată ce se trezeşte, Marguerite îl cheamă şi, înainte de a-i da vreun ordin, îl supune la un interogatoriu sever. Cum se simte, cum a dormit, de câte ori s-a sculat pentru nevoile sale, dacă a băut poţiunea răcoritoare pe care i-a preparat-o cu mâinile ei. Apropie-te, ia să vedem, arată-mi limba, ia să văd pulsul. Urmează prescrierea regimului de urmat, dojenile de a nu-l fi respectat. Dumneata nu vrei să înţelegi? Nicio picătură de vin sau de lichior, interzis vânatul, piperul, condimentele; păcatul lăcomiei va fi distrugerea dumitale şi mă va obliga să te concediez, pentru că eu nu tolerez un majordom mâncău. Omul se loveşte cu pumfiii în piept, cere iertare împreunându-şi mâinile şi Marguerite, regretând că l-a repezit, îi toarnă din propriul ei ibric de argint o ceaşcă de ciocolată. Şi astfel Doamna şi vasalul ajung să-şi ia gustarea împreună, împărţindu-şi biscuiţii. În sfârşit, Doamna se scoală şi în timp ce doamnele sale o îmbracă, nu-i îngăduie să se îndepărteze: ticălosul ăsta, râde ea, e în stare să se ducă în cămară, să se îndoape cu turnaţi şi pe urmă să-i apuce burta. Aici să stai; şi mai bine leagă-mi ghetele, că ştii s-o faci mai bine decât proastele astea.

Adesea Gentilly nu apare la sunetul clopoţelului. Alarmată, Alteţa-Sa dă fuga la patul lui şi-l găseşte cel mai adesea zvârcolindu-se printre pături, toată noaptea a vărsat, are burta umflată, respiraţia grea, cere să i se aducă preotul, vrea să moară întru mila Domnului. Ce preot, strigă Doamna, aici e nevoie de un clistu’ şi de lăsare de sânge. Trimiteţi după chirurg, de clistir am eu grijă. Aproape goală, doar cu o cămaşă uşoară pe ea, zburătăceşte prin cameră şi, încurajând, mustrând. asistă la pregătirea vasului, la folosirea lui şi la efecte. În sfârşit, când pacientul uşurat emite nişte gemete de mulţumire, ea triumfă cu degetul ridicat: Azi şi mâine dietă lichidă, şi vai şi amar dacă încerci să te ridici.

Nebuna asta tot n-a mai terminat cu scandalurile, se indignează cameristele care. deşi noi în serviciu (se schimbă întruna), cunosc din auzite povestea lui Alexandre şi a celorlalţi valeţi şi grâjdari. tot şiragul amanţilor plebei atribuiţi Doamnei. Povestesc, cu silă, că ea şi secretarul se comportă ca bărbat şi soţie, cu neobrăzată familiaritate şi lipsă de pudoare reciprocă. De fapt, nu greşesc, absolvită de etatea înaintată şi convinsă că acum nimeni nu se mai ocupă de ea (Cosimo nu mai dă niciun semn de viaţă şi Maiestatea-Sa are alte belele, mai mari. pe cap), Marguerite a aflat în obişnuinţa ei cu Gentilly acea tovărăşie de tip conjugal care înlătură amărăciunea dezamăgirii. Chiar şi ea, de altfel, începe să resimtă apăsarea durerilor bătrâneţii şi Gentiliy. slujit de experienţă, a învăţat ce îngrijiri, ce leacuri îi fac ei bine. Şi apoi o cunoaşte atât de bine. citeşte în toanele ei cum nimeni n-a mai ştiut vreodată s-o facă. Dacă Alteţa-Sa se supără şi ameninţă că îl concediază, el se ghemuieşte în pat şi face pe mortul pentru a învia apoi senin şi aproape râzând când furtuna a trecut. La maltratări, la ocări, nu răspunde cu mârâieli şi resentimente, dar în momentele de bună-dispoziţie, când simte că Doamna are chef ele glumă, n-o scuteşte de observaţii înţepătoare şi, printre mele, o tratează ea pe o femeie oarecare fără minte, adică o fetiţă de bătut la fund. Se spune chiar că nu o dată cei doi s-au luat de păr. Nu e sigur, dar e verosimil.

Acum Marguerite nu mai cere nimănui voie ca să se mişte, să călătorească după bunul ei plac. Are mare încredere în eficienţa curelor termale şi, vara, călătorind prin jurul Yonnei, se scaldă regulat în râu. Gentiliy este cel care organizează aceste expediţii şi întrucât ei îi este frică *de* curent, nu intră în apă până ce majordomul nu-i măsoară adâncimea şi n-o susţine de mijloc şi de umeri. Există inconvenientul că malurile sunt adesea cutreierate de scăidători de proastă condiţie, aşa că este greu să găseşti un ţărm sigur şi singuratic, departe de atâta lume. Adevărul este că Doamna nu ar face caz de asta nici dacă ar mai fi tânără, pudoarea nu a preocupat-o niciodată: dar

nu izbuteşte să priceapă cum poate cineva să fie interesat”, de goliciunea unei doamne în vârstă, chiar dacă, mulţumită Domnului, se ţine bine. Ceea ce o interesează pe ea este plăcerea acelor excursii şi dorinţa de a demonstra cum, la vârsta ei, tot mai poate să se bucure de ele. După baie se odihneşte sub un cort brodat cu armele sale (armele familiei d’Orléans, nu ale Medicilor), şi mănâncă cu mare poftă: i se pare că se întoarce la verile petrecute la Blois când, în ciuda protestelor guvernantei, se dezbrăca pentru a se răcori în pâraiele îngheţate ale pădurii. O zi mânuit [ÎHÎ

nată, îi spune credinciosului Gentilly, şi adaugă – dar el nu înţelege italiana –… Tot ce se lasă se pierde”, care era motto-ul voioasei plebe florentine, unicul semn de înţelepciune al acelui popor nefericit. Numai acum, la bătrâneţe, are curajul să-l adopte, şi cine ştie cum îl va interpreta lumea. Răspunsul amar dat unei domnişoare care îi ridica în slăvi bunătatea este mult mai semnificativ: Nu vreau să se vorbească despre mine nici de bine; nici de rău’1.

De altfel, Marguerite se înşală crezând că soţul ei, copleşit de vârstă şi de necazuri, a încetat s-o mai spioneze: în realitate, în ciuda cinicului dezinteres al regelui, nu a renunţat câtuşi de puţin s-o urmărească zi de zi cu o înflăcărată îndârjire. Este datoria lui. Este plăcerea lui.

Toţi ştiu, la Florenţa: fie la Pitti. fie la reşedinţa sa, Marele Duce ascultă în fiecare dimineaţă cel puţin două slujbe. Uneori trei. dacă, aşa cum explică el. sfinţii din calendar se îngrămădesc în aceeaşi zi în aceeaşi strană, şi este păcat să nu-i dai fiecăruia ce i se cuvine. După ultima slujbă nu se ridică din genunchi până ce oficiantul nu a dispărut pe uşa sacristiei, având grijă să nu umble în grabă, ci cu pas măsurat, pentru că dovoţiunea trebuie să se ghicească şi după gesturi, şi pentru Biserică toate zilele sunt solemne. Abia atunci Cosimo se ridică şi porneşte după el, cu braţele încrucişate pe piept. În sacristie îl aşteaptă un jilţ aurit, cu armele şi coroana deasupra,

adăpostit de un mic baldachin cu franjuri. Aici se aşază, cu ochii aţintiţi la sacerdotul care se dezbracă, la novicele care împătureşte pânze şi patrafire şi le pune îndărăt în dulapuri. În sfârşit, când omul bisericii – mai degrabă un călugăr decât un preot – înainte de a pleca, se apropie pentru plecăciunea reglementară, el îl opreşte, îl trage spre sine şi, ridicându-se puţin. Îi sărută mâna: aceeaşi mână căreia, după sărut, îi desface degetele pentru a i le închide apoi apăsându-şi încet deasupra propria palmă. Micul dar nu este niciodată mai mic de doi scuzi, uneori mai mult. Dacă novicele, indiscret, se opreşte să privească scena, figura lui Cosimo se întunecă, numai miniştrii Domnului merita generozitatea sa.

Sărbătoare sau *zi* de lucru. Marele Duce se îmbracă în negru, stofă închisă, cravată albă fără dantele, ciorapi şi papuci negri. Poartă mustăţi groase care îi acoperă gura. are mâini foarte albe şi grăsuţe. Rămas singur în sacristie, mâinile sale prind să prefire boabele şiragului de mătănii, alcătuite din mici hârci: în tăcere, zumzetul uşor al rugăciunilor lasă uneori locul unei suspensii concentrată toată în privirile care aleargă de la uşa dinspre biserică la o uşiţă ascunsă printre scândurile dulapurilor. Din când în când, o uşoară răbufnire a buzelor acoperite de mustaţă arată că Serenissimul aşteaptă cu oarecare nerăbdare.

Cel aşteptat este abatele Giambattista Falaschi, pentru intimi Bista. care are darul de a apărea fără zgomot, ca prin farmec, ţâţânile uşiţei nu scârţâie la trecerea sa. Este omul Ambasadorului aflat în Franţa, lui îi sunt adresate mesajele cifrate al căror cifru îl are. Are statură mijlocie, fată osoasă, poartă plete şi haine scurte, înaintează cu băgare de seamă şi după o plecăciune adâncă se opreşte la câţiva paşi de Marele Duce şi scoate dintr-un portofel de pielcică un dosar subţire, pe care îl întinde Alteţei sale, rămânând în mod inutil o bucată de vreme cu braţul întins, de parcă nu ar şti din experienţă că Marele Duce nu-l va lua: prea multă bătaie de cap cu căutatul ochelarilor şi cu descifrarea cifrului. Aşa că şi azi îndatorirea aceasta îi va reveni lui. Cum porunceşte Alteţa-

Voastră Regală (noul titlu al lui Cosimo). şopteşte la sfârşit, retrăgând braţul: şi începe să mânuiască foile care foşnesc, întoarse pe-o faţă şi pe alta. Treaba mai durează ceva, în timp ce Cosimo, aplecat înainte, îl fixează precum ogarul o sălbăticiune.

Aşa, aşa, mormăie abatele trecând cu etcaetera peste pasajele privind administraţia obişnuită: complimente, formule de omagiu, veşti despre naşteri şi despre morţi (sari, sari. face ascultătorul). O tuse specială, un pas spre lumina ferestrei, iată aici… Azi 7 august: sunt informat, potrivit ordinelor Serenissimului Stăpân, ca Doamna Mare Ducesă se simte bine şi că şi-a început băile m şi pa râului, bălâcindu-se cu mare plăcere, susţinută de braţele aceluiaşi Gentilly, actualul său confident… Mormăie din nou. apoi, ridicând vocea: „şi anul acesta nu şi-a mai luat cămaşa lungă ci a preferat să se acopere cu – dacă citesc bine – un stinguerque şi nu este deloc frumos că prin el se întrevede trupul. O pauză. Apoi grăbit: Cintia este mereu de faţă şi-l ajută pe Gentilly s-o şteargă şi să-i servească prânzul alcătuit din fructe şi gogoşi, cu veselie mare şi cu glume. Cintia, după palma pe care Doamna i-a tras-o de a văzut stele verzi, se roagă să fie chemată în ţară cât mai degrabă căci altfel moare de teamă să nu se afle că este sluga credincioasă a Alteţei-Voasire Regale. Foşnesc paginile întoarse pe faţă şi pe dos: Altceva nu mai este, Alteţă Regală, dacă nu cumva vreţi să trecem la curierul din Spania.

Cosim o, rezemat de spătarul jilţului, pare că moţăie, cu pleoapele întredeschise. La un moment dat ridică mâna: Poţi să pleci, dar caută să lămureşti ce este acest stinguerque pe care eu nu-l înţeleg şi de care nu am auzit niciodată. Foloseşte înţelepciunea şi păstrează taina, nu îngădui scuze, vreau să am răspunsul chiar astăzi.

Frumoasă treabă, se gândeşte abatele atât de încurcat încât e gata să uite de respect şi etichetă. Cer scuze, bâlbâie, dar mă tem că înţelepciunea şi păstrarea tainei nu cad de acord într-un caz atât de delicat, cu atât mai mult cu cât cercetări de soiul acesta nu se potrivesc

calităţii mele de om al bisericii. Îmi imaginez, dar pot greşi, că acel cuvânt denumeşte o rufărie din acelea uşoare pe care le folosesc femeile în timp de vară, de unde şi întrevederea trupului. De altfel, trebuie văzut... Dar o nouă mişcare a mâinii ducale, de data asta plictisită şi poruncitoare, îi opreşte cuvântul pe buze. Altă poruncă, Alteţă Regală?

Nu, Cosimo nu mai are altă poruncă de dat, şi-a avut porţia de supliciu savuros. A trăit atâta pentru a demonstra că urăşte păcatul şi tocmai păcatul este acela care îl susţine, îngrozit şi fermecat. După ce abatele iese, îşi sprijină cotul de braţul jilţului şi îşi acoperă ochii şi fruntea cu mina. Nu meditează: vede. Trupul se întrevede, repetă în mintea sa, e ca şi cum ai zice că Marguerite se scaldă goală şi, cu scuza că o susţine, împuţitul de confident îi pipăie sânii şi şoldurile. Imaginea este atât de vie că fără să se mai gândească la vârsta soţiei, se transferă în el şi i se pare că atinge pielea aceea de mătase imaculată: Marguerite cea de şaisprezece ani se află din nou în faţa ochilor lui, în întregime goală de la gâtul subţire la picioarele ei mici, cum o surprindea vara, moleşită de căldură, şi ea numaidecât se acoperea până la ochi, duşmănoasă şi mută. Era, în ciuda Sfintei Taine, o ispită infernală unită cu plăcerea de a se înjosi, smulgând neîndemânatic şi cu forţa ceea ce i se datora. Desigur, nu din castitate i se refuza, ci pentru că rivrţea îmbrăţişări mai brutale, acelea pe care le gustase poate în braţele tânărului de Lorena, soldăţei priceput la violuri, şi pe care după aceea le obţinuse de la nişte josnici mercenari. Deci tot nu era sătulă; şi e de închipuit că dacă toate astea le cutează pe faţă. ce n-o năseosi ea în taina camerelor sale, noaptea: orgii de pofte dezlănţuite, lucruri la care, în tinereţe, când i le povesteau tovarăşii mai destrăbălaţi, el îşi astupa urechile. Informatorii îl înşală, nu spun totul, Curtea Franţei e un bordel, regele comite adulter după adulter, oameni damnaţi printre care, iremediabil atras, Cosimo se simte amestecat, damnat şi el, cu fiori de plăcere desăvârşită. Disperat şi sătul.

Să se salveze, să se roage: automat, boabele mătăniilor încep să se prefire iarăşi, în timp ce scene lubrice se succed, biciuite, aţâţate de frenezia de-a acuza, de-a pedepsi. Vai de cei care, în Toscana, nobili, burghezi, popor, comit păcate de dragoste: oamenii bisericii supraveghează familia, stau cu ochii pe tineri, pe fete, adulterine plătesc cu ştreangul, şi lumea să ştie că Marele Duce Cosimo al III-lea nu-l va păsui pe diavol.

Bate amiaza, paracliserul a scos de mai multe ori capul pentru a se încredinţa dacă Alteţa-Sa a terminat rugăciunile… În sfârşit, îl vede sculându-se şi îndreptându-se încet, trăgându-şi picioarele de parcă ciolanele nu l-ar mai ţine. Aşa şi e. de fapt. Marele Duce îşi simte oasele zdrobite şi o greutate în tot corpul, cum i se întâmpla pe vremuri când depăşea măsura la mâncare şi băutură. La asemenea semne de slăbiciune senilă îl cuprinde spaima de moarte: să nu se întâmple cumva ca el să intre în mormânt înaintea damnatei sale consoarte. lăsând-o liberă: ca care este atât de rezistentă, că nicio lovitură n-o dobora şi, după fiecare naştere, se ridica din pat proaspătă şi sprintenă ca o fată. Curată, transparentă, de-a dreptul gingaşă, imaginea aceasta înlătură păcate şi păcătoşi, rămâne doar un chip de fetiţă mândră, puţin cam tristă. Dar pe figura aceea angelică străfulgeră un surâs batjocoritor: „Eu sunt nefericirea dumitale şi dumneata eşti a mea”.

m

„c’est mamcin”.

Un copil umflat, fleşcăit, care a suferit de scrofulc; la doi ani abia se putea ţine pe picioare şi nu vorbea. Acum are opt ani, se spune că este inteligent dar ciudat. Adesea tatăl, bunica, fraţii uită de el: ca de pildă azi, 10 iulie 1680, când din familia ducală nu a mai rămas nimeni în oraş. Se numeşte Gastone, nume funest, doica i-a explicat de ce, precum şi că s-a născut într-un moment nepotrivit, fapt de altfel lipsit de importanţă, deoarece el este un cadet şi nu o să guverneze niciodată. Nu face mofturi, ba este chiar foarte liniştit, se mulţumeşte cu puţin, iubeşte animalele.

Grădinile de la Boboli sunt pustii în arşiţa după-amiezii care abia a început. Sforăie preceptorul cu degetul între foile ierbarului, sforăie scutierul lungit pe banca de piatră: numai el singur umblă, scrâşneşte pietrişul sub paşii lui mici, merişorii, laui îi chiparoşii par trăsniţi de soare. A coborât încet-încet scara cea mare fără să întâlnească pe nimeni şi acum tropăie pe lângă zidurile palatului până la uşa de serviciu de unde vine răcoare şi miros de oţet: aici ştie că are să găsească o scăriţă răsucită, la început întunecată, dar urcând te obişnuieşti. Treptele sunt abrupte, din când în când le întrerupe câte un palier dând în coridoare ca nişte intestine unde aerul este apăsător, dens. Deodată o fereastră mare, incendiată de reverberaţie: dedesubt se desfăşoară tot parcul, până la

Belvedere. Urcuşul continuă, platformele se lărgesc, dar scara care începe din nou să urce, strâmtă, sufocantă, dă ameţeli. Gastone, fără suflare, e gata să se întoarcă, dar merge înainte cuprins de o îndârjire halucinantă. Le-or fi pitit în vreun ascunziş de sub acoperiş, îi răspundea doica – tot mai are grijă de el şi acum – când el insista s-o întrebe cum de se poate ca în camerele Marelui Duce tată şi ale Marii Ducese bunică, printre atâtea portrete atârnate de pereţi, să nu fi fost şi unul al mamei sale de care el nu-şi aduce aminte şi grozav ar vrea s-o vadă, măcar pictată. Biet copilaş, nu te mai gândi la asta, că e mai bine aşa, îl consola femeia: şi de atunci a pus el la cale acest plan de-a ajunge acolo sus să se încredinţeze.

În sfârşit, iată marele pod cu bârnele sale groase: un soi de galerie foarte lungă, cu podeaua de cărămizi zgrunţuroase, acoperite de un praf gros ca cenuşa şi, într-adevăr, pare că arde ceva, atât de încins e aerul. Pe jos şi pe pereţi sunt de toate: mobile făcute bucăţi, oglinzi sparte, obiecte de fier, sticle mari având pe fund drojdii scârboase. hărţi, lunete şi chiar şi o hârcă oribilă rânjind. Dar hârca nu-l sperie atâta pe copil cât tablourile atârnate în şir, din care privesc fantome înceţoşate, doamne şi cavaleri în veşminte ciudate, ochi ficşi care-l urmăresc. Cu picioarele moi, Gastone înaintează împiedicându-se ca prin

întuneric, lumina prea tare îl buimăceşte, capul îi plesneşte: o să mor aici. gândeşte, şi o să ajung în infern, pedepsit pentru că nu am ascultat, mă vor găsi cine ştie când, uscat, şi nimeni nu va recunoaşte pe prinţişorul dispărut la vârsta de numai opt ani.

Tresare minunându-se că se aşezase pe jos şi că simţise răcoarea, acum galeria este în umbră şi din ferestrele acoperişului intră o adiere de vânt care-i zvântă sudoarea. Spaţiul este mai eliberat şi pânzele atârnate de pereţi, şi ele înceţoşate de o patină cenuşie, îi sunt mai familiare, a văzut unele asemenea lor în sălile de la Pitti: cea mai mare parte portrete de gentilomi în costume moderne, brocarturi colorate, panaşe, colane de aur. Sunt de toate măsurile, dar iată unul, cel mai înalt şi mai lat, care reprezintă o femeie într-o vestimentaţie extraordinar de bogată şi strălucitoare, mai mare deci! se obişnuieşte. Încremenit, o priveşte fix şi, după o clipă de surprindere, bâlbâie: *c'est maman*, recurgând instinctiv la o limbă din care are foarte vagi cunoştinţe, dar care îi este interzis s-o folosească în familie. Cu toate acestea ezită, ochii nu-l ajută destul ca să prindă cât mai bine acea figură cretoasă şi plină, sânul acela descoperit: era elastic şi moale, îşi aminteşte, când îşi apropia obrazul de el se simţea fericit. Lacom, ochiul străbate palmă cu palmă maiestuoasa făptură acoperită de mătăsuri: braţele, de la cot în jos, ies goale din mânecile umflate, mâinile delicate, gâtul, urechile sunt împodobite cu nestemate, ochii ei mari sunt ficşi şi pierduţi ca şi cum nu ar vrea să vadă pe cei care-i privesc. Ridicându-se în vârful picioarelor, Gastone se străduieşte să şteargă cu palmele suprafeţele tabloului întunecat de praf, şi iată îi apare în poală golul dintre cei doi genunchi: tocmai culcuşul în care se cuibărea, primit cu o gingaşă îmbrăţişare, în vreme ce de sus cădea peste el o voce învăluită: *Que fais tu* la *mon petit*? Dar deodată două mâini puternice îl apucau de subsuori, ridicându-l, şi contactul cu umărul doicii spulbera această clipă de nemăsurată plăcere.

O fi ea. n-o fi ea? Pe măsură ce o priveşte, micuţul

simte că din figura aceea se desprinde un soi de saţietate nemulţumită care îl îndepărtează: până acum *maman* era o umbră călduţă, nu imaginea aceasta impasibilă, închisă în fastul ei. Trebuia să mai caute, deci, să regăsească umbra aceea. Lângă marele tablou două pânze mai mici sunt întoarse la perete, e uşor să le întorci cu faţa. Şi uite, în prima e pictată o femeie care îi seamănă. dar mult mai prietenoasă, mai dulce, şi tocmai această dulceaţă îl face neîncrezător: nu e *maman*. A doua, în schimb, foarte tânără, îl încântă: trăsăturile sunt mai vesele, mai puţin îngroşate. Prinsă până ceva mai jos de talie, fetiţa ţine în poală un buchet de flori. Nu priveşte departe, ba parcă îl fixează pe el ca şi cum l-ar înfrunta, neobrăzată şi aproape bosumflată, dar gata, s-ar zice, să se joace cu el. Nu e duioasă această feţişoară, dar se potriveşte cu ceea ce doica îi povestea despre mama sa: că, de tânără, îi plăcea să râdă, să danseze şi să-şi bată joc de cei care făceau pe serioşii. Şi Gastone. Înspăimântat şi când cineva râde sau glumeşte, descoperă în acest portret o veselie care îl eliberează de toate gândurile întunecate care, zi şi noapte. Îi trec prin cap. Nu se mai îndoieşte, de data asta: aşa era *viaman* înainte, mult înainte de a se naşte el, o prietenă surâzătoare, ca aici pe pânză: în ochii care-i devorează faţa i se aprinde o scânteie de înţelegere, aproape un semn.

După-amiaza înaintează, din grădini urcă voci. tropote de cai. lătrături de clini, în curând preceptorul îl va căuta, trebuie să coboare în grabă, înainte ca absenţa sa să producă nemulţumire, îngrijorare, O ultimă privire spre fetiţa din portret: atât de mâhnită acum. aproape mâniată. Va să zică, mă laşi, zevzecule; de ce nu mă iei cu tine? Are dreptate, ar trebui s-o facă dacă i-ar semăna, dacă ar fi frumos şi isteţ ca fratele său Ferdinando, Marele Principe. Dar el nu are curaj, nu are noroc, toate îi ies pe dos, întotdeauna, numai la gândul de a fi surprins cu tablouaşul acela în bi aţe inima i se opreşte. Cu toate acestea, coborând cu salturi mari. t se simte mult mai îndemânatec şi mai uşurfe, şi ce minunat, ce frumos ar fi să-l atârne în camera sa ori să-l vâre într-o tainiţă, sunt atâtea! din palat.

Cine ştie dacă n-o să încerce aşa ceva într-o zi sau alta, deocamdată se scuză într-o mută convorbire confidenţială: ia gândeşte-te că şi-ar da seama: pe mine m-ar pune la canoane şi biciuiri, iar pe tine te-ar arunca la gunoi.

Ziua s-a terminat cu o furtună: printre tunete şi rafale de ploaie, preceptorul întreba, descosea, amenința: Unde a fost Alteţa-Voastră? Cum aţi făcut de v-aţi murdărit în halul ăsta? El tace mâlc; e singura lui scăpare. Pedeapsa nu lipseşte, numaidecât în pat şi fără lumină, un chin pentru un copil care suferă de coşmaruri. Dar în noaptea asta Castone doarme liniştit, cum arareori i se întâmplă, şi visează limpede ceea ce treaz nu vrea să-şi amintească. O sală imensă, arhiplină da lume. alături de el Ferdinando cu pantaloni bufanţi şi spadă, Anna Ludovica în rochie de Curte: în mijloc o doamnă înaltă. Înveşmântată în mantie. Unul câte unul toţi cei prezenţi se apropie de ea, îi sărută mâna; ea îşi ţine dreapta petrecută pe după umerii lui Ferdinando, iar cu cealaltă arată spre el, Gastone, care ştie că se află în braţele doicii şi e întins pentru a primi un sărut rece pe obraji şi pe frunte. Dar nimeni nu vorbeşte, plecăciunile se succed într-o tăcere profundă. aşa încât figurile acelea îngrămădite par foarte îndepărtate. Visul se întrerupe de mai multe ori ca să înceapă apoi din nou. dar gesturile se repetă de fiecare dată egale, de fiecare dată mai lente, şi figura doamnei este o pată ştearsă, luminescentă, în care trăsăturile se confundă, în afară de ochi. de un albastru intens, de smalţ: îi recunoaşte, sunt ¿ei ai doamnei-copile pe care a atârnat-o în faţa patului său. În locul Iisusului de ceară. Acum surâde în voie şi vorbeşte repede în limba sa neîngăduită, apoi vocea i se stinge şi pe perete apare figura doamnei cu veşminte scumpe, cu buzele ¡recelluite, care fixează golul şi nu ştie să privească.

Anna Ludovica se dezbracă încet, o fustă după alta, la urmă corsajul, şi pune fiecare veşmânt cu grijă pe scaun, alături de strana de îngenuncheat. Camera sa este îngheţată; în ciuda iernii foarte aspre, ea nu primeşte să i se aprindă focul sau vasul cu jar, supunându-se regulei

maicilor terţiare, deşi ea nu e terţiară, căci nu a împlinit încă vârsta cerută. Anul acesta. În timpul carnavalului, la Crocette se îndeplinesc exerciţii de izbăvire şi ea le urmează, din zori şi până-n seară. La aceste practici adaugă sacrificiul de a întârzia momentul strecurării în căldurica patului, rostind, aproape goală şi în aerul acela îngheţat, rugăciunile de seară. Poate aşa vor izbuti ele să domolească mânia divină stârnită de păcatele pe care mama sa le-a făcut, şi, după cum se spune, continuă să le facă.

De la doisprezece ani – acum are cincisprezece – a primit îngăduinţa să doarmă singură, fără tovărăşia guvernantei: are darul cuvântului plin de respect, da. dar hotărât, şi cu mult calm a explicat Serenissimului tată că femeile care o slujesc supără cu pălăvrăgelile lor meditaţiile sale cucernice. De fapt, Anna Ludovica detestă maimuţărelile şi frivolităţile intimităţilor feminine, şi în plus nu suportă ca nişte ochi străini s-o urmărească în timp ce, înainte de a se culca, umblă prin camera ei şi deschide casete şi dulapuri. Dacă, de exemplu, văicăreaţă doica ar vedea-o acum zăbovind în cămaşă, desigur că ar protesta, provocându-i mânia, un păcat în care cade adesea. Şi apoi mai este şi un alt motiv pentru dorinţa ei de singurătate: în fiecare seară, înainte de a se îndrepta spre strana de îngenuncheat, se apropie de scrinul aşezat între cele două ferestre şi trage primul sertar unde păstrează relicve, amulete sacre şi mici sfinţi. Îi scoate, unul câte unul, îi sărută, îi pune la loc, apoi contemplă o clipă îndelungată un obiect rotund pe care îl răsuceşte între degete. Este un medalion al cărui capac, apăsând un resort, se deschide. Pe placa aurită sunt săpate câteva cuvinte: A *mă très chère fille Anne Louise Princesse de Toscane*, şi de fiecare dată se bucură izbutind să-şi întoarcă, pentru câteva secunde, ochii de la miniatura aşezată simetric: un chip trandafiriu, doi ochi celeşti, o ploaie de bucle blonde. Aceasta îi rămâne de la mama, o femeie nesupusă îndatoririlor sale, motiv de ruşine şi scandaluri.

La lumina lumânării mica oglindă cu argintul cojit,

aflată deasupra scrinului, reflectă o feţişoară măslinie, cu păr negru şi lins, cu frunte îngustă, doi ochi pătrunzători şi acel teribil nas ascuţit. Nu e frumoasă, într-adevăr, *la très chère fille* a Marii Ducese transfuge. Este momentul crudei confruntări, ea fixează cu aviditate miniatura pentru a putea smulge, de sub trăsăturile plăcute, semnele perversităţii. De câteva ori i s-a întâmplat să vadă acea mică gură strâmbându-se într-un rânjet rău, dar întotdeauna a prevalat o disperată admiraţie, în seara aceasta, cumpănnid meritele unei vieţi virtuoase şi privilegiile frumuseţii, Anna Ludovica se întreabă ce anume ar simţi dacă soarta şi legile naturale i-ar fi hărăzit să semene cu Marguerite Louise. La drept vorbind, trebuie să recunoască, desigur, că în loc de faima de a fi o fată foarte pură şi pioasă, ar fi preferat bucuria de a fi frumoasă. Doamne, dacă tinerii adulatori de la Curte izbutesc şi aşa să-i laude graţiile şi ţinuta, ce omagii n-ar primi ea dacă ar fi moştenit chipul maică-sii? Paradisul, pe care confesorul i-l făgăduieşte, l-ar găsi pe pământ: gând nelegiuit care o face să se îngrozească.

Capacul cade din nou la loc, imaginea corupătoare dispare; clănţănind din dinţi, Anna Ludovica îşi revine, a păcătuit, trebuie să ispăşească, învingând slăbiciunea corpului îngheţat, ea este o Medici, nu o d'Orléans, nu se teme de suferinţă. Neînfricată, rezistă căzând în genunchi, cerând iertare, sporind rugăciunile, pure sunete care străbat creierul ei amorţit. De zece ori se ridică pentru a se întinde sub cuverturi, de zece ori se întoarce să îngenuncheze din nou. Are membrele atât de rigide încât abia reuşeşte să se urce în patul ce se clatină sub tremurul care o cuprinde şi o împiedică să adoarmă. Între vis şi viaţă, se crede victima unei vrăjitorii, este sigură că are trăsăturile mamei sale, care din depărtare a încredinţat-o diavolului. Dimineaţa, guvernanta o găseşte în delir, mută, încordată. Se va duce în infern, dar nimeni nu trebuie să bănuiască asta.

După boala de iarna trecută, tânăra noastră principesă nu şi-a revenit încă şi are un guturai pe care

siropurile nu izbutesc să-l lecuiască, tuşeşte nopţi de-a rândul, ca o bătrânică. Copilă neprihănită, nu-şi găseşte liniştea de când medicul a oprit-o să ţină obişnuitul post al Paştelui, şi se preface că mănâncă, dar rabdă de foame, şi pentru a primi iertarea păcatelor i-a trimis Stareţei de la Crocette un medalion preţios primit în dar, de Crăciun, de la Serenissima franţuzoaică. Are mereu o uşoară febră şi Marele Duce se teme că starea ei prezentă nu îngăduie să negocieze pentru ea căsătoria aceea de care ştiţi”. Scrisori de felul acesta pornesc spre Parma, Modena, Madrid, Paris, expediate de doamne de onoare, de şambelani, călugăriţe hrăpăreţe

9 – Cămaşa arsă

(moda scrisorilor scrise pentru a fi citite în public face furori), în timp ce Anna Ludovica, convalescentă, se foloseşte de odihna forţată pentru tot felul de reflecţii şi frământări. Boala a maturizat-o eliberând-o de prejudecăţi şi fanatisme care contrastează acum cu promptitudinea percepţiilor realităţii. De exemplu se căieşte că a dăruit prosteşte medalionul care, în delir, a crezut că înlătură ispitele. Cine era, la urma urmei, mama sa? Ce temeiuri are ea s-o condamne? O doamnă care a avut întotdeauna relaţii epistolare cu Marea Ducesă i-a arătat amara încheiere a unei scrisori: „*… Pour ce que vous medites, que l’on me donne tort, je m’y attendais car je sais que les femmes l’ont toujours*”. O frază la care trebuie să reflecteze din mai multe puncte de vedere întrucât acea solidarizare a unei d’Orléans cu toate femeile o izbeşte ca revelaţia unui adevăr până acum ascuns. Oricum, fără să se încline în vreo parte, fata începe să-şi ordoneze iarăşi în minte amintirile de când, fetiţă fiind, o duceau s-o viziteze pe mama ei la ţară. Mai ales gesturile îi reveneau în minte: uneori reţinute, apatice, sleite, alteori atât de bruşte de-ţi făceau chiar niţică frică. Plângea pe neaşteptate, mângâierile sale erau înflăcărate, iuţi, oferite parcă în taină. Râdea – când râdea – ca un bărbat: în asta Anna Ludovica îşi dădea seama că îi semăna, râsul ei este grosolan. De fapt, Anna nu petrecuse niciodată o întreagă

zi cu mama sa, vizitele sale şi ale lui Ferdinando la vilă nu durau decât puţine ore, printr-un du-te-vino de domnişoare şi paji, sunete de vioară şi probe de dans. Îşi pusese în cap să-i înveţe pe cei doi copii paşii noilor dansuri care erau la modă la Curtea Franţei. Lui Ferdinando îi plăceau, ea în schimb rămânea stânjenită, să privească, în vreme ce mama îi spunea că e stângace şi lipsită de graţie, o adevărată Medici; în clipele acelea ea simţea că o urăşte. Într-o zi, îşi aminteşte, au dus-o la Poggio îmbrăcată în călugăriţă, un capriciu, nu fără aluzii, al Marii Ducese bunici. Închizând uşor ochii săi limpezi printre genele blonde, mama o fixase îndelung, făcând-o să se învârtească pe loc. La sfârşit: Şi eu mă voi face călugăriţă, spusese, ştii asta? Dacă vrei, te iau cu mine într-o mănăstire frumoasă de la Paris.

Ultima oară când a văzut-o a fost în ajunul plecării ei: o îmbrăcaseră ca pe o adevărată femeie, în mătase grea, violetă. Mare încurcătură, mutre prelungi, şoapte. Urcându-se în trăsură, la Pitti, se mirase că Ferdinando lipsea; i-au spus că Marele Principe plecase călare. În tot timpul călătoriei, micul Gastone n-a făcut altceva decât să se văicărească, de cum a sosit ea a vomitat, aşa că a doua zi îi dădură purgativ şi îi lăsară sânge, pentru că avea febră. Nu se găsise niciodată între atâta lume, valeţii trebuiau să împingă din răsputeri ca să poată trece ea şi doica cu frăţiorul în braţe. Marguerite, în picioare, îl are alături pe Ferdinando: bunica, la mică distanţă „e aşezată între două doamne. Nu vorbesc, seamănă cu automatul acela, jucător de şah, pe care un saltimbanc îl arăta lumii în piaţă. Mama este înfofolită până la ochi, are faţa mică, mică, buzele care se lipesc de fruntea ei sunt uscate şi crăpate. O trag îndărăt pentru a face loc doicii care i-l întinde pe Gastone pentru sărutul matern. Şi atunci, din marea mantie închisă la culoare, ies două mâini albe care fac gestul de a lua copilul, dar nu-l ating. N-am s-o mai revăd pe mama? îşi aminteşte că întrebase în timp ce-o duceau de-acolo; şi nimeni nu-i răspunsese. În piaţă, prin căsuţele oamenilor săraci, se povestea că, de mâhnire că

îşi lasă copiii, Serenissima leşinase de trei ori.

Asta era tot ceea ce îi sugera memoria, şi e zadarnic s-o mai scormoneşti pentru a şti dacă Marguerite Louise era vinovată (şi la urma urmei, de ce anume?) sau nevinovată. O mamă incomodă, asta da: dar astăzi fiica sa nu poate uita că datorită ei este vară de-al doilea a celui mai puternic suveran din Europa. Vârsta îi îngăduie acum să poată înţelege că anumite privilegii sunt de nepreţuit.

Reîntoarcerea unei depline sănătăţi s-a confirmat în toamnă, la Artimino. Marele Duce vâna sau mai bine-zis se făcea că vânează, pentru că el, se ştie, are

9*

Inima simţitoare şi după o anumită întâmplare vânătorească neplăcută, petrecută în tinereţe, n-ar mai ucide o muscă. Anna Ludovica se îngrăşa, pl indea culoare, era aproape graţioasă. Iarna următoare a avut un maestru de dans şi a dansat la Pitti şi la noul palat Corsini, descurcându-se destul de bine. De două ori pe săptămână a pozat pentru mai multe portrete a căror destinaţie nimeni nu o ignora; se vorbea mereu de proiecte de căsătorie. Numai că Anna Ludovica nu se mulţumea cu puţin, iar dacă tratativele cu Spania şi Portugalia se prelungeau, acesta nu era un motiv ca să accepte mai puţin decât un tron regal. Cu aerul că vorbeşte doar aşa, din bună-creştere, i-a dat de înţeles Marelui Duce că decât să aibă un soţ de rang inferior, ar prefera să rămână o Principesă a Casei Medici: lucru de care Cosimo este atât de mulţumit încât îi cere adesea sfatul în privinţa treburilor statului. De ce nu, la urma urmei? Să guverneze în Toscana în locul libertinului de Ferdinando este un vis care o atrage foarte. Nu-i displace că mama ei este departe: stă la mănăstire, e bătrână, şi dacă nu poate să-i fie de folos, nici să-i facă vreun rău nu poate. Dacă uneori regretă că nu este prea frumoasă, nu-i din vanitate, ci pentru că îşi dă seama că o înfăţişare frumoasă i-ar oferi mult mai uşor o căsătorie importantă. Marii monarhi, este adevărat, caută la soţie calităţi mult mai solide decât graţiile fizice; cu toate astea o regină trebuie să placă

chiar şi supuşilor. Din acest punct de vedere ar dori să afle cum ar judeca-o bărbaţii dacă ea nu ar fi fata unui principe domnitor. O simplă curiozitate pe care, la drept vorbind, o socoteşte lipsită de importanţă.

Ei bine, pentru această curiozitate este pedepsită: lucrul s-a petrecut atunci când, neavând cui să-şi mărturisească gândurile, i-a venit în cap să-l consulte pe confesor, întrebându-l cât de mare ar fi păcatul dacă s-ar preocupa de propriul ei aspect fizic, prea puţin atrăgător. Răspunsul – şi acum mai roşeşte – a fost o ploaie de laude atât de înflăcărate şi cutezătoare că i-au lăsat un profund dezgust. La cererea sa, iezuitul a fost înlocuit cu un dominican având faima unei mari austerităţi: cu care, de altfel, s-a ferit să mai discute un subiect atât de primejdios. Totuşi, cu timpul, cuvintele acelea cutezătoare oare enumerau punct cu punct închipuitele sale farmece o intrigau. Erau sincere sau dictate de dorinţa de a intra în graţiile ei, fie şi în chip păcătos? Pudoarea şi scepticismul o sfătuiră să renunţe, să se resemneze; o principesă nu poate cere adevărul curat de la bărbaţi; de fapt, aşa ceva nu poate face nici măcar o femeie oarecare.

Există, totuşi, în familia ei, o persoană care se pricepe foarte bine la frumuseţea femeilor şi nu ar fi făcut mofturi: fratele său Ferdinando, care avea gust şi experienţa vieţii dar nu şi prejudecăţi. Ea îl admirase în taină totdeauna şi-l invidiase pentru inteligenţa lui vie şi pentru excesiva lui dezinvoltură care-l supăra atâta pe Marele Duce. Era înconjurat de o-curte a lui de tineri aventuroşi şi se cirăgostea cu femeile cele mai frumoase din Florenţa, frecventând – ea se prefăcea că nu ştie – chiar şi cântăreţele şi prostituatele celebre. Dar, tocmai de aceea, între Anna Ludovica şi Marele Principe nu exista prietenie, în puţinele ocazii care îi făceau să se întâlnească, el nu-i ascundea o bunăvoinţă dispreţuitoare, ironică. Este uşor de prevăzut ce avea să-i răspundă. De exemplu: Ce se năzare Alteţei Voastre? Nu cu un chip frumos principesele îşi găsesc un soţ. Întrebaţi, mai degrabă, pe tatăl nostru câţi scuzi veţi avea de zestre: nu

zadarnic sunteţi preferata lui. Sau: Mă mir, o bună catolică, aşa cum sunteţi domnia-voastră, nu se gândeşte la amor, pentru amorurile regilor există favoritele. I se părea că-l aude, sau că l-a şi auzit, şi se cutremura de ruşine.

Şi totuşi, urâtă sau plăcută, drăguţă sau neplăcută, primăvara Anna Ludovica dă uitării îndoielile şi se gândeşte tocmai la dragoste. O imaginează ca pe o apoteoză eroică şi solemnă, care nu are nimic comun cu frenezia vulgară căreia lumea îi dă acest magic nume. Şi capătă convingerea că are dreptul s-o ceară şi nu se întreabă dacă ar putea să şi răspundă la ea. darul trupului său îi pare de un asemenea preţ încât să satisfacă orice pretenţie. Visează jurăminte de necăâcat, căsătorii prin care va deveni regină şi soţie deopotrivă de iubită. Va fi, mai ales, o mamă virtuoasă şi prolifică, venerată de către fii şi de către popor. Va purta veşminte somptuoase, dar simple, pe care le va impune ca modă. În timp ce se lasă pradă acestor închipuiri, Anna îşi cercetează cu plăcere propriile mâini, singurele ei nudităţi, roze în palmă, albe pe dos, cu degetele lungi şi delicate. Le mângâie, le mişcă, le face să danseze cu o plăcută maiestate. Sunt demne de o împărătească.

Asemenea divagaţii trădate de o expresie visătoare a feţei şi de o nouă, graţioasă moliciune a gesturilor nu scapă doamnelor de la Curte şi nici Stareţei de la Crocette; femeie de lume sau călugăriţă, harnica culegătoare de veşti senzaţionale de la Pitti îşi reia pana: „Această Serenissimă Fiică, până nu de mult atât de subţirică şi de uscată încât se bănuia că are o boală tainică, înfloreşte acum în linii plăcute şi forme pline de pare alta, lucru de care cu toţii se bucură, mai ales Marele Duce: dar la ea se mai văd şi alte schimbări de care unii se preocupă. Credincioasă chiar peste măsură până mai ieri încât se bănuia ca inima o împinge spre mănăstire, s-a îndepărtat acum de biserică încât uneori este nevoie să i se amintească ora ¿le slujbă sau de vecernie. De la Anul nou a început să ţină reuniuni, lucru care este o adevărată

plăcere pentru această Curte, în sfârşit înveselită după atâta mâhnire, de apariţia doamnelor frumoase şi inteligente. Aceste plăcute noutăţi au, după cum se consemnează, inconvenientele lor, întrucât Principesa pretinde să fie deasupra tuturor şi a toate, să controleze cheltuielile, să concedieze slugile şi să angajeze altele, să participe la audienţele ambasadorilor străini şi ale personajelor ilustre. Unii insinuează că asemenea comportări o amintesc pe voluntara d'Orléans, dar Serenissimul Tată o lasă să facă cum vrea ea, ba i-a oferit chiar şi o însemnată sumă lunară de bani, lucru de care se plânge Marele Principe, în permanenţă strâmtorat în această privinţă. Unii o acuză de avariţie, lucru nedrept deoarece ea cheltuieşte cu înţelepciune, sprijinind breslele şi comerţul. În puţină vreme a căpătat atâta autoritate că până şi Marea Ducesă bunică se teme de ea, cu atât mai mult cu cât se şopteşte că Suveranul nu este potrivnic ca ia Consiliu să stea alături de el. Cât priveşte moravurile, este deosebit de severă cu sine însăşi şi cu domnişoarele din slujba ei; s-ar spune că mai mult decât la ardoarea religioasă ţine la morală: nu există căsătorie mai importantă de care să nu vrea să fie anunţată dinainte, interesându-se de trecutul şi prezentul mirilor şi împiedicând, pe cât îi este cu putinţă, legăturile rău întocmite. Cu toate acestea, deşi deosebită de cea care era, este mai înclinată spre melancolie decât spre viaţa fără griji, atât de obişnuită la vârsta ei.

Unii explică această stare de nelinişte a ei prin insuccesul manevrelor făcute pentru a o mărita. Toate aceste eşecuri sunt puse pe seama intrigilor Doamnei de Toscana, care pare să fi fost potrivnică partidei cu Delfinul, dar toate astea sunt vorbe goale, se ştie că francezii, încă de pe timpul Doamnei Caterina, nu iubesc principesele Casei noastre. Ultima noutate – şi v-o dau aşa ca pe o vorbă în vânt, fără temei – este că Anna Ludovica s-a apucat să studieze vechile înscrisuri care i-ar da dreptul la succesiune, în detrimentul Marelui Principe; chiar el răspândeşte ştirea, de care râde apoi cu neisprăviţii lui de

prieteni de la Pratolino. Dar ca să vorbim serios, acum se poartă tratative cu Curţile germane pentru o căsătorie onorabilă. Şi să dea Dumnezeu ca de data asta lucrurile să se termine cu bine”.

…o rugăminte, Alteţă Serenissimă şi venerat Tată: nu aţi dori să porunciţi ca aici, la Pitti, şi în principalele reşedinţe ale Casei noastre, să fie pus vreunul dintre portretele Marii Ducese, soţia Voastră şi mama noastră? Erau o mulţime, după câte îmi amintesc, pe săli, alături de al Domniei-Voastre: şi acum nu a mai rămas nici urmă.

Ieşirea neaşteptată a lui Ferdinando întrerupe cu insolenţă lungul discurs cu care Cosimo îi reproşează risipă, tovărăşii nedemne, amestecuri necerute în administrarea justiţiei. Profitând de surpriza tatălui, adaugă mieros: Nu vorbesc pentru mine, card-i port imaginea în suflet, ci pentru respectul datorat dinastiei şi chiar ca o prevedere faţă de regele, vărul şi tutorele său. În cazul că lipsa aceasta i s-ar aduce la cunoştinţă ca semn de dispreţ.

Tonul umil, prefăcut supus, şi modul de a pronunţa r-ul în manieră franţuzească subliniază originalitatea pe care o prezintă aspectul moştenitorului la tron, tânăr cu prestanţă, foarte elegant în vestimentaţia sa alcătuită din culori vesele, scânteind de nestemate pe piept şi la garda spadei. Vorbeşte cu capul înclinat, dar pe buze îi mijeşte un rânjet uşor care-l încurcă – el ştie asta şi se bucură – pe întunecatul, obezul Mare Duce. În timpul micii sale alocuţiuni ridicase mâna dreaptă arătând pânzele care împodobeau pereţii încăperii: cea mai importantă, portretul preabunului Ferdinando, al doilea cu acest nume, era agăţată alături de cel al văduvei sale care mai trăia încă, Maria Vittoria: neagră toată, de la picioare până la gulerul ei alb.

Cosimo şade la masa de lucru, plină cu hârtii şi cu registre; ceva mai încolo, pe un taburet scund, asistă la convorbire Anna Ludovica, cu ochii lăsaţi în poala unde se odihnesc, împreună, micile şi preafrumoasele ei mani. De când fratele, chemat într-un *redde rationem*, a intrat în

cameră, nu l-a privit nici măcar o singură dată. dar la întreruperea lui se întoarce spre tată şi-l fixează, gata parcă să-i soarbă de pe buze un răspuns plin de indignare. Care, în cele din urmă, vine, repezit, nesigur, fireşte nu cel pe care-l aştepta fiica. Senioria-Voastră să se preocupe de îndatoririle ce-i revin, lucru de care este mare nevoie. Despre rest, să nu-şi bată capul întrucât convenienţele Casei nu sunt lucruri care vă privesc. Ultimele cuvinte pronunţate mai încet arată mai mult decât dispreţ, supărare şi neplăcere şi se amestecă cu scârţâitul penei pe hârtie: Cosimo, într-adevăr, a deschis un registru şi şi-a pus prima semnătură, dând prin aceasta să se înţeleagă că discuţia s-a terminat.

Acum Anna Ludovica îşi ridică fruntea, ochii săi negri străpung susţinând privirea batjocoritoare a fratelui care pare să nu fi înţeles concedierea şi nu se clinteşte. Este ciocnirea mută a doi spadasini căliţi care studiază atacul şi parările, iar în cele din urmă ajung să lovească în gol, şi sângele nu ţâşneşte. Dar poziţia cea bună aparţine Principesei, fiică şi stăpână absolută a casei, un reproş viu pentru moştenitorul risipitor, desfrânat, care a dezertat din consorţiul familial pentru viaţa de petreceri de la Pratolino, vizuina tuturor desfrâurilor. Nu trebuie prea mult pentru a zgândări firea ciudată a Marelui Principe care, mişcându-se într-o parte, întinde mina şi prinde între degetul gros şi arătător bărbia Prinţesei: gestul este atât de fulgerător şi de îndrăzneţ, că sora nu mai are timp să se ferească de acea batjocoritoare mângâiere, întovărăşită de o clătinare din cap. Vă văd puţin cam palidă, Alteţă, de ce nu veniţi să mă vizitaţi la Pratolino şi să vă bucuraţi de aerul plăcut de acolo? Şi hotărâţi-vă odată să daţi cu puţin fard, căci dacă vă e pe plac treaba cu Spania, va trebui să vă împăcaţi cu gândul că acolo doamnele sunt pictate ca steagurile de procesiune. Vorbesc aşa din dragostea ce v-o port şi pentru a susţine prestigiul familiei: ar fi un păcat să rămâneţi fată bătrână.

Fără să răspundă, Anna Ludovica se eliberează cu o smucitură, în timp ce Marele Duce continuă să scrie

prefăcându-se că nu a înţeles. După ce şi-a retras încet mina, Ferdinando se înclină înaintea fiecăruia din cei doi şi se retrage mergând de-a-ndăratelea ca un simplu supus care respectă eticheta. Se duce, s-a dus, şi din anticameră ajung până la cei doi care au rămas voci vesele şi paşi sonori, semn că tânărul nu a venit singur la dojana tatălui, ci urmat de obişnuita adunătură de tovarăşi care condiţionează, în ciuda interdicţiilor, prezenţa lui la Palat. Dacă Marele Duce ar privi-o pe fiica sa, ar descoperi că de la gât la frunte o roşală urâtă, cu pete, îi acoperă faţa: de fapt, chiar şi ochii ei ard, mâinile îi tremură de mânie. Dar nu vrea s-o privească şi urmează să iscălească, foaie după foaie, mai mult condamnări decât graţieri. Numai când dangătul clopotelor de seară începe să se audă în fereastră, lasă pana şi îşi ridică ochii la cer: care de altfel este un tavan pe unde se îngrămădesc nimfe goale şi zeiţe din Olimp. Nu te mâhni, fiica mea, începe, dar Anna Ludovica e mai iute, oprindu-l în intenţiile sale de miloasă alinare. De fapt, s-a şi ridicat în picioare: a ştiut să se stăpânească, să poruncească fluxului sângelui său, vocea îi este proaspătă, limpede. Alteţa-Voastră să nu se tulbure pentru atât de puţin lucru, şopteşte ea înclinându-se şi sărutându-i mâna, Marele Principe nu este decât un copil. Uşorul foşnet al fustelor pe podea, izbitura uşii care se închide, ţăcănitul de dincolo al prezentării armelor, la trecerea Principesei: Cosimo este singur şi are încă o dovadă că este tare greu să se impună acestor doi copii care, buni sau răi, nu ascultă de sfaturile sale. Se va duce la vecernie, în seara asta, Anna Ludovica? Tocmai voia să o încredinţeze că numai rugăciunea ajută la iertarea jignirilor. În timp ce oftează, intră valeţii cu candelabrele aprinse: lumina aceea puternică îl agasează. Luaţi-le de aici, porunceşte, satisfăcându-şi astfel, deşi în defavoarea lui, nevoia de a fi ascultat cel puţin de ei.

Insinuările răutăcioase ale lui Ferdinando despre dispariţia portretelor materne nu erau premeditate, ci stârnite pe neaşteptate de plictiseala pricinuită de predică şi din dorinţa unei oarecare revanşe. Sub avalanşa aceea

de acuzaţii şi de ameninţări, tânărul încercase să se distragă plimbându-şi ochii pe pereţii sălii şi toate mutrele acelea de strămoşi, atârnate una lângă alta, îi sugeraseră modul cum să se răzbune şi să înţepe. Nu avea remuşcări pentru asta; de altfel, încă mai are în buzunar o scrisoare de-a Margueritei, sosită pe ascuns, întrucât corespondenţa între mamă şi copii este interzisă şi socotită foarte periculoasă. Biata femeie, gândeşte el acum, sporindu-şi mâhnirea şi răspunzând la întâmplare replicilor amicilor săi. Ca de obicei, Doamna de Toscana se plângea de toţi şi de toate: de ostilitatea călugăriţelor, de calomniile spionilor, de faptul că era slujită prost, în sfârşit, de lipsa de bani. Deoarece Marele Duce refuza să-i restituie dota, nu putea, iubitul fiu, s-o întrajutoreze cu câteva mii de scuzi, sau măcar cu niscaiva bijuterii de amanetat sau de vândut? auziţi, caraghioasă poveste, să ceară de la mine, cu datoriile pe care le am! Şi apoi necazul acela cu bieţii Lorenzini, întemniţaţi la Volterra pentru două-trei scrisori transmise pe ascuns, îi străpunge din nou inima: nu a putut să-i apere, s-a comportat ca un laş şi remuşcările îl chinuie.

În tot timpul adolescenţei sale, Ferdinando îşi amintise foarte arareori de mama sa exilată, iar când i se întâmpla, încerca să-şi alunge gândul; de la o vreme pricepuse că în neînţelegerile dintre părinţi era mai bine să nu se amestece. Cu toate acestea, în adâncul inimii fusese întotdeauna de partea mamei sale, atât de frumoasă şi atât de deosebită de anostele doamne de la Pitti. În inima lui îi lua apărarea: dacă plecase, dacă îşi părăsise copiii, trebuie să fi fost silită de meschinăria soţului ei. Măcar de-ar putea părăsi şi el Florenţa şi sfâşia plictiseala apăsătoare de-a trăi într-un oraş căzut în mizerie, cuprins de teamă, bigot. Puţin îi păsa lui de clevetirile care circulau despre mama lui; oricum, era o cruzime prostească să pretinzi ca o femeie de rangul ei, încă tânără, să ducă o viaţă de călugăriţă. Era atât de străin de intrigile familiale, încât respinsese întotdeauna ideea unei călătorii în Franţa, care l-ar fi silit la vizite din obligaţie la

Montmartre şi la o mulţime de alte neplăceri şi. Încurcături, poate chiar dueluri, pentru a apăra onoarea Casei Medici. Iar pe deasupra ar mai fi fost şi corvoada de a-i face curte regelui şi a-i saluta pe Principii de sânge, legitimi sau bastarzi, ca o rudă de-a treia spiţă. O călătorie, da, dorea să facă, şi ar fi făcut-o nu la Paris, ci la Veneţia, oraşul inimii sale. Acolo, măcar pentru scurtă vreme, ar fi, scăpat de bătaia de cap pe care i-o dă mereu nobila sa origine, trăind în taină ca un simplu gentilom diletant în pictură şi muzică, liber de a intra în legătură cu oricine ar fi dorit, bărbat sau femeie. Pentru a-şi realiza acest vis ar fi făcut sacrificiile cele mai mari.

În seara asta, prietenilor le-ar fi plăcut să rămână în oraş, dar Marele Principe, tăcut şi mereu încruntat (ce-a păţit? se întreabă ei), a pornit numaidecât pe ¿rumul spre Pratolino. Galopând, se gândeşte din nou la scena de la Pitti, o obligaţie ca atâtea altele, dar despre care nu-i vine să râdă. De nimic nu are chef în seara asta, îl supără chiar şi proiectul, acum pe cale de realizare, al unei mici opere de montat în micul său teatru, o prostie care-l costă o grămadă de bani şi el nu ştie de unde să-i ia. S-o suspende, deci, dar în schimb să născocească vreo altă ispravă, şi asta ca să se simtă viu şi să nu cadă în melancolie; de pildă, vreo nerozie care să-i înmărmurească pe pocăiţii florentini şi să zgâlţâie de mânie burta Marelui Duce. Când era tânăr, unchiul Leopoldo se pare că petrecea făcând gălăgie pe stradă, noaptea – o trebuşoară nevinovată; cu toate astea, preoţii şi călugării şi acum se mai scandalizează de ce-a fost atunci. Şi iată că-i trăsneşte o idee: de ce să nu organizeze un nou soi de vânătoare, o. scotocire furioasă prin nenumărate săli, săliţe, cămăruţe, poduri, vestibuluri, camere de trecere, cotloane ale reşedinţelor de la ţară şi de la oraş ale Casei Medici, cu scopul de a da de urma dispărutelor portrete ale Margueritei Louise? Ar fi o frumoasă surpriză pentru Serenissimul Tată să le găsească atârnate, într-o dimineaţă, în locul virtuoaselor matroane şi al războinicilor de acum un secol. N-or fi, desigur, distruse; erau picturi de

preţ şi Medicii sunt zgârciţi. Sau să le fi ars soră-sa, din exces de amor filial? E prea prudentă, n-ar îndrăzni. În urma principelui, cavalcada se repede să-şi rupă gâtul, într-un nor de praf; se înserează şi oamenii necăjiţi abia întorşi de la muncile câmpului ies în uşa căsuţei, găinile cotcodăcesc, o cărucioară care nu s-a dat în lături la vreme se răstoarnă pe marginea drumului, măgarul rage, droşcarul are un picior rupt.

La cină, dispoziţia nu se schimbă, Ferdinando mănâncă fără poftă, nu vorbeşte: nicio petrecere în seara asta, nici jocuri, nici muzică, Cecchino cântăreţul se strâmbă. Până să se aducă fructele Alteţa-Sa părăseşte masa, e obosit, zice el, îi e somn, toţi la culcare. Dar mâine… ehei, mâine veţi avea ceva de făcut, sună batjocoritor salutul său.

Dar nu doarme cine vrea şi Stăpânul de la Pratolino are. ca şi mama lui, somnul dificil. Din fericire, are la îndemână decoctul de mac la care recurge împotriva capriciilor nervilor: o înghiţitură zdravănă, pe întuneric. şi ochii se închid în vreme ce se deschide poarta viselor, pe care iese lesne, şi de data asta pusă la punct cu amănunţime, ciudata vânătoare de portrete. Aşa că, de cum se trezeşte, Alteţa-Sa porunceşte cameristului să-i adune pe „pungaşii ăia” – aşa le spune el adesea tovarăşilor săi – şi să-i convoace la patul său. Camera se umple, pe figurile nedumerite plutesc umbre de zâmbete timide. Ei bine, domnilor, începe principele cu o caraghioasă solemnitate, din acest moment fiecare dintre voi trebuie să se considere un paladin, un cavaler rătăcitor. Urmează lămuririle de trebuinţă întrerupte de lungi căscaturi: în fiecare vilă, castel, pavilion, palat din statul Toscanei, aparţinând Serenissimei Case, trebuie să se caute şi de este cu putinţă să se aducă portretele păstrate acolo ale Marii Ducese Marguerite Louise, născută d’Orléans. Sarcina este ingrată, dar Ferdinando o consideră o problemă de prietenie, el însuşi nu se va opri până ce acţiunea nu va fi îndeplinită.

Trece o săptămână, trec două, s-a terminat cu

plimbările. cu mascaradele, ou petrecerile peste noapte: domnii aceia informează că portretele sunt de negăsit, nimic la Poggio, la Imperiale, la Artimino, la Ambrogiana, la Cerbone şi aşa mai departe. La Lappeggi, Francesco Maria, unchiul petrecăreţ, îl primeşte pe nepot cu braţele deschise: sigur, portretele erau şi în casa lui îşi aduce aminte foarte bine de ele, dar ce s-o fi făcut cu ele? Se ştie, la Lappeggi e stăpân cine pofteşte. pe-aici mişună hoţii. Dacă ar încerca… Dar Ferdinando îl întrerupe, spune că nu are timp de pierdut şi sare din nou în şa, bombănind că nu se lasă păgubaş. Ajiţii. şi aici, oaspeţii de la Pratolino, plictisiţi şi nerăbdători să se reîntoarcă la viaţa uşoară de totdeauna, încep să discute între ei: ce-i de făcut? Sunt unii care se gândesc s-o lase baltă şi să se ducă la Bologna, la Ferrara, la Veneţia, dar cei mai mulţi spun că de-acum capriciul principelui, ca atâtea altele, e pe cale să treacă. Vă înşelaţi, exclamă lugubru cel mai mizer dintre ei, cu nume preţuit, dar sărac lipit pământului. Într-adevăr, a doua zi, o nouă convocare, de data asta în aer liber, pentru că pereţii ar putea avea urechi indiscrete. O expediţie în regulă, da, domnilor, şi chiar periculoasă, aşa veţi avea prilejul să vă dovediţi prealăudatul vostru curaj. Glumeşte sau vorbeşte serios? Spune că a stabilit totul, a chibzuit totul: sarcina, de data asta, este o escaladare nocturnă pe zidurile palatului Pitti până la apartamentul Serenissimei Maria Vittoria unde are motive să creadă că se află ascunse faimoasele portrete. Momentul este chiar foarte potrivit: tocmai acum, mamă, fiu şi nepoţică sunt plecaţi în pelerinaj la Montenero, trei zile bune de călătorie, dacă ajung şi astea, urmaţi de un cortegiu de şoareci de biserică de ambele sexe; deci palatul este aproape pustiu.

La început ascultătorii rămân încremeniţi, apoi încep să se zgâiască unii la alţii, să se întrebe din priviri: nu. Marele Principe nu glumeşte, ba este chiar limpede că se distrează – că se distrează de-a binelea de uimirea lor. Apoi, unul câte unul prind cutezanţă şi, în afară de escaladare, ocazia de a pătrunde în camerele secrete, inaccesibile, ale Marii Ducese mame îi ademeneşte. Se

spune că sunt pline de comori, bijuterii, cufăraşe doldora de monede de aur, stofe preţioase, roadele lăcomiei şi ale zgârceniei bătrânei. Să le aibă câteva ceasuri la dispoziţie, chiar şi numai pentru a le atinge, este o ispită fără seamăn: în sfârşit, şi plăcerea de a râde de intransigenţa preoţilor pe care o reprezintă Maria Vittoria îi atrage pe toţi.

Răspund deci că sunt gata; numai Giulio, bolognezul, ex-abate şi aventurier ratat, riscă o obiecţiune: n-o să avem oare neplăceri? redus numaidecât la tăcere de camarazi. Plouă acum cu întrebări de când şi în ce fel, se sugerează, de exemplu, ca Ferdinando să intre la Pitti pe poarta mare cu un motiv oarecare, şi după aceea să-i introducă pe ceilalţi tovarăşi în apartamentele hotărâte; afacerea cu escaladarea nu convinge. Ba nicidecum, sună peremptoriul răspuns, am spus escaladare, escaladare va fi, vom asalta palatul dinspre grădină, toţi împreună, şi ne vom căţăra folosindu-ne de blocurile de piatră ale faţadei. Nimeni nu va da alarma, oamenii de gardă au şi primit pentru asta bani şi vin. Nu-mi faceţi pe iepurii, garanţia asta trebuie să vă ajungă.

Întâlnirea este la Oltrarno, la mică distanţă de Ponte Vecchio şi de casa Mariettei, veneţiana, unde principele îşi va lăsa calul. Noaptea e întunecoasă, nu e suflet de om pe străzi, şi cei şase tovarăşi sosesc unul câte unul, furişându-se cu grijă. Aerul e chiar prea călduţ pentru anotimp. Alighiero, cel mai tânăr din grup, se gândeşte la o frumoasă modistă care stă prin părţile acelea, şi o spune, dar ceilalţi nu răspund, îngrijoraţi de faptul că Principele nu mai apare. Şi noi stăm aici, la mâna gărzii de noapte. Dar uite-l acolo, în faţa palatului Guicciardini, ridică braţul să-i salute, dezinvolt ca şi cum s-ar plimba la soare. Se apropie, şi totul pare că a fost pus la cale foarte bine.

În vârful picioarelor, intră în Boboli printr-o portiţă a cărei cheie o are Ferdinando; după câţiva paşi se apropie de temelia marii clădiri, frunzele foşnesc, s-a pornit un vânt cald de ploaie, grupul se opreşte, cineva murmură: e o nebunie. Dar Ferdinando, luând avânt, se prinde de

blocurile de piatră şi începe să urce, ruşine, fricoşilor. Cei şase se urcă pe urmele lui, agăţându-se cu disperare, gâfâind, îngroziţi de golul de sub ei, dar acum nu se mai pot întoarce. Principele a şi ajuns sus, pentru o clipă picioarele atârnă, apoi se pun pe un bloc de piatră, iar braţele se întind să-l prindă pe cel care urmează, mişcări elegante care nu trădează oboseala. A ajuns, scotoceşte cu mâinile pe la rama ferestrei care, slavă Domnului, cedează, se deschide: un ultim salt, iată-l aşezat pe pervaz agitând

[H3]

mâinile ca să-i încurajeze pe huhurezii buimăciţi; şi în întuneric, dinţii lui strălucesc. Râde, jocul a reuşit.

Unul după altul, bâjbâind, acostează şi ceilalţi, sar înăuntru şi numaidecât îi cuprinde o bucurie fără margini, puţin lipseşte ca să nu înceapă să cânte. Principele însă nu-i ia în seamă, nu mai râde, mişcă în sus şi în jos pe pereţi lumina dănţuitoare a unui felinar orb pe care l-a luat cu el. În spatele lui, tovarăşii se grupează fără să ştie ce au de făcut, apoi, neprimind niciun ordin, fiecare umblă de colo până colo, atinge obiecte, cărţi, cufăraşe, scrinuri, dulapuri, dorinţa de a le deschide e mare, dar flacăra felinarului anunţă că Principele tocmai intră în altă cameră, care este oratoriul privat al Marii Ducese, mirosind a tămâie, cu micul său altar şi crucifixul de argint. Mai departe: pe brocartul încăperilor, tablourile sunt toate religioase, nici urmă de portret de bărbat sau de femeie; în sfârşit, o amplă cameră cu alcovul, pat uriaş cu perdele întunecate, dulăpior de abanos încrustat, scăunel de îngenuncheat. Ferdinando se opreşte câteva minute, aici e plin de portrete, fizionomii cunoscute de papi, de regi, de principi, dintre glorioşii sfinţi, mai vechi sau mai noi, nu lipseşte unul, şi ar fi absurd ca într-o asemenea companie Maria Vittoria să îngăduie chipul duşmănitei Marguerite. În camera aceasta, capii fiind, guvernantele îl aduceau să primească binecuvântarea bunicii care i-o da umplându-i buzunarele cu dulciuri lipicioase. Aerul este impregnat de parfumuri puternice care-ţi dau ameţeală, amestecate de o greţoasă duhoare de mucuri de luminare,

s-ar spune că acum o clipă Maria Vittoria a stins lumina şi stă culcată sub baldachin. După asta, întreg apartamentul de reprezentanţă este străbătut şi cercetat cu grijă, apoi cu felinarul în mână, Ferdinando explorează anticamere, coridoare, cămăruţe, ascunzişuri, odăiţe, dulapuri arhipline de cutii, damigene, carafe, provizii de medicamente, de conserve, de zaharicale, de zahăr şi ciocolată; şi cu cât căutarea se dovedeşte mai absurdă, cu atât el se îndârjeşte mai mult împotriva uşiţelor, subscărilor, dulapurilor, sertarelor. Blestemata, bombănea printre dinţi, vrăjitoarea, putoarea, unde le-o fi ascuns? O mânie urâtă şi prostească îl sufocă, trebuie să-şi verse cumva focul şi o face împroşcându-şi tovarăşii cu vorbe urâte şi înjurături: Unde sunteţi, ce tot faceţi acolo? Să nu puneţi mina, pentru Dumnezeu! în sfârşit se opreşte, îi adună cu privirea, sunt toţi şase acolo, nu lipseşte niciunul, în ciuda prudenţei fiecare protestează pe înfundate. Iată uşa care dă spre marea scară de onoare, o apăsare pe clanţă şi ar putea cobori în cea mai mare tăcere şi linişte, fără bătaie de cap. Dar Principele nu se gândea la aşa ceva; e palid, asudă, clipeşte nervos din ochi, iar la urmă izbucneşte într-un râs răutăcios: Am dat greş, prieteni, dar să nu vă închipuiţi că o să plecaţi aşa, pe furiş, şi fără nicio grijă. Nu, domnilor, am venit ca hoţii, ca hoţii trebuie să plecăm şi pe aceeaşi cale. Rece, distant, rău, îi călăuzeşte străbătând din nou camerele prin care mai trecuseră până la fereastra încă deschisă: Şi acum, hai, coborâţi: încălecat pe fereastră, îi supraveghează în timp ce unul după altul, supuşi, se lasă în jos, din piatră în piatră. Ultimul coboară el, nu însă înainte de a fi împreunat canaturile: ajuns la câteva braţe de pământ, îşi dă drumul, smulgând celor de jos un ţipăt înfundat. Se ridică, se uită în jur, noaptea nu mai este atât de neagră, nori groşi călătoresc pe cerul care se decolorează. La picioarele zidului grupul îşi recapătă suflarea, unii îşi pipăie braţele şi picioarele, alţii îşi ling degetele şi palmele jupuite. Şi acum? Scuturându-şi cu grijă hainele, Ferdinando pare că-i ignoră, când se hotărăşte să vorbească, vocea lui e normală, liniştită.

Noapte bună, domnilor, le urează în timp ce cu dreapta le face semn să plece, să plece degrabă: este gestul obişnuit, între confidenţial şi poruncitor, cu care, la Pratolino, îi îndepărtează dacă, cuprins de un acces de mizantropie, vrea să le dea de înţeles că doreşte să rămână singur.

Când îi vede dispărând pe portiţa prin care au intrat în Boboli, se îndepărtează şi el, dar pentru a se opri pe prima bancă de piatră, unde se aşază, cu mâinile pe genunchi şi capul aplecat. E pradă dezgustului de sine, încercat cu puţin înainte în odăile întunecate.

10

colo sus, care este înlocuit treptat de solitara închipuire a unui viitor de neînlăturat când toţi Medicii, potoliţi de moarte, vor zace unul lângă altul în mormintele de la San Lorenzo şi Marguerite, cine ştie unde, în Franţa ei: distanţele nu există pentru morţi. Peste puţin, grădinarii vor ieşi din vizuinile lor, cu sapa pe umăr, grăjdarii vor căra legături de ovăz, se vor auzi nechezături de cai: dar pentru Ferdinando, numai secolele contează, în spatele său palatul s-a prăbuşit, şi parcul a devenit o landă invadată de ruine, un ţăran înfige cazmaua printre dărâmături şi scoate la lumină o zdreanţă, o fâşie dintr-o pânză foarte veche, tocmai aceea pe care un principe smintit s-a obosit s-o caute, pierzându-şi somnul şi onoarea. Da, onoarea, acest cuvânt făcut din nimic pentru care lumea se omoară, el l-a mânjit pentru un capriciu copilăresc, o ciudă a unui băiat încăpăţânat şi plictisit. La naiba! La vârsta lui să se vâre într-o aventură ridicolă care, în afară de asta, riscă să aducă năpasta şi peste o jumătate de duzină de disperaţi, victime ale egoismului său feroce. Ca şi cum i-ar fi păsat cu adevărat de găsirea portretelor mamei sale. Să le ţină cine pofteşte! Ce pretinde că poate să demonstreze cu nebuniile sale? Crede într-adevăr că este un artist? Sau, cu şi mai multă răutate, vrea să sperie pe Cosimo, să-l facă să abdice în favoarea lui, să guverneze ca un suveran modern, luminat, fără preoţi? Ştie bine că pentru asta nu ar avea nici curajul, nici măcar dorinţa.

Vântul s-a domolit, aerul este din nou liniştit,

fierbinte, nimic excepţional nu se va întâmpla vreodată la Florenţa, în afară, poate, de un potop catastrofal: acum trebuie să se mişte, s-o şteargă de-acolo ca un răufăcător. Se ridică în picioare, se întinde, dar în loc să se îndrepte şi el spre portiţă, o porneşte pe aleea lată care duce spre corpul de gardă, la ora asta pungaşii pe care i-a corupt s-or fi dezmeticit din aburii vinului şi vreo santinelă l-o vedea trecând: pericolul că, recunoscându-l, un elveţian din gardă ar putea depune mărturie împotriva lui, aţâţă pofta pentru provocarea ultragioasă. În schimb, pe prag nu stă nimeni de pază, înăuntru se întrevăd trupuri lungite printre sticle goale şi bănci răsturnate. Dintr-odată, băieţandrul redevine Principe, chiar Marele Principe; uitând că a lui este vina unei asemenea dezordini, se aprinde de mânie. Derbedeilor, strigă, beţivi spurcaţi, aşa se păzeşte palatul Marelui Duce? Cu latul sabiei loveşte piepturi şi spinări, oamenii buimăciţi din somn se apără cu braţele ridicate, în timp ce se prăvălesc în jos pe scări cei care habar n-au de înţelegerea făcută înainte şi care dormeau în odaia comună de dormit. Grozavi soldaţi, continuă Alteţa-Sa cu mânia celui vinovat, chiar că merita să vă recruteze din văile voastre de ciobani şi să vă plătească solda. Aici miroase a trădare, să vă aşteptaţi acum la ocnă şi la streang.

Afară, piaţa este pustie, obloanele caselor trase, o tăcere lividă. Cu toate acestea, în ceaţa oboselii, Ferdinando nu-şi ascunde că dezlănţuirea lui este rodul unui calcul rece: pentru a-şi justifica prezenţa, va spune că fusese informat despre o lovitură şi că voise, în lipsa tatălui, să controleze cum stau lucrurile. Un motiv în plus pentru a se dispreţui, dar acum motivele sunt atâtea că nu mai face să-ţi baţi capul cu aşa ceva. De altfel, la ora asta complicii lui de nevoie vor fi în siguranţă şi în afară de orice bănuială; în ceea ce îl priveşte pe el, să se urce pe cal şi s-o pornească iar spre Pratolino, nu se mai simte în stare. Va dormi la Marietta; e destul de isteaţă ca să priceapă dintr-odată că în pat nu mai are nevoie de tovarăşii lui. E târziu, clopotele de la Santa Felicia au şi

început să bată pentru slujba din zori. Să se vâre într-o gaură ca un animal de noapte, să doarmă un somn negru, fără vise, dacă o să poată, asta mai dorea…

De vreo cincisprezece zile Marele Duce s-a întors în oraş şi nimeni nu pare să-şi fi dat seama de incursiunea de la Pitti: oricum, nu se vorbeşte de asta. Acum, moştenitorul Toscanei este foarte tulburat, ştie cu ce condiţii îi este îngăduit să efectueze mult visata călătorie la Veneţia. Să evite tovărăşiile compromiţătoare şi orgiile, să se comporte potrivit propriului său rang, să se ţină departe de libertinii de orice fel, să se supună îndatoririlor religioase; la întoarcere, să semneze contractul de nuntă cu Beatrice Violante de Bavaria. Condiţii grele, mai ales aceasta din urmă, dar nu are rost să întârzie lucrurile, cu atât mai mult cu cât în timpul călătoriei câte nu se pot întâmpla. După ce s-a despărţit de tatăl său, de bunica, după ce a salutat-o folosind un cuvânt cu dublu înţeles pe arţăgoasa lui surioară, mai rămâne să-şi ia rămas-bun – dar este oare necesar? – de la fratele său Mali mic. băiat atât de ciudat şi inaccesibil pe care, cinstit vorbind, poate să spună că nici nu-l cunoaşte. Trece drept lunatic, ia să vedem puţin dacă faima asta corespunde adevărului, gândeşte el apropiindu-se de pavilionul unde fratele său, potrivnic convieţuirii cu familia, s-a retras.

Am venit să vă salut înainte de a pleca, anunţă despărţind silabele cum se face când vorbeşti nebunilor sau copiilor, drept, cu picioarele răşchirate (cizmele de călătorie îl jenează), în faţa uşii întredeschise de care s-a apropiat Gian Gastone. Adevărul este că scutierul îl avertizase respectuos că prinţişorul se odihnea şi dăduse ordin să nu fie deranjat, dezminţit numaidecât de o voce mânioasă care întreba de dincolo: Cine e, cine e? La vederea lui Ferdinando, Gian Gastone. şovăielnic, iese cu totul la iveală. Poartă. În chip de haină de cameră, o mantie pătată, şi papuci în picioare: eu mâna dreaptă îşi strânge la gât gulerul cămăşii. E palid, sleit, în ochii lui neliniştiţi bănuiala se amestecă cu o fărâmă de curiozitate. În spate uşa rămasă întredeschisă lasă să se vadă un colţ

de covor şi un trepied cu un lighenaş. Acum buzele sale schiţează un surâs slab şi apoi fac să se audă un glăscior tremurat: Şi încotro, dacă este îngăduit, Alteţă Serenissimă? V-aş ruga să mă scuzaţi, sunt cam bolnav şi camera mea e în dezordine.

O miasmă grea, ca de coteţ, pluteşte în odaia unde, totuşi. Marele Principe intră, urmat de fratele său. În penumbră se disting un pat desfăcut, fără draperii, două jilţuri, câteva mese şi peste tot. chiar şi pe jos, maldăre de cărţi, cupe, farfurii, lenjerie murdară şi instrumente muzicale, cu coarde şi de suflat. Un căţeluş bolognez ţâşneşte de sub pat lătrând; scutierul îl potoleşte cu un picior şi se apucă să elibereze jilţurile pentru ca fraţii să se poată aşeza.

La Veneţia, Alteţă, răspunde primul născut, şi între timp se uită în jur la harababura de-acolo. Tatăl nostru mi-a îngăduit în sfârşit această călătorie, dar trebuie să plătesc nota căsătorindu-mă; se pare că ocazia e bună şi că îndărăt nu se poate da; mireasa e pregătită, o nemţoaică din Bavaria. Deh! Strâmbătura care întovărăşeşte vestea este elocventă, dar nu este prinsă. Gian Gastone este prea preocupat de ce va gândi fratele său de toată murdăria şi de toate zdrenţele care-l înconjoară; ruşinea şi umilinţa învinge sălbăticia firii sale. Ce ziceţi de asta, ei? bâlbâie el, trăiesc mai degrabă ca un animal decât ca un principe, dar nu e vina mea. Pentru studiile mele de ştiinţe naturale cerusem un local potrivit şi m-au exilat în magazia aceasta care-mi slujeşte şi de dormitor. Ceea ce e bine e că aici mă lasă în pace. Pe pometi i se aprinseseră două văpăi nesănătoase care contrastau cu gălbeneala obrajilor. Iată pentru ce nu-mi place să primesc vizite, oftează el; şi se înţelege că e gata să plângă.

Cu un gest vag prietenos, Ferdinando respinge acea justificare necerută, şi-l fixează pe fratele lui mai mic, silindu-se la o obiectivitate care să înlăture instinctiva sa repulsie. Nu-l mai văzuse de mai bine de un an şi şi-l amintea ca pe un copil nătâng, foarte supus tatălui şi bunicii, în sfârşit, un Medici de calitate inferioară, cu toate

defectele neamului şi nicio trăsătură particulară, în afară de sănătatea lui şubredă şi un fel de a respira cu gura deschisă, ca un idiot. Acum are înainte o creatură sălbatică, aşa cum ajung, după ani de temniţă, unii deţinuţi uitaţi în fortăreaţă. Prizonier al său însuşi, Gian Gastone a ales singurătatea leproşilor. Nu-i vorba de nicio melancolie, ăsta e nebun; Marele Duce n-a nimerit-o bine, dacă eu aş muri fără urmaşi, cu singura alternativă a nenorocitului ăstuia.

Văd, văd, se mărgineşte el să comenteze, ca să nu se compromită, dar rău face Alteţa-Voastră că se izolează şi nu se foloseşte de drepturile pe care le are. Era gata să adauge, banal: cine oaie se face, lupul îl mănâncă, dar cine ştie pentru ce se abţine, cu nebunii orice cuvânt cântăreşte dublu. Ca despăgubire, întinde mina să bată prieteneşte pe genunchiul fratelui care, la acel gest, îşi trage piciorul îndărăt ca ars. E mai bine aşa: Ferdinando se grăbeşte, se simte încurcat, oricum, el şi-a făcut mai mult decât datoria. Păcat, totuşi, se gândeşte el cu o oarecare amărăciune, în timp ce vrea să se ridice, dacă Gastone ar fi în toate minţile, într-o zi am putea să rezolvăm împreună treburile nefericitei noastre ţări. Numai că, de cum e în picioare, se opreşte, ochiul îi distinge în penumbră, în fundul uriaşei încăperi, un şir de obiecte atârnate care, în alt loc nu ar ezita să le socotească drept nişte colivii. Şi coliviii sunt, într-adevăr: ciripitul puternic despre care crezuse până acum că venea din grădină nu avea altă origine. Ehei, exclamă zăpăcit, nu ştiam că vă delectaţi cu vânătoarea, foarte bine faceţi, este o ocupaţie aleasă. Între timp, fără să-şi dea seama, în loc să plece se apropie de colivii.

Cu totul reînsufleţit, Gian Gastone se ţine după el, acum vorbeşte cu pasiune, hotărât şi repede. Nu, el nu se duce la vânătoare, ba, dimpotrivă, se fereşte de asta, şi astea nu sunt păsări de vânat cu ele, ci exemplare exotice foarte rare pe care şi le-a procurat cu mare greutate. Ar fi avut nevoie de aer curat, de voliere încălzite, dar dacă le-ar cere, mai înainte de a le obţine făpturile astea ar avea timp să moară. Aşa că şi le ţine în cameră, în felul ăsta şi

iarna se pot bucura de o căldură convenabilă. O altă problemă a fost aceea de a le procura hrana, căci nu tuturor le prieşte hrana păsărilor de la noi. Şi aici, Gastone, spre marea uimire a fratelui său, începe să înşire nume de specii, într-o latină fără greş, şi să descrie penajul şi caracteristicile uneia sau alteia. Asta e consolarea mea, declară el cu fervoare, le-am domesticit, îmi cunosc glasul, mă iubesc.

Şuierând, vorbind cu voce cântată, deschide acum câteva colivii, păsările ies din ele şi bătând din aripi i se aşază pe umeri şi pe cap. Am mai reuşit, reia, să cultiv tot în acest loc unele plante tropicale originare din Africa şi din Americi, permiţându-mi să ofer prietenilor mei frunze şi boabe care le plac grozav de mult. Cu un gest larg, arată pereţii din jur, şi, tot mai uluit, Ferdinando îşi dă seama că petele pe care le crezuse mucegaiuri şi scursuri de ape nu sunt altceva decât noduri de plante agăţătoare de un verde-închis, desfăşurate după bunul lor plac pe ziduri, de la pardoseală, până la tavan. Bravo, bravo, aprobă Marele Principe cuprins de o încântare nu cu totul plăcută, deoarece acea încurcată şerpuire de vegetale într-un loc închis îi aminteşte de şerpii scârboşi; dar cu toate astea, este tulburat, amuzat. Deci fratele lui nu este nebun, e doar trăsnit, ciudat de ingenios: oamenii într-o ureche i-au plăcut întotdeauna. Ca urmare, îi pune o mână pe umăr (el se fereşte din nou): Bravo, repetă cu o căldură sinceră. Între timp, în mijlocul talmeş-balmeşului aceluia vede un tablouaş ciudat încadrat de plantele agăţătoare: în el e pictată o doamnă foarte tânără, în veşmânt de Curte, împodobită cu nestemate şi cu flori şi i se pare că o recunoaşte. Îmi dau seama, continuă el glumeţ, că în afară de păsări vă preocupă şi fetele frumoase. Nu este oare Isabellina Benivieni care s-a măritat pe urmă cu un anume Guidetti di Barberino?

La totul se putea aştepta, în afară de privirea întunecată, fioroasă cu care îl fulgeră Gastone. Fără să răspundă, cu un salt se aşază înaintea portretului în timp ce de pe buzele groase îi iese împreună cu o spumă

albicioasă un muget amestecat cu repetate insulte: lepădătură şi trădător, cu destinaţie neîndoielnică. Ce l-a apucat? Răspunsul se însărcinează să-l dea scutierul care năvăleşte din anticameră şi, sprijinindu-şi stăpânul de umeri, îl împinge spre pat şi-l sileşte să stea acolo culcat cu autoritatea unui infirmier bine legat. Fără să slăbească apăsarea, se întoarce spre Marele Principe. Poate că Alteţa Voastră nu ştie de accesele acestea, şopteşte el cu un dezgustător semn din ochi, pe care le are la primul pătrar al lunii. Mi-e teamă că în noaptea asta nu vom dormi. Pofta de a-l azvârli afară cu lovituri de picior pe neghiobul acela ţine doar o clipă; individul însă are dreptate: bolnav sau nebun, ce-o fi, Gastone trebuie supravegheat. Blestemată clipa în care mi s-a năzărit să vin să-l salut, noroc că peste o oră voi fi călare, departe de Florenţa şi de mizeriile astea. Dar de ce atâta furie pentru portretul unei necunoscute?

Ca împotrivire la condiţiile impuse şi la căsătoria inevitabilă, Marele Principe şi-a alcătuit escorta sa din supuşi cutezători, răuvăzuţi de către tată: printre aceştia şi cei şase de la escaladarea palatului Pitti, rămasă nepedepsită. Adesea, în timpul popasurilor călătoriei desfăşurate în ritm mult mai domol decât era de trebuinţă, grupul rămâne după cină să bea şi să discute cu o libertate ce depăşeşte până şi obiceiul de la Pratolino: se încrucişază glumele, batjocurile greoaie, referirile neruşinate, dar, parcă printr-o tainică înţelegere, niciunul nu face aluzie, chiar şi pe departe, la bravada nocturnă care a pus în pericol siguranţa grupului. Din păcate, într-o seară, Averardo Tarabussi, de obicei prudent, dar care nu prea ţine la băutură, scapă şi spune: Şi faimoasele portrete? S-a aflat până la urmă ce s-a ales de ele? întrebarea nu pare că e auzită şi Ferdinando se preface tare ocupat cu îmbrăţişarea frumoasei hangiţe. A doua zi dimineaţă, zăpăcitul de Averardo se simte apucat de un rău foarte sâcâitor care-l îndeamnă să se întoarcă degrabă la Florenţa.

Pedeapsa, în realitate, nu priveşte atât pomenirea

lipsită de respect a curajosului complot, cât efectul neplăcut pe care cuvântul acela, „portrete”, i l-a produs principelui, hotărât să uite viaţa lui în Toscana. Adevărul este că şi fără acel imbold, îi revin adesea în minte chipul strâmb al lui Gastone şi portretul tineresc care dezlănţuise furia fratelui său. Şi el e chiar atât de sigur că a recunoscut-o pe Isabellina? Gândindu-se din nou, feţişoara aceea gătită niţel cam după moda veche îi readuce în minte cârdul de tinere franţuzoaice ciripitoare care se afla întotdeauna în preajma mamei sale, când îl duceau s-o salute. Poate, cine ştie portretul vreuneia dintre ele rămăsese la Florenţa după ce plecaseră toate şi Gastone, descoperindu-l, prinsese drag de el: se ştie că nebunii se fixează la o imagine şi văd în ea minunile lumii. Mai rămâne de explicat furia cu care izbucnise, de vreme ce cu puţin înainte vorbise cu atâta luciditate despre zburătoarele lui. Ce se ascunde, deci, sub violenţa aceea posesivă pricinuită de o femeie care, după felul cum se purta îmbrăcată, amintea de o modă de acum douăzeci de ani? În adâncul sufletului său, Ferdinando cunoaşte răspunsul şi conclude că nebunii sunt doi: el, care spre a face în necaz tatălui său îşi închipuise că ţinea la portretele acelea, şi Gastone, sigur de a fi găsit unul dintre ele, gata să-l sfâşie pe cel care l-ar fi atins şi să cadă cuprins de crize, apărându-l.

Şi totuşi… Dacă fratele său nu s-a înşelat, dacă, într-adevăr fetiţa aceea fusese domnişoara d’Orléans, proaspătă mireasă, poate chiar abia însărcinată, cu sila, cu primul ei copil? Dar aceasta nu semăna câtuşi de puţin cu Principesa încruntată, poruncitoare, în exil la Poggio, nu era nici măcar frumoasă, şi de pe feţişoara sa impertinentă (aşa şi-o aminteşte) se desprindea un aer jucăuş care şi acum îl cucereşte şi îl tulbură: aer care a făcut parte dintr-o fericire pierdută în negurile copilăriei, când cineva râdea deasupra capului său şi ecoul acelui râs îl întovărăşea în vis. Frământare, o flacără de duioşie pe care niciuna dintre scrisorile Doamnei de Toscana nu i-a aprins-o în suflet. Şi apoi ruşine, melancolie. Călătoria spre Veneţia a început

prost.

vi „Nemţoichiţa”.

Anunţată dinainte ca „nemţâloaia”, Principesa Mireasă a devenit repede „nemţoichiţa”, iar în intimitatea saloanelor celor mai dezinvolte i se spune cu familiaritate „Violante”: semn de simpatie, dar şi de lipsă de prestigiu. Ea place femeilor pentru că e orice vrei, numai frumoasă nu: slabă străvezie, gât lung, profil de oaie. Are însă o ţinută nobilă şi calităţile urâtelor: păr frumos, ochi frumoşi, deşi niţel cam pierduţi. Apoi este foarte blândă, supusă, prevenitoare, exact contrariul Margueritei Louise: nu are niciun capriciu sau vreo extravaganţă de lecuit sau de compătimit. Cine o laudă nu uită să sublinieze blândeţea şi demnitatea cu care suportă neîncetatele infidelităţi ale soţului; biata de ea s-a obişnuit cu asta în aşa măsură incit face şi glume despre prezenţa la Curte a favoritei Bambagia care, cel puţin, sunt vorbele sale, cântă minunat. În ciuda atâtor calităţi e mai mult respectată decât considerată ca o prezenţă agreabilă, şi explicaţia există: umblă vorba că nemţoichiţa este vizitată de fantome. O prerogativă care le alarmează pe tinere şi le înspăimântă pebătrâne.

Pentru a preciza, fantomele care îi apar Violantei au această particularitate ciudată: că nu sunt umbre ale celor dispăruţi (şi slavă Domnului că de răposaţi de moarte violentă palatul Pitti nu duce lipsă) ci, ca să zicem aşa, proiectări ale unor oameni vii, în deplină sănătate, deşi aflaţi la mare distanţă de Toscana. Se dau, bunăoară, asigurări că ea îi vede pe părinţii ei din Bavaria în momentul când îi scriu şi că le citeşte chiar peste umăr veştile pe care tocmai i le dau şi care îi ajung apoi după o lună: boli, morţi, naşteri, nunţi, certuri, bătălii, şi aşa mai departe. Nu numai atât: nu se ştie cum, s-a răspândit vorba că cel mai asiduu dintre vizitatorii încorporali ai miresei este Marguerite Louise care, din mănăstirea ei franceză, vine adesea în zbor s-o chinuiască pe nora sa. Această fantomă este foarte vorbăreaţă şi nu încetează o clipă să povestească despre neplăcerile sale, despre

meschinăriile soţului ei Marele Duce, despre calomniile a căror victimă este. Înspăimântată de gândul că soţul său ar putea bănui ceva despre aceste viziuni vrăjitoreşti, Violante şi-o alesese drept confidentă pe singura persoană în care avea încredere, adică doica ei neştiutoare pe care îi îngăduiseră să şi-o aducă din Bavaria. Aceasta nu e mută şi, îndurerată de neplăcerile stăpânei, îşi deschide inima în faţa unui băieţandru turc, convertit de principesă şi care vorbea nemţeşte, dar care a învăţat foarte bine şi italiana şi o foloseşte şi mai bine. De unde şi şuşotelile curtenilor.

Violante văzuse fantoma soacrei sale pentru prima dată chiar în dimineaţa propriei nunţi, în acel nouă ianuarie când, învineţită de frig sub marele veşmânt împodobit cu nestemate, simţea cum îi înţepenesc mâinile în moliciunea manşonului. Se pregătea să îngenuncheze alături de Ferdinando şi, deşi-i clănţăneau dinţii, era fericită: când, o vede alături de socrul ei, îmbrăcată şi ea în alb, ca o mireasă, şi foarte frumoasă; dar cum mai râdea! La început rămăsese uluită, ba chiar şi indignată: cum îndrăznea, doamna aceea, chiar şi de spiţă nobilă, să rânjească într-un mod atât de nerespectuos? Apoi, dându-şi seama că nimeni din jurul ei nu părea s-o bage în seamă, se uită mai bine: Marele Duce, îndepărtându-se, trecuse fără să risipească imaginea aceea, în acelaşi chip cum o pasăre trece printr-un nor fără să-l risipească. Atunci Violante îşi lăsase ochii pe cartea de rugăciuni, cu inima zbuciumându-i-se.

Fusese necazul primei sale adolescenţe această funestă facultate de a percepe imagini de persoane absente: un blestem, după părerea mamei sale, întrucât ar fi constituit un impediment la o înrudire onorabilă. De la vizionară la vrăjitoare nu e decât un pas; şi care principe ar consimţi să se însoare cu un soi de vrăjitoare? În Bavaria, în ultimul său an dinaintea căsătoriei, se crezuse tămăduită, apariţiile dispăruseră cu totul, aşa încât presupusese că era urmarea dezvoltării sale târzii şi a respins ca fiind fără rost şi inutilă înţeleaptă intervenţie a unui exorcist. Dar acum, la această nouă şi mult mai

evidentă manifestare, Principesa nu se mai îndoieşte că este stăpânită de diavol, duşmanul fericirii sale. Îngenuncheată, cu ochii închişi, se roagă şi speră că atunci când îi va deschide fantoma va fi dispărut ca să nu mai apară niciodată.

I-a deschis în momentul încoronării şi a privit: Marele Duce zâmbea mulţumit, dar ea, doamna necunoscută, era tot acolo şi nu mai râdea, părea chiar melancolică, şi Violante o auzea vorbind, fără să întredeschidă gura, cum nu i se mai întâmplase niciodată când îi apăreau misterioşii ei vizitatori. Râdeam, îi explica doamna doar ei, de mizerabila comedie pe care o joacă acum Cosimo: ai ghicit, sunt mama lui Ferdinando al tău. Şi eu, ca şi tine, am fost sărbătorită cu fast, bijuterii, care mai apoi mi s-au luat pe motiv că aparţineau Coroanei. Tu tremuri de frig, eu muream de cald, dar n-au vrut să-mi dea un pahar cu apă, pe când tu ai putea să faci o pneumonie. Medicii sunt cruzi. Ferdinando e mai bun decât tatăl său, când era copil mă iubea, dar au făcut tot ce au putut până m-a uitat. Nu te amăgi, aici nu vei găsi nici dragoste, nici prietenie. Întoarce-te acasă, Violante, întoarce-te numaidecât, înainte că ai tăi să te alunge, cum mi s-a întâmplat mie. Orga acoperi ultimele cuvinte şi în fumul de tămâie fantoma se topi ca anasonul în apă.

Din dimineaţa aceea memorabilă, Marguerite nu i-a mai dat pace nurorii, apariţiile sale sunt instantanee şi, într-un anumit fel, capricioase. Trec săptămâni, Violante începe să respire, poate fantoma a renunţat; şi când colo, iat-o apărând din nou, neclintită ca şi cum nu s-ar fi mişcat niciodată din loc şi ar fi stat acolo să primească împreună cu ea omagiile doamnelor; care gândesc că Alteţa-Sa e puţin ameţită, atât de încurcate sunt răspunsurile pe care le dă cui îi vorbeşte. Sau: Violante stă în grădină, brodind sau citind: e tristă, de o lună soţul ei parcă nici nu-şi mai aminteşte de ea. Oftând, saltă capul şi iată scaunul, gol până mai adineauri, ocupat acum de implacabila soacră care, liniştită, aşteaptă prima ei privire. Ce-ţi spuneam? începe, îl cunosc pe Ferdinando, îi plac femeile frumoase şi

băieţii frumoşi, în sfârşit, tovărăşiile vesele. Te plictiseşti, să nu negi, e firesc, florentinele sunt nişte gâşte. Broderia, lectura, spineta? Mă faci să râd, am trecut şi eu prin asta, e nevoie de cu totul altceva ca să poţi suporta mutrele de la Pitti. Apoi, cum îi este obiceiul, izbucneşte împotriva ipocriziei lui Cosimo căruia îi vine foarte la îndemână să aibă ca noră o mumie ca ea, mulţumită de toate, resemnată la toate. De altfel, adaugă clătinând din cap, vina o poartă bătrâna care l-a educat în minciună şi să gândească cu capul preoţilor. Dar când va muri, ceea ce se va întâmpla în curând, mă voi întoarce în Toscana şi voi guverna împreună cu fiul meu, şi vei avea şi tu de câştigat, căci te voi învăţa ce să faci ca să te distrezi.

Deşi rezervată şi vrăjmaşă clevetirilor, nemţoichiţa nu ignoră nebuniile Margueritei care, chiar şi în refugiul ei parizian, a dat şi continuă să dea prilej de scandal. Dar nu ia în seamă asemenea vorbe, ba chiar le socoteşte calomnii. Crede, în schimb, cu pasiune, în legenda amorului ei pentru principele de Lorena. Din referiri trecătoare, din convorbiri întâmplătoare, a reconstituit povestea aceea patetică şi uneori se complace în a umple lacunele cu născocirile fanteziei sale. În anevoioasa necesitate de a suporta fantomatica prezenţă a Margueritei, se amăgeşte că într-o zi ea are să-i încredinţeze amănuntele acelei pasiuni care ei, lipsită de dragoste şi condamnată să n-o inspire, îi produce efectul unei băuturi îmbătătoare. Oare fantoma nu-i citeşte gândurile? Mai curând sau mai târziu, va trebui, deci, să-i satisfacă această dorinţă.

Fără să-şi dea seama, o aşteaptă, acum, cu nerăbdare; dar e pedepsită cu vârf şi îndesat pentru asta: când, în cele din urmă îi apare, aspectul ei o înspăimântă. Furioasă, sarcastică, fantoma o atacă: încetează de a mai face pe sentimentala pe spinarea mea! De câte ori trebuie să repet că nu suport curiozitatea altora? N-am iubit pe nimeni pentru că nimeni nu mă merita. Ochii ei cenuşii fulgeră de mânie, dar pentru prima dată Violante nu-i lasă pe ai ei în jos, plini de lacrimi. Încet-încet, faţa aceea albă

se destinde, se îndulceşte într-un surâs indulgent: *Mon enfant*, trezeşte-te, nu există amoruri eterne. Nu iubeşti un bărbat sau o femeie pentru calităţile sale, iubeşti iubirea pe care îţi faci iluzia că ai aprins-o, aşa încât nu te îndrăgosteşti decât de tine însuţi. Obiectul nu contează, nobil sau josnic cum o fi se acceptă ca o hrană pentru cei care sunt înfometaţi sau mâncăi. Aşa se explică toate capriciile pe care mi le-au atribuit, în cea mai mare parte calomnii, dar pe alo. curi şi pe jumătate adevăr. Suntem condamnaţi, mai ales noi femeile, la o continuă şi obositoare verificare, întocmai cum aurarii ţin mereu alături piatra de încercare ca prin comparaţie să stabilească valoarea aurului. Să-l faci pe un bărbat să se îndrăgostească este o treabă distractivă, dar costă scump şi pe urmă vine plictiseala, dar cu cât înaintezi în vârstă, cu atât îţi devine mai necesară treaba asta ca să nu cazi pradă disperării. Amintirea iubirilor nefericite păleşte când trăieşti mult: în

Charles eu am iubit-o pe fata frumoasă de cincisprezece ani care eram, în timp ce în Cosimo nu izbuteam să mă iubesc, aşa am ajuns să-l urăsc pentru că în el mă uram pe mine. Tu, nu eşti destul de tare ca să suporţi înţelegerea acestor lucruri şi preferi să mergi mai departe orbeşte şi să speri în meritele virtuţii.

Încearcă la un moment dat să te dezbraci de zdrenţele astea de Cenuşăreasă fără zâna bună, pentru puţinul pe care trebuie să-l faci un filfizon de câţiva franci s-ar găsi lesne. Şi, cine ştie, soţul tău poate că te-ar stima mai mult.

În acest moment îngrozita ascultătoare îşi acoperă urechile, precauţiune inutilă împotriva fantomelor, şi Marguerite râde potolit, prieteneşte, fără răutate. Nu, nu sunt un diavol, sunt creierul tău care lucrează împotriva voinţei tale de a te canoni. Ţi-ai pus inteligenţa în butuci, dar ea lucrează pe ascuns şi se răzbună făcându-te să izbucneşti ca o obsedată: a sosit ora s-o eliberezi. În lipsa unor fii după care suspini (rugăciunile nu ajută), zămisleşti iezme care spun ceea ce tu nu îndrăzneşti să spui. Una

dintre acestea sunt eu, *ma petite*, femeia pe care tu o admirai şi de care-ţi era teamă încă înainte de a veni la Florenţa.

Gata, s-a isprăvit, n-am s-o mai văd, gândeşte Violante în timp ce Doamna de Toscana se reîntoarce la mănăstirea ei. Niciodată nu s-a simţit atât de copleşită de tristeţe, sufocată de singurătate ca o naufragiată într-o insulă pustie. A înţeles, s-a convins: în acelaşi fel a suferit în copilărie când i-au explicat că zânele nu există. Şi aşa totul este dezolant de simplu, nu trebuie decât să aibă curaj, un curaj de a refuza vechiul joc al viziunilor, un mijloc comod de a pune veşminte fantastice pe adevărurile neplăcute. De mică a abuzat de fantezie, a împins-o dincolo de limitele verosimilităţii. I-a plăcut întotdeauna să-i fie frică: frica este bezna ochilor închişi din care pot ieşi forme inexistente. Mesajele rudelor îndepărtate, presentimentele veştilor neaflate încă erau roadele neîntreruptei, tainicei sale atenţii; trebuia atât de puţin efort ca să ghicească moartea unui bolnav sau izbucnirea unui război. Scepticele observaţii ale Margueritei se coceau de fapt în aparenta trândăveală a minţii Violantei, aşteptând să explodeze pe buzele soacrei. Nu era o vrăjitoare, deci, soţia lui Ferdinando, ci o femeie timidă, cu intuiţia iute, lacomă de viaţă, care acum trebuie să se decidă între instinctul necontrolat şi o virtuoasă înţelepciune, în deplină libertate.

Dragă Marguerite, şopteşte descoperind în sine o caldă compasiune pentru ciudata sa soacră de care se temuse atâta vreme. Ar putea să-i semene, să-i urmeze exemplul, dar tocmai sentimentul pe care-l simte pentru ea o împiedică: luciditatea abia câştigată îi dezvăluie că posedă o bogăţie de care Doamna de Orléans nu s-a bucurat niciodată, şi acesta este un har pe care voinţa nu îl poate altera. Dacă a iubit la prima vedere şi continuă să iubească un soţ rece şi indiferent, n-a făcut-o dintr-o docilitate poruncită sau din supunere la îndatoririle conjugale, ci pentru că afecţiunea sa spontană a rezistat şi rezistă la proba resentimentului. Ferdinando nu mai este

pentru ea un soţ infidel, ci un fiu, un copil dificil care trebuie tratat cu indulgenţă, chiar dacă se arată preocupat numai de sine, închis şi ascuns; ştie, în fond, că o stimează şi că e nemulţumit că nu poate s-o iubească. Leneş fără voia lui, mereu diletant, ţinut departe de guvern, se distrează închipuindu-se încăpăţânat, vrăjmaş al timidului quietism florentin: la fel a făcut mama sa, construindu-şi cu îndârjire un monument de ruşine. Amândoi au greşit şi o ştiu, dar se ţin tare pe poziţie, plătind din plin pentru asta, şi e o nenorocire să încerci să-i justifici sau să-i ierţi, e vai şi amar dacă le iei roadele alegerii lor negative.

Este o grea povară să capeţi la un moment dat conştiinţa propriei valori: umilinţa este mult mai comodă şi n-o recapeţi dacă te prefaci că o ai. Totuşi, noua lumină cu care Violante se simte investită o lasă perplexă şi uneori temătoare că ar putea să se încreadă prea mult în capacităţile ei. Mai bine atunci să încerce să-şi ascundă propriile intuiţii, mai ales de ochii unei Curţi unde toţi par să se bucure de slăbiciunile altora, fericiţi să chinuiască şi să se chinuiască: de Marele Duce, devorat de veninul nenumăratelor sale insuccese ca soţ, tată, suveran, de tânăra Anna, frivolă ca mama ei, dar prea mândră ca să-şi dea pe faţă propriile sale gusturi; de scepticii iubitori de plăceri, precum cardinaiul Francesco Mar ia, şi aşa mai departe, până la ultima domnişoară de Curte, bolnavă de otrava ambiţiei. Face excepţie – pentru motivul că aproape nu există – palida figură a cumnatului Gian Gastone, întâlnit rar la sărbătorile obligatorii, comesean şters care stă pe ultimul loc şi nu vorbeşte niciodată. Se pare că nimeni nu se gândeşte la el ca la un al doilea născut căruia i-ar reveni, în caz nedorit dar nu imposibil, tronul ducal. Trăieşte singur, retras şi prost aprovizionat, nu are trăsura şi caii lui, care de altfel nici nu i-ar sluji, solitar şi sedentar cum este. Curtenii afirmă că este bolnav de melancolie, ba chiar de ceva mai rău (ciocănindu-şi fruntea cu degetul). Plăcerea lui este să se plimbe noaptea pe câmpuri şi de-a lungul ţărmurilor părăsite ale râului Arno şi pentru a nu păţi ceva rău, Marele Duce trimite în urma lui slujitori care

după aceea povestesc tot ce a făcut, adică nimic: pentru că ajuns la malul cel mai pustiu, se aşază pe jos şi priveşte apa cum curge.

Datorită acestor veşti şoptite cu jumătate de gură (un chin pentru Serenissima Familie, oftează oamenii cu suflet bun), Violante a ajuns la concluzia că tânărul principe s-a izolat pentru a protesta în tăcere împotriva proastei guvernări a Toscanei: o atitudine, îi pare, mult mai demnă decât viaţa ostentativă de petreceri a lui Ferdinando. Acelui biet băiat ea îi atribuie un temperament meditativ şi dragostea pentru viaţa foarte simplă şi naturală. Şi ei, când era fată, îi plăceau tainicele plimbări pe clar de lună, şipotul pâraielor, tăcerea câmpiei adormite; poate că ceea ce se numeşte *fire lunatică* nu este altceva decât profunzime de gânduri şi sentimente. Cum să-i dea de înţeles că ea, cumnata lui, de fapt sora lui, îi împărtăşeşte gusturile, îl apreciază şi i-ar oferi cu plăcere prietenia ei? Nu e o sarcină prea uşoară, cu toate acestea Violante încearcă, străduindu-se, să-i dovedească, în puţinele ocazii care i se ivesc, că are un fel de predilecţie pentru el. Care sunt studiile pe care Alteţa-Voastră le preferă? îl întreabă în timpul prânzului de Crăciun, care reuneşte, în mod obligatoriu, pe toţi membrii familiei. Mişcare

11 – Cămaşa arsă greşită, Gastone se preface că nu a înţeles, dar ea îşi dă seama că din când în când o fixează cu o vizibilă îndoială. Ea îl priveşte cu atât mai atent: pe buzele lui se iveşte, din când în când, strâmbătura ironică a lui Ferdinando când îl domină încăpăţânarea, şi această asemănare dintre cei doi fraţi o emoţionează pe nemţoichiţă.

Trec zile şi săptămâni, principele nu mai iese deloc din pavilionul lui ale cărui ferestre rămân veşnic închise şi acoperite cu obloane grele. Plecat nu este – vă daţi seama! – şi nu este bolnav. De ce se teme? se întreabă Violante şi, uneori, monologând, îşi închipuie că se adresează, ca pe timpul vedeniilor sale, Margueritei, care a transmis fiilor caracterul său ciudat. Voi, principii latini, sunteţi cu toţi la fel: iraţionali, capricioşi, nemulţumiţi; nerăbdători să

muriţi din prea multă dorinţă de a trăi. Noi, germanii, n-om fi strălucitori, dar suntem ceva mai înţelepţi; sau ne resemnăm s-o ducem ca păstorii noştri, sau ne aruncăm în viitoarea supremaţiei militare. Noi nu ne frământăm prea mult, nu clocim un fără să le dăm pe faţă, când suntem răi, apoi suntem cu convingere. Păcat că Marguerite nu-i răspunde, la Pitti dialoguri de felul acesta nu sunt'imaginabile.

Neabătută în îndeplinirea scopului pe care şi l-a propus – să redea speranţa unui nefericit – Violante nu dă îndărăt, rezervele răbdării sale sunt inepuizabile. Printre atributele unei Principese ereditare este şi obiceiul şi aproape obligaţia de a ţine adunări cu doamnele care sunt, în cea mai mare parte, nepricepute la conversaţie: o îndatorire pe care ea a vrut s-o înveselească dând concerte cu participarea unor muzicieni favoriţi ai Marelui Principe. La această academie Marele Duce nu vine niciodată, fiind el iubitor numai de muzică sacră, şi, de ciudă, nici Anna Ludovica, ostilă oricărei manifestări pe care să n-o organizeze şi să n-o conducă ea. De fiecare dată un bilet îl anunţă pe Gian Gastone că un grup de virtuozi se va produce în apartamentele principesei; de fiecare dată el nu răspunde şi nu se arată. Era lesne de prevăzut acest lucru, totuşi Violante insistă: acum ştie aproape totul despre viaţa cumnatului ei, îi sunt cunoscute chiar şi unele înclinaţii nefireşti. Dar nu se scandalizează, îndârjirea ei nu cunoaşte piedici.

Simţi deci o tresărire de surpriză şi chiar puţină stânjeneală când îl zări, în seara unei zile ploioase, strecurându-se prin uşa salonului unde câţiva gentilomi îl ascultau împreună cu ea pe Scarlatti, care improviza la clavecin; doamnele lipseau, reţinute în casă de ploaie şi răceli neprevăzute. În penumbra pe care doar un candelabru de lângă instrument o risipea, Gian Gastone înainta şovăielnic: era îmbrăcat modest, dar cu neobişnuită curăţenie, având faţa cufundată într-o bogată cravată albă.

Primul impuls al Violantei fu să se ridice şi să-l invite, prin gesturi, să şadă; dar se opri la timp; ceva o sfătui să

nu-l tulbure şi să-l lase să facă după cum poftește. Ascultătorii nu-şi dăduseră seama de prezenţa sa şi Scarlatti îşi încheie liniştit toccata, aplaudat cu domoale bătăi din palme. Apoi, pentru un timp îndelungat, nimeni nu rupse tăcerea, ca şi cum răpăitul ploii ar fi stins, odată cu ecoul ultimelor note, dorinţa de conversaţie. De altfel, Principesei îi revenea datoria de a lua cuvântul pentru a-l lăuda pe muzician: Nu ar dori signor Alessandro să ne onoreze şi cu alte roade ale talentului domniei-sale? între timp, întorcând încet capul, privi spre colţul unde se oprise Gastone: dar tânărul dispăruse.

Iarna care urmă fu lungă şi foarte friguroasă, cu un număr de bolnavi atât de mare încât începu să se vorbească despre molime aducătoare de moarte. Doctorul Redi nu mai prididea cu atâtea chemări în casele de vază unde, din pricina unei febre cât de mici, domni şi doamne se credeau în agonie, şi el, încruntat: Dar ce, Senioria-Voastră pretinde să trăiască în vecii vecilor? în schimb, cine îl preocupa pe el în mod serios era Principesa Violante, toropită de mai multe luni de un rău despre ale cărui origini nu mai era nicio îndoială: Marele Principe, care căpătase boala fran

11* 11 e ţuzească, i-o dăduse şi soaţei sale. Pe cât de neînfricată. pe atât de încăpăţânată, bolnava declarase că voia mai degrabă să moară decât să se supună la îngrijiri care ar da pe faţă natura bolii sale. Suferise deja două avorturi şi la începutul ultimelor neplăceri sperase într-o nouă şi fericită sarcină. Acum, resemnată cu condamnarea la sterilitate pronunţată de medic, îl ruga să ţină secret diagnosticul lui. Vina este a mea, protesta ea, nu a lui Ferdinando, dacă Dumnezeu nu-mi îngăduie maternitatea înseamnă că nu o merit, e mai bine deci să mor întrucât trăind îl împiedic pe soţul meu să se recăsătorească şi să aibă succesiune. Faţă de acest raţionament delirant, Redirecursese la expedientul de a-i administra sub nume false medicamentele necesare, dar extrema sensibilitate a bolnavei, mania ei de a se chinui acuzându-se pe nedrept, îl mişcau şi-l iritau: femeia asta este un caz de studiat, se

gândea, în timp ce ea, de bună-credinţă în vorbele sale, repeta că era fericită să se ducă, şi n-o interesa decât starea în care ar fi lăsat familia ei de adopţiune. Întrucât avusese onoarea de a aparţine Serenissimei Case, era foarte el rept ca toţi membrii ei să-i stea la inimă. Marele Principe s-ar fi consolat repede, dar bătrânul Cosimo, după nunta fiicei sale şi moartea Marii Ducese mame, ar fi rămas singur, aproape lipsit de sentimentele familiale. Şi ce să spună de Principele Gian Gastone, după cum se spune bolnav şi el şi poate rău îngrijit? Ajungând aici, Redi îşi pierdea răbdarea: Alteţa-Voastră să se gândească la vindecarea ei, căci de răul principelui nu se moare. Violante nu îndrăznea să răspundă şi se prefăcea că a aţipit.

Dar după ce pleca medicul, continua să se frământe: dacă el vedea drept, nici cu a doua soţie Ferdinando nu ar fi avut copii. Îi va reveni deci lui Gian Gastone datoria să aibă copii: obligaţie care i se pare plină de probleme spinoase. Ştie că băiatul acela îndărătnic şi arţăgos nu iubeşte vecinătatea oamenilor şi, mai ales, are o mare teamă de femei. Ar fi poate un soţ plin de respect şi delicateţe dacă ar întâlni o femeie aleasă, ubitoare, nepretenţioasă; dar de unde să iei o principesă de felul acesta? îi vor impune, ca de obicei, o căsătorie politică, o rece combinaţie de alianţe şi de interese în care biata sa voinţă va fi sufocată şi va naufragia într-o mare de înţepenită disperare. Nu, cu cât reflectează mai mult cu atât îşi dă seama că nu se va naşte niciun. copil care să continue dinastia Medicilor. Uneori se întreabă: în fond ce mă priveşte pe mine? şi nu ştie să-şi dea răspunsul, ba chiar se fereşte să se întrebe prea îndelung, de teamă să nu descopere motive care s-o tulbure. Apoi remediază grăbit. justificându-se: Nu am nimic să-mi reproşez, am renunţat la ţara mea, la liniştea mea, am făcut tot ce voiau părinţii mei, am suferit în tăcere. Şi totuşi se simte vinovată, deşi nu pricepe de ce. Oare nu i-a ascuns soţului ei acele halucinaţii care, oricare ar fi fost cauza lor, erau semne funeste, simptome ale unei naturi nesănătoase?

Cine ştie, dacă Redi ar fi avut cunoştinţă de ele, ar fi găsit în asta adevărata cauză a sterilităţii sale. Noaptea visează că este cu adevărat o vrăjitoare, vrăjitoarele nu nasc. De-aş avea un copil, se roagă ea, chiar cu preţul vieţii. Dimineaţă, când nu S-a trezit încă de tot, copilul s-a născut, nu din pân' – „ecul ei, ci răsărit din mâinile ei ca o floare. Trezinlu-se dintr-o aţipeală din acestea, într-o dimineaţă simte alături de patul ei o respiraţie puternică, din und în când şuierătoare, şi nu de femeie; Ferdinando e la Pisa, oricum el nu respiră astfel, ci uşor, că abia se simte. Un nou coşmar sau una din vechile halucinaţii, iscate de febră? Nu deschide ochii, n-ar putea suporta să vadă ceea ce mintea şi voinţa refuză, ci încet-încet întinde un braţ afară din cuvertură: şi i se zbârleşte părul în cap: degetele sale ating o palmă largă şi rece răsturnată cu faţa în jos. Cuprinsă de groază, disperată, priveşte.

La. mică distanţă de căpătâiul său, cu braţul lăsat pe marginea patului, stă Gian Gastone liniştit şi atent ca un infirmier şi respiră, ca de obicei, cu gura deschisă, de unde şi respiraţia aceea puternică. Şi astăzi este îmbrăcat îngrijit în negru, nu poartă perucă, părul lui lung este pieptănat; întâlnind privirea speriată a Vio lantei, are o tresărire uşoară, dar nu-şi retrage mina ochii lui trişti dar nu ostili exprimă o timidă îngrijorare. Cum se simte Alteţa-Voastră, bâlbâie el şi adaugă numaidecât: Şi eu am fost bolnav, acum m-am făcut bine, cum vă veţi face şi domnia-voastră. Altceva nu mai spune, dar nu se mişcă.

A rămas multă vreme s-o vegheze pe Doamna, povesteşte doica germană, şi e aşa de blajin, că atunci când intram eu ca s-o slujesc, se ridica în picioare şi-mi dădea locul aşteptând să termin, privind din când în când spre uşă la cel mai mic zgomot de afară. Mi simt mai bine, şoptise abia auzit Doamna mea, şi era adevărat, părea că vizita aceea neobişnuită îi dăduse puteri proaspete, aşa că după puţină vreme a căzut într-un somn liniştit care a ţinut până seara. De cum se deşteaptă, în timp ce-i dau un întăritor, întreabă: A venit cineva să mă viziteze? Micul principe, îi răspund, şi ea surâde atât de dulce de-mi pare

că s-au întors frumoasele vremuri din Bavaria noastră.

Redi e mulţumit, medicamentele au lucrat la vreme, convalescenţa a început. La Curte se observă în vremea asta o fericită schimbare în caracterul lui Giar Gastone, melancoliile sale sunt mai puţin adânci şi de mai scurtă durată, adesea este văzut plimbându-se în plină zi, nemaifiind potrivnic distracţiilor fireşti vârstei sale. Sunt unii care insinuează că aceste noutăţi se datoresc cumva şi Principesei care a ştiut, cu iscusinţa ei, să-l domesticească pe cumnat: pălăvrăgeli fără răutate, deoarece nimeni nu se gândeşte la o legătură galantă între tânăr şi biata nemţoichiţă. E alianţa dintre două slăbiciuni, glumeşte cineva observând că dacă Violante, în orele de zăduf, iese în grădină, numaidecât Gastone iese şi el pe alei şi o întâmpină ca să-i ţină tovărăşie. Se distrează cu jocuri simple, copilăreşti, domino, coarda, omul negru, apoi gustă împreună ceva, schimbând arareori vreun cuvânt. La ora aceea doamnele de serviciu se odihnesc, liniştea parcului nu este tulburată decât de ciripitul vrăbiilor şi de cântecul mierlei.

În cele din urmă Violante ia o carte sau broderia şi pentru câteva clipe Gastone rămâne aşezat, cu mâinile împreunate, privind în gol, apoi tresare, schiţează o plecăciune uşoară şi se retrage dispărând pe drumul ce urcă spre Belvedere.

S-a sfârşit aşa: într-o zi de la începutul verii, Violante abia se aşezase în fotoliul ei, eu ghergheful şi cu coşuleţul de lucru, când principele se prezentă în faţa ei, gătit de sus până jos, pieptar cu broderii, spadă la şold, colanul Simţului Ştefan. Oprit în faţa ei, înţepenit, uită chiar s-o şi salute de graba de a-i vorbi. Nu se mai poate face nimic, izbucneşte, nu vor să audă explicaţii, vor să mă însoare, văduva aceea mă aşteaptă (Violante cade din nori, ea nu e la curent cu nimic, nu ştie despre ce văduvă e vorba). Dar este un lucru pe care trebuie să mi-l spuneţi înainte de a pleca. Puteţi să mă primiţi astă-seară, la vremea rugăciunii, să vorbim numai noi doi? Se exprimă convulsiv, poticnit, aruncând în jur priviri sălbatice şi nu aşteaptă

răspuns, Principesa nu are timp să deschidă gura că el a şi dispărut.

O după-amiază eternă: soarele este încă pe cer când ea, simţindu-se cuprinsă de o febră uşoară, reintră în apartamentele sale. Ipotezele care-i zumzăie prin cap sunt multe şi absurde: oare ce anume vrea să ştie obişnuitul ei tovarăş de la ea mai degrabă decât de la un oarecare curtean, priceput în manevrele Marelui Duce? Neştiutoare, puţin speriată, se încurcă în plăsmuiri de comploturi, de lovituri, de învinuiri aduse de guri viclene care au răspândit veninuri peste nevinovatele lor discuţii. Sângele aprins de febră îi colorează obrajii în aşa măsură că văzându-se întâmplător într-o oglindă, nu se recunoaşte: culorile feţei, o uşoară dezordine a părului au transformat-o într-o femeie atrăgătoare, lucru de care nu ştie dacă trebuie să se bucure sau să se îngrijoreze. Este ziua confuziilor, şi când porunceşte cameristei chemate: Să nu mă deranjeze nimeni, în afară de Alteţa-Sa, aceasta o priveşte cu teamă şi cu insistenţă de parcă ar avea de-a face cu o fiinţă care şi-a pierdut memoria răspunde că Alteţa-Sa e la Pisa, nu-şi aminteşte Serenissima? Şi, după câteva minute, ea este cea care răspândeşte prin camere ştirea că principesa aiurează şi îşi invocă soţul, probă că se află din nou în pericol. Fără împotrivirea doicii, Gastone ar fi găsit-o pe cumnata sa în mina chirurgului, care ar fi poruncit să i se mai scoată o uncie zdravănă din sângele ei subţire.

Mi s-a spus că vă simţiţi rău: Giaa Gastone se află în prag, foarte agitat: încă mai are privirea întunecată şi gura strâmbă de supărare. Ar fi fost o altă nenorocire pentru mine dacă nu aţi fi putut să mă primit.), exclamă el. Violante îl priveşte uimită: nu mai era băiatul timid pe care ea se amăgea că-l şlefuise. ci un egoist pătimaş, un creditor brutal. E adevărat sau nu e adevărat ceea ce spune lumea, că domnia-voastră are puterea de a chema persoane aflate la depărtări de mii de mile şi că de mai multe ori aţi stat de vorbă cu mama mea? Dacă e adevărat, atunci faceţi-o numaidecât să vină şi cereţi-i să mă ajute,

numai ea mă poate ajuta. Nu am semnat încă înţelegerea şi nu-mi trebuie nevastă, nici văduva şi nici oricare alta, nu-mi trebuie femei în jurul meu, nu le pot suferi. Ameninţător, gesticulează înaintând. Violante se dă îndărăt omul acesta îi face teamă.

Ah, Marguerite, gândeşte fără s-o spună, tot nu ai încetat să mă chinuieşti? Dar numaidecât se ruşinează, invocaţia aceea o azvârle din nou în trecutul ei absurd. Cine ştie de câtă vreme taina ei nenorocită era cunoscută la Curte; dar adeverirea acestui fapt făcută acum într-un chip atât de brusc şi de necruţător o răneşte în adâncul inimii. Nutrise speranţa unui sentiment frăţesc, a unei afinităţi consolatoare care ascundeau poate ceva mai intim: un păcat de ispăşit. Bietul meu băiat, ar fi vrut să-i răspundă, resemnează-te, nimeni nu te poate ajuta dacă nu ai curajul şi puterea să spui nu, mama dumitale n-a ştiut să spună când au dispus de ea. Dar nu mai e timp pentru dojeniri pornite din dragoste, datoria ei îi impune să apere bunul renume al soţiei Marelui Principe. Ce înseamnă delirul acesta, exclamă ea, susţinută, în afară de trebuinţă, de acel accent dur care face să pară atât de aspră la urechile latine mânia germană. Ce nerozii aţi stat să ascultaţi? Sunteţi bărbat sau o femeiuşcă? Nu ştiu despre ce năluci vorbiţi, mama domniei-voastre e vie, nu vă lipsesc mijloacele de a o întreba. Daţi ascultare tatălui domniei-voastre şi nu mai cutezaţi… întoarse capul, lacrimile erau gata să-i trădeze hotărârea.

Sunteţi o femeie minunată”.

Anii – o lungă zi monotonă – lasă pe umerii Violantei, singura care a mai rămas tovarăşa Marelui Duce, acum mai mult Canonic de Laterano decât suveranul unui stat în ruină. La Pratolino viaţa continuă cu muzică, cu pictură, cu spectacole, în ciuda sănătăţii precare a lui Ferdinando; la Pitti se fac rugăciuni, se plătesc datorii, se convertesc turci şi evrei, sarazini şi protestanţi. Faptele bune ar cere dărnicie, Principesa roşeşte de mizerele pomeni pe care le face, Cosimo e zgârcit, Marele Prinţ dăruieşte favoriţilor mai mult decât are. N-ar fi mare lucru. Numai că pentru a

compensa sărăcia ajutoarelor pe care le dă, se vede nevoită să se sacrifice participând la toate manifestările religioase, considerate ca exemplu de mare trebuinţă pentru poporul înfometat. Slujbele solemne, rugăciunile de tot felul, procesiunile îi înghit timpul, nenumărate mănăstiri îi imploră protecţia, în sfântul lăcaş şi în afara lui, călugăriţele se întrec în a-i oferi gustări suculente, nesocotind îndatoririle milei. Sărbătorile de prăznuit se înmulţesc, se descoperă noi sfinţi, se expun relicve, icoanele miraculoase migrează de la o parohie la alta, de la ţară la dom: şi Violante trebuie să participe mereu. Când intră în oraş celebra Madonna dell'Impruneta, îi iese în cale desculţă, fără sprijinul cavalerului care-i dă braţul, cu o scufă mare şi neagră trasă până pe ochi. O sfântă; păcat, totuşi, că nu demult şi-a dat toată silinţa să înlesnească întâlnirea dintre luteranul Principe de Danemarca cu străvechea lui iubită, Suor Teresa Trenta, călugăriţă la Borgo Pinti. Orice s-ar spune, un scandal. Se zice că anunţându-l pe Principe că Arhiepiscopul îngăduise întrevederea, ea strălucea de bucurie.

Lucruri din secolul trecut, apus demult: acum Violante nu mai iese în lume, trăieşte aproape într-o claustrare voluntară, infirmieră pasionată a soţului bolnav. Abnegaţia Alteţei-Voastre va fi răsplătită în Cer printre cei preafericiţi, îi tot spune confesorul pe care i l-a dat Marele Duce; şi nu reuşeşte să priceapă de ce ea ascultă cu răceală şi cu nerăbdare aceste laude nemăsurate. Într-o zi îi răspunde: Cucernicia-Voastră nu-şi poate închipui că niciodată nu am fost atât de fericită. Bună ca pâinea caldă, dar cam zăpăcită, comentează în sinea sa Părintele, clătinând din cap.

Dar Violante spune adevărul; îngăduinţa, permanenta grijă cerute de un bolnav atât de dificil cum este bărbatul ei nu au nevoie de o răsplată a Cerului: Paradisul ei este acum pe pământ. Departe de disputele de la Curte, ea respiră în sfârşit acum aerul care-i convine, în puţinele camere în care s-a retras, vecine cu camera lui Ferdinando. Aici ziua, noaptea, mâncarea au o bogăţie de

sens care şterge orice amintire amară, orice experienţă din anii petrecuţi într-o tainică înjosire. Şi-a găsit regatul ei şi şi-l guvernează cu grijă, fără să se descurajeze când îndrăgitul administrat, capriciosul Ferdinando, refuză asistenţa sa. Îi ajunge să-l ştie aproape, la câţiva paşi, în pat sau în fotoliu, şi că mâine omul acesta ciudat şi de nepătruns are s-o cheme deodată, şi are să discute cu ea tratamentele doctorilor, are să-i primească sfaturile, are să-i vorbească de la egal la egal, dovedindu-şi darurile sale de strălucit vorbitor. Dacă voinţa Marelui Duce o sileşte să lipsească pentru scurt timp, este sigură că-l va găsi unde l-a lăsat, adesea curios de ceea ce va povesti ea, gata să reînnoade discuţia întreruptă. Eterna lipsă a soţului, crucea vieţii sale, nu mai este acum decât un nor care s-a risipit.

Cu toate acestea Violante e prea clarvăzătoare şi leală pentru a nu se acuza de egoism şi pentru a nu spera că un nou tratament sau un medic mai priceput ar putea să-i redea Marelui Principe, odată cu sănătate, şi gustul de viaţă: atunci ea se va întoarce la cenuşiul vechii şi pasivei sale singurătăţi, dar, se mângâie ea, va păstra amintirea acestei inefabile intimităţi aşa de târziu şi aşa de fără rost câştigată. Dar realitatea de astăzi este, de altfel, atât de absorbantă încât nu-i mai dă putinţă să se gândească la viitor. În orele grele, când suferinţa bolnavului sporeşte, el nu îngăduie decât serviciile servitorilor cu care este obişnuit şi care îl cunosc mai bine decât soţia lui. Lipsită de plăcerea de a-i aduce alimentele, de a-i aranja pernele, de a-i schimba lenjeria, Violante se întristează, dar intuieşte că soţul nu vrea să-i impună, printr-un soi de pudoare, priveliştea propriilor mizerii. Se retrage în tăcere. Nu se duce prea departe; în ultima dintr-un şir de camere care o apără pe cea a bolnavului de zgomotele de afară, ea s-a instalat punându-şi acolo un pătuţ, o masă, câteva scaune, ceea ce îi era de neapărată trebuinţă ca să poată dormi un pic şi înghiţi o bucătură. Şi în exilul acesta temporar, aşteaptă să fie chemată.

Stă în picioare, lângă fereastră, vreme îndelungată,

privind fermecată la ceea ce se petrece în piaţă: trăsuri, care ţărăneşti, lume săracă şi umilă ivită de pe ulicioare gesticulează, se opreşte să stea la taifasuri, un biet teatru de nimic, până când gândurile i se opresc contrariate: toată mişunarea aceea amuţită îi pare proiectarea unei realităţi din cale afară de îndepărtată: dacă e frumos sau dacă plouă, la fel îi pare, corpul său şi gândul său sunt mutilate şi cicatricele nu dor. Apoi, la cel mai mic semn care vine de dincolo, iat-o dând numaidecât fuga, trăgând cu urechea la uşa închisă, spionând ce se petrece înăuntru sau ce s-a petrecut. În general, veştile sunt foarte rele: Serenissimul, după ce a mâncat o supă a leşinat, mâna dreaptă pare moartă, acum doarme. Cu glas sfâşiat, Violante cere explicaţii, riscă sfaturi pe care medicii le ascultă, sceptici şi respectuoşi. Ei nu admit că în micile castele din Tirol şi Bavaria castelanele au pretenţia sg vindece orice boală preparând ele însele prafuri, decocturi, băuturi binefăcătoare, şi, la nevoie, punând mina pe lanţeta de lăsat sânge. Violante nu dispune de asemenea resurse, dar nu crede în pesimismul oamenilor de ştiinţă. De altfel, boala franţuzească, o ruşine pentru cauzele care o produc, este o suferinţă destul de răspândită printre principi, ea ştie că cei ce o au ajung uneori la cea mai adâncă bătrâneţe: de ce Ferdinando nu trebuie s-o îndure şi el ca atâţia alţii? Să îmbătrânească cu el este visul ei. Scăpat de îndemnurile simţurilor, ajuns cu vârsta la mai multă înţelepciune, soţul ei l-ar deveni prieten, ar căpăta încredere numai în ea. Ar fi fost o bucurie să moară împreună.

De fapt nu mai este de plâns ca pe vremea când trăia la Curte, înconjurată de femei şi de bărbaţi cu totul străini pentru ea. Singura sa tovarăşă este tot bătrâna doică; bătrâna dorise s-o urmeze în retragerea sa. Ea este aceea care îi pregăteşte mine are a şi i-o serveşte după ce a pregătit-o cum cerea obiceiul de-acasă: mâncăruri pe care nu le-a mai gustat de zeci de ani, care-i amintesc de orânduirele copilăriei uitate, *kraut*, supă cu bere caldă, pâine neagră mirosind a coloniale. Stăpână şi slugă

comunică acum fără să se mai teamă în dialectul ţării lor, de neînţeles chiar şi pentru cea mai mare parte dintre germanii de la Florenţa: de unde, pentru Violante, senzaţia că în sfârşit este ea însăşi, în afară de orice convenţie şi chiar de practicile religioase pe care până acum le-a urmat fără să discute, în timpul lungilor ceasuri de lâncezeală, i se întâmplă uneori să se gândească la goala superficialitate a unor ritualuri cărora a trebuit să li se conformeze cu foarte mare supunere. Născută catolică, dar adesea în contact cu luterani foarte credincioşi, ardoarea sa de credincioasă şi de practicantă fusese o nesfârşită luptă împotriva ispitei Reformei, alungată apoi de căsătoria toscană. Ispita asta revine acum, dar nu ca s-o tulbure, ci ca s-o liniştească: nu i se pare a fi în păcat dacă raţiunea ei respinge o supunere oarbă faţă de Biserica Romană.

Pe neaşteptate izbucneşte marea, entuziasmata veste: bolnavul se simte mai bine, îşi recapătă forţele, se hrăneşte normal, doarme fără opium, începe să facă mişcare; în sfârşit se îndreaptă spre însănătoşire. Miracol, exclamă cei de la Curte, doctorii, deşi nesiguri, declară că meritul le aparţine, cât îl priveşte pe pacient, nu se îndoieşte că s-a însănătoşit prin propriul său merit, credinţei sale unindu-i-se o voinţă pătimaşă de a reîncepe viaţa dinainte. Florenţa, Pitti îl îngrozesc; departe, departe de blestemele astea, aerul de la Pratolino, prietenii, artiştii îl vor readuce la sănătatea deplină. Nimeni nu se opune dorinţelor sale, nici chiar Marele Duce. Se răspândesc în grabă ordinele, se obţine cu mare greutate ca principele convalescent să accepte, în locul calului, o trăsură comodă. Se porneşte năvalnic, într-un fel de zăpăceală sărbătorească.

Dar Violante rămâne la Florenţa; printr-un acord tacit dintre Marele Principe şi Marele Duce i se aduce la cunoştinţă că datoria sa îi impune ca deocamdată să rămână la Palat, reluându-şi funcţiile oficiale: în Dom, la mănăstiri, la parohii se cântă *Te* Deum-uri la care nu poate lipsi. Şi nici nu lipseşte, buimăcită, obosită, distrată, nu

radiind de bucurie – desigur – cum s-ar cuveni. A cerut să fie lăsată pentru câtva timp în camera sa de infirmieră unde, spune ea, va putea mai bine să se reculeagă în rugăciuni de mulţumire. Este criticată, firește, şi chiar ea singură hotărăşte că dorinţa ei nu era decât un capriciu de care se căieşte: şi apoi, încăpăţânarea aceea de a rămâne în locul unde Ferdinando a zăcut pe patul de moarte e lucru rău prevestitor, se şopteşte.

Iat-o din nou printre marmure, tapiserii, baldachine, reunind doamnele, primind omagii, felicitări. Dar toţi observa că nu mai era cea oare fusese, atât de binevoitoare, atât de gata să ofere un surâs indulgent. Fapt e că depăşind şocul miraculoasei însănătoşiri, se simte secătuită, neliniştită şi mai ales vulnerabilă. Supunerea, cedarea la voinţa altuia care altă dată nu o costa nimic, acum o apasă, simte în adâncul inimii o răsucire, o ranchiună pe care adesea nu o mai poate ascunde. Nesfârşita vorbărie despre credinţă, laudele neroade o fac aspră şi nervoasă; cum de nu şi-a dat niciodată seama că situaţia sa de comodă locţiitoare a unei Suverane în viaţă este pe cât de nesigură pe atât de umilitoare? în pauzele dintre prânzuri, primiri, conversaţii, vizite la biserici, cade în adâncul închipuirilor, şi fără să vrea retrăieşte trecutul. Toţi au profitat de ea întotdeauna: rude, demnitari, confesori intriganţi. Ar fi o nenorocire să lase să-i scape norocul de a face nunta toscană, îi spuneau, să nu facă mofturi micuţa Violante, principele este frumos, bogat, şi ea este urâţică şi are o dotă mică. Iar ai avut viziunile alea prosteşti? o întreabă maică-sa încruntându-se: numaidecât ea îi răspunde că nu; ceea ce e purul adevăr, dar un adevăr efemer pe care, zău că da, nu-l poate garanta. Din clipa aceea nu a mai avut pace, o îmbrăcau, o dezbrăcau şi iar o îmbrăcau. Nimic nu se hotărâse încă, dar în fiecare zi banchete cu oaspeţi italieni prea frumoşi şi francezi prea gătiţi, şi rânjind cu toţii din pricina stacanelor date pe gât dintr-odată de bavarezi care adesea alunecau sub masă. Şi pe urmă, ruşine, vizita moaşei, trimisă de Marele Duce să controleze dacă mireasa este în ordine. Nimicuri, îi spune

doica, aşa se obişnuieşte, din pricina copiilor care trebuie să se nască.

Destul, destul; Violante îşi duce amândouă mâinile la tâmple, dar nu-i stă în putere să întrerupă fluxul imaginilor care se desfăşoară în memoria ei. Călătoria: şesuri tăcute, munţi înspăimântători, păduri întunecate de brazi şi o oboseală ucigătoare uşurată de o inefabilă speranţă. În sfârşit, sub un cer de zăpadă, privirea mirelui venit s-o întâmpine o străpunge ca o lamă de cuţit. Frumos, mândru, întunecat, a salutat-o înclinându-se peste gâtul calului şi a lăsat-o singură, în trăsura ei, dispărând printre strălucitorii cavaleri de escortă. Nu puteam nădăjdui o noră mai plăcută şi mai supusă, spunea mereu bătrânul Mare Duce, Dumnezeu ne-a copleşit cu harul său: laudele acestea, primite atunci cu o înspăimântată recunoştinţă, sunt astăzi o bătaie de joc, o înjosire.

Acum Curtea este un concert de suspine, o galerie de mutre alungite şi toate astea din pricina purtării lui Gian Gastone, cunoscute acum de toată lumea: după ce a părăsit-o pe gloaba aceea de văduvă din Neuberg, viaţa sa este un şir nesfârşit de abuzuri, printre desfrânaţi şi indivizi josnici. Celor care vin să-i destăinuie aceste orori, Principesa le ordonă cu chip tăios să tacă, ea neavând urechi pentru asemenea zvonuri. Erau dulci şi plăcute orele liniştite din grădinile de la Boboli, însoţită de un băiat melancolic pe care din când în când reuşea să-l facă să zâmbească. Credea că le uitase, dar acum ele îi revin în minte împreună cu amintirea ultimei lor neplăcute discuţii. Nu, nu erau ore nevinovate. Cu aceeaşi luciditate cu care şi-a judecat persecutorii timp de ani şi ani de zile, Violante descoperă că încurcătura sa din acea seară îndepărtată, neliniştea ei în aşteptarea întrevederii cerute dădeau pe faţă iluzia că va fi stârnit o afecţiune plină de abnegaţie, un fel de subjugare amoroasă. Nu numai neplăcerea faţă de superstiţia prostească a cumnatului îi sugerase să se arate jignită în demnitatea ei de Principesă foarte corectă; ci la neplăcerea aceea se mai adăuga şi o tristă şi umilitoare deziluzie. Răspunsul ei mânios mirosea a răzbunare: cine

poate spune dacă la o declaraţie de dragoste făcută pe faţă, ea nu ar fi căzut în braţele lui? Virtutea nu are valoare dacă nu este confruntată cu prilejurile de a păcătui: şi eu ce prilejuri am avut de a o pierde?

Atunci, să se chinuie în remuşcări. Dar remuşcarea este o efuziune a sufletului şi Violante se simte sleită, uscată ca o creangă moartă; apoi leacul confesiunii sacramentale nu mulţumeşte noua sa nevoie de adevăr. Bătrâneţea bate la uşă, dar spre deosebire de bătrânele pocăite, ea ştie că e de datoria ei să-şi cerceteze sufletul până în adâncuri. Un preot ar îndemna-o să se învinovăţească chiar şi de păcate nebănuite, şi apoi să ceară iertare pentru ele cu daruri bogate făcute bisericilor. Ei bine, la asemenea remedii prefăcute ea nu va recurge pentru că – iată care-i necazul – ea nu este, nu a fost niciodată o adevărată catolică.

Violante nu prevedea cât de uşor aveau să se prăbuşească în faţa durerii raţionalele sale nedumeriri şi îndoieli; puţinele vorbe ieşite de pe buzele unui curier de la Pratolino o readuc la credinţa sa naturală, aceea a bietului şi îndărătnicului neştiutor fiu al Domnului. De o lună Ferdinando nu şi-a văzut soţia decât o singură dată şi în treacăt: era agitat, întunecat, potrivnic conversaţiei, deşi medicii garantaseră înfloritoarea sa convalescenţă. Era în dimineaţa hotărâtă pentru a doua vizită, când Principesa e încunoştinţată tocmai când se urca în trăsură: soţul o roagă să rămână în oraş pentru că este din nou suferind şi are nevoie de linişte.

Tulburată, tremurând, declară că va pleca totuşi, ba chiar că este hotărâtă să rămână la Pratolino până când soţul ei se va face bine. Autoritatea cu care îşi exprimă hotărârea e fermă dar nu arogantă: în teama sa a redevenit umila tovarăşă a bărbatului căruia-i aparţine, îndrăgostită la prima vedere. Cad barierele rmi unui orgoliu hrănit cu singurătate, neliniştea o poartă îndărăt, la puţinele zile când prezenţa sa alături de omul iubit o răsplătea pentru orice renunţare. Oare îl iubesc şi acum aşa de mult? se întreabă ea chinuită, în vreme ce caii

devoră drumul şi e gata să zâmbească, amintindu-şi de divagaţiile sale sentimentale. Bietul Gastone, ce este amintirea ta în comparaţie doar cu numele lui Ferdinando? Numai să-l păstrez, se roagă ea cu înflăcărarea unei fetişcane, numai să trăiască atâta cât să-mi dea putinţa să mor eu înaintea lui.

Sosirea ei este primită cu stânjeneală şi cu vizibilă ostilitate: Alteţa-Sa a petrecut o noapte proastă şi este cu neputinţă să-l deranjăm. Aplecat în închinăciune, majordomul aşteaptă ca Serenissima să se resemneze şi mormăie, când vede că pune piciorul pe pământ şi se îndreaptă, fără să-l bage în seamă, spre marea uşă a vilei de care se apropie slugi curioase şi buimăcite. Cum de n-a înţeles, biată femeia asta, că soţul n-o poate suferi? Ba înţelege atât de bine încât pe neaşteptate, în loc de-a intra, se întoarce din drum, dar ca să se îndrepte spre desişul parcului. Vremea e blândă, sub cerul abia acoperit pajiştile foarte verzi sunt o încântare, grupuri ciudate umblă încolo şi-ncoace, indivizi care, după aspect, nu par nici nobili, nici ţărani, fiind poate acei virtuozi pe care-i susţine Ferdinando şi-i strânge pe lângă el întru desfătare. Indivizii îi aruncă de departe câte o privire, vreunul o recunoaşte şi schiţează o înclinare, apoi îşi reiau discuţiile între ei cu aprindere: indiferenţa lor arată că n-o socotesc Doamna locului, ba chiar că o ştiu nedorită. Comportarea aceasta nu o supără, aici fiecare face tot ce pofteşte şi ea nu este decât o vizitatoare oarecare ce se opreşte acum în faţa colosului de marmură al lui Giambologna, acoperit de muşchi, de licheni şi împovărat de sfoiag verzui: un monument posomorât, simbolul, îi pare, da, simbolul stricatei dinastii medicee. E singură, în parc, oaspeţii, virtuozi sau aventurieri, trebuie să se fi retras, la ora asta, în tainice conciliabule, comentând poate ultimele veşti despre starea sănătăţii Principelui. Se lasă înserarea, aleile sunt întunecate de pe acum, cu toate acestea Violante se fereşte să se apropie de vilă. Nu se întreabă unde îşi va petrece noaptea, a dat drumul trăsurii, birjarului, valeţilor, mai bine să doarmă sub cerul liber

decât să înfrunte insolenţa majordomului. Ceea ce e important este să nu fie prea departe de Ferdinando care suferă, acolo sus, în singura cameră cu ferestrele luminate. Să le poată privi; e şi asta un privilegiu.

În schimb, tocmai majordomul a fost acela care a venit după ea şi nu mai înceta cu scuzele: Alteţa-Sa să-l ierte, dar în ultimele zile Principele devenise atât de supărăcios, că nesupunerea la poruncile sale însemna alungarea. Şi erau destule iscoade în casă care de-abia aşteptau un prilej pentru a-l da afară. Violante fu introdusă pe întuneric într-o săliţă de la parter şi îşi petrecu aici două zile fără să iasă niciodată, în jurul patului ei se îngrămădeau instrumente de tot felul, viole, flaute, chitare, clarinete şi un clavecin pe care fusese uitat un evantai franţuzesc; apoi grămezi de tablouri, vrafuri de cărţi. Prin pereţi şi prin tavan străbăteau voci de bărbaţi şi de femei, paşi iuţi, chiar şi câte un hohot de râs: Violante asculta şi după fiecare zgomot şi sunet încerca să deducă starea bolnavului, fiind inutil să-l întrebe pe majordom care se arăta cu totul neştiutor, în afară de faptul că seniorul refuzase orice îngrijire şi dăduse drumul tuturor medicilor.

Începe cea de-a treia zi când o anunţă că, dacă doreşte, poate să urce în camera soţului ei, Marele Principe. Aşezat în pat, susţinut de perne mari de mătase, Ferdinando poartă o cămaşă albă, bogat împodobită, tras la faţă, cu cearcăne vineţii. Dar zâmbeşte începând o conversaţie uşoară, aproape frivolă. Cere veşti de la

Curte, despre o doamnă sau despre alta, glumeşte; despre boală, nicio aluzie, nimeni nu asistă la convorbire. Din când în când glasul lui se întrerupe, respiraţia scurtă, vocea dogită fac de neînţeles vorbele. Atunci Violante, rezistând impulsului de a-şi lipi urechea de gura iubită, ia iniţiativa şi continuă ea să vorbească, cu o disperată volubilitate: în timpul acestor nimicitoare monologuri inima ei stă să plesnească. Deodată buzele acelea lipsite de sânge îşi recapătă rostirea, nicicând atât de dulce armonioasă: Signora, sunteţi nespus de graţioasă cu veşmintele acestea, vă şade bine în albastru. Apoi capul îi

cade pe piept, dar şi-l ridică, ochii se deschid într-o lungă privire mângâietoare, în timp ce mâna lui palidă se ridică spre ea: Fiţi liniştită. prietenă dragă, peste puţin… Sunteţi o femeie minunată… Respiraţia îşi încetineşte ritmul, uneori pare că s-a oprit cu totul… Violante se apleacă asupra mâinii inerte şi o sărută uşor, fără să plângă.

O criză, îi spuseră, nu agonia; de verdictul acesta se sluji ea ca să se împotrivească de îndată capelanului care pândea, gata pregătit în încăperea alăturată. Şi chiar aşa, bolnavul îşi reveni, se hrăni, apărură din nou speranţele, dar ea nu mai insistă să-l mai vadă, sau să-i stea alături, ca odinioară; amintirea acelei vizite era prea preţioasă pentru a o risipi în realitatea zilei de mâine. Va trăi, într-o însufleţită recunoştinţă, încredinţată că minunea s-a înfăptuit, îşi făgăduia ea în trăsura care o aducea înapoi la Florenţa, scrâşnind pe pietrişul aleii. Şi întorcându-se cu privirea spre vila pe care o urâse ca pe o confirmare a eternului său exil; simţea că o iubeşte de parcă în ea ar fi trăit o întreagă viaţă fericită. Avea dreptate Ferdinando s-o prefere oricărei alte reşedinţe, aceasta era casa unui bărbat adevărat, nu a unui Principe dezamăgit şi frustrat.

La Pitti citi în priviri întrebarea tacită care anticipează formulele de condoleanţă. O şi tratează ca pe o văduvă care are nevoie de compătimire, şi chiar Consulta, în absenţa ei, i-a încredinţat direcţia Asistenţei publice. Are ca ajutor un secretar, un abate foarte devotat, care supune zilnic judecăţii sale cereri de miluire, rugăminţi şi chiar cereri de graţiere pentru întemniţaţi, ce trebuiau apoi înaintate Marelui Duce. Lui îi revenea sarcina să deznoade încâlcelile prescurtărilor birocratice şi, de asemenea, să-i sugereze bănuiala, prevederea. Semnând cu sigiliul ei de fată – întrucât nu cutează să se slujească de stema medicee – Violante pricepe că făcând astfel confirmă faptul că este în afara familiei ducale, lucru care s-ar întâmpla de-a binelea dacă, Doamne fereşte, Ferdinando ar coborî în mormântul de la San Lorenzo. Cu toate că rezistă în înflăcărată ei speranţă, simte încet-încet că această înspăimântătoare eventualitate zvâcneşte în

pieptul ei ca un buboi gata să crape.

Zilele trec şi în fiecare din ele sunt momente când ameninţarea morţii şi tensiunea voinţei care o respinge aţipesc, absorbite de monotonia gesturilor şi a ocupaţiilor. Deci aşa stau lucrurile, dacă dorinţa de a precede în mormânt pe soţul ei se va dovedi deşartă; ea nu va cădea în inerţie şi în nimic, ci va accepta să respire, să se hrănească, să doarmă, să se mişte. Descoperirea aceasta este atât de paralizantă, că în loc să cadă în genunchi exorcizând cu rugăciuni inevitabilul, rămâne vreme îndelungată nemişcată, cufundată în confruntarea dintre ceea ce credea până acum că este şi ceea ce acum este cu adevărat: o făptură deloc fragilă. Şi chiar aşa: n-a fost niciodată prea voinică, dar iată că acum sănătatea ei este mai rezistentă, apărată parcă de o platoşă de oţel. O fi poate vârsta – presupune – care mă face insensibilă: dar nu este insensibilă, ba, dimpotrivă, gata oricând să sară şi să se lupte, aprinzându-se iute de mânie împotriva celor nedrepţi şi tiranici. Şi mai ales renaşte în ea vechea indignare împotriva fanatismului idolatrie care face din

Statul toscan braţul secular al Bisericii de la Roma: de unde noi spaime şi temeri de a fi pedepsită prin pierderea soţului. La lupta dintre conştiinţa şi educaţia ei iau parte tot mai adesea anumite imagini din prima copilărie, anumite figuri austere pe care denumirea, spusă pe şoptite, de luterani le condamna la infamie şi la grea pedeapsă. Când era mică era foarte curioasă de toate astea. În fiecare duminică, îşi aminteşte, oamenii aceştia înfruntau orice primejdie ca să se poată aduna în taină. Aşa-i spunea doica ei, cu ochii plini de lacrimi, şi chiar ea o dusese o dată pe ascuns la una dintre adunările acelea, unde femei şi bărbaţi, în haine negre, stând drepţi şi cu privirile parcă rătăcite, cântau ciudate cântări solemne. După aceea doica îi mărturisise că şi ea face parte din mişcarea Reformei: de atunci în fiecare seară, în prezenţa sa, femeia citea din Biblia ei, îngânând pe şoptite. O pusese să jure că niciodată şi pentru niciun motiv nu va da pe faţă secretul ei şi Violante nu-şi călcase jurământul,

ispita de a-l călca n-o încercase nici măcar pe când practica şi se supunea confesiunilor. Urmând-o apoi la Florenţa, femeia îşi cinstise mai departe cultul ei, cu atât mai periculos printre devotaţii Papei; dar atunci Principesa Soaţă nu avea alte probleme decât pe cele ale iubirii sale neîmpărtăşite. Cine se mai gândea la Luther şi la discipolii săi?

Rezistenţa lui Ferdinando este sfâşietoare, bolnavul vegetează în durere. Se aşteaptă prăbuşirea şi Marele Duce sporeşte rugăciunile pentru a putea obţine pentru nepocăitul său fiu primăscut îngăduinţa de-a avea o moarte creştinească. Cu o halucinantă disperare, Violante a reluat calea spre Pratolino: nu mai crede în minune, este peregrina care nu se mai poate îndepărta de sanctuarul care nu i-a primit ruga. Neştiută de nimeni, porneşte în zori de la Pitti, şi se reîntoarce pe înserate. La Pratolino totul e tăcere şi singurătate, oaspeţii vilei au plecat, prevăzând că, după ce protectorul lor se va stinge, Marele Duce îi va izgoni. Nu rămân acolo decât câţiva servitori aiuriţi şi un medic adormit. După ce a cerut veşti despre cele petrecute noaptea, se retrage în săliţa de la parter unde savurează ecoul unei voci, răsplata lungii sale fidelităţi: Sunteţi o femeie minunată… Deşi nimeni nu o împiedică, nu urcă în camera muribundului, căci respectarea ordinelor lui capricioase, chiar dacă nici nu le-a exprimat, este o lege pentru ea. Ca în trecut, când sprintenul ei soţ da fuga la plăcerile sale, ea rămâne o prezenţă ascunsă care poate fi nesocotită, dar nu anulată. Aici, ghemuită într-o *bergère* – poate a Margueritei cândva – cu urechea aţintită, e sigură că Ferdinando o simte alături. În felul acesta sunt în sfârşit o pereche, şi faptul că a coborât din nord pentru a-i fi tovarăşă nu a fost o greşeală, un sacrificiu inutil.

Există pauze în această agonie: nu de speranţă, de odihnă. În seara aceasta medicul nu prevede nimic nou şi Violante, reîntoarsă la Palat, s-a lăsat dezbrăcată şi băgată în pat ca pe vremea copilăriei. Izbuteşte să doarmă şi visează că zboară, uimită de uşurinţa cu care face asta,

fiind de ajuns să desfacă braţele şi să le mişte. Trec pe sub ea pajiştile înflorite ale munţilor, păduri dese, pâraie ale căror murmure dulci se preschimbă în scrâşnete ameninţătoare: se ridică din ele ţipete, implorări, în văzduh tot soiul de păsări străbat cerul şi vorbesc: şi-a dat duhul, nimeni n-a băgat de seamă, nici măcar capelanul n-a prins de veste la timp. Se deşteaptă: lumina e crudă, doi valeţi îl susţin de subsuori pe bătrânul Cosimo care, îngenuncheat, în faţa patului ei, plânge cu disperare şi bâlbâie: Dumnezeu să-l ierte. Mai târziu îi vor povesti că şi ea, punând repede picioarele jos din pat, în cămaşă cum se afla, îngenunchease în faţa socrului ei şi plânseseră împreună cu suspine, vreme îndelungată, fără să spună un cuvânt.

Ore leneşe împlinesc zile de nesuportat. Când Violante se opreşte, cutremurându-se, ca să-şi reamintească acea aşteptată şi totuşi incredibilă veste de moarte, duce palmele la obraji de parcă ar fi din nou scăldaţi de fluviul călduţ, pe care batistele, leoarcă într-o clipă, nu mai reuşeau să-l şteargă. Lacrimile pe care ani de zile le reţinuse noapte de noapte, vârându-şi capul cu disperare în pernă, erau sărace şi puţine. pe când acestea ţâşneau din ochi ca o vină de apă care a găsit locul pe unde să izvorască. Viaţa merge mai departe, i-au spus şi i-au repetat cei plini de înţelepciune. O glumă înspăimântătoare.

Viaţa este acum o ulicioară îngustă prin care trebuie să umble în vârful picioarelor, având grijă să nu-l supere pe cel care stăpâneşte strada principală. Ce se poate face cu o văduvă stânjenitoare, legată de amintirea unui Principe hărăzit să guverneze? Sunt mulţi la Curte care-şi pun întrebarea aceasta şi care aşteaptă ca ea singură să hotărască. Violante îi dezamăgeşte: a ascultat întotdeauna şi altceva nu ştie să facă. De altfel nu prea are de ales: femeile, se ştie, sunt obiecte neglijabile pe care Curţile şi le schimbă între ele, instrumente necesare pentru obţinerea de copii. Sarcina aceasta ea nu şi-a îndeplinit-o şi în plus acum e bătrână: altă vină. În puţinele momente

când i se întâmplă să-şi imagineze un viitor prevede că orice pretext va fi bun pentru a fi trimisă îndărăt în ţara ei: în mod discret i-au dat de înţeles că prezenţa sa în Toscana este o povară, un accesoriu de care s-ar lipsi bucuros. De acord, cealaltă văduvă, Eleonora Gonzaga, ar trebui să-i cedeze în ceea ce priveşte rangul şi demnităţile; dar ea e tânără, însetată de plăceri şi a declarat clar şi răspicat că la Mantova nu se va întoarce; s-a sacrificat destul căsătorindu-se cu netrebnicul de Francesco Maria. În afară de asta, la Düsseldorf veghează Electoarea Anna Ludovica, Electorul, foarte grav bolnav, ar putea prea bine să moară în curând: preferată a tatălui, ambiţiile sale sunt cunoscute de toţi. Trei principese văduve şi Curţile lor, de întreţinut cu toate câte le trebuie, sunt prea mult pentru tezaurul unui mic stat falimentar. Va trebui deci să se împace cu gândul de a se întoarce în Bavaria.

S-ar cuveni să mă bucur, gândeşte Violante, amintindu-şi de ceea ce se povestea despre Marguerite, care era atât de dornică să se întoarcă în Franţa ei incit ar fi acceptat orice condiţie. Da, dar Doamna aceea îşi ura bărbatul şi München nu e Paris. Zadarnic îşi repetă că pentru puţinii ani pe care-i mai are de trăit orice rezidenţă îi este indiferentă: în fond înţelepţii aceia aveau dreptate, viaţa e tot viaţă şi pentru o bătrână doamnă. Unde au s-o pună să stea nepoţii şi strănepoţii ei? Poate în munţi sau în văi acoperite de zăpadă. În cine ştie ce castelaş întunecos: un exil pentru cel care, aşa cum e ea, e învăţat cu soarele. Ba Florenţa, oamenii din popor o iubeau, poate compătimind-o un pic; la urma urmei era soţia unui Principe care da speranţe de reformare a Statului. Acolo sus nu va vedea decât păstori înapoiaţi şi vânători, sălbăticiţi de iernile acelea atât de lungi. Sau, la München, vor găzdui-o ca pe o rudă săracă, într-o odaie de oaspeţi afumată de focul unor cămine crăpate; ea, care fusese stăpâna unor încăperi spaţioase, atât de răcoroase vara, atât de luminoase chiar şi în lunile cele mai aspre. Eliberată, la cererea ei, de îndatoririle oficiale. are tot timpul să reflecteze: trebuie să aibă răbdare şi chiar să nu

grăbească deloc lucrurile, evitând, cu prudenţa celui slab, de a interpreta în mod neplăcut gesturi sau cuvinte ambigue: de exemplu, ciudatul dar al lui Cosimo, colierul acela de safire care pare fără îndoială un gest de adio. Mulţumindu-i, Violante s-a prefăcut că nu-i înţelege semnificaţia: nu va avea niciodată inimă să se împodobească cu el, a adăugat ea, acum când Stăpânul ei n-o mai poate vedea cu el la gât. Înlăcrimata îmbrăţişare a Marelui Duce nu a lăsat niciun dubiu: Dumnezeu ştie cât de rău îi pare, a mărturisit el, să se lipsească de o noră atât de blândă şi de duioasă, dar l-ar necăji şi mai mult susceptibilitatea iubitei sale fiice căreia i-a făgăduit locul de onoare la Curte. Nu există leac, partizanii ei complotează şi o acuză pe nemţoichiţă, susţinută de Gian Gastone, care s-a întors, că urzeşte intrigi ca s-o întărite. De ce, sugerează ei, nu se începe măcar cu înlăturarea ei, oferindu-i o reşedinţă la ţară? E o soluţie: întrucât Eleonora refuză să locuiască la Lappeggi, vila să fie pusă la dispoziţia Violantei.

Propunerea este primită cu bucurie, dar dă naştere la o neînţelegere: prin vilă, văduva lui Ferdinando credea că se înţelege cea de la Pratolino, unde amintirea soţului este încă o prezenţă vie. Dându-şi seama de greşeală, nu îndrăzneşte să se contrazică, deşi pentru ea Lappeggi e sinonim cu desfrâu şi cu vicii murdare. Pe când trăia bietul Francesco Maria o chinuia nu cu viciile sale, ci pentru că se căsătorise atât de târziu: să-i ia locul îi repugnă. Dar înţelepciunea e mai tare; refugiul acesta îi va îngădui, dacă nu altceva, măcar să fie lăsată în pace, departe de prevăzutele înfruntări.

Alarma nu era justificată: când, escortată de o mică armată domestică – femei fără pretenţii, servitori devotaţi – Violante se instalează la noua sa locuinţă, trebuie să recunoască repede că umbra păcatului, dacă a fost vreodată, nu o deranjează deloc. Nu-i displace aspectul de ruină al clădirii, ziduri crăpate, tencuială şi stucaturi jupuite. Grasul cardinal ieşit din sânul Bisericii, îngăduitor cu viciile aproapelui ca şi cu ale lui, ar zâmbi la vederea

vizibilei distrugeri de mobile, de tablouri, de obiecte preţioase. Şi zâmbeşte şi Violante care a adus cu ea, în puţine cufere, necesarul pentru o viaţă de ermit şi câteva obiecte dragi. Îi ajunge ca odăile să fie curăţate de murdărie şi ca pe pereţii goi şi îngălbeniţi soarele să se joace cu umbrele mişcătoare ale plopilor şi salcâmilor. Parcul e mic dar potrivit pentru scurtele plimbări ale unei bătrâne, câmpurile din jur sunt bine întreţinute, ţăranii nu duc lipsuri, se ghiceşte de aici că Francesco Maria era un stăpân bun. Pierind de la Pitti, Serenissima a eliberat doamnele din serviciul ei, iar câteva domnişoare, alese dintre cele mai sărace şi mai puţin graţioase, vor fi unica ei companie.

Aşa ar fi, dacă Violante s-ar fi îngrijit să dea poruncă să se închidă porţile vizuinei sale. Dar nimeni nu a închis porţile acelea şi câţiva dintre vechii oaspeţi de la Pratolino, în cea mai mare parte mici pictori obscuri, umili muzicanţi, oameni de carte fără slujbă i se prezintă unul câte unul să-i ceară ajutor întru memoria lui Ferdinando care-i proteguia. Cum să-i respingă? Admirator al oamenilor de talent, Marele Principe nu-i descuraja pe cei mai puţini înzestraţi şi se îngrijea de trebuinţele vieţii lor. Oamenii aceştia nu sunt paraziţi corupţi ca desfrânaţii tovarăşi ai tânărului Prinţ: trăiesc de azi pe mâine, chinuiţi de problema pâinii şi a acoperişului şi sunt prea cinstiţi ca s-o rezolve în vreun chip necurat. Dacă Principesa ar binevoi…

Să rămână, oftează ea, oarecum impresionată şi foarte încurcată întrucât alocaţia ei de văduvă este săracă şi alţi bani nu mai vrea să ceară. Încet-încet se formează în jurul ei o mică curte, cu totul diferită de cea de la Pitti, şi ea trebuie să-i poarte de grijă prin iniţiative ingenioase care, în fond, o distrag de la tristeţea ei. Produsele moşiei, de care defunctul stăpân nu se preocupa, ajung ca să ţină toată lumea asta, mâncări simple, aceleaşi ce se servesc şi la masa ei. Interesul tuturor este să nu facă gălăgie, să nu se laude cu ospitalitatea cerută şi obţinută, să nu bată la ochi. Adesea, pe seară, oaspeţii sunt poftiţi în apartamentul Principesei, şi aşa sunt date la iveală desene

şi picturi, se cântă un cuartet de coarde. Un poet care pe vremea lui Ferdinando scria librete pentru micile lui opere, se dovedeşte un priceput improvizator. Modalitatea aceasta de a rima pe o temă dată pe loc e practicată, se pare, şi de ţărani; există, de pildă, o anume Menica, faimoasă la şezătorile ţărăneşti în privinţa aceasta. Violante porunceşte să se ducă cineva după ea s-o cheme la vilă, şi Menica devine o atracţie a reuniunilor din fiecare seară. Astfel Lappeggi se transformă într-un fel de Arcadie rustică de care începe să se vorbească la Florenţa, mai ales în saloanele celor credincioşi Palatinei, care, acum văduvă şi ea, nu va întârzia să se întoarcă în patrie. Vedeţi, spun, cum şi-a scos unghiile? Lăsând-o, ar face ca Lappeggi să devină un fel de sucursală a lui Pratolino. Curte în toată regula, bătrânul îi plăteşte datoriile şi Gian Gastone îi trimite în fiecare lună o sumă specială. Pusă la curent cu aceste calomnii, Violante trece de la indignare ia teamă: nădăjduia, datorită modestiei în care trăia, să fie tolerată, uitată, conta pe zgârcenia lui Cosimo care, ca s-o trimită în Bavaria, ar fi cheltuit mai mult decât ca s-o lase să trăiască la ţară. În schimb, soarta continuă să-i fie vrăjmaşă şi o sileşte, pentru a-şi salva demnitatea, să ia calea exilului.

Cu toate acestea, tărăgănează, Electoarea nu s-a urnit încă de la Innsbruck, prea multe interese o reţin acolo; între timp, cine ştie, ceva se mai poate întâmpla. Dar nu se întâmplă nimic şi iată că Marele Duce se pregăteşte s-o primească pe fiica predilectă cu sărbătoriri demne de o augustă soţie. Sosesc fără întrerupere mari convoaie cu bagajele sale, se zice că ea a pus mâna pe proprietăţile defunctului soţ: obiecte preţioase, statui, goblenuri, mai ales tablouri de o imensă valoare pe care isteaţa Principesă le-a sustras lăcomiei nepoţilor şi veiilor. Ea nu vine cu mâinile goale, şi e mai mult ca sigur că va dori să doneze aceste comori Statului, în schimbul mult doritei succesiuni. Timpul zoreşte, de ieri este biletul prin care Marele Duce o invită să participe la bucuria Curţii şi a poporului întru cinstirea sosirii surorii lui Ferdinando, pe

care el o iubeşte atât de mult. Minciuna e scandaloasă, totuşi trebuie s-o înghită şi să-şi pregătească bagajul, deoarece la sfârşitul biletului, socrul oroagă să părăsească adăpostul ei campestru şi să se mute, pentru o vreme, la Pitti.

Lucrul cel mai neplăcut este necesitatea de a-i goni pe protejaţii ei, Violante neştiind ce să născocească pentru a-i pregăti de plecare. Dar nu născoceşte nimic şi, înăsprită de timiditate, obişnuită să-şi ascundă propriile sentimente, anunţul este formal şi rece: ordin de la Marele Duce, trebuie să se elibereze Lappeggi. Este oare cu putinţă ca prietenii săi să nu-i înţeleagă durerea şi să n-o compătimească pentru că este, ca şi ei, gonită? E foarte cu putinţă! O fixează nemişcaţi şi tăcuţi, pe feţele lor înăsprite nu e niciun semn de emoţie, ci poate doar o batjocoritoare compătimire pentru neputinţa ei. Gata să izbucnească în lacrimi, Serenissima se retrage: deci n-o iubeşte nimeni, toţi se gândesc numai la treburile lor, şi sunt poate unii care plănuiesc să se adreseze puternicei Anna Ludovica pentru a-i obţine favoarea. În lungii ani ocupaţi de exclusiva sa dragoste conjugală, Violante nu a cunoscut decât indulgenţa, iar să gândească rău despre aproapele său era o otravă pentru ea; dar de când e văduvă, nu există zi în care otrava aceasta să n-o copleşească. Ştie bine că la Florenţa va găsi o cumnată vrăjmaşă şi o mulţime de curteni obraznici: indiferenţa oaspeţilor ei o doare cu atât mai mult şi nu izbuteşte s-o accepte şi nici s-o justifice. În ultima clipă îi vine în minte să-i învingă cu un gest generos şi cu un tangibil semn de iubire: are câteva economii, va da fiecăruia elte o mică sumă de bani şi câte un obiect de valoare. Nu slujeşte la nimic: îi mulţumesc cu jumătate de gură şi cu un respect distrat: unii au şi plecat. În scurtă vreme vila devine pustie, chiar şi Menica, împărţită între dorinţa de a se întoarce acasă şi ambiţia de a se produce la Florenţa, are o mutrişoară urâtă de ţărancă nemulţumită. Şi nu ascunde asta.

Însoţitorii Electoarei sunt atât de numeroşi încât

Violante găseşte palatul Pitti în mare zarvă, clocotind de necunoscuţi instalaţi peste tot, încât cu mare greutate poate să-şi aranjeze puţinele femei din slujba sa. Organizarea serbărilor este solemnă, Anna Ludovica, prima actriţă, este stăpâna casei: doamnele care o slujesc sunt prietenele ei din tinereţe, cu gentilomii maturi care i se închină a dansat la balurile de la carnaval: acum ea se reîntoarce în familie. Vârsta nu a schimbat prea mult chipul său oacheş cu ochi pătrunzători, ba i-a dat chiar o mândră placiditate care i-l catifelează. Se îmbracă sever, dar cu multe podoabe, după gustul din Franţa, niciodată Curtea nu a fost atât de strălucitoare, absenţa lui Gian Gastone, rămas cu paraziţii lui, nu miră pe nimeni. Se vede că Electoarea foloseşte cu Violante doar limba germană; un mod elegant, se comentează, de a-i da să înţeleagă că ea este mai mult o invitată străină decât o Principesă toscană. Ea, de altfel, pare s-o secondeze, participând doar arareori la manifestaţii profane sau religioase: un sacerdot german slujeşte pentru ea într-un minuscul oratoriu lipsit cu totul de orice icoane sau relicve, fapt din care se deduce (cum de nu şi-au dat seama de asta?) că ea are mai degrabă deprinderile catolicismului de dincolo de Alpi decât pe cele ale Curiei Romane. Fiind siguri de plecarea ei, curtenii se distrează acum asistând la ciocnirile dintre Palatină şi focoasa Eleonora, care pretinde primul loc în orice ocazie mai importantă, drept răsplată pentru tinereţea ei sacrificată. Când e puţin cherchelită – fiindcă bea mai mult decât trebuie – limba sa se dezlănţuie şi înţeapă adesea cu răutate, făcând aluzie la scandalurile bătrânei Marguerite, paralitică, dar trăind încă la Luxembonrg. În colţişorul ei, Violante oftează şi tace, certurile acelea nu o privesc, cele două principese se mişcă pe un teren comun, sunt amândouă italience şi luptă cu arme egale, rivalitatea lor s-ar transforma în alianţă dacă ea ar da vreun semn că-şi reclamă drepturile. Şi Marele Duce tace, rezervându-se la o prudentă neutralitate, dar care n-o scuteşte totuşi pe noră de câte o privire interogativă mai elocventă decât o explicită

întrebare.

Situaţia este insuportabilă. Dar, înainte de a părăsi Italia, anunţă în cele din urmă Violante, trebuie să cer îngăduinţa de-a vizita Santa Casa din Loreto. Vestea produce un val de şoapte, Loreto nu este, desigur, în drumul spre Alpi, dar este totuşi ceva că nemţoaica se urneşte. Singurul cu adevărat mulţumit este Cosimo, insinuările la tendinţele eretice ale principesei îl frământaseră: Ei, vedeţi, exclamă el, că nu era vorba decât de calomnii? Cine este credincios Fecioarei nu poate fi decât un om foarte credincios Sfântului Părinte. Noi vom fi cu tot sufletul alături de iubita noastră rudă şi ne vom uni rugile noastre cu ale ei.

Pelerinajul se organizează în mare grabă, la început toţi vor să participe, în cele din urmă, însă, pelerinii candidaţi se rezumă la câţiva gentilomi sfârşiţi şi la o jumătate de duzină de doamne bătrâne şi zgârcite, fericite să facă rost de ceva indulgenţe fără prea multă cheltuială, întrucât Marele Duce oferă trăsuri, furgoane, însoţitori, merinde. Această risipă neobişnuită nu este lăudată, unii desluşesc în cucernicia Violantei o mişcare tactică menită să amâne întoarcerea în Bavaria. De altfel, ea însăşi nu ştie prea bine motivele care au împins-o spre celebrul sanctuar. Dar e destul de lucidă ca să descopere că în fundul sufletului nutreşte încă unele speranţe de a evita exilul. Şi mai ales, de asta e sigură, o îmboldeşte dorinţa de a se supune la un soi de probă şi de control asupra tăriei credinţei sale. Prea multe îndoieli au frământat-o, chiar şi înainte de a rămâne văduvă, prea adesea amintirea austerilor luterani a zăpăcit-o. Pentru a muri în pace, are nevoie să creadă orbeşte în minuni, în indulgenţa, în autenticitatea relicvelor; iar dacă treaba asta nu i-a prea reuşit la Florenţa, atunci cum o să fie în Germania?

Grupul pelerinilor se mişcă încet, în realitate destul de puţin princiar. Serenissima a dorit să călătorească într-o simplă lectică trasă de măgari şi fără escortă, o întovărăşeşte o miluită de-a ei care o va sluji după nevoie: a lăsat doamnelor şi cameristelor acestora moleşitoarele

trăsuri. În cercul Electoarei s-a râs puţin de încăpăţânarea aceasta, şi pentru că miluita este acea Menica, ţăranca din Lappeggi, născocitoarea de rime, despre care s-a pălăvrăgit atâta. Mă rog, fiecăruia după gusturile şi după slăbiciunile sale; şi să sperăm că întoarcerea se va face, cum i s-a şi sugerat, pe de-a lungul coastei adriatice, fără să se mai treacă prin Florenţa. Şi, călătorie plăcută.

Chiar plăcută a fost. Drumurile erau proaste, dar trecătorile dintre Toscana şi Romagna sunt urcate fără incidente, ilustra peregrină respiră cu mare plăcere un aer nou: o bucură fertilitatea câmpurilor, îi place aspectul romagnolilor, oameni robuşti, bine hrăniţi, care nu se arată prea curioşi de cortegiul ducal. Ei nu-i e frică de briganzii de care se tot povesteşte, aici oamenii au o comportare mândră, da, dar nu agresivă, chiar şi călugării rătăcitoi-i au figuri prietenoase şi colorate, mai mult de arendaşi decât de oameni ai bisericii. Suntem în Statele Papei, dar Violante preferă să locuiască în hanuri decât să accepte ospitalitatea episcopilor, oferită, de altfel, cu o stânjenită grabă. Nobilii tovarăşi încearcă respectuos s-o convingă, dar ea răspunde că paradisul trebuie cucerit cu sacrificii şi umilinţă, şi apoi nobilii domni să facă şi ei cum or şti mai bine; cuvinte puţin cam prea austere pentru a nu ascunde în ele un strop de ironie.

Mult mai libere şi mai lipsite de prejudecăţi sunt cuvintele şi chiar monologurile pe care Menica, înflăcărată de evlavie, are prilejul să le asculte între un rozariu şi o rugăciune mai scurtă: frumuseţea peisajului smulge Serenissimei observaţii de-a dreptul ciudate. De exemplu: nu-i deloc proastă Fecioara că şi-a cocoţat casa tocmai pe dealurile astea; a ales bine. Fata nu pricepe şi asta nu are nicio importanţă, replici de felul acestora exprimă buna-dispoziţie a Principesei, pe măsură ce catârcele urcă turnantele care duc la Sanctuar. Pământul, cam aspru, este cultivat cu vii şi jos, în vale, la fiecare cotitură, fulgeră azurul unei mări necunoscute, acea Adriatică de care se leagă vechi poveşti cu piraţi slavi auzite în copilărie. Acum turmele de pelerini, tot mai dese şi mai tumultuoase,

strâng în ele cortegiul silit să meargă la pas, încât se pot vedea desluşit şi de aproape chipuri, costume, care, tărgi cu cei bolnavi: cântările foarte puternice, aproape ameninţătoare, au avântul războinic al celui care nu se îndoieşte de izbânda unei bătălii. Aici Biserica triumfă, aici raţiunea moare şi cine! ezistă e pierdut. Când Alteţa-Voastră porunceşte, dau ordin la lumea asta să elibereze drumul: conducătorul caravanei s-a aplecat pe gâtul iepei sale până la uşiţa lecticei, praful îl albeşte de la cizmele din picioare până la părul din cap. Ba nicidecum, îi răspunde Principesa, este voinţa noastră de a ne amesteca printre pelerini şi de a urca împreună cu ei fără deosebire de rang: tocmai pentru asta am venit.

Primele roade ale pelerinajului au fost culese: să se elibereze de eterna spaimă că nu poate fi la înălţimea speranţelor care s-au pus în ea. Violante a suferit din această pricină încă din copilărie şi acum se simte cu totul lecuită: n-au decât să gândească ce poftesc gentilomii şi doamnele. Păcat, însă, că nu cutează să coboare şi să umble împreună cu orbii, cu schilozii, cu bolnavii care din când în când se prăbuşesc, şi mulţimea, cu o răsucire de bulboană, se opreşte să-i ajute. Alţii zoresc din urmă, butucii roţilor izbesc în cei care umblă pe jos, roiuri de muşte dau ocol, steagu

13 – Cămaşa arsările confreriilor flutură încrucişându-se pe cer. Drepţi şi bulbuciţi în carele lor pictate, ţiganii îngâna triste cântece de îngropăciune: plete lungi de abanos, figuri întunecate, ochi de smalţ, podoabe strălucitoare de aur pe pieptul preafrumoaselor femei. De mică, Violante i-a văzut numai într-un fel, opriţi cu şatra lângă o apă, se scăldau goi, veneau din Ungaria, nu se temeau de turci, erau prietenii diavolului. Şi în schimb iată-i acum aici, înflăcăraţi de credinţă şi, pe cât se pare, buni catolici. Lucruri care se învaţă călătorind.

De cum au început să se ivească zorile, Serenissima intră pe furiş în Bazilică, în timp ce suita ei. de la servitori până la gentilomi şi doamnele rupte de oboseală, doarme încă în Palatul episcopal şi prin mănăstiri. Fără să facă

niciun zgomot, ieşise împreună cu Ménica, străbătând piaţa pardosită cu trupuri întinse: la trecerea ei câte unul se răsuceşte şi geme. Zi şi noapte, biserica rămâne deschisă, pelerinii dorm aici încolăciţi, şoptind prin somn; în jur paracliserii de serviciu schimbă luminările votive. Aerul e greu şi e şi mai greu în Sacrariu, o grotă întunecată cu pereţi grosolani, afumaţi, pe care candele aprind licărul aurului şi al nestematelor votive. Ménica, uluită, cade în genunchi: Biata Fecioară, o duce mai rău decât noi.

Stând în picioare în faţa micului altar, Violante pare împietrită, cu privirea aţintită la misterioasa icoană unde, strivită printre argintării întunecate, se zăreşte o figură încordată, negricioasă. Nu, nu se roagă, ci aşteaptă un mesaj, o mişcare în suflet care să-i slăbească legătura prea strânsă a raţiunii: când şi de cine a fost răspândită povestea cu bordeiul zburător? Vai, în locul semnului miraculos eliberator, mintea sugerează: poate de nişte făpturi care, ca şi tine, vedeau năluci şi într-o zi au dat alarma luând drept îngeri un pâlc de păsări răpitoare care-şi făceau cuib într-o colibă părăsită. Dispar aurul, marmurile, vasele preţioase, se dizolvă fastul barbar, strâmta chilie se reîntoarce la starea ei de la început, pietre, cărămizi crăpate, un acoperiş stând să cadă, un culcuş de paie, un cămin de pământ la care o femeie fierbe ciorba: Fecioara a luat locul acestei necunoscute mame de păstori înfometaţi. Ipoteza nu e o profanare, ba chiar răscumpără şi rezumă destinul bietelor tovarăşe ale muritorilor pe care mica Evreică le-a rezumat în ea. Oricine vei fi fost, biata de tine, reia-ţi stăpânirea celor patru pereţi ai tăi şi ajută-mă să văd limpede ceea ce este întunecat; Amin.

Altă rugăciune nu ştie să găsească Principesa peregrină, iar pe aceasta o repetă îndelung, fără să îngenuncheze, sprijinindu-şi acum umerii obosiţi de peretele aspru de care se agaţă vălul său de văduvă: nu este frământată de scrupule şi de remuşcări, se simte nevinovată, de fapt a rezolvat în felul ei controversele

dintre catolici şi luterani. Menica, în acest timp, prosternată la pământ până atinge cu fruntea pardoseala, mai mult decât să se roage, dormitează, delirând cu devoţiune. Dar deodată, ridicându-se din mijloc, cată cu ochii la Doamna sa şi o vede tot dreaptă, cu capul sus. Alteţa-Voastră nu-şi face rugăciunile? întreabă. Peste puţin biserica va fi o viitoare de n-o să te mai poţi întoarce… Le-am şi făcut, zâmbeşte Serenissima, e vreme să ne întoarcem, cel puţin pentru mine; tu vii mai târziu. Ca într-un vis, Menica o urmăreşte cu privirea în vreme ce se îndepărtează uşor. printre grupurile de zdrenţăroşi, şi iată că a dispărut: cine a spovedit-o? cine i-a dat împărtăşania?

Vreme îndelungată rămâne la Loreto nobilul pelerinaj căruia prelaţii Sfintei Case îi oferă fără zgârcenie răcoritoare şi mese îmbelşugate. De fiecare dată Violante se retrage cerându-şi iertare, pretextând că se juruise să nu vorbească şi să nu-şi contenească meditaţia. Aşa că doarme în orele de peste zi şi-şi petrece noaptea în capelă: un exemplu de rară devoţiune, se spune. În realitate, nimeni nu a luat parte la slujbele şi rugăciunile ei, niciun preot sau călugăr nu-şi aminteşte să-i fi dat Sfintele Taine. Dar acum este bine ştiut că de cum se face întuneric, odată cu terminarea slujbelor, după ce obosesc şi tac glasurile pelerinilor, înalta sa figură se ridică în Sacrariu ca prin minune; şi rămâne aici în tăcere, de parcă ar sta să asculte. Unii au zărit-o aşezată pe jos, ca cerşetorii, cu braţele cuprinzându-şi genunchii. Ea nu mai aşteaptă revelaţii, căpătarea miraculoasă a harului, ştie că mesajul salvator îi va veni doar din cumplita ei luciditate, cuib, cum nădăjduieşte, al Spiritului care-i va îngădui să rezolve conflictul dintre raţiune şi sentiment, dintre istorie şi credinţă. Tot mai lesne – nu zadarnic a suferit de halucinaţii – izbuteşte să şteargă cu totul din faţa ei marea clădire a Bazilicei, să facă mai uşor aerul apăsător din grotă: suflă vântul marin peste ierburile rare ale uriaşei coaste pustii, fluieră prin crăpăturile zidurilor şi o trezeşte pe femeia adormită pe salteaua de crenguţe, care se teme dar nu vrea să moară, şi invocă Ceva sau pe Cineva, idol

de lemn, piatră magică sau, colo sus, stea. Asta este ceea ce contează: o credinţă. Cuvinte tainice, silabe ale unei limbi dispărute alină bătaia inimii ostenite, eterna chemare cu care în orice colţ al lumii bărbaţi şi femei primesc să moară cu singura condiţie de a retrăi într-un univers fără de mistere, garantat de un Mijlocitor. În vârful picioarelor, mama lui Crist intră în casa care i s-a dat; a ei, la urma urmei, nu era altfel, între o treabă şi alta, vorbeşte singură, oftează. A făcut pâinea, a aprins focul, a muls capra. Are o greutate pe inimă, fiul acela ciudat al ei o îngrijorează, se resemnează şi îl adoră, dar îi pare rău că nu este ce putea să fie, un băiat ca şi alţii, cu o nevastă bună. Dacă ar fi rămas liniştit, alături de tatăl său, dacă nu s-ar fi dus la Ierusalim să-i provoace pe înţelepţi… Niciun tron în Paraclis nu înlătură ceasul în care i-au spus că-l prinseseră. Lasă căldarea pe vatră şi pleacă în fugă, implorând prieteni şi rude să-i smulgă băiatul din mâinile soldaţilor, să-l ajute să fugă: şi-i răspundeau aiurea că nu, era prea târziu, şi cei pe care îi supărase erau prea puternici. Povesteşte şi plânge, mileniile trec, ora aceea nu trece, cu colţurile batistei de mii de ani îşi tot şterge ochii. Apropierea de mica evreică e aşa de mare că şi Violante plânge, religia durerii umane este singura care o convinge.

Pelegrinii toscani izbăviţi de orice păcat făptuit şi înzestraţi cu indulgenţe pentru cele pe care au să le făptuiască, afirmă că au şi căpătat haruri care sunt adevărate miracole. Gută vindecată la atingerea toiagului celui care împarte penitenţele, piatra de la rinichi legădată după înghiţirea unui pahar de apă sfinţită şi chiar vestea, sosită de la Florenţa, a unei morţi care pune capăt unei neînţelegeri seculare: Fecioara, care ştie totul, a intervenit răsplătindu-i pe credincioşii ei după meritele lor materiale şi spirituale. Chiar şi Menica, chinuită de râgâială isterică, s-a vindecat de răul acesta după ce a fost spovedită şi împărtăşită. Serenissima ascultă fără să comenteze, rezerva ei este atât de deplină încât nimeni nu îndrăzneşte s-o întrebe de roadele rugăciunilor sale. Numai Menica, favorită rustică şi dezinvoltă, nu se dă îndărăt s-o întrebe

pe protectoarea sa: E mulţumită, Alteţa-Voastră? Fecioara i-a ascultat ruga? Ea e convinsă că stăpâna ei o văzuse pe Fecioară şi că vorbise cu ea. Violante o priveşte căzută parcă din nori şi zâmbind, clatină din cap, căci într-adevăr n-a cerut nimic sfintei icoane, dar dacă ar mărturisi-o, ar tulbura credinţa unei nevinovate. Peste puţin urmează plecarea, aşa că un signor conte, aducându-şi aminte de dorinţele Electoarei, socoteşte că e momentul să i se înfăţişeze şi s-o întrebe pe Serenissima dacă nu i-ar conveni s-o apuce la întoarcere pe la Veneţia şi de aici să se îndrepte spre Bavaria: ar avea astfel şi prilejul unei plăcute călă

[1971

torii pe mare, de-a lungul coastei, de la Ancona la lagune. Dar iată că este fără rost să stăruie: Violante se preface că nu a auzit. În vremea asta Menica adună puţinul bagaj al Doamnei sale care, fără s-o bage în seamă, răsfoieşte de mai bine de un ceas – un vechi cărţoi de-al ei. De, se gândeşte ea, ce rost o avea să citească tocmai acum, în loc să se ducă să mai vadă o dată pe buna Fecioară. Nu ştie că terfeleaga aceea este Biblia şi că Violante caută zadarnic în ea glasul şi durerea micuţei Evreice. Nu-ţi iei rămas-bun de la cine pleacă la drum cu tine, i-ar explica dacă fata ar fi în stare s-o priceapă.

Totul e gata, numai că în cele din urmă pelegrinii, încurajaţi de experienţa sfintei aventuri, stau şi discută: dacă tot au pornit la drum, de ce să nu se ducă mai departe, până la Roma, să se închine Sfântului Părinte şi mormântului Sfântului Petru? Ne aflăm la jumătatea drumului şi Suveranul nostru nu va refuza desigur să facă un bine atât de mare nurorii sale şi celor care o însoţesc. Un curier spre Florenţa aşteaptă ca suplica să fie aşternută pe hârtie, nu lipseşte decât asentimentul şi semnătura Principesei. Între timp se discută despre mărimea darului ce trebuie oferit Sfintei Case, ca mărturie a harului căpătat.

De necrezut: Violante nu semnează iar în ceea ce priveşte darul, este de părere că banii aceia – dacă

vistiernicul mai dispune de ceva, deşi ea se îndoieşte – să fie cheltuiţi întru ajutorarea pelerinilor bolnavi şi săraci. Dublul refuz îi indispune pe domni şi pe doamne, care descoperă aici o manie a contrazicerii, a sustragerii de la obiceiul tradiţional, în sfârşit, a trufiei. Şi ca să-i mânie şi mai mult, Serenissima precizează că fiecare este liber să efectueze călătoria la Roma prin propriile sale mijloace, sau cerând în numele său personal ajutorul Marelui Duce. Mai adaugă că, în ceea ce o priveşte, ea se simte şi aşa mult prea obligată faţă de generozitatea socrului ei pentru a-l mai

[1981

ruga să-i facă o nouă favoare: de altfel – aici se întoarce surâzătoare spre credinciosul Electoarei – timpul zoreşte şi la Florenţa abia de va apuca să-şi pregătească întoarcerea în patrie. Zadarnic să i se opună, pelegrinii trebuiră să se resemneze întrucât niciunul nu era dispus să ajungă la Roma pe propria-i cheltuială. Se găsiră însă şi din cei care, ca să nu se dea cu totul bătuţi de nemţoaică, se hotărâră să mai profite câteva zile de generozitatea Lauretanilor, în aşteptarea răspunsului de la prieteni şi rude care nu se vor sfii să intervină pentru ei pe lângă Suveran.

Printre gemete şi văicăreli – metehnele tămăduite făcându-şi din nou apariţia – pelerinajul se pune în mişcare, nu fără comentarii despre încăpăţânarea Doamnei care, la urma urmei, nu s-a dovedit a fi o bună catolică. Dar la altceva se gândeşte Violante în vreme ce catârcele coboară spre câmpie: simte că a pierdut, înflăcărarea mutelor sale convorbiri nocturne cu mica Evreică nu mai este decât o amintire foarte îndepărtată, alinarea care-i venea de aici nu rezistă realităţii a ceea ce a fost pelerinajul ei: un adăpost pe care teama i-l găsise. În sânul bisericii pentru a nu da piept cu sondarea propriei conştiinţe. Venise aici ca să închidă ochii, acum îi deschide fără cruţare. Inutil să-şi mai repete încă o dată că necunoaşterea lucrurilor religioase ar trebui s-o oprească de-a se opune înţelepţilor care le-au studiat temeinic:

raţiunea sa învinge şi o conduce, însetată şi singură, într-un pustiu de necredinţă unde curgerea dulce a sentimentului se usucă şi moare. Ultima deziluzie a avut-o cufundându-se în paginile *Vechiului Testament*: un basm minunat, un poem, dar întinat de imaginea unui Dumnezeu crud care se răzbună pe cel ce nu-l ascultă orbeşte. Prin urmare chiar şi reformaţii, care nu recunosc meritul faptelor bune pentru a se supune harului oferit în chip tainic, chiar şi ei trăiesc în eroare, şi pentru ei cel care gândeşte şi discută săvârşeşte un act de trufie luciferică. Ar trebui să se contrazică, să se căiască, să-şi lepede cu totul voinţa, dar pentru biata Violante aceasta ar însemna să trădeze ceea ce a câştigat suferind îndelung: zbuciumul care o cuprinde nu are limită şi o cufundă în misterul unui univers iresponsabil pe care nici chiar Cristos nu a izbutit să-l mântuiască. Şi să ascundă ideile acestea cumplite, să le ţină doar pentru sine este un chin mult mai mare decât rugul sortit vrăjitoarelor.

Alături, Ménica plânge cu lacrimi fierbinţi şi se întoarce mereu spre cupola care încă se mai zăreşte pe cerul trandafiriu: ar fi vrut, jură ea, să nu mai plece niciodată din Casa Fecioarei, ci să rămână acolo s-o slujească şi să moară sub protecţia ei. Dar iată că în timp ce jură, zâmbeşte deodată copilăreşte; Priviţi, Alteţă, ce locuri frumoase, şi ce aproape e marea, de-ai zice că poţi pune mâna pe ea. Ce plăcut o fi să mergi pe-aici cu barca! Mişcată de un accent atât de sincer şi voios, Violante se smulge din gândurile ei chinuitoare şi priveşte afară: mulţimea pelerinilor care urcă nu tulbură seninătatea câmpurilor unde fiecare copac, fiecare spic de grâu răsar desenate foarte precis cu un fel de grijă plină de dragoste, iar marea, într-adevăr, te ispiteşte. I se pare că renaşte, armonia lucrurilor nu este accidentală dacă ochiul uman participă la ea şi se bucură de ea independent de ceea ce deduce din ea intelectul, neobosit în jocul lui iscoditor. Poate că fiecare, murind, va găsi ceea ce a nădăjduit, un paradis făcut anume pentru el: o libertate secretă pe care catolicii o plătesc cu o formală supunere faţă de Papă şi

vorbe de alint pentru sfinţi, meterez în cutezătoarea căutare a esenţei lui Dumnezeu. Reforma este un vicleşug care în vreme ce deschide larg orizonturi abisale, închide omul în labirintul propriei naturi, victimă şi călău pentru sine însuşi, păcătuind cu de-a sila, fără licăr de izbăvire. La lumina infernală a acestui risc, Violante, obosită să mai tărăgăneze, se recunoaşte iremediabil catolică, adică stăpână pe o opţiune personală căreia un Dumnezeu cu generozitate neatent îi îngăduie excesele. Spiritul său, se gândeşte, vibrează într-un trunchi de copac ca şi în mintea mea obosită, să te naşti trunchi e mai bine decât nimic. Şi aceasta este a doua rugăciune, după nopţile Lauretane, în care Violante îşi găseşte liniştea de care are nevoie.

La un ordin al ei, micul cortegiu se abate puţin spre mare: livezi, vii, lanuri ajung până la ţărmul stâncos pe care micile valuri le muşcă înfuriate ca nişte pisici turbate, râde Menica, fericită. Este prima oprire; printre pescarii aspri care trag plasele, femeile coboară din trăsuri şi se aşază pe taburete şi perne pregătite de sjujnice. Capriciul Serenissimei le surprinde, nu au încredere, dar încet, încet, încep să facă haz, ciufulite de briză. Menica are voie să se descalţe şi să se bage în apă până la genunchi: este singura tânără din tot grupul şi cu apa mării se închină cu atâta credinţă că gestul pare bătrânelor doamne demn de imitat; pun deci să li se aducă lighenaşe de apă sărată şi îşi cufundă mâinile în ea, închinându-se şi ele, apoi umezindu-şi obrajii şi buzele, unele susţinând că apa aceasta conţine substanţe tămăduitoare. Apoi mănâncă toţi laolaltă peşte fript şi prune, pâinea lipseşte; beau din vinul aspru oferit de pescari.

Soarele se lăsa pe după dealuri când se reluă călătoria, o uşoară şi neînfrânată veselie însufleţea călătorii şi escorta, se schimbau vorbe şi n-ai fi zis că aceea era întoarcerea unor devotaţi pelerini vârstnici. Pe la apus ajunseră la o casă parohială înzestrată cu o fermă unde găsiră cu toţii nişte paturi uriaşe din frunze foşnitoare: afară ţăranii chefuiră cu armonici şi cântece până noaptea târziu. Nici măcar doamnele nu s-au plâns de

lipsa de comoditate, căci nu era vreo diferenţă între patul lor şi cel al Principesei care, de altfel, a rămas afară mai mult decât ceilalţi. Fecioara a mai făcut şi o altă minune, se spunea, niciodată nu s-a mai văzut la no

(2011

bilii noştri atâta bunăvoinţă şi politeţe. Violante este chiar un exemplu în această privinţă, nu mai este văduva veşnic îndoliată, ci pare să fi devenit o tânără fată. Că nu se grăbeşte să se întoarcă la Florenţa, asta s-a priceput numaidecât, şi plăcerea ei de a călători fără grabă este împărtăşită acum de toată lumea. Grupul înaintează în mici etape, oprindu-se mai des decât ar fi necesar, şi uneori, când locul este ispititor şi găzduirea plăcută, chiar zile întregi. Numai că ţinând-o tot aşa, începe să se vorbească despre slăbiciunea aceasta a Serenissimei pentru hoinăreală, cu atât mai mult cu cât bătrânele doamne, apropiindu-se de versantul toscan al Apeninilor, au descoperit că suferă de nostalgia casei, a copiilor, a nepoţilor. De ce-o tărăgăna aşa? se întreabă ele. Un motiv trebuie să existe, cine ştie care. Printre ipotezele născocite capătă credit zvonul că toată zăboveala asta ascunde aşteptarea ungi veşti, a unei întâlniri: Te pomeneşti, glumeşte smintitul acela de conte credincios al Electoarei, că văduva aşteaptă un soţ!

Adevărul e că Violante se bucură pentru prima dată de o seninătate fără nouri, şi nu vrea s-o piardă. Lăsate în urmă temerile religioase, îndoielile asupra credinţei şi primejdia convertirii la Reformă, şi-a dat seama că în firea ei blândă şi potolită Spiritul (cum îl numeşte ea pe Dumnezeu) a depus o scânteie de înţelepciune. Lăsându-se cu totul în voia impulsurilor sale naturale, dându-le ascultare, este ceva care substituie rozariile catolice şi psalmii luterani. Acum acesta este felul ei de a se ruga, ceea ce nu exclude posibilitatea că uneori ea descoperă într-un monolog fără vorbe prezenţa unui înalt Interlocutor căruia nu-i cere nimic: rugăciunile sale tinereşti făcute pentru a obţine dragostea lui Ferdinando şi bucuria de-a avea un copil îi par stângace, grosolane. Amintirile,

această amară pâine a bătrânilor, nu o mai întristează ca pe vremea în care reevocând deziluzii, suferinţe, disperări mute, se simţea creditoarea unei fericiri, chiar şi modeste, care din vreo parte a lumii trebuia să vină şi pentru ea. Amintirea lui Ferdinando îi e scumpă dar, uneori, nu pricepe cum de a putut să iubească, atât de egoist, pe bărbatul care se căsătorise cu ea împotriva voinţei lui, din supunere, şi cum de a putut să se teamă pentru soarta dinastiei medicee. Ca şi cum nesfârşitul univers s-ar fi putut tulbura din pricina stingerii unei familii ambiţioase în ciuda decrepitudinii. Desprinderea de condiţia sa şi chiar de caracteristicile sexului său este atât de evidentă încât uneori i se pare că a devenit o fetiţă uriaşă, mulţumită de prezentul imediat, fără trecut şi, mai ales, fără viitor. Astfel şi ultimul nod cu care era legat destinul ei s-a desfăcut, şi să rămână în Italia sau să urce iar munţii dinspre nord îi e acum perfect egal. Dar ştie că nu este o femeie desăvârşită şi se întreabă liniştită: această retragere într-o pace intangibilă este trufie sau înţelepciune senilă? Aceeaşi îndoială ca pe vremea când se convinsese că fantoma Margueritei nu exista decât în capul său.

A cumpărat de la un păstor o căpriţă pe care se pregăteau s-o taie şi la fiecare pornire o ţine lângă ea, nu adoarme dacă nu e sigură că are tot ce-i trebuie pentru noapte. Ghiceşte cum o să mai râdă tovarăşii ei, aşa că râd ea ea mai întâi; da, ştie foarte bine că ea nu este Marguerite d’Orléans, dar i se pare drept să-şi acorde şi ei unele capricii şi să-şi spună pe faţă propriile păreri fără să-i pese. La Borgo San Lorenzo moare în timpul nopţii contesa Marfisa, de optzeci de ani, cunoscută pentru multele-i păcate de amor comise în tinereţe. Din nefericire, se căinează stăpâni şi servitori, nici n-a fost timp pentru împărtăşanie. Violante, în loc să se întristeze, aproape se bucură: dacă signoriile lor cred în indulgenţe, contesa, proaspăt întoarsă din pelerinaj, nu are de ce să se teamă. O moarte privilegiată, deci, şi adaugă că nădăjduieşte că trufaşii din neamul ei n-au să mute trupul, îngropat la

repezeală într-un mormânt întâmplător: aici sau în lăcaşul de veci al familiei nu este oare acelaşi lucru? Nu e niciodată prea târziu, râde în sinea ei, ca să-i scandalizezi pe ipocriţi.

Şi iată colo jos Florenţa, cu marea ei cupolă, campanilele şi acoperişurile ei roşii. Suntem acasă, slăvită fie Sfânta Fecioară, se bucură cei întorşi de la Loreto, în seara asta vom dormi în paturile noastre: îndemnaţi caii şi catârcele în jos, spre vale. Violante, care de ceasuri întregi n-a mai scos o vorbă, şi e puţin emoţionată de frumoasa vedere familiară, tresare: Ce mai grabă, spune, îndreptându-se de mijloc şi aplecându-şi capul spre mulţimea care s-a oprit şi se strânge roată după ce a recunoscut pe trăsuri blazonul familiei Medici. Câteva aplauze izbucnesc de la fereastra unui mic palat cu aspect aproape orăşenesc, la intrarea căruia stăpânul se înclină. Serenissima dă poruncă să se oprească. Omul îi este foarte cunoscut, un negustor de mătăsuri care, pe când trăia Ferdinando, ea izbutise să-l elibereze de la Stânche, unde era închis pentru datorii. Dând la o parte perdeluţ-a lecticii, i se adresează familiar: Bună seara, Tommaso, ţi-ai luat casa îndărăt, după cum văd. Omul, congestionat, bâlbâie că da, şi-a luat-o înapoi mulţumită Alteţei-Sale Serenissime, care, dacă ar binevoi să intre pentru o clipă, el ar muri fericit. Ăsta aiurează, îl iau în bătaie de joc cei din escortă, nu-şi mai aduce aminte că a fost pus la stâlpul infamiei? Dar Violante, după o scurtă ezitare, zâmbeşte: Şi de ce nu? Chiar că sunt atât de obosită că abia aştept să mă vâr în pat, aşa că dacă ai o odaie bună şi saltele bune voi petrece noaptea în casa ta. Voi mergeţi mai departe, adăugă, adresându-se tovarăşilor săi, aveţi tot dreptul să fiţi nerăbdători să vă îmbrăţişaţi familiile. Pentru mine nu este acelaşi lucru, căci mai înainte de a vedea pe careva din neamul meu, va trebui să fac în curând un drum mult mai lung. Dar aş dori – şi aici glasul ei se înăspreşte – ca până mâine nimeni să nu fie informat de sosirea mea: voi intra în oraş în cursul dimineţii, în linişte şi fără să deranjez Curtea. Spunând asta, coboară din lectică uimitor

de sprintenă şi, la braţul negustorului, intră în palat. Cei rămaşi se privesc, se consultă, discută. O altă ciudăţenie, dar n-are a face, suntem obişnuiţi.

În seara aceea secretul fu păstrat, dar nu chiar într-atâta încât să nu transpire ceva şi să nu se strecoare din casă în casă până la Pitti. Ce va spune Marele Duce, ce va spune Electoarea? E un bobârnac, e o ofensă. Acelaşi lucru îl gândeşte şi Ménica în timp ce o dezbracă pe Doamna sa; în afară de asta, căutând prin bagaje, nu izbuteşte să găsească darurile hărăzite Serenissimilor, rozarii, mici medalii, amulete şi alte sfinte podoabe, omagii ale Lauretanilor sau cumpărate de la tarabe. Nu e nimic, face Alteţa-Sa, care şi-a şi pus scufa de noapte, căscând. le-om fi uitat în ultimul moment: lucruri din astea sunt prin toate prăvăliile, şi Ménica, scandalizată, nu îndrăzneşte să răspundă.

A doua zi, pecetea tăcerii putând fi ruptă, bârfele înconjurară oraşul, părea că se întorseseră vremurile franţuzoaicei, care însă, tânără şi frumoasă, făcea prostii din preamărea ei dorinţă de petreceri. Cine şi-ar fi putut închipui că bigota aceasta de nemţoaică s-ar fi apucat, la bătrâneţe, să se împotrivească? Şi-a ridicat capul, rugăciunile sale la Sfânta Casă miroseau a ars; o roade furia că nu mai este prima la Curte. În schimb, pe la amiază, se răspândeşte vestea că Marele Duce nu a obiectat nimic în legătură cu comportarea nurorii sale, ba a coborât chiar s-o primească cu îmbrăţişări puternice şi cu lacrimi de bucurie. Chiar şi Gastone s-a abătut de la obiceiurile sale, ridicându-se din pat, sobru şi cu mintea limpede, şi a luat-o de mină, conducând-o la apartamentul său. Cât priveşte pe Anna Ludovica, ea sr-a scuzat că are fierbinţeală şi una dintre doamnele sale i-a transmis bun-sosit şi bucuria pentru pelerinajul cave s-a încheiat cu bine.

A doua zi, 30 octombrie, comemorarea morţii lui Ferdinando, în toate bisericile s-au ţinut slujbe pentru

[2051

odihnirea sufletului său, şi un serviciu solemn s-a

ţinut la San Lorenzo, la mormântul defunctului Mare Principe. Noi cârteli, întrucât din familia ducală nu este prezentă decât smintita Gonzaga, tot mai grasă şi mai rubicondă, urmată de curtezanii ei. Fiecare are o scuză: Cosimo e prea înaintat în vârstă, Electoarea are febră, Gastone – obişnuita ipohondrie. Dar văduva? Ca s-o scuze intervine chiar Marele Duce: Violante este extenuată de oboselile pelerinajului; asistarea la un lung ritual funebru ar spori durerea şi i-ar vătăma şi mai mult. Curtenii ridică din umeri: Bietul bătrân, înţelegerea cu femeile nu a fost niciodată treaba lui. De altfel, nemţoaica nu este decât o musafiră vremelnică, acţiunile sale nu mai privesc Serenissima Casă. Şi apoi momentul e critic, discuţiile zilei ating problemele succesiunii, probleme care privesc interesele tuturor cetăţenilor, şi Electoarea se preocupă mult de asta, de parcă tatăl ei a şi murit şi fratele ei nu mai are mult de trăit. Lumea îi dă dreptate: atentă la certurile dintre Spania şi Austria, este preocupată să asigure dinastiei acel sfârşit demn pe care numai înţelepciunea ei poate să i-l garanteze. Că Marguerite, paralizată de mulţi ani, cu onoarea pătată, deţine titlul de Mare Ducesă domnitoare o aprinde de mânie şi-i renaşte în suflet vechea ei invidie de principesă, greu de măritat. Pentru a o uita, cere o compensaţie: satisfacţia de a fi preferată fratelui după moartea lui Cosimo. De cel care, după aceea, îi va succeda, nu-i pasă, numai să rămână sceptrul în mâna ei cât timp va fi în viaţă. Între timp, cele două principese văduve să dispară din Calea ei, tatăl său i-a făgăduit-o solemn, dar ezită, şovăie, amână.

Şi iată că bătrânul a fost viclean, Violante va pleca, dar nu în Bavaria; se va îndepărta de Florenţa, dar nu de Toscana: de acord cu Marele Principe Gastone a hotărât să-i încredinţeze o sarcină pe care de obicei o îndeplinesc cadeţii familiei, penultimul, merituosul Matiia, era un personaj de faimă internaţională. Prin hotărârea unanimă a Consultei, văduva lui Ferdinando este confirmată Guvernatoare a Sienei, unde se va duce imediat pentru a reprezenta acolo autoritatea ducală. Se scotocesc arhivele,

se înlătură praful de pe cronici, nicicând nu se află cazul unei Principese propusă pentru o misiune de o asemenea importanţă, şi nu ajută la nimic să se spună că sarcina va fi mai mult onorifică decât reală: cine a stat mai aproape de Violante în ultimii ani o descrie ca pe un om cu mină sigură, care ştie ce vrea. Culmea este că Electoarea, de la care se aşteptau proteste şi comentarii usturătoare, primeşte vestea cu cea mai mare nepăsare, ba chiar luând apărarea hotărârilor guvernului. Unde scrie, a declarat ea, că o femeie nu ştie să guverneze ca un bărbat sau chiar mai bine? Un răspuns cu dublu înţeles, care, în timp ce sprijină propria candidatură la tronul ducal, exprimă şi uşurarea de a fi scăpat de o prezenţă competitivă. Şi asta este ceea ce contează.

Singura care nu a manifestat nici surpriză, nici ezitare şi nici măcar o excesivă bucurie a fost noua Guvernatoare. I-a adus omagiul socrului ei şi lui Gian Gastone, seniorilor din Consultă le-a trimis o binevoitoare mulţumire pentru încrederea acordată, s-a dus într-o vizită de rămas-bun în apartamentele Annei Ludovica, în sfârşit a răspuns cu zâmbete şi câteva lacrimi oamenilor din popor care au dat fuga la Porta Romană s-o salute. Un grup de doamne şi de gentilomi au escortat-o câteva mile, apoi s-a despărţit de ea cu făgăduieli de vizite şi cu urări care păreau sincere. Dispar într-un nor de praf pe când Violante se destinde, îşi lasă umerii în perne, închide ochii. În sfârşit e singură, şi stăpână pe singurătatea ei.

În trăsura mare şi grea de călătorie şi oarecum de gală, nu a primit să fie întovărăşită. În ultima vreme chiar şi pălăvrăgeala Menicăi începuseră s-o sâcâie, fata aceea se făcuse niţel cam prea îngâmfată şi, ca să nu-i dea impresia că vrea să se descotorosească de ea, o convinsese să-şi perfecţioneze la Florenţa cultura, pentru a deveni din improvizatoare de rime o adevărată poetesă academică. Protectoare şi protejată se despărţiseră în bună-înţelegere, dar Menica, geloasă din fire, deşi mulţumită că scăpase de îndeplinirea umilelor servicii de cameră, îşi permisese să întrebe cine avea s-o înlocuiască pe lângă Alteţa-Sa.

Nimeni, primise ea răspuns.

Şi iată Siena. După ce se isprăvesc ceremoniile oficiale şi acele puţine festivităţi pe care le îngăduiau slabele resurse ale oraşului, Guvernatoarea declară că din pricina vârstei sale şi din pricina condiţiei sale de văduvă nu va ţine reuniuni; pentru a o sluji pe ea vor fi angajate două femei din partea locului, un bucătar, un rândaş la bucătărie, un birjar. Stând de vorbă prieteneşte cu notabilităţile sieneze: Cunosc, spune ea, faima celebrelor voastre Academii, numite Rozzi, Innominaţi, Fisiocratici, altă dată nu aş fi lipsit de la doctele voastre reuniuni, dar nu vreau să vă stric cheful şi să le indispun pe frumoasele sieneze cu doliul meu. Nu mă aflu aici pentru a comanda ci pentru a asculta poruncile Suveranului meu şi al vostru şi pentru a vă sluji la nevoie. Acest mic discurs niţel cam rustic, precum şi accentul gutural al Guvernatoarei displăcură în primul moment şi părură chiar jignitoare vanitoşilor sienezi; în special sienezelor care-şi puseseră nădejde în prilejurile de petreceri şi festivităţi care s-ar fi ivit. Cu toate acestea, bombănelile nu durară prea mult, soţii, în fond, fură mulţumiţi; mai puţine cheltuieli, mai puţină bătaie de cap, mai multă linişte. Încet-încet, viaţa citadină îşi reluă cursul obişnuit, şi femeile se consolară reflectând că să ţină companie unei bătrâne, şi pe deasupra şi nemţoaică – măcar să fi fost o franţuzoaică – nu era un lucru după care să plângi.

Nemulţumiţi fură însă micii şi marii funcţionari administrativi, vameşii, traficanţii, evazioniştii fiscali. Meticuloasă până la pedanterie, Principesa pretinde să revândă conturi vechi şi noi, controlează monopolurile şi, în vreme ce studiază cum să uşureze impozitele greu de suportat, îi trăsneşte cu amenzi pe bogaţii comercianţi care importă pe ascuns mărfuri de lux. Sâni foarte rare cazurile în care semnează, fără tragere de inimă, condamnări penale; niciodată pedeapsa cu moartea. S-a observat, cu oarecare neplăcere, că era foarte indulgentă cu cei care şterpeleau de-ale gurii prinşi asupra faptului: se mărginea să-i dojenească şi să le tăgăduiască, pentru

data următoare, niscaiva biciuiri. Nu se ducea la mănăstiri: la aniversările şi solemnele slujbe religioase se scuza adesea, în ultima clipă, invocând cine ştie ce atac neaşteptat de gută. Jocul acesta destul de deschis îi irita pe oamenii bisericii de ambele sexe, mereu dezamăgiţi când încercau să aducă la cunoştinţa Alteţei-Sale păcatele ascunse ale supuşilor săi: fete seduse, adultere, amoruri împotriva firii. Violante îi asculta fără să deschidă gura, îi concedia mulţumindu-le sec şi totul se isprăvea aici, aşa încât bunii creştini se grăbeau să semnaleze la Florenţa – de altfel fără succes – creşterea imoralităţii citadine. Dezamăgiţi, nu se lăsau, ci în curând dădură veste că Guvernatoarea, aşa de retrasă şi de rezervată, primea şi reţinea îndelung la palat tot felul de laici cu faimă proastă, cultivatori întârziaţi ai doctrinelor eretice locale, ca Ochino, Mino Celsi, cei doi Soncino. Primelor denunţuri trebuia să le urmeze referinţe mai precise despre subiectele acelor discuţii, despre cât de dese erau, precum şi numele tuturor celor ce luaseră parte la ele; de la cel mai în vârstă, până la cel mai tânăr. Numai că micul număr de servitori ai Alteţei-Sale şi ignoranţa lor zădărniciră munca spionilor, ba chiar o împiedicară cu totul, aşa încât corespondenţii florentini, în ciuda curiozităţii şi a zelului lor, se convinseră că bârfele acelea nu se întemeiau pe nimic.

Sienezii, ca mulţi toscani, iubesc tipurile bizare, personajele neobişnuite, originalii: Violante cea cumsecade, cea cu gusturi simple, pe care oricine o poate întâlni umblând pe străduţele ce înconjoară piaţa Campo, dar refuză să asiste la Palio pentru că i se face milă de cai, este, după puţine luni de guvernare, preferata supuşilor săi. De altfel înţelepciunea sa dă rezultate dintre cele mai bune: niciodată Siena nu a trăit mai liniştită şi mai în belşug, ofensele de la capitală vin mai înmuiate, mai blajine, dacă nu rămân uitate în hârţoage. Prezenţa Guvernatoarei nu se simte decât prin acte de clemenţă şi prin faptul, cunoscut de toţi, că zile întregi şade în cabinetul său, înzestrat ca un birou de scrib, şi controlează

intrările, ieşirile, starea ogoarelor, serviciile publice; o manie, zâmbeşte lumea, amuzată de această stranie figură de Principesă. E adevărat, Violante iubeşte masa ei de lucru, dar asta nu înseamnă că îşi petrece tot timpul între cifre şi registre: dulapurile care acoperă pereţii sunt pline vârf cu dosare vechi şi noi, procese verbale de judecăţi, culegeri de scrisori şi lucruri dintr-astea. Cele mai multe datează din epoca guvernământului lui Mattia, mare căpitan fără oaste, care îşi consuma timpul liber elaborând planuri de apărare a cetăţii împotriva unor ipotetice armate inamice: ale papei, ale împăratului, ale regelui Franţei. Sunt schiţe de fortificaţii, de cazărmi, de cazemate, precum şi planul unor aşezări de tunuri şi de piese de artilerie menite să le apere. Violante zâmbeşte, bietul Mattia trebuie să se fi plictisit foarte de vreme ce, ca să se distreze, născocise acţiuni atât de străine realităţii. Văzută de departe, Siena, strânsă între zidurile sale şi plină de turnuri, e încă un oraş medieval pe care o armată modernă l-ar face praf în câteva ceasuri de tragere. Mattia trebuie să fi ştiut asta, dar, oricum, avea nevoie să viseze: ca şi Ferdinando cu teatrul lui, ca şi Gastone, tânăr, cu coliviile lui, ca şi marele Duce cu sfinţii lui. Aşa ajung, mai curând sau mai târziu, Medicii.

Dar în dulapurile Arhivei, alături de planurile strategice ale lui Mattia, Violante a descoperit pachete de scrisori care-i aprind curiozitatea prin limbajul lor libertin, uneori chiar grosolan, şi prin aluziile la personaje lesne de recunoscut. Nu lipsesc din ele amănunte privitoare la neplăcerile conjugale ale lui Cosimo, susţinute de mici rapoarte despre obiceiurile libere ale Marguerite! Louise, şi nici, din contra, protestele ei pentru regimul de închisoare la care este supusă. Unele hârtioare uşoare ca fulgul, cu marginile aurite, acoperite cu o scriere agresivă, încep cu *„Mon oncle”* şi se termină cu semnătura înflorită şi greu descifrabilă a Doamnei d’Orléans: care răspunde la învinuiri cu ocări la adresa soţului şi a soacrei, cu ameninţări de răzbunări sălbatice. În aceeaşi legătură Violante găseşte un carneţel scris de o mină necunoscută

care descrie, zi cu zi, comportarea Doamnei în timpul călătoriei pe mare de la Livorno la Marsilia. Cum se face oare că documente atât de delicate au ajuns până la Siena, într-o Arhivă în care orice scrib putea să pună mâna pe ele? Violante simte o nesfârşită milă pentru această femeie nefericită, mamă a unui copil drăguţ, Ferdinando al ei, pe care l-a părăsit când avea abia doisprezece ani. Ea mai trăieşte încă, dar nici bătrâneţea, nici boala nu o mai salvează de ruşinea la care neclintita dorinţă de răzbunare a lui Cosimo a condamnat-o pentru totdeauna. De ce nu s-au luat măsuri ca să se distrugă aceste josnice mărturii ale unei persecuţii atât de îndârjite? Le voi arde eu, îşi propune Guvernatoarea, dar apoi se opreşte; nu i se pare drept să se amestece în lucruri care nu o privesc; cu toate acestea, nu se poate abţine să nu se gândească la semnificaţiile vechilor sale năluciri. Poate juvenila sa sensibilitate, exacerbată de legenda unei soacre neruşinate, primise mesajele disperării acesteia, încolţită şi singură. E ciudat, după atâţia ani, figura aceea fascinantă, pe care nu o văzuse niciodată în realitate, şi care-i apărea mai mult încruntată decât binevoitoare, îi apare din nou înaintea ochilor. Biată Marguerite, oftează, dacă ar fi rămas la Florenţa ar fi fost un bine sau un rău?

Întristată din pricina acelei involuntare explorări, în timp ce strânge scrisorile pentru a le pune de unde le-a luat, un pachet încă neatins îi alunecă din mină şi hârtiile pe care le conţine se răspândesc în jur. Sunt fascicole de hârtie groasă, bisericească: pe prima scrie: „Examinarea Cintiei”. Numele ei nu-i este necunoscut, l-a auzit pomenit ca fiind acela al femeii multeredincioase Marii Ducese care, atunci când a părăsit ţara, a dorit s-o ia cu ea în Franţa, femeie care, alungată apoi de către stăpână, s-a reîntors la Florenţa, cu mintea tulburată. Din nou curiozitatea îi dă ghes: e vorba de un soi de interogatoriu, cu scurte întrebări în latină şi lungi răspunsuri în latina vulgară care se înşiră pe nenumărate pagini în chip de mărturisire şi povestire. Vocea aceea îndepărtată şi totuşi prezentă a unei nefericite care dă socoteală amănunţit de

ceea ce spunea şi făcea Stăpâna sa îi pare cheia adevărurilor pe care zadarnic încercase să le pătrundă ani şi ani de zile.

„Jur să spun adevărul. Domnule, începea Cintia, către inchizitorul ei, şi vreau să îndrept cele ce am spus la Paris Ambasadorului Toscanei, ca să-i fac pe plac: şi nu erau decât minciuni şi calomnii. Vina pentru toate astea o poartă dorinţa mea nemăsurată de a călători pe mare şi de a vedea ţări noi, căci altfel Serenissima ar fi putut stărui aricit, că eu nu m-aş fi clintit de la Florenţa, mulţumită de starea mea de cântăreaţă şi violonistă. Ali, arapul Doamnei, nu înceta să-mi ia minţile cu frumuseţile Veneţiei, regina mării şi a muzicii, căreia eu, spunea, nici nu eram demnă să-i rostesc numele, căci nici nu ştiam ce înseamnă marea. Eu îi răspundeam că şi la Livorno este mare şi că acolo se duce cine pofteşte, dar el scuipa pe jos cu dispreţ pentru că Livorno este un târg împuţit de negustori pungaşi. Ali era mândru că se afla în graţiile Doamnei care se distra ascultându-i lăudăroşeniile, după cum îi plăceau şi bu* foneriile bucătarului francez, un beţivan, căci aşa sunt făcute principesele din Franţa, se poartă prieteneşte cu slugile deşi după aia pun de le bate până la moarte. Eu eram geloasă, şi când Doamna mă întreba ţi-ar place să vii cu mine la Paris, răspundeam că da, că niciodată n-aş fi părăsit-o, pentru că o iubeam mult de tot. Asta cu întoarcerea în ţara ei era ideea ei fixă, dar eu, ca toată lumea, ştiam că niciodată Marele Duce n-are să îngăduie una ca asta, aşa că să-i făgăduiesc nu mă costa nimic şi mă puneam şi bine pe lângă ea. În schimb iată că într-o bună zi îmi mărturiseşte tare tulburată că de data asta s-a făcut şi că dacă mi-am păstrat gândul dinainte. Sigur că da, răspund, închipuindu-mi că e vorba de unul din obişnuitele ei planuri de fugă care se terminau întotdeauna spre paguba ei şi întărâtau contra ei pe soţ şi pe soacră. Erau nebunii, dar nicidecum intrigi murdare, pentru că, jur pe sufletul meu, era o Principesă bună şi lucruri necuviincioase nu am văzut-o făcând niciodată. Nu-şi făcea rău decât ei, fără să ia în seamă aparenţele.

Nu, Domnule, nu ştiam nimic despre tratatul dintre Marele Duce şi regele Ludovic, când am fost informată am rămas împietrită, dar era prea târziu să-mi iau cuvântul înapoi, şi nu m-a mângâiat decât gândul că am să călătoresc pe mare, lucru la care de altfel nici nu mai ţineam, căci arapul fusese dat afară şi nu mai aveam cui să mă mai laud. Şi nu e adevărat, Domnule, că încă de pe atunci o ajutam la înşelătorii pe Serenissima, cum m-au pus să declar; ba, dimpotrivă, când era în toane bune încercam s-o înduplec: ea care era frumoasă, tânără, plină de virtuţi, cine o împiedica să se liniştească şi să se întoarcă la Pitti cu toate onorurile? Dar ea se punea pe plâns şi scutura din cap: *L'amour*, spunea, îmi lipseşte dragostea, la Florenţa nu m-a iubit nimeni niciodată. Că asta cu dragostea era altă idee fixă de-a ei, treabă pe care o înţelegea într-un chip curios, că ar fi vrut să fie adorată fără să împărtăşească dragostea, şi să nu facă dragoste cum se obişnuieşte la noi unde bărbaţii vor să treacă numaidecât la fapte. Şi adevărul este că era greu s-o iubeşti, deşi era generoasă peste poate, dar se ştie că nu numai cu calităţi dintr-astea se ţine prieteşugul. Aşa că persoanele din preajma ei, bărbaţi şi femei, trebuiau să se poarte în felul în care ea, în mintea ei, îl hotărâse: dacă se împotriveau, erau trădători. Da, am auzit-o că pe când era fată, Marea Ducesă iubise pe un văr de-al ei, dar sunt sigură că şi de el se dezgustase pentru că, deşi fără speranţă, nu-i era destul de devotat.

Da, Domnule, e adevărat că-i cântam din gură şi din violină, căci am intrat în serviciul Serenissimei anume pentru asta şi la început mă preţuia foarte mult. Ea prefera anumite melodii franţuzeşti foarte triste care-i veneau prin curier de la Paris; nu se plictisea niciodată de ele şi adesea, ascultându-le, plângea. Dacă Senioria-Voastră îmi îngăduie, aş vrea să-i lămuresc gândul meu. Alteţa-Sa ar fi pretins să trăiască cum era pe timpul cavalerilor de demult care se omorau pentru femeia lor fără să primească de la ea nici cea mai mică favoare. Dar se înşela, sărăcuţa, cum a văzut şi singură”.

Ajuns aici, inchizitorul o acuza pe Cintia de falsitate şi o ameninţa că o s-o închidă pentru toată viaţa ei. „Mai rău decât trăiesc acum nu pot trăi, exclama femeia, căci socotesc că am şi ajuns în pragul morţii şi nu mă gândesc la altceva decât să mă căiesc de răul ce l-am făcut, ca să scap de pedeapsa de pe urmă. La Paris minţeam, desigur, cum am şi spus, pentru că agentul din Toscana mă plătea bine ca să spun ce vrea el, diavolul mă ispitea cu speranţa de a mă întoarce la Florenţa şi cu banii ăia să mă îngrijesc de bătrâneţe: pentru că Doamna era lipsită şi chiar dacă ar fi vrut, n-ar fi avut cu ce să-mi plătească pensie. Aşa că spuneam ce-mi venea în minte.

În privinţa vizitiilor, lacheilor şi a servitorimii care s-au lăudat că au fost pe placul Alteţei-Sale, pot spune foarte puţine lucruri pentru că eram bolnavă şi nu vedeam pe nimeni. Dar dacă mă gândesc la starea în care ajunsese, părăsită de rubedenii şi de rege, silită să trăiască din datorii, mă gândesc că nu numai unul a profitat de marea ei dorinţă de dragoste. Mănăstirea era plină de spioni, printre care, din nenorocire, eram şi eu amestecată; ea nu se mai încredee în nimeni, mai ales în femeile care o slujeau şi în călugăriţe, bărbaţii îi apăreau ca mai siguri şi mai în stare s-o apere, pentru că se temea că are să fie asasinată. Aşa că este totuşi adevărat ceea ce am auzit spunându-se că asemenea bărbaţi îi intrau în cameră fără oprelişte; dar cine ştie obiceiul Curţii franceze ştie că femeile de rang nu iau aminte la sexul celui care le slujesc, pentru ele un lacheu este un obiect casnic, ca un soi de căţeluş. Şi cad în păcat de trufie şi cruzime, pentru că Domnul ne-a învăţat că toţi suntem fraţi. Şi-mi amintesc de o vorbă pe care Doamna obişnuia s-o spună întruna: nu-mi iubesc aproapele decât când este în suferinţă. Şi chiar că avea mare înclinare pentru îngrijirea bolnavilor şi se ducea pe la spitale împreună cu sora ei, ducesa de Guise, care a murit şi a lăsat-o moştenitoare peste tot ce avea, semn că o preţuia. Aşa îmi explic bunăvoinţa ei pentru acel Gentilly care, amarnică lipsă de recunoştinţă, o vorbea de rău ca răsplată. Închipuiţi-vă un bătrân bălos care-ţi întorcea

stomacul pe dos când îl vedeai, plin de metehne cum era, şi ea îngrijindu-l ca şi cum ar fi fost taică-su. Eu eram cu mintea aiurea; dacă mă călesc acu nu mai valorează nimic, răul s-a făcut şi voi plăti pentru el; dar măcar rog pe Senioria-Voastră să-i spuneţi Marelui Duce că am jurat strâmb şi că mă aşteaptă infernul”.

Aici se termina, sau mai bine zis, se întrerupea procesul verbal al anchetei. Dar mai erau vârâte printre paginile carnetului şi alte foi, însemnări, socoteli, adrese, în sfârşit o lungă scrisoare a cărei iscălitură era ilizibilă pentru că era acoperită de o pată mare de culoarea tutunului. După câteva formule de politeţe, autorul trecea la subiect:

„Mă aflu în dizgraţia Marelui Duce şi sfaturile mele l-ar irita, dar trag nădejdea ca Alteţa-Voastră să le asculte, şi că au să vină la momentul potrivit. Nu i-am ascuns niciodată, când am avut putinţa, părerile mele despre întâmplările nefericitei sale căsătorii: e mai bine să lase lucrurile în voia lor, îi spuneam, să nu se împotrivească, să nu se îndârjească, să nu se încreadă în relaţii dăunătoare. Franţa nu este Toscana, acolo doamnele – pentru a nu vorbi despre o vară a Maiestăţii-Sale – sunt orgolioase şi arţăgoase, în orice lucru vor să câştige ele. În afară de asta, trebuie ţinut seama că în inima Principesei a predominat întotdeauna acel sentiment împotriva Medicilor care porneşte din vremea reginei Caterina, Suverană pe cât de înţeleaptă pe atât de urâtă de popor. La şaisprezece ani, domnişoara d’Orléans nu putea desigur să aibă o părere diferită despre familia în care se pregătea să intre. Greşeala, ci tuşi de puţin nevinovată, a fost a celui care a pus la cale o asemenea înrudire şi, din vanitate şi lăcomie de recompense şi onoruri, a ascuns nenumăratele motive pentru care ar fi trebuit să se opună la ea. Mai rău decât atât Serenissima Casă nu putea alege şi lucrurile au mers cum ştim. După primele nemulţumiri, înţelepciunea ar fi cerut indulgenţă, prudenţă, completă libertate pentru Doamna de a-şi satisface capriciile atâta timp cât erau suportabile; în sfârşit, să nu se încăpăţâneze de a refuza

întoarcerea în patrie şi, mai ales, să înceteze de a o mai urmări acum, după ce a sosit acolo. Ca să fim drepţi, de fapt Serenissima şi-a făcut datoria, ea a născut doi băieţi pentru binele dinastiei şi, desigur, nu e vina ei dacă primul născut dă prea puţine speranţe că va avea copii; şi căsătoi ia lui a fost o greşeală, mireasa nu era pe placul lui, această cumsecade Principesă are defectele calităţilor sale. Şi întorcându-ne la Cosimo: în numele credinţei ce o poartă Domnului, nu trebuia să se încreadă în preoţi şi în călugări gata să semene zâzanii şi să strige în faţa lumii întregi despre amorurile presupuse ale soţiei sale. Tânărul de Lorena? Să lăsăm asta, lucruri trecute, copilării, nu există fată care să nu fi visat lg un văr. În prezent, Doamna de Toscana e de plâns, mănăstirea nu este pentru ea şi a aduce-o la disperare şi provocare de scandal este un remediu prea nechibzuit. pentru o situaţie atât de dureroasă. Iar a-l sâcâi pe rege, pentru că ea nu se supune pactelor stabilite, este mijlocul cel mai bun de a te umple de ridicol. Şi apoi Marea Ducesă nu mai este tânără, trăsnăile vor trece mult mai uşor dacă vor fi mai puţin controlate. Să nu-şi imagineze Alteţa-Voastră că încerc s-o apăr împins de vreun interes: mintea mea şi-a lepădat vâlvătaia şi astfel doresc să mi-o păstrez în această bătrâneţe a mea preocupată mai mult de ştiinţă decât de sentimente. De fapt, eu o consider pe Doamna ca pe un mic animal ciudat, să-mi fie iertată comparaţia, căruia i-am observat comportamentul”. – Cine era acesta? se întreabă Violante recunosemciu-se cu melancolie în cumsecadea Principesă care are defectele calităţilor sale. Faptul că este în dizgraţia lui Cosimo şi pătrunzătorul sfârşit al scrisorii („preoţii aceştia stăruie să mă gândesc mai bine la suflet decât să mă distrez cu alambicurile, la care răspund că de suflet mă îngrijesc în felul meu, întrucât îl socotesc cel mai misterios dintre parfunturi”) îi readuc în minte numele lui Magalotti, om de ştiinţă şi de stat, o vreme Ambasador la Viena. îl zărise de câteva ori la Pitti şi ştia că se retrăsese la ţară unde se sfârşise cu puţin înaintea lui Ferdinando. Şi cu cât parcurgea scrisoarea, cu atât mai mult i se părea că

numai el, cunoscut pentru ascuţimea minţii sale, şi pentru experienţa sa, putea să o! scris. Tonul acela potolit, acea chibzuită imparţialitate faţă de eroina atâtor îndărătnice nebunii îi ia o piatră de pe inimă: cel care scria avea dreptate. Marguerite nu era decât o zurlie dispreţuitoare, îndârjită de oprelişti fără rost şi, în fond, victima ei însăşi. În timp ce reflectează astfel, îndoaie foaia şi o bagă în sân, căci este un dar pe care întâmplarea i l-a oferit. Toată ziua gândul ei nu se preocupă de altceva şi seara, înainte de-a stinge lumina, o mai citeşte o dată. Somnul îi este neobişnuit de profund şi, pentru a spune astfel, îndepărtat, foarte populat de prezenţe subînţelese, pe care nu le vede dar le simte că se află acolo pentru ea, de acord cu ea. Trezită, ca de obicei, la răsăritul soarelui, nu-şi cheamă domnişoarele şi dă singură obloanele ferestrelor la o parte: cerul e cristalin, lumina curată. O frumoasă zi de toamnă.

Încă îşi bea laptele când îi anunţară sosirea curierului de la Florenţa; îl lasă să aştepte, ceea ce îi va spune i se pare că ştie deja, o veste legată în vreun fel de descoperirea ei de ieri, de visele din noaptea care trecuse. Aşa că nici nu clipeşte când ascultă: Alteţa-Sa Serenissimă, Marea Ducesă Marguerite Louise a murit acum zece zile, la 19 septembrie, şi a cerut să fie îngropată printre călugăriţele de la Picpus. Guvernatoarea este anunţată că o slujbă de odihnirea sufletului se va celebra poimâine la San Lorenzo; ca şi cum i-ar fi spus: de altfel faceţi ce credeţi mai bine.

Violante pleacă fără să ezite: procesul verbal despre Cintia, scrisoarea gentilomului necunoscut sunt ultimul mesaj al Margueritei, protestul ei cel de pe urmă. A murit singură şi uitată, ea care iubea dragostea, ea care pretindea primul loc printre egalele sale: acum se află în pace sub iubitul pământ al Franţei, marmurele de la San Lorenzo nu se vor deschide pentru ea, numele va fi rostit în grabă, şoptit, pentru că este numele unei păcătoase. Ei bine, măcar una care nu este din sângele ei şi care nu a dorit niciodată să fie prima să-i dedice un gând filial: aceasta e intenţia cu care palida soţie a lui Ferdinando

reapare la Florenţa. Cum era de prevăzut, slujba e simplă şi grăbită „public foarte puţin, Serenissima familie absentă. Numai bătrânii îşi amintesc că Marguerite era frumoasă, generoasă, surâzătoare, pentru tineri nu este decât un nume fără chip, care nu trezeşte nici măcar curiozitatea iubitorilor de funeralii ilustre. Şi destui de puţini o recunosc pe Violante, înaltă şi puţin aplecată în mătăsurile sale negre, unii o iau drept o doamnă de la Curte, desigur nu dintre cele mai de seamă, trimisă la San Lorenzo pentru raţiuni de serviciu. După ultima binecuvântare peste coşciugul gol, ea se suie din nou în trăsură şi se îndreaptă pe drumul spre Siena.

Sienezii avură motiv să rămână plăcut uimiţi: Guvernatoarea, atât de străină de manifestaţiile publice, a dat poruncă să se ţină o slujbă solemnă de îngropăciune în dom, adăugând că toţi cetăţenii sunt poftiţi să ia parte. II Capitolo – adunarea călugărilor – e în culmea fericirii, în ziua hotărâtă sfântul lăcaş e arhiplin, atâta entuziasm nu este fără motiv: mai mult decât o Medici, pentru Siena Marguerite Louise era o Orléans, o *Fille de France*, şi a-i evoca memoria este în acelaşi timp o sfidare a florenţilor şi un omagiu al vechii preferinţe locale pentru francezi. Serviciul religios decurge în chip impunător, din dulapuri ies la iveală vasele sacre cele mai preţioase, orga, imnurile de slavă sună fără greş, sicriul gol este acoperit cu flori, mulţimea este emoţionată, câte unul, care plânge uşor, varsă o lacrimă, cu toţii se uită în sus spre balconaşul unde Violante se zăreşte ascultând slujba pe după gratii. Vorbele umblă: frumos le mai şade lui Cosimo şi Annei Ludovica, înfumurata aia care tot se mai ruşinează de maică-sa meritau lecţia asta de la nemţoaică.

Acum Guvernatoarea este acceptată cu totul, vai de cel care ar încerca s-o critice sau doar să-i imite, în glumă, pronunţia defectuoasă. Ieşind din biserică, pe jos.

[2191

ca întotdeauna, şi-a reluat viaţa foarte retrasă de mai înainte; cu toate astea o uşoară schimbare s-a observat în obiceiurile ei, vigilenţa sa în administrarea lucrurilor

publice nu mai era atât de stăruitoare şi de meticuloasă, justificarea fiind poate faptul că noii funcţionari, aleşi şi instruiţi de ea, se dovediseră a fi foarte cinstiţi şi cu totul credincioşi sistemului ei.

În rest, presimţind că sarcina sa are, dacă nu zilele, atunci lunile numărate, Violante îşi îngăduie, cum nu îndrăznise niciodată, să se lase în voia dragostei sale pentru natură şi animale: nu câini şi pisici – din care ţinea chiar destul de puţini – ci vieţuitoare sălbatice hălăduind prin munţi şi prin păduri. În afara oraşului posedă un mare parc acoperit de pădure, unde a adunat şi crescut perechi prolifice de mici animale blânde: gazele, pui de cerbi, veveriţe, jderi, arici, hârciogi şi, în colivii enorme, amenajate în chip de seră încălzită, păsări exotice, primite în dar de la Marele Principe, cumnatul ei. Aceste sălbăticiuni sperioase pot intra şi ieşi din parc după plac, dar arareori se îndepărtează şi se întorc întotdeauna aici, prezenţa stăpânei locului care se plimbă printre ele nu le deranjează câtuşi de puţin, şi de la ea primesc de mâncare, cu ea se joacă, aricii se lasă prinşi de mâinile ei, veveriţele îi ies înainte. Stigmatizată în tinereţe cu faima de a poseda presupuse puteri aproape vrăjitoreşti, acum i se atribuie virtutea de a-l domestici chiar şi pe cel mai îndărătnic şi mai sperios pui de căprioară. Lucru cu care frivolii sienezi se distrează şi chiar se laudă.

Moartea lui Cosimo şi problemele succesiunii la tron nu ar fi tulburat oraşul dacă nu s-ar fi temut de ceea ce s-a şi întâmplat apoi: rechemarea Principesei Violante la Florenţa, unde se aştepta ca în locul fratelui să guverneze Palatina. Guvernatoarea este plânsă, deplânsă, toţi sunt îngrijoraţi din pricina ei. Cum se va descurca ea între inerţia Marelui Principe şi aroganţa Annei Ludoviea? N-o vor expedia, bătrână cum e, tocmai în gerurile din Bavaria? Dar Violante nu se amărăşte, poate că ştie mai multe despre sufletul lui Gian Gastone decât îşi închipuie lumea. Felul cum îşi ia rămas-bun este controlat cu nobleţe, dar plin de căldură, exercitarea puterii a învăţat-o să nu-şi ascundă sentimentele, să nu se ruşineze dacă

varsă o lacrimă. Nu mă tem, spune, pentru scurtul meu viitor, dar vă rog ca micile mele animale să fie lăsate libere în pădurile de la Armata. Zâmbetul îi este timid, ochii tandri; pe faţa slăbită, trasă, ochii ei au devenit cu vremea mă lărgi, mai limpezi. Lucru cu totul neobişnuit la o bătrână

DIN LITERATURA ITALIANĂ VĂ MAI RECOMANDĂM:

Italo Calvino – Strămoşii noştri Gabriele D'Annunzio – Triumful morţii Giacomo Leopardi – Scrisori, însemnări, cugetări

Gaetano Gangi – Legenda familiei Espinoasa Tommaso Landolfi – Povestiri imposibile Michele Prisco – O spirală de ceaţă

ÎN PREGĂTIRE:

Ugo Attardi – Moştenitorul sălbatic Fausta Cialente – Vântul pe nisip Giuseppe Diessi – Ţara de umbre * * * – Fioravante şi frumoasa Isolina Fogazzaro Antonio – Daniele Cortis Tozzi Federico – Trei cruci

Lector: ANGELA CISMAS
Tehnoredactor: ELENA BABY
Bun *de tipar* 8.03.1975. *Ttral* 65 *130*. *Coli tipar li*.

Combinatul Poligrafic „Casa Scânteii".
Bucureşti – Piaţa Scânteii nr. 1
Republica Socialistă România
Comanda nr. 50 050

1 Carlo Bo, *La camicia bruciata*, „Corriere della sera", 6 mai 1373, pag. 12 (

1 Romanul *Artemisia* împreună eu alt roman al Scriitoarei, *Călugăriţa din Şanhai*, au apărut şi în limba română, într-o bună traducere semnată de Lolita Tăutu şi însoţite de un excelent cuvânt înainte